ଉତ୍କଳ ପ୍ରସଙ୍ଗ

The Utkal Prasanga
August 2010

୬୭ ଭାଗ | ୧ମ ସଂଖ୍ୟା | ଶ୍ରାବଣ–ଭାଦ୍ର | ଅଗଷ୍ଟ – ୨୦୧୦

ପ୍ରତିଖଣ୍ଡ : ଟ.୫.୦୦

ଓଡ଼ିଶା ସରକାରଙ୍କର ସୂଚନା ଓ ଲୋକ ସମ୍ପର୍କ ବିଭାଗଦ୍ୱାରା ପ୍ରକାଶିତ ଏବଂ
ଓଡ଼ିଶା ସରକାରୀ ମୁଦ୍ରଣାଳୟ, କଟକ – ୧୦ରେ ମୁଦ୍ରିତ ।

ଠିକଣା : 'ଉତ୍କଳ ପ୍ରସଙ୍ଗ', ରାଜ୍ୟ ସୂଚନା ଓ ଲୋକ ସଂପର୍କ ବିଭାଗ, ଲୋକ ସଂପର୍କ ଭବନ, ଭୁବନେଶ୍ୱର – ୭୫୧୦୦୧

Chief Editor : Gurukalyan Mohapatra
ଇ–ମେଲ୍ : iprsec@rediffmail.com, ୱେବ୍‌ସାଇଟ୍ : www.orissagov.nic.in
ଫୋନ : ୦୬୭୪–୨୫୩୦୨୧୧

ସୂଚୀ

fStÿÓóÜÿ¨¨Àÿ fàÿæ{Àÿ Óæ™êœÿtÿæ ÓóSæþ

ଡକ୍ଟର ଅତୁଲ ଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରଧାନ

ଜଗତସିଂହପୁର ଜିଲ୍ଲା (ଯାହା ପୂର୍ବରୁ ଅବିଭକ୍ତ କଟକ ଜିଲ୍ଲାର ଏକ ସବ୍‌ଡିଭିଜନ୍ ଥିଲା)ରେ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମ ତିନିଟି କାରଣରୁ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ : ପ୍ରଥମତଃ ଗାନ୍ଧିବାଦୀ ଆନ୍ଦୋଳନର ଆରମ୍ଭରେ ଜଗତସିଂହପୁରର ଅଳକାଶ୍ରମ ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ରଚନାତ୍ମକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମକୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବାରେ ଏବଂ ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନରେ କେତେଜଣ ସକ୍ରିୟ କର୍ମୀଙ୍କୁ ସାମିଲ କରିବାରେ ଏକ ପ୍ରମୁଖ ଭୂମିକା ସମ୍ପାଦନ କରିଥିଲା, ଦ୍ୱିତୀୟତଃ ଓଡ଼ିଶାରେ ଲବଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ଇତିହାସରେ ଏହି ଜିଲ୍ଲାର କୁଜଙ୍ଗ ଅଞ୍ଚଳର ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୂମିକା ରହିଛି, ତୃତୀୟତଃ ଆଇନ ଅମାନ୍ୟ ଆନ୍ଦୋଳନର ପରବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ତରରେ ନବକୃଷ୍ଣ ଚୌଧୁରୀ ଓ ମାଳତୀ ଚୌଧୁରୀଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ଜଗତସିଂହପୁର ଜିଲ୍ଲାରେ କୃଷକ ଆନ୍ଦୋଳନ ବେଶ ଜୋରଦାର ଆକାର ଧାରଣ କରିଥିଲା ।

ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀ ଯେତେବେଳେ ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ କଲେ ସେତେବେଳେ ଓଡ଼ିଶାରେ ଭାରତୀୟ ଜାତୀୟ କଂଗ୍ରେସର କୌଣସି ସଂଗଠନ ନଥିଲା ଏବଂ ଓଡ଼ିଶାର ସଚେତନ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀମାନଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ମଧୁସୂଦନ ଦାସଙ୍କ ଉତ୍କଳ ସମ୍ମିଳନୀ ମଧ୍ୟରେ ସୀମିତ ଥିଲା । ରାଉଲାଟ ବିଲ୍ ବିରୋଧୀ ଆନ୍ଦୋଳନ, ଜାଲିଆନାୱାଲାବାଗ ହତ୍ୟାକାଣ୍ଡ ଓ ଖିଲାଫତ ଆନ୍ଦୋଳନ ଭଳି ବାହ୍ୟ ଘଟଣାର ପ୍ରଭାବ ଫଳରେ ଓଡ଼ିଶାର କିଛି ଶିକ୍ଷକ ଲୋକ ଉତ୍କଳ ସମ୍ମିଳନୀ ଭିତରେ ସୀମିତ ନରହି ଜାତୀୟ ମୁଖ୍ୟସ୍ରୋତରେ ସାମିଲ ହେବା ପାଇଁ ମନ ବଳାଇଲେ । ଏ ଦିଗରେ ସାକ୍ଷୀଗୋପାଳର ସତ୍ୟବାଦୀ ସ୍କୁଲର ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା ଗୋପବନ୍ଧୁ ଦାଶ ନେତୃତ୍ୱ ପ୍ରଦାନ କଲେ । ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବଙ୍କ ମତରେ ସତ୍ୟବାଦୀ ବିଦ୍ୟାଳୟର ତ୍ୟାଗୀ କର୍ମୀମାନେ ''ଓଡ଼ିଶାରେ ନୂତନ ଜୀବନ ଓ ନୂତନ ଆଦର୍ଶ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲେ ।''(୧) ଏହି ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ ୧୯୧୯ ମସିହାରେ କଟକରେ ଏକ ପାଠାଗାର ଏବଂ ପାଠକ ଆଖଡ଼ା ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଥିଲା । 'ଭାରତୀ ମନ୍ଦିର' ନାମରେ ନାମିତ ଏହି ପାଠାଗାର ଓ ପାଠକ ଆଖଡ଼ାକୁ କେତେ ଜଣ ଶିକ୍ଷିତ ଓ ଉତ୍ସାହୀ ଯୁବକ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ । ସେମାନେ ହେଲେ ନବନିଯୁକ୍ତ ଡେପୁଟୀ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ ଗୋପବନ୍ଧୁ ଚଉଧୁରୀ, ଯୁବ ଆଇନଜୀବୀ ଭାଗିରଥି ମହାପାତ୍ର ଏବଂ କଲେଜ ଛାତ୍ର ନବକୃଷ୍ଣ ଚୌଧୁରୀ (ଗୋପବନ୍ଧୁ ଚଉଧୁରୀଙ୍କ ଅନୁଜ) ଏବଂ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ କାନୁନ୍‌ଗୋ । ଭାରତୀ ମନ୍ଦିରର ସଦସ୍ୟମାନେ ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ଜାତୀୟତାବାଦୀ ଚିନ୍ତାଧାରାରେ ଅନୁପ୍ରାଣିତ ହେଲେ । ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ ସମୟରେ ରେଭେନ୍ସା ମହାବିଦ୍ୟାଳୟର ଛାତ୍ର ଏବଂ ଭାରତୀ ମନ୍ଦିରର ସଦସ୍ୟ ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବ ଏହି ମନ୍ଦିର ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଲେଖିଛନ୍ତି – ''୧୯୨୧ ସାଲରେ ସାବରମତୀରୁ ଯେଉଁ ବିଦ୍ୟୁତ୍ ଭାରତ ବ୍ୟାପୀ ଖେଳିଲା ସେ 'ବିଦ୍ୟୁତ' ଧରି ରଖି ଚାରିଆଡ଼େ ବିସ୍ତାର କରି ଦେବା ପାଇଁ 'ଭାରତୀ ମନ୍ଦିର' ଗୋଟିଏ ବଳଶାଳୀ ଯନ୍ତ୍ରପରି କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିଲା ।''(୨)

ଜଗତସିଂହପୁରରେ ଜାତୀୟ ବିଦ୍ୟାଳୟ ଓ ଅଳକା ଆଶ୍ରମ

୧୯୨୦-୨୧ ମସିହାରେ କଟକ ସହରଠାରୁ ୨୮ ମାଇଲ ଦୂରରେ ଅବସ୍ଥିତ ଜଗତସିଂହପୁର ଏକ ଦୁର୍ଗମ ମଫସଲ ଅଞ୍ଚଳ ଥିଲା । କଟକ ଓ ଜଗତସିଂହପୁର ମଧ୍ୟରେ ନିୟମିତ ବସ୍ ଚଳାଚଳର ସୁବିଧା ନଥିଲା । ଲୋକେ ପାଦରେ ଯାଉଥିଲେ କିମ୍ବା ମାଛଗାଁ କେନାଲରେ ଟଣା ବୋଟରେ ଯାଉଥିଲେ । ଏଭଳି ସ୍ଥିତିରେ କଟକ ସହର ଛାଡ଼ି ନିଜର ପୈତୃକ ଜନ୍ମସ୍ଥାନ ଜଗତସିଂହପୁରରେ ଜାତୀୟତାବାଦୀ କାର୍ଯ୍ୟ ଚଳାଇବା ପାଇଁ ଚଉଧୁରୀ ଭ୍ରାତୃଦ୍ୱୟ (ଗୋପବନ୍ଧୁ ଓ ନବକୃଷ୍ଣ) ମନସ୍ଥ କଲେ । ଏହା ସେତେବେଳର ସମାଜ ପାଇଁ ତ୍ୟାଗ ଓ ସମାଜ ସେବାର ଏକ ଜ୍ୱଳନ୍ତ ଉଦାହରଣ ରୂପେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିଲା । ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କ ପିତା ଗୋକୁଳାନନ୍ଦ ଚଉଧୁରୀ ଜଗତସିଂହପୁରର ଏକ ଜମିଦାର, ସେ କଟକରେ ଓକିଲାତି କରୁଥିଲେ । ସେ ୧୯୦୩ରୁ ୧୯୦୮ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉତ୍କଳ ସମ୍ମିଳନୀରେ ମଧୁସୂଦନ ଦାସଙ୍କ ସହଯୋଗୀ ଭାବେ କାର୍ଯ୍ୟ

କରିଥିଲେ । ୧୯୦୮ରୁ ୧୯୧୫ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ କଟକ ଜିଲ୍ଲାବୋର୍ଡ଼ର ଉପାଧ୍ୟକ୍ଷ ଭାବେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିଲେ । ଗୋପବନ୍ଧୁ ଚଉଧୁରୀ କଲିକତା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରୁ ଏମ୍.ଏ. ପାଶ୍ କରି ୧୯୧୭ ମସିହାରେ କଟକରେ ଡେପୁଟି ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ ପଦରେ ନିଯୁକ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ୧୯୨୧ ମସିହାର ଆରମ୍ଭ (ଜାନୁଆରୀ କିମ୍ବା ଫେବୃଆରୀ ମାସ) ବେଳେ ସେ ଚାକିରି ଛାଡ଼ି ଗାନ୍ଧିବାଦୀ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଯୋଗଦେଲେ । ସେତେବେଳେ ତାଙ୍କର ଅନୁଜ ନବକୃଷ୍ଣ ରେଭେନ୍ସା ମହାବିଦ୍ୟାଳୟର ଛାତ୍ର ଥିଲେ । ସେ ମଧ୍ୟ ପଢ଼ା ଛାଡ଼ି ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଯୋଗ ଦେଲେ ।

୧୯୨୧ ମସିହା ମେ ମାସ ୮ ତାରିଖରେ ଜଗତସିଂହପୁରରେ ଜାତୀୟ ବିଦ୍ୟାଳୟ ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଥିଲା ।(୩) କିଛି ମାସ ପରେ ୧୯୨୨ ମସିହାରେ ବସନ୍ତ ପଞ୍ଚମୀ ଦିନ ଜଗତସିଂହପୁରରେ ଅଳକାଶ୍ରମର ଶୁଭାରମ୍ଭ ସମ୍ପାଦିତ ହୋଇଥିଲା ।(୪) ଗୋପବନ୍ଧୁ ଦାସ ଆନୁଷ୍ଠାନିକ ଭାବରେ ଏହି ଆଶ୍ରମର ଶୁଭାରମ୍ଭ କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପାଦନ କରିଥିଲେ । ଜଗତସିଂହପୁରର ଚାଟରା ଗ୍ରାମର ଜମିଦାର ଦୁର୍ଗାଚରଣ ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ପୁତ୍ର ଓ ଉତ୍କଳପ୍ରଦେଶ କଂଗ୍ରେସ କମିଟିର ପ୍ରଥମ ସମ୍ପାଦକ ଭାଗିରଥି ମହାପାତ୍ରଙ୍କଦ୍ୱାରା ପ୍ରଦତ୍ତ ଆମ୍ର କୁଞ୍ଜ ମଧ୍ୟରେ ଅଳକାଶ୍ରମ ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଥିଲା । ମାଛଗାଁ କେନାଲ ଓ ଅଳକା ନଦୀର ମଧ୍ୟଭାଗରେ ଏହି ଆଶ୍ରମ ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ନଦୀର ନାମାନୁସାରେ ନାମିତ ହୋଇଥିଲା । ଅଳକା ନଦୀ କାଠଯୋଡ଼ିର ଏକ ଶାଖା ନଦୀ । ଅତୀତରେ ଏହା ସୁନାବ୍ୟା ଥିଲା । ଜଗତସିଂହପୁରରେ ବହୁତ ତନ୍ତୀ ବାସ କରୁଥିଲେ । ସପ୍ତଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଇଷ୍ଟଇଣ୍ଡିଆ କମ୍ପାନୀର ବଣିକମାନେ ଏହି ତନ୍ତୀମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ପ୍ରସ୍ତୁତ ଲୁଗାମାନ ବିଲାତକୁ ରପ୍ତାନୀ କରୁଥିଲେ । ଜଗତସିଂହପୁରରୁ ଅଳ୍ପଦୂରରେ ଅଳକା ନଦୀ କୂଳରେ ଫିରଙ୍ଗିକୁଦ ବୋଲି ଏକ ସ୍ଥାନ ଅଛି । ଏହି ସ୍ଥାନଟି ଇଷ୍ଟଇଣ୍ଡିଆ କମ୍ପାନୀର ବାଣିଜ୍ୟ କାରବାରର ଧ୍ୱଂସସ୍ତୂପ ।

ବାଉଁଶ ଓ କାଦୁଅରେ ନିର୍ମିତ ନଡ଼ାଛପର ଘରେ ଜାତୀୟ ବିଦ୍ୟାଳୟ ଓ ଅଳକାଶ୍ରମ ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଥିଲା । ଛାତ୍ର, ଶିକ୍ଷକ ଓ କଂଗ୍ରେସ କର୍ମୀ ଏହି ତିନି ଶ୍ରେଣୀର ଲୋକେ ଏହି ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ବାସ କରୁଥିଲେ । ଗୋପବନ୍ଧୁ ଚଉଧୁରୀ ଏହି ଅନୁଷ୍ଠାନର ମୁଖ୍ୟ ସଂଚାଳକ ଥିଲେ । ଅଳକାଶ୍ରମରୁ ସ୍ୱାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନ ତଥା ସାଧାରଣ ଜୀବନରେ ସକ୍ରିୟ ଅଂଶଗ୍ରହଣ କରିଥିବା ବେଶ୍ କେତେ ଜଣ କର୍ମୀ ବାହାରିଛନ୍ତି, ଯଥା– ପ୍ରାଣକୃଷ୍ଣ ପଡ଼ିଆରୀ, ଗୋକୁଳାନନ୍ଦ ମହାନ୍ତି, ନବକୃଷ୍ଣ ଚଉଧୁରୀ, ନୀଳମଣି ପ୍ରଧାନ, ଉଦୟନାଥ ଷଡ଼ଙ୍ଗୀ, ବିଶ୍ୱନାଥ ପରିଡ଼ା, ବାବାଜୀ ରାମ ଦାସ, ବିଶ୍ୱନାଥ ନନ୍ଦ, ରାମକୃଷ୍ଣ ନନ୍ଦ ଏବଂ ଗୁଣନିଧି ମହାନ୍ତି । ୧୯୨୮ ମସିହାଠାରୁ ଗୋପବନ୍ଧୁ ଚଉଧୁରୀ ସପରିବାର (ପତ୍ନୀ ରମାଦେବୀ, ପୁତ୍ର ମନମୋହନ ଏବଂ କନ୍ୟା ଅନ୍ନପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍କ ସହିତ) ଅଳକାଶ୍ରମରେ ରହିଲେ । ୧୯୩୦ ମସିହା ବେଳକୁ ଅନ୍ୟ କେତେକ କଂଗ୍ରେସକର୍ମୀ ସସ୍ତ୍ରୀକ ଏହି ଆଶ୍ରମରେ ରହୁଥିଲେ ।

ପ୍ରଥମରୁ ଅଳକାଶ୍ରମର କର୍ମୀମାନେ ତିନିପ୍ରକାର କାର୍ଯ୍ୟପନ୍ଥା ଅନୁସରଣ କରିଥିଲେ, ଯଥା– ଜାତୀୟ ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରସାର, ଖଦୀର ପ୍ରସାର ଏବଂ ପାର୍ଶ୍ୱବର୍ତ୍ତୀ ଗ୍ରାମଗୁଡ଼ିକର ଲୋକମାନଙ୍କର ସମାଜସେବା (ବିଶେଷତଃ କଲେରା ଓ ମେଲେରିଆ ଭଳି ମହାମାରୀ ସମୟରେ) । ଉଚ୍ଚବିଦ୍ୟାଳୟସ୍ତର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶିକ୍ଷା ଦେବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଯାଇଥିଲା ଏବଂ ପାଠପଢ଼ା ସାଙ୍ଗରେ ସୂତାକଟା, ଲୁଗା ବୁଣା ଓ କୃଷି ଉପରେ ବିଶେଷ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦିଆଯାଉଥିଲା । ଜାତୀୟ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ପ୍ରଥମେ ୧୨୦ ଜଣ ଛାତ୍ର ଓ ୧୫ ଜଣ ଶିକ୍ଷକ ଥିଲେ ।(୫) ଏଥିରୁ 'ଅଳକା' ନାମକ ହାତ ଲେଖା ପତ୍ରିକା ବାହାରୁଥିଲା । ଖଦୀର ପ୍ରସାର ପାଇଁ ଅଳକାଶ୍ରମରେ ୪୦ଟି ଚରଖା ଓ ୧୦ଟି ହସ୍ତତନ୍ତ ରଖାଯାଇଥିଲା । ଓଡ଼ିଶାର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରୁ ଏବଂ ଓଡ଼ିଶା ବାହାରେ ସିଂହଭୂମିରୁ କର୍ମୀମାନେ ଆସି ସୂତା କାଟିବା ଓ ଲୁଗା ବୁଣିବା ଶିଖୁଥିଲେ ।(୬)

କଂଗ୍ରେସ କର୍ମୀ ନିର୍ବାଚନ ରାଜନୀତିରେ ଅଂଶଗ୍ରହଣ କରିବା ଫଳରେ ଅଳକାଶ୍ରମର ରଚନାତ୍ମକ କାର୍ଯ୍ୟ ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ କ୍ଷୀଣ ହୋଇଗଲା । ୧୯୨୪ରେ ଗୋପବନ୍ଧୁ ଚଉଧୁରୀ କଟକ ଜିଲ୍ଲାବୋର୍ଡ଼ର ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ଭାବେ ନିର୍ବାଚିତ ହେଲେ । ଏହାଫଳରେ ଜିଲ୍ଲାବୋର୍ଡ଼ ଓ ଆଶ୍ରୟ ଉଭୟ ଅନୁଷ୍ଠାନର କାର୍ଯ୍ୟ ଏକ ସମୟରେ ସମ୍ପାଦନ କରିବା ତାଙ୍କ ପକ୍ଷରେ କଷ୍ଟକର ହୋଇପଡ଼ିଲା । ଉପଯୁକ୍ତ ପରିଚାଳନା ଅଭାବରୁ ଖଦୀଠାରୁ ଜାତୀୟ ବିଦ୍ୟାଳୟ ବିଶେଷ ଭାବରେ କ୍ଷତିଗ୍ରସ୍ତ ହେଲା । ରମାଦେବୀ ଲେଖିଛନ୍ତି, ''ଜାତୀୟ ବିଦ୍ୟାଳୟ ଦୁଇଟି ସାକ୍ଷୀଗୋପାଳ ଓ ଜଗତସିଂହପୁରରେ ଚାଲୁଥାଏ । ମାତ୍ର ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କର ମନ ଶିକ୍ଷକତାରେ ନଥାଏ । ପ୍ରଥମେ ଯେତେ ଗାମ୍ଭୀର୍ଯ୍ୟ ସହକାରେ କାମ ହେଉଥିଲା ତାହା କ୍ରମେ ଶିଥିଳ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ନିର୍ବାଚନ ପଶିବାରୁ ଝୁଙ୍କି ନିର୍ବାଚନରେ ରହିଲା । ମନ ରାଜନୀତି ଆଲୋଚନା ଉପରକୁ ବେଶି ଢଳିଲା ।''(୭)

୧୯୨୩ ମସିହା ଆରମ୍ଭରେ ଜଗତସିଂହପୁର ଜାତୀୟ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ପଚାଶ ଜଣ ଛାତ୍ର ଥିଲେ ।(୮) 'ଉତ୍କଳ ଦୀପିକା'ର ୧୯୨୪ ମସିହା ମାର୍ଚ୍ଚ ୨୯ ତାରିଖର ସଂଖ୍ୟା ଅନୁସାରେ ଏହି ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ୨୫ ଜଣ ଛାତ୍ର ଏବଂ ୭/୮ ଜଣ ଶିକ୍ଷକ ଥିଲେ । 'ଉତ୍କଳ ଦୀପିକା'ର ୧୯୨୫ ମସିହା ଫେବୃଆରୀ ୭ ତାରିଖର ସଂଖ୍ୟାନୁସାରେ ଏହି ବିଦ୍ୟାଳୟରେ କୋଡ଼ିଏ ଜଣ ଛାତ୍ର ଥିଲେ । ଉତ୍କଳ ଦୀପିକାର ବିରବଣୀ ଅନୁସାରେ ଅର୍ଥାଭାବ ଜାତୀୟ ବିଦ୍ୟାଳୟର ଅବକ୍ଷୟର ମୁଖ୍ୟ କାରଣ ଥିଲା ।(୯) ୧୯୨୯ ମସିହା ଜୁଲାଇ ୧ ତାରିଖର ସରକାରୀ ବିବରଣୀ ଅନୁସାରେ କଟକ ଜିଲ୍ଲାରେ ଗୋଟିଏ ଜାତୀୟ ବିଦ୍ୟାଳୟ ଥିଲା ଏବଂ ଛାତ୍ର ସଂଖ୍ୟା ଥିଲା ତିନି ଏବଂ ୧୯୩୦ ମସିହା ଏପ୍ରିଲ ୧ ତାରିଖର ସରକାରୀ ବିବରଣୀ ଅନୁସାରେ ସେତେବେଳେ କଟକ ଜିଲ୍ଲାରେ କୌଣସି ଜାତୀୟ ବିଦ୍ୟାଳୟ ନଥିଲା ।(୧୦)

ଅଣଖିଆ ଫାର୍ମ

ଜଗତସିଂହପୁରରେ ଗୋପବନ୍ଧୁ ଚଉଧୁରୀଙ୍କ ପରିଚାଳନାରେ ଅଳକାଶ୍ରମ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିଲାବେଳେ, ସେଠାରୁ ପାଞ୍ଚ ମାଇଲ ଦୂରରେ ଅଣଖିଆ ଗ୍ରାମରେ ନବକୃଷ୍ଣ ଚଉଧୁରୀ ତାଙ୍କର ପୈତୃକ ଜମିରେ ଏକ କୃଷି ଫାର୍ମ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିଲେ । ୧୯୨୫-୨୬ରେ ଅନୁଜ ନବକୃଷ୍ଣ, ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ ଠାକୁରଙ୍କ ଶାନ୍ତିନିକେତନରେ କିଛି ମାସ କଟାଇଥିଲେ ଏବଂ ଡଃତାରକନାଥ ଦାସ ନାମଧେୟ ବଙ୍ଗାଳୀ ଅର୍ଥନୀତିଜ୍ଞଙ୍କଦ୍ୱାରା ଗ୍ରାମ୍ୟ ଅର୍ଥନୀତି ଉପରେ ପ୍ରଦତ୍ତ ଭାଷଣମାନ ଶୁଣିଥିଲେ । ଗ୍ରାମ୍ୟ ଅର୍ଥନୀତି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଅନୁଧ୍ୟାନ କରୁ କରୁ ଶାନ୍ତିନିକେତନରେ ଅଧ୍ୟୟନରତା ବଙ୍ଗୀୟା ମହିଳା ମାଳତୀ ସେନଙ୍କୁ ନବକୃଷ୍ଣ ନିଜର ଜୀବନ ସଙ୍ଗିନୀଭାବେ ବାଛିଲେ । ଶାନ୍ତିନିକେତନରୁ ଫେରି ନବକୃଷ୍ଣ ଅଣଖିଆରେ କୃଷି ଫାର୍ମ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କଲେ ଏବଂ ଏହାର ଆଖପାଖ ଗ୍ରାମରେ ସମାଜ ସେବା କଲେ ଏବଂ ନିରକ୍ଷର ଯୁବକମାନଙ୍କୁ ରାତିରେ ପଢ଼ାଇଲେ । ୧୯୨୭ରେ ବିବାହ ପରେ ନବକୃଷ୍ଣ ଓ ମାଳତୀ ଅଣଖିଆରେ ରହି ସମାଜସେବା କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପାଦନ କରିଥିଲେ । ୧୯୩୬ ମସିହା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନବକୃଷ୍ଣ ଅଣଖିଆ ଫାର୍ମ ସହିତ ସମ୍ପର୍କ ରଖିଥିଲେ ।

କୁଜଙ୍ଗରେ ଲବଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ

୧୯୩୦ ମସିହା ଜାନୁଆରୀ ମାସ ୨୬ ତାରିଖ ଦିନ ସାରା ଭାରତରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ୱାଧୀନତା ଦିବସ ପାଳିତ ହେଲା । ସେହି ଦିନ ଅଳକାଶ୍ରମରେ ପୋଲିସ କର୍ମଚାରୀ, ସବ୍‌ଡିଭିଜନାଲ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ ଏବଂ କେତେକ ଆଶ୍ରମ ଅନ୍ତେବାସୀଙ୍କ ଉପସ୍ଥିତିରେ ଆଶ୍ରମର ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା ଭାଗିରଥି ମହାପାତ୍ର କଂଗ୍ରେସ ପତାକା ଉତ୍ତୋଳନ କଲେ ।(୧୧) ଅଳକାଶ୍ରମରେ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପଦ୍ୱାରା ଅନୁପ୍ରାଣିତ ହୋଇ ପରେ ଜଗତସିଂହପୁରର ଲୋକେ ଲବଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହରେ ଅଂଶଗ୍ରହଣ କଲେ । ୧୯୩୦ ମସିହା ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳରେ କୁଜଙ୍ଗର ଗାନ୍ଧିବାଦୀ ନେତା ନାରାୟଣ ବୀରବର ସାମନ୍ତଙ୍କ ଉପସ୍ଥିତିରେ ଅଳକାଶ୍ରମରେ କୁଜଙ୍ଗରେ ଲବଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆୟୋଜନ କରିବା ପାଇଁ ରମାଦେବୀ ନିଷ୍ପତ୍ତି ଗ୍ରହଣ କଲେ । ଏହି ନିଷ୍ପତ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସାମନ୍ତ ତାଙ୍କ ଆତ୍ମଜୀବନୀରେ ଲେଖିଛନ୍ତି, 'ମୁଁ କହିଲି, ଆପଣ ନେତୃତ୍ୱ ଦେବାକୁ ବାହାରି ପଡ଼ନ୍ତୁ – ଅନ୍ୟସବୁ ଦାୟିତ୍ୱ ମୁଁ ମୁଣ୍ଡାଇବି । କୁଜଙ୍ଗ ଅଞ୍ଚଳରେ କ୍ଷେତ୍ର ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ରଖିଛି – କେବଳ ଆପଣଙ୍କ ଆଦେଶ ସାପେକ୍ଷ ।' ସେ ଯତ୍ପରୋନାସ୍ତି ସନ୍ତୋଷ ଅନୁଭବ କଲେ ଏବଂ ବୈଶାଖୀ ଝଞ୍ଜା ବିକ୍ଷୁବ୍ଧ ସେହି ଏକ ଶୁଭ ମଧ୍ୟାହ୍ନରେ, ସାନ୍ଦ୍ର ଆମ୍ରକାନନର ଘନଛାୟାମଣ୍ଡିତ ସେହି ଅଳକାଶ୍ରମସ୍ଥ ଐତିହାସିକ ପୀଠରେ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ହୋଇଗଲା – ଆଗାମୀ ଅକ୍ଷୟ ତୃତୀୟା ଦିନ ଜଣେ ନାରୀନେତ୍ରୀଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ କଟକ ଜିଲ୍ଲାର ଲବଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଅଭିଯାନ କୁଜଙ୍ଗରେ ଚାଲିବ । ଆନୁସଙ୍ଗିକ ଉଦ୍ୟୋଗ ପାଇଁ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତା ରମାଦେବୀ ସେହିଦିନ କଟକ ଅଭିମୁଖରେ ଓ ମୁଁ କୁଜଙ୍ଗ ଅଭିମୁଖରେ ଧାବିତ ହେଲୁଁ ।(୧୨)

୧୯୩୦ ମସିହା ମେ ମାସ ୮ ତାରିଖ ଦିନ କୁଜଙ୍ଗରେ ଲବଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ହେବ ବୋଲି ନାରାୟଣ ବୀରବର ସାମନ୍ତ କଟକରେ ଘୋଷଣା କଲେ । ତାଙ୍କୁ ସଂଗେସଂଗେ ଗିରଫ କରାଗଲା କିନ୍ତୁ ଅଳ୍ପ ସମୟ ପରେ ଛାଡ଼ି ଦିଆଗଲା ।(୧୩) ସେତେବେଳେ କୁଜଙ୍ଗ ବର୍ଦ୍ଧମାନ ମହାରାଜାଙ୍କ ଏକ ଜମିଦାରୀ ଥିଲା ।(୧୪) କୁଜଙ୍ଗରେ ଲବଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହକୁ ଇଂରେଜ ସରକାର ଏବଂ ଜମିଦାରୀର କର୍ମଚାରୀମାନେ ବିରୋଧ କଲେ । ତଥାପି ସାମନ୍ତ, ରମାଦେବୀ, ମାଳତୀ ଚଉଧୁରୀ ଏବଂ ଡଃ ବ୍ରଜନାଥ ମିଶ୍ର ଲବଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ସପକ୍ଷରେ ଲୋକମତ ସୃଷ୍ଟି କରିବା ପାଇଁ ଲାଗି ପଡ଼ିଲେ । ୧୯୩୦ ମସିହା ମେ ମାସ ୧୭ ତାରିଖ ଦିନ କୁଜଙ୍ଗ ଅଭିମୁଖେ ଯାଉଥିବା ପ୍ରଥମ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଦଳକୁ ବିଦାୟ ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା ଜଣାଇବା ପାଇଁ କାଠଯୋଡ଼ି ନଈବାଲିରେ ଏକ ସଭାର ଆୟୋଜନ କରାଗଲା । ଏହି ସଭାରେ ମାଳତୀ ଚଉଧୁରୀ ଫୁଲ ଓ ଚନ୍ଦନଦ୍ୱାରା ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନଙ୍କୁ ଅର୍ଘ୍ୟ ପ୍ରଦାନ କଲେ ଏବଂ ବୀର କିଶୋର ଦାସ ଏବଂ ବାଲେଶ୍ୱର ଜିଲ୍ଲାର ଶ୍ରୀଜଙ୍ଗ ଗ୍ରାମର ଦୁଇଜଣ ବାସିନ୍ଦା ଭାଷଣ ପ୍ରଦାନ କଲେ ।(୧୫) ମେ ମାସ

ଶେଷ ସୁଦ୍ଧା ପ୍ରାୟ ଚାରି ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଦଳ କୁଜଙ୍ଗରେ ଲବଣ ଆଇନ ଭଙ୍ଗ କଲେ ।(୧୬) ରମାଦେବୀ ଓ ମାଳତୀ ଦେବୀଙ୍କ ପ୍ରେରଣାରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନଙ୍କୁ ଖାଦ୍ୟ ଓ ପାଣି ଯୋଗାଇବା ପାଇଁ ବହୁ ଗ୍ରାମବାସୀ ଆଗେଇ ଆସିଲେ ଏବଂ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆୟୋଜନରେ ସାହାଯ୍ୟ କଲେ । ପୋଲିସ ପକ୍ଷରୁ ଦମନ ଓ ହଇରାଣ ହରକତ କରିବା ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ ସତ୍ତ୍ୱେ କୁଜଙ୍ଗ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆଗେଇ ଚାଲିଲା । ୧୯୩୦ ମସିହା ଜୁନ ମାସ ପ୍ରଥମ ସପ୍ତାହରେ କୁଜଙ୍ଗର ତିନିଟି ସ୍ଥାନରେ ପ୍ରାୟ ୫୬ ଜଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ବେଆଇନ୍ ଭାବରେ ଲୁଣ ତିଆରି କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲାଗି ପଡ଼ିଥିଲେ । ଜୁନ ମାସ ୬ ତାରିଖ ଦିନ କୁଜଙ୍ଗର ରାଣୀ ଭାବବତୀ ପାଟ ମହାଦେଇ କାଳିଆପାଟରେ ୫୦୦ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀଙ୍କ ସହିତ ଲବଣ ଆଇନ ଭଙ୍ଗ କଲେ । ଲବଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହରେ ରାଣୀଙ୍କ ଯୋଗଦାନ ଗ୍ରାମବାସୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବହୁତ ଉତ୍ସାହ ଉଦ୍ଦୀପନା ସୃଷ୍ଟି କଲା ଏବଂ ବହୁସଂଖ୍ୟାରେ ଗ୍ରାମ୍ୟ ମହିଳାମାନେ, ବିଶେଷତଃ କେଉଟ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ମହିଳାମାନେ ରାଣୀଙ୍କ ସହିତ ଲୁଣ ମାଟି ସଂଗ୍ରହ କରିବା ପାଇଁ ଆଗେଇ ଆସିଲେ । ଜୁନ ମାସ ୭ ତାରିଖ ଦିନ ପ୍ରାୟ ୩୦୦୦ ମହିଳା ଓ ପୁରୁଷମାନଙ୍କ ସହିତ ରାଣୀ ଲବଣ ଆଇନ ଭଙ୍ଗ କଲେ ।(୧୭) କଟକ ଜିଲ୍ଲାର ନିମ୍ନଲିଖିତ ଆଠଟି କେନ୍ଦ୍ରରେ ବେଆଇନ ଲବଣ ପ୍ରସ୍ତୁତି କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପାଦିତ ହୋଇଥିଲା – ଗଡ଼କୁଜଙ୍ଗ, ଚାଟୁଆ, କାଳିଆପାଟ, ପାରାଦୀପ, ଏରସମା, କଙ୍କରଦିଆ, ଦରଦିଆ ଏବଂ ରଟୁଆ ।(୧୮)

କୁଜଙ୍ଗ ସତ୍ୟାଗ୍ରହକୁ ଦବାଇବା ପାଇଁ କଟକର ସବ୍‌ଡିଭିଜନାଲ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ ରାଇବାହାଦୁର ମାଧବଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର ବହୁତ ଉଦ୍ୟମ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ସହିତ ବର୍ଦ୍ଧମାନ ଜମିଦାରୀର କର୍ମଚାରୀମାନେ ସହଯୋଗ କରିଥିଲେ । ମିଶ୍ର ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନଙ୍କୁ ଅଭଦ୍ର ଭାଷାରେ ଗାଳିଗୁଲଜ କରୁଥିଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନଙ୍କର ଲୁଣମରା, ଭାତ ରନ୍ଧା ଓ ପାଣି ରଖା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଥିବା ମୃଣ୍ମୟ ପାତ୍ରଗୁଡ଼ିକ ଭଙ୍ଗା ଯାଉଥିଲା ଏବଂ ଦୂର ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରୁ ଅଣା ଯାଉଥିବା ପାଣିକୁ ନଷ୍ଟ କରାଯାଉଥିଲା ।(୧୯)

ଅଳକାଶ୍ରମର ପରିସମାପ୍ତି

ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀ ଗୋଲଟେବୁଲ ବୈଠକରୁ ବିଫଳ ହୋଇ ଫେରିଲା ପରେ ଆଇନ ଅମାନ୍ୟ ଆନ୍ଦୋଳନର ଦ୍ୱିତୀୟ ପର୍ଯ୍ୟାୟ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଏହି ସମୟରେ ସରକାର ଅଳକାଶ୍ରମକୁ ଦଖଲ କରିବା ପାଇଁ ସ୍ଥିର କଲେ । ୧୯୩୨ ମସିହା ଫେବୃଆରୀ ମାସ ୧୪ ତାରିଖ ଦିନ ପୋଲିସ ଅଳକାଶ୍ରମ ଓ ଖଦୀ ଭଣ୍ଡାରକୁ ଖାନତଲାସ କଲା । ବିହାର ଓ ଓଡ଼ିଶାର ରାଜ୍ୟପାଳଙ୍କ ମାର୍ଚ୍ଚ ୧୭ ତାରିଖର ହୁକୁମ ଅନୁସାରେ କଟକର ଜିଲ୍ଲାପାଳ ଅଳକାଶ୍ରମକୁ ଦଖଲ କଲେ ଏବଂ ଏହାର ସମସ୍ତ ଜିନିଷପତ୍ର (ପୁସ୍ତକ ଓ ଆସବାବପତ୍ର) ଧ୍ୱଂସ କଲେ । ସରକାରୀ ଫାଇଲ ଅନୁସାରେ ୧୯୩୨ରେ ଅଳକାଶ୍ରମରେ ୨୬୭ଟି ଆମ୍ବଗଛ, ୨୨ଟି ପଣସ ଗଛ ଓ ୫ଟି ନଡ଼ିଆ ଗଛ ଥିଲା ।(୨୦) ୧୯୩୨ ମସିହା ଜୁନ ମାସ ୧୮ ତାରିଖ ଦିନ ଗୋପବନ୍ଧୁ ଚଉଧୁରୀଙ୍କଦ୍ୱାରା ସ୍ଥାପିତ ବାଲିକୁଦା ଆଶ୍ରମକୁ ବେଆଇନ ଘୋଷଣା କରାଗଲା ।(୨୧)

ଆଇନ ଅମାନ୍ୟ ଆନ୍ଦୋଳନର ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ଅଳକାଶ୍ରମରେ ପୁନରୁଦ୍ଧାର ପାଇଁ ଆଉ ଉଦ୍ୟମ ହୋଇ ନଥିଲା । ୧୯୩୪ରେ ଗୋପବନ୍ଧୁ ଚଉଧୁରୀ ଯାଜପୁର ସବ୍‌ଡିଭିଜନର ବରୀ ଅଞ୍ଚଳକୁ ନିଜର କର୍ମକ୍ଷେତ୍ର ରୂପେ ବାଛି ଥିଲେ । ଫଳରେ ଲୋକେ ଅଳକାଶ୍ରମକୁ ଭୁଲିଗଲେ । କିନ୍ତୁ ଓଡ଼ିଶାର ସ୍ୱାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଏହି ଆଶ୍ରମର ଭୂମିକା ଅନସ୍ୱୀକାର୍ଯ୍ୟ । ଏହି ଆଶ୍ରମ ଜରିଆରେ ବିଭିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳର ବହୁ ନାରୀ ଓ ପୁରୁଷ କର୍ମୀମାନେ ସ୍ୱାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । ଗୋପବନ୍ଧୁ ଚଉଧୁରୀ, ରମାଦେବୀ, ନବକୃଷ୍ଣ ଚଉଧୁରୀ ଓ ମାଳତୀ ଦେବୀଙ୍କ ଭଳି କଂଗ୍ରେସ ନେତାମାନଙ୍କର ରାଜନୈତିକ ଜୀବନ ଅଳକାଶ୍ରମରେ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । ଉପକୂଳବର୍ତ୍ତୀ ଓଡ଼ିଶାରେ ସାକ୍ଷୀଗୋପାଳ ଓ ଅଳକାଶ୍ରମରୁ ହିଁ ଜାତୀୟତାବାଦୀ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । ଉଭୟ କେନ୍ଦ୍ର ଗାନ୍ଧିବାଦୀ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଉଭୟଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସମୟ ସମୟରେ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦିତାମୂଳକ ମନୋଭାବ ପରିଦୃଷ୍ଟ ହେଉଥିଲା । ୧୯୩୧-୩୨ରେ ଅଖିଳ ଭାରତୀୟ କଂଗ୍ରେସ କମିଟିର ବାର୍ଷିକ ଅଧିବେଶନ ପାଇଁ ସ୍ଥାନ ନିରୂପଣ ବେଳେ ପୁରୀ ଓ କଟକ ଭିତରେ ବହୁତ ମନୋମାଳିନ୍ୟ ଓ ମତପାର୍ଥକ୍ୟ ଦେଖା ଦେଇଥିଲା ।

କୃଷକ ଆନ୍ଦୋଳନ ଓ ସମାଜବାଦ

ଆଇନ ଅମାନ୍ୟ ଆନ୍ଦୋଳନ ପରେ ଭାରତୀୟ ରାଜନୀତିରେ ସମାଜବାଦୀମାନେ ପ୍ରଭାବ ବିସ୍ତାର କଲେ । ୧୯୩୪ରେ କଂଗ୍ରେସ ସମାଜବାଦୀ ଦଳ ଗଠିତ ହେଲା । ନବକୃଷ୍ଣ ଚଉଧୁରୀ କଂଗ୍ରେସ ସମାଜବାଦୀ ଦଳର କାର୍ଯ୍ୟକାରିଣୀ କମିଟିର ସଦସ୍ୟ ହେଲେ । ସମାଜବାଦୀ ଭାବରେ ଉପକୂଳବର୍ତ୍ତୀ ଓଡ଼ିଶାର ବିଭିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳରେ ବିଶେଷ କରି ଜଗତସିଂହପୁର ସେ କୃଷକମାନଙ୍କୁ ସଂଗଠିତ କରିବା ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ କଲେ ।

୧୯୩୫ ମସିହା ଅଗଷ୍ଟ ମାସରେ ଓଡ଼ିଶା କିଶାନ ସଂଘ ଗଠିତ ହେଲା । ୧୯୩୪-୩୫ରେ ନବକୃଷ୍ଣ ଚଉଧୁରୀଙ୍କ ପ୍ରେରଣାରେ ହରିଶପୁରର ଜମିଦାରଙ୍କ ବେଆଇନ ପାଉଣା ଆଦାୟ ବିରୋଧରେ କୃଷକ ଆନ୍ଦୋଳନ ସଂଘଟିତ ହେଲା । ୧୯୩୬ ମସିହାରେ ଲକ୍ଷ୍ନୌ କଂଗ୍ରେସ ଅଧିବେଶନରେ ଜବାହରଲାଲ ନେହେରୁ ସଭାପତି ହେଲେ । ନେହେରୁଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ କୃଷକମାନଙ୍କୁ ସଂଗଠିତ କରିବା ପାଇଁ ଏବଂ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳର ପୁନର୍ଗଠନ ପାଇଁ କଂଗ୍ରେସ କାର୍ଯ୍ୟପନ୍ଥା ଗ୍ରହଣ କଲା । ଏଭଳି ସ୍ଥିତିରେ ଓଡ଼ିଶାର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ କିଶାନ ସଭାମାନ ଗଠିତ ହେଲା । ଜଗତସିଂହପୁର ଥାନାରେ ଚାରିଟି କିଶାନ ସଭା ଗଠିତ ହେଲା । ୧୯୩୬ ମସିହା ମାର୍ଚ୍ଚ ମାସ ୧୯ ତାରିଖ ଦିନ ଅଣଖିଆ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ବାଗଲପୁର ଗ୍ରାମରେ କୃଷକ ସମ୍ମିଳନୀ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେଲା । ଏଥିରେ ଓଡ଼ିଶା କିଶାନ ସଂଘର ସଭାପତି ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବ ସଭାପତିତ୍ୱ କରିଥିଲେ । ଏହି ସଭାରେ ନିମ୍ନଲିଖିତ ପ୍ରସ୍ତାବମାନ ଗୃହୀତ ହେଲା - କୃଷକମାନେ ଜମିଦାରମାନଙ୍କୁ ବିବାହାଦି ଉତ୍ସବରେ ସଲାମି ଦେବେ ନାହିଁ, ସରକାର ଜଳ କରକୁ ୫୦% କମାଇବେ, ଖଜଣା ହାର କମାଇ ଏହାର ପୁନର୍ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ପାଇଁ ସରକାର କମିଟି ବସାଇବେ, ସମବାୟ ସମିତିମାନେ ଦେଉଥିବା ଋଣ ଉପରେ ସୁଧର ହାର କମାଯାଉ, କୃଷକମାନଙ୍କୁ ଋଣରୁ ରକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ସରକାର ଏଗ୍ରିକଲଚୁରାଲ ମାର୍କେଟିଙ୍ଗ୍ ଅର୍ଗାନାଇଜେସନ୍ (Agricultural Marketing Organisation) ଏବଂ ଡେଟ୍ ରେକନସିଲିଏସନ ବ୍ୟାଙ୍କ (Debt reconciliation bank) ସ୍ଥାପନ କରିବେ । ୧୯୩୬ରେ କୁଜଙ୍ଗରେ ନାରାୟଣ ବୀରବର ସାମନ୍ତ ୨୯ ମଉଜା ସଭା ଗଠନ କରିଥିଲେ । ଏହି ସଭାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଥିଲା ଏକ ସାଧାରଣ ପାଣ୍ଠି ମାଧ୍ୟମରେ କୃଷକମାନଙ୍କୁ ଖଜଣା ଦେବା ଓ ମହାଜନମାନଙ୍କର ଋଣ ପରିଶୋଧରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ଏବଂ ସମବାୟ ଭିତ୍ତିରେ ଧାନ ବିକ୍ରୟ କରିବା ।(୨୩)

୧୯୩୭ ମସିହାର ଆରମ୍ଭରେ ପ୍ରାଦେଶିକ ବିଧାନସଭା ପାଇଁ ନିର୍ବାଚନ ହେଲା । ୧୯୩୬ ମସିହା ସେପ୍ଟେମ୍ବରଠାରୁ ନିର୍ବାଚନ ପ୍ରଚାର ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଏ ଭଳି ସ୍ଥିତିରେ କୃଷକମାନଙ୍କର ସମର୍ଥନ ଲାଭ କରିବା ପାଇଁ ଉତ୍କଳ ପ୍ରଦେଶ କଂଗ୍ରେସ କମିଟି ନିର୍ବାଚନ ଇସ୍ତାହାରରେ କୃଷକମାନଙ୍କୁ ସୁହାଇଲା ଭଳି ପ୍ରସ୍ତାବମାନ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କଲା । କଂଗ୍ରେସ କର୍ମୀମାନେ କୃଷକମାନଙ୍କୁ ସଂଗଠିତ ଓ ଜାଗ୍ରତ କରିବା ପାଇଁ ଲାଗି ପଡ଼ିଲେ । କୃଷକମାନେ କଂଗ୍ରେସ ଉପରେ ବହୁମାତ୍ରାରେ ଆସ୍ଥା ସ୍ଥାପନ କଲେ । ୧୯୩୬ ମସିହା ନଭେମ୍ବର ମାସରେ କଂଗ୍ରେସ ସଭାପତି ଜବାହରଲାଲ ନେହେରୁ ଓଡ଼ିଶାକୁ ନିର୍ବାଚନ ପ୍ରଚାର ପାଇଁ ଆସିଲେ । ସେ ଜଗତସିଂହପୁର, ବିରିଡ଼ି, କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ା, ଚାନ୍ଦୋଳ, ବହୁଗ୍ରାମ, ସାଲେପୁର, କଟକ, ପୁରୀ ଓ ବ୍ରହ୍ମପୁରରେ ନିର୍ବାଚନ ସଭାରେ ଭାଷଣ ଦେଲେ । ସେ କୃଷକମାନଙ୍କୁ କଂଗ୍ରେସ ସପକ୍ଷରେ ଭୋଟ ଦେବା ପାଇଁ ଅନୁରୋଧ କଲେ ଏବଂ କହିଲେ ଯେ କଂଗ୍ରେସ ପ୍ରକୃତରେ ସ୍ୱରାଜ ହାସଲ କରିବ ଏବଂ ସାଧାରଣ ଜନତାକୁ ସବୁପ୍ରକାର ଶୋଷଣରୁ ମୁକ୍ତ କରିବ ।

୧୯୩୭ ନିର୍ବାଚନରେ କେତେକ ସ୍ଥାନରେ କଂଗ୍ରେସ ଓ ଜମିଦାରମାନଙ୍କ ଦଳ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତା ହୋଇଥିଲା । ତିର୍ତ୍ତୋଲ-ଏରସମା ନିର୍ବାଚନ ମଣ୍ଡଳୀରେ ନବକୃଷ୍ଣ ଚଉଧୁରୀ କଂଗ୍ରେସ ଦଳ ପକ୍ଷରୁ ଲଢ଼ିଥିଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କ ବିରୋଧରେ ପ୍ରାର୍ଥୀ ଥିଲେ ମଧୁବାବୁଙ୍କ ଶିଷ୍ୟ ଆଇନଜୀବୀ ଚିନ୍ତାମଣି ଆଚାର୍ଯ୍ୟ । ଚଉଧୁରୀଙ୍କ ନିର୍ବାଚନ ପ୍ରଚାରକୁ ନାରାୟଣ ବୀରବର ସାମନ୍ତ ପରିଚାଳନା କରୁଥିଲେ । କୁଜଙ୍ଗ ଜମିଦାରୀର ମ୍ୟାନେଜର ରାଇବାହାଦୁର ରାଜେନ୍ଦ୍ର କୁମାର ସେନ ଏବଂ ତାଙ୍କର ଅଧସ୍ତନ କର୍ମଚାରୀମାନେ ଆଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କୁ ଦୃଢ଼ ଭାବରେ ସମର୍ଥନ କରିଥିଲେ । ଏହି ନିର୍ବାଚନରେ ନବକୃଷ୍ଣ ଚଉଧୁରୀ ଜୟଯୁକ୍ତ ହୋଇଥିଲେ ।

୧୯୩୬-୩୭ରେ ନିର୍ବାଚନ ପ୍ରଚାର ଓ କୃଷକ ଆନ୍ଦୋଳନ ଯୋଗୁଁ ଜଗତସିଂହପୁରର ରାଜନୈତିକ ବାତାବରଣ ବେଶ୍ ସରଗରମ୍ ହୋଇ ଉଠିଥିଲା । ଫଳରେ ଜମିଦାର ଓ କୃଷକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସଂଘର୍ଷ ଉପୁଜିଲା । କଂଗ୍ରେସ ଦଳ ମଧ୍ୟରେ କୃଷକ ସମସ୍ୟା ନେଇ ବାମପନ୍ଥୀ ଓ ଦକ୍ଷିଣପନ୍ଥୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମତ ପାର୍ଥକ୍ୟ ଦେଖା ଦେଇଥିଲା । କୃଷକ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ଦବାଇବା ପାଇଁ କୁଜଙ୍ଗରେ କୃଷକ ନେତାମାନଙ୍କ ବିରୋଧରେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଫଉଜଦାରୀ ମାମଲା ରୁଜୁ କରାଯାଇଥିଲା । ଜଣେ ଜମିଦାର ସମାଜବାଦୀ ମୁଖପତ୍ର 'କୃଷକ' ବିରୋଧରେ ମାନହାନି ମୋକଦ୍ଦମା କରିଥିଲେ ।(୨୪) ନବକୃଷ୍ଣ ଚଉଧୁରୀ ଓ ମାଳତୀ ଦେବୀ ଭାଷଣ ଦେଉଥିବା କୃଷକ ସଭାମାନଙ୍କରେ ତିର୍ତ୍ତୋଲ, ସାଲେପୁର ଓ ଜଗତସିଂହପୁରର ଜମିଦାର ଓ ମହାଜନମାନେ ସ୍ଥାନୀୟ ସମାଜବାଦୀମାନେ ସେମାନଙ୍କୁ ହଇରାଣ କରୁଛନ୍ତି ବୋଲି ଅଭିଯୋଗ କଲେ ।(୨୫)

କଂଗ୍ରେସ ଦଳ ଭିତରେ ନବକୃଷ୍ଣ ଚଉଧୁରୀ, ମାଳତୀ ଦେବୀ ଓ ପ୍ରାଣକୃଷ୍ଣ ପଢ଼ିଆରୀଙ୍କ ଭଳି ବାମପନ୍ଥୀମାନେ କୃଷକ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ସମାଜବାଦୀ ଢାଞ୍ଚାରେ ଜୋରଦାର କରିବାକୁ

ଚାହୁଁଥିଲେ ଏବଂ ଜମିଦାରୀ ପ୍ରଥାର ଉଚ୍ଛେଦ ଚାହୁଁଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ନୀଳକଣ୍ଠ ଦାଶ ଓ ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବଙ୍କ ଭଳି ଦକ୍ଷିଣପନ୍ଥୀମାନେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର କୃଷକ ଆନ୍ଦୋଳନର ବିରୋଧୀ ଥିଲେ । ୧୯୩୭ ମସିହା ଏପ୍ରିଲ ୩୦ ତାରିଖ ଦିନ ମାଳତୀ ଦେବୀଙ୍କ ସଭାପତିତ୍ୱରେ ଅଣଖିଆଠାରେ ଏକ କୃଷକ ସମ୍ମିଳନୀ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା । ସେ କହିଲେ ଯେ କଂଗ୍ରେସ ଦଳ ଭିତରେ ବହୁତ ପୁଞ୍ଜିପତି ଓ ଜମିଦାରମାନେ ଅଛନ୍ତି, କୃଷକମାନଙ୍କର ସ୍ୱାର୍ଥ ସେହି ସୁବିଧାଭୋଗୀ ଗୋଷ୍ଠୀର ସ୍ୱାର୍ଥଠାରୁ ଅଲଗା, ତେଣୁ ଉତ୍କଳ କୃଷକ ସଂଘ କୃଷକମାନଙ୍କର ସ୍ୱାର୍ଥର ସୁରକ୍ଷା ପାଇଁ ସର୍ବଦା ନିଜର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସତ୍ତା ବଜାୟ ରଖିବା ଉଚିତ । ଏହି ସମୟରେ ପୁରୀରେ ଏକ କୃଷକ ସଭାରେ କୃଷକ ସଂଘକୁ କଂଗ୍ରେସରେ ମିଶେଇ ଦେବା ଉଚିତ ବୋଲି ନୀଳକଣ୍ଠ ଦାଶ ମତ ଦେଇଥିଲେ । ମାଳତୀ ଦେବୀ ତାଙ୍କ ଭାଷଣରେ ନୀଳକଣ୍ଠଙ୍କ ମତକୁ ସମାଲୋଚନା କରି କହିଲେ ଯେ ଯଦି ଭାରତରେ କୌଣସି ବୈପ୍ଳବିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ସଂଘଟିତ ହୁଏ ସେଥିପାଇଁ ବୁଭୁକ୍ଷୁ କୃଷକମାନେ ହିଁ ନେତୃତ୍ୱ ନେବେ ।(୨୬) କିନ୍ତୁ ମହତାବଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ବାଣପୁର ବୈଠକରେ ଉତ୍କଳପ୍ରଦେଶ କଂଗ୍ରେସ କମିଟି କୃଷକ ସଂଘର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସତ୍ତା ବିରୋଧରେ ପ୍ରସ୍ତାବ ଗ୍ରହଣ କଲା ।(୨୭) ୧୯୩୭ ମସିହା ନଭେମ୍ବର ୧୮ ତାରିଖ ଦିନ ଗୋବିନ୍ଦପୁର ଥାନାର ପାଟସୁନ୍ଦରପୁର ଗ୍ରାମରେ ପ୍ରାଣକୃଷ୍ଣ ପଢ଼ିଆରୀଙ୍କ ସଭାପତିତ୍ୱରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ କୃଷକସଭାରେ ଜମିଦାରୀ ପ୍ରଥା ଓ ମ୍ୟୁଟେସନ ଫି (Mutation fee)ର ଉଚ୍ଛେଦ ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତାବ ଗୃହୀତ ହେଲା ।(୨୮) ଅପରପକ୍ଷରେ ନବକୃଷ୍ଣ ଚଉଧୁରୀ ଓ ମାଳତୀ ଦେବୀଙ୍କଦ୍ୱାରା ଆୟୋଜିତ ପଛିକୋଟ ହାଟ ସଭା (୧୬ ଏପ୍ରିଲ ୧୯୩୮)ରେ ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବ କହିଲେ କୃଷକମାନେ ଜମିଦାରମାନଙ୍କ ବିରୋଧରେ ଏକତ୍ର ନ ହୋଇ ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ଆପୋଷ ଆଲୋଚନା କରିବା ଉଚିତ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କୁ କୃଷକ ସଂଘରେ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରିବା ଉଚିତ ।(୨୯) ଅଗ୍ରଜ ଚଉଧୁରୀ (ଗୋପବନ୍ଧୁ) ମହତାବଙ୍କ ମତକୁ ସମର୍ଥନ କରିଥିଲେ । କୃଷକ ଆନ୍ଦୋଳନ ଚାଲିଥିଲାବେଳେ ୧୯୩୮ ମସିହା ମାର୍ଚ୍ଚ ମାସରେ ଡେଲାଙ୍ଗରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେବାକୁ ଯାଉଥିବା ଗାନ୍ଧୀ ସେବା ସଂଘର ସମ୍ମିଳନୀ ପାଇଁ ଗୋପବନ୍ଧୁ ଚଉଧୁରୀ ଓ ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ହରିହର ଦାଶ ତିର୍ତ୍ତୋଲ, ସାଲେପୁର ଓ ଜଗତସିଂହପୁରରେ ଲୋକଙ୍କ ପାଖରୁ ଚାନ୍ଦା ଆଦାୟ କରୁଥିଲେ । ଏହି ଉପଲକ୍ଷେ ଆୟୋଜିତ ସଭାରେ ଏହି ଦୁଇଜଣ ଗାନ୍ଧିବାଦୀ କହିଲେ ଯେ କୃଷକମାନେ ଶ୍ରେଣୀ ସଂଘର୍ଷ ସୃଷ୍ଟି ନକରି ଜମିଦାର ଓ ମହାଜନମାନଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କ ନ୍ୟାଯ୍ୟ ପ୍ରାପ୍ୟ ଦେବା ଉଚିତ ।(୩୦)

ଉପାଦାନ ପୁଞ୍ଜି

୧. ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବ, ଦଶ ବର୍ଷର ଓଡ଼ିଶା, କଟକ, ୧୯୭୭, ପୃଷ୍ଠା-୧୩

୨. ଦଶ ବର୍ଷର ଓଡ଼ିଶା, ପୃଷ୍ଠା-୧୭

୩. ଗୋପୀନାଥ ମହାନ୍ତି, ଧୂଳିମାଟିର ସନ୍ଥ, କଟକ, ୧୯୮୫, ପୃଷ୍ଠା-୫୭

୪. ଧୂଳିମାଟିର ସନ୍ଥ, ପୃଷ୍ଠା-୫୮

୫. ରମାଦେବୀ ଚୌଧୁରୀ, ଜୀବନ ପଥେ, କଟକ, ୧୯୮୪, ପୃଷ୍ଠା-୫୧

୬. ଧୂଳିମାଟିର ସନ୍ଥ, ପୃଷ୍ଠା-୬୧

୭. ରମାଦେବୀ, ପୃଷ୍ଠା-୬୪

୮. ଉତ୍କଳ ଦୀପିକା, ୭ ଫେବୃଆରୀ, ୧୯୨୫

୯. ତଦ୍ରୂପ

୧୦. Confidential File, Accession no-276, Orissa State Archives

୧୧. ଧୂଳିମାଟିର ସନ୍ଥ, ପୃଷ୍ଠା-୧୦୧

୧୨. ନାରାୟଣ ବୀରବର ସାମନ୍ତ, ଜୀବନ ସ୍ମୃତି, କଟକ, ପୃଷ୍ଠା-୮୧

୧୩. ଉତ୍କଳ ଦୀପିକା, ୨୪ ମେ ୧୯୩୦

୧୪. ୧୮୭୪ ମସିହା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କୁଜଙ୍ଗ ସ୍ଥାନୀୟ ଷଣ୍ଡ ରାଜପରିବାରର ଜମିଦାରୀ ଥିଲା । ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତ ନିୟମ ଅନୁସାରେ ଷଣ୍ଡ ରାଜା ଠିକ୍ ସମୟରେ ଇଂରେଜ ସରକାରଙ୍କ ପାଖରେ ଖଜଣା ପୈଠ କରି ନପାରିବାରୁ ଏହି ଜମିଦାରୀ ନିଲାମ ହୋଇ ବର୍ଦ୍ଧମାନର ମହାରାଜାଙ୍କ ହାତକୁ ଗଲା । ଏହା ପରେ ଷଣ୍ଡରାଜା ପରିବାରର ଲୋକେ ଦରିଦ୍ର ହୋଇଗଲେ । କିନ୍ତୁ ସ୍ଥାନୀୟ ଲୋକେ ରାଜପରିବାରକୁ ସମ୍ମାନ ଦେଉଥିଲେ । ଷଣ୍ଡ ପରିବାର କୁଜଙ୍ଗ ମନ୍ଦିର endowmentରୁ କିଛି ଅର୍ଥ ରୋଜଗାର କରୁଥିଲେ ଏବଂ ବର୍ଦ୍ଧମାନ ମହାରାଜାଙ୍କଠାରୁ ମାସିକ ଷାଠିଏ ଟଙ୍କା ଭତ୍ତା ପାଉଥିଲେ । ବିଧବା ରାଣୀ ଭାବବତୀ ପାଟ ମହାଦେଈଙ୍କ ଜାମାତା ନାରାୟଣ ବୀରବର ସାମନ୍ତ ବର୍ଦ୍ଧମାନ ମହାରାଜାଙ୍କ କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କର ଅନ୍ୟାୟ ଅତ୍ୟାଚାର ବିରୋଧରେ ପ୍ରତିବାଦ କରିବାରୁ ରାଣୀଙ୍କୁ ଦିଆଯାଉଥିବା ମାସିକ ଭତ୍ତା ବନ୍ଦ କରି ଦିଆଗଲା ।

୧୫. ଉତ୍କଳ ଦୀପିକା, ୩୧ ମେ ୧୯୩୦

୧୬. ତଦ୍ରୂପ

୧୭. ନୀଳମଣି ପ୍ରଧାନଙ୍କର ଏ.ଆଇ.ସି.ସି.କୁ ପ୍ରଦତ୍ତ ରିପୋର୍ଟ (ନେହେରୁ ସ୍ମାରକୀ ସଂଗ୍ରହାଳୟ ଓ ପାଠାଗାର, ନିଉ ଦିଲ୍ଲୀ)

୧୮. ତଦ୍ରୂପ

୧୯. ପ୍ରାଣକୃଷ୍ଣ ପଢ଼ିଆରୀଙ୍କ ଏ.ଆଇ.ସି.ସି.କୁ ପ୍ରଦତ୍ତ ରିପୋର୍ଟ (ନେହେରୁ ସ୍ମାରକୀ ସଂଗ୍ରହାଳୟ ଓ ପାଠାଗାର, ନିଉ ଦିଲ୍ଲୀ)

୨୦. Confidential File (Accession No.-339, OSA) Government of Bihar and Orissa, Political Department, Special Section, Patna, Order dated 17, March 1932 - ଏହି ଫାଇଲରେ ଅଳକାଶ୍ରମରେ ବିଭିନ୍ନ ଜିନିଷପତ୍ରର ଏକ ତାଲିକା ଦିଆଯାଇଛି ।

୨୧. ତଦ୍ରୂପ

୨୨. ପଦ୍ମଚରଣ ନାୟକ, ଅନିର୍ବାଣ, ଭୁବନେଶ୍ୱର, ୧୯୯୬, ପୃଷ୍ଠା-୮୫

୨୩. Confidential file (Accesson no.-1058), Letter from Collector of Cuttack to E.R. Wood, Chief Secretary, Government of Orissa, 26, March 1938.

୨୪. ତଦ୍ରୂପ, Letter from Collector of Cuttack to E.R. Wood, Chief Secretary, Government of Orissa, 26, April 1938.

୨୫. ତଦ୍ରୂପ

୨୬. Confidential file (accession no.-625, Orissa State Archives), fortnightly political report from Collector of Cuttack to P.T. Mansfield, Chief Secretary, Government of Orissa, 10, May 1937.

୨୭. New Orissa, 19, June 1937

୨୮. Confidential file (accession no.-625, Orissa State Archives), letter from Collector of Cuttack to P.T. Mansfield, the Chief Secretary, Govt. of Orissa, dated 24, Novement 1937.

୨୯. Confidential file (accession no.-1058, Orissa State Archives), letter from Collector of Cuttack to E.R. Wood, the Chief Secretary, Govt. of Orissa, dated 26, April 1938.

୩୦. ତଦ୍ରୂପ, letter from Collector of Cuttack to E.R. Wood, the Chief Secretary, Govt. of Orissa, dated 11, February 1938.

ଏମ୍.ଆଇ.ଜି.-୬୮
ବରମୁଣ୍ଡା ହାଉସିଂ ବୋର୍ଡ଼ କଲୋନୀ
ଭୁବନେଶ୍ୱର-୭୫୧୦୦୩

ଭୁବନେଶ୍ୱରର ପାତ୍ରପଡ଼ାଠାରେ ବାଉଁଶଚାରାର ଉଦ୍ୟାନକୁ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ନବୀନ ପଟ୍ଟନାୟକ ପରିଦର୍ଶନ କରୁଛନ୍ତି । ୩.୦୮.୧୦

ASÎ

ରାଜକିଶୋର ରାଜ

ସାମାନ୍ୟ ଲୁଣ

ଅଗଷ୍ଟ ନଅ ଭାରତର ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମ ଇତିହାସର ଏହି ଦିନର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ଖୁବ୍ ବେଶୀ । ପ୍ରବଳ ପରାକ୍ରମୀ ବ୍ରିଟିଶ ଶାସନ ବିରୁଦ୍ଧରେ ସେଦିନ କ୍ରାନ୍ତିର ଉଦ୍ଦାମତା ଆଜି ବି ଶିହରଣ ସୃଷ୍ଟି କରୁଛି ।

'ବନ୍ଦେ ମାତରମ୍ ! ସୁଜଳାଂ ସୁଫଳାଂ ମଳୟଜ ଶୀତଳମ୍, ବନ୍ଦେ ମାତରମ୍'ର ଐକ୍ୟତାନ ପୁଲକିତ କରୁଛି ଜନମନକୁ । ଭାରତରୁ ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ବିଦାୟରେ ହିଁ ଭାରତବାସୀ ନିଜକୁ ସମସ୍ତ ବିପଦରୁ ମୁକ୍ତ କରି ପାରିବେ ବୋଲି ୧୯୪୨ ଖ୍ରୀ.ଅ. ଜୁଲାଇ ୧୪ ତାରିଖ ଦିନ ୱାର୍ଦ୍ଧାଠାରେ କଂଗ୍ରେସ ଅଧିବେଶନରେ ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ପ୍ରସ୍ତାବ ଗୃହୀତ ହେଲା, ଇଂରେଜ ସରକାର ଯଥା ଶୀଘ୍ର ଭାରତଛାଡ଼ି ଚାଲିଯିବା ପାଇଁ ଦୃଢ଼ ଦାବି କରାଗଲା । ଯଦି ବ୍ରିଟିଶ ସରକାର ଏହା ମାନି ନ ନିଅନ୍ତି ତେବେ ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ କଂଗ୍ରେସ ଅହିଂସାତ୍ମକ ବ୍ୟାପକ ଜନଆନ୍ଦୋଳନ ସୃଷ୍ଟି କରିବ । ୧୯୪୨ ଅଗଷ୍ଟ ମାସ ୮ ତାରିଖ ଦିନ କଂଗ୍ରେସର ଏକ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଅଧିବେଶନ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା । ଏଥିରେ ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ 'ଭାରତ ଛାଡ଼' ପ୍ରସ୍ତାବ ପ୍ରବଳ ଉତ୍ସାହ ଓ ଉଦ୍ଦୀପନା ମଧ୍ୟରେ ସର୍ବସମ୍ମତିକ୍ରମେ ଗୃହୀତ ହେଲା ।

ଫଳରେ ବ୍ରିଟିଶ ସରକାରଙ୍କ ହୃତକଂପ ଜାତ ହେଲା । ଅତ୍ୟନ୍ତ ଘାବରେଇ ଯାଇ ବ୍ରିଟିଶ ସରକାର ୧୯୪୨ ଅଗଷ୍ଟ ୯ ତାରିଖ ସକାଳେ ମହାତ୍ମାଗାନ୍ଧୀ, ପଣ୍ଡିତ ଜବାହରଲାଲ ନେହରୁ, ଆଚାର୍ଯ୍ୟ କୃପାଳିନୀ, ମୌଲାନା ଆଜାଦ୍, ସର୍ଦ୍ଦାର ବଲ୍ଲଭଭାଇ ପଟେଲ, ଅସଫ ଅଲ୍ଲୀ ପ୍ରମୁଖ କଂଗ୍ରେସର ବହୁ ତୁଙ୍ଗ ନେତାଙ୍କୁ ଗିରଫ କଲେ । ଇଂରେଜ ସରକାର କଂଗ୍ରେସକୁ ବେଆଇନ ଘୋଷଣା କଲେ । କଂଗ୍ରେସ ଅଫିସକୁ ଦଖଲ କଲେ । ବଡ଼ଲାଟଙ୍କୁ ସାକ୍ଷାତ କରି ମହାତ୍ମାଗାନ୍ଧୀ ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ସମାଧାନ ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ କରିବା ଆଶା ଧୂଳିସାତ୍ ହେଲା, ଯାହା ଫଳରେ ସେହି ଅଗଷ୍ଟ ୯ ତାରିଖରୁ ସାରାଦେଶରେ ବିପ୍ଳବର ବହ୍ନି ପ୍ରଜ୍ୱଳିତ ହେଲା । ଏହାକୁ ଅଗଷ୍ଟ ବିପ୍ଳବ ବା ଭାରତଛାଡ଼ ଆନ୍ଦୋଳନ ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଏ । ଏଇ ଦିନଠାରୁ ଭାରତୀୟମାନଙ୍କ ଭିତରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ କ୍ରାନ୍ତି ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା । ଭାରତୀୟ ଜନତାଙ୍କ ଉପରେ ନିର୍ମମ ଅତ୍ୟାଚାର ଚଳାଇ ଇଂରେଜ ସରକାର ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀଙ୍କୁ ନିର୍ଯ୍ୟାତନା ଦେଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କୁ ଜବତ କରିପାରି ନ ଥିଲେ କି ବିପ୍ଳବକୁ ଦମନ କରିପାରି ନ ଥିଲେ । ଲୋକେ ପ୍ରାୟ ୨୫୦ଟି ରେଳଷ୍ଟେସନ, ୫୦୦ଟି ଡ଼ାକଘର ଏବଂ ୭୦ଟି ପୋଲିସ ଥାନା ଧ୍ୱଂସ କରିଥିଲେ ପ୍ରାୟ ୧୨ ହଜାର ସ୍ଥାନରେ ଟେଲିଯୋଗାଯୋଗ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ କରାଯାଇଥିଲା । ନେତୃତ୍ୱର ଅଭାବ ତଥା ଇଂରେଜ ସରକାରଙ୍କ ନିର୍ମମ ଦମନ ନୀତି ଯୋଗୁଁ ଏହି ମହାନ୍ ଆନ୍ଦୋଳନ ଧିମେଇ । ପରେ ଭାରତଛାଡ଼ ଆନ୍ଦୋଳନ ଦ୍ୱାରା ଭାରତୀୟମାନେ ଯେ ସ୍ୱାଧୀନତା ପାଇଁ ବଦ୍ଧପରିକର ଓ ସଂକଳ୍ପବଦ୍ଧ ଇଂରେଜ ଶାସକ ତାର ପ୍ରମାଣ ପାଇଥିଲେ । ଏହା ଇଂରେଜ ଶାସନ ଅବସାନର ଅନ୍ତିମ ସୋପାନ ବୋଲି ମନେ ମନେ ଅନୁଭବ କରିଥିଲେ ।

ପ୍ରତିବର୍ଷ ଅଗଷ୍ଟ ୯ ଆସୁଛି ଓ ଯାଉଛି । ଏହା ଭିତରେ ୬୩ ବର୍ଷ ବିତି ଗଲାଣି । ଦେଶକୁ ସ୍ୱାଧୀନ କରିବା ପାଇଁ ଯେଉଁମାନେ ପ୍ରାଣବଳି ଦେଇ ମାଟିରେ ଶୋଇ ପଡ଼ିଲେ, ଯେଉଁମାନେ କାରାବରଣ କରି ନିର୍ଯ୍ୟାତିତ ହେଲେ ଓ ଯେଉଁମାନେ ନିର୍ମମ ଲାଠି ଓ ଚାବୁକ ପ୍ରହାରରେ ଅତ୍ୟାଚାରିତ ହେଲେ ସେହିମାନଙ୍କ ଅସୀମ ଦେଶପ୍ରେମ କଥା ମନେ ପଡ଼ିଲେ ସଭିଙ୍କ ଆଖିରେ ଲୁହ ଆସେ ।

ସଭାପତି, ନୀଳଶୈଳ,
ଗଜେନ୍ଦ୍ର ଭବନ, ଝାଞ୍ଜିରୀମଙ୍ଗଳା
କଟକ- ୭୫୩୦୦୯

HÝÉæ{Àÿ Óæ™êœÿ†ÿæ Aæ{¢ÿæÁÿœÿ

ଗଣେଶ ଚନ୍ଦ୍ର ଦାଶ

ଦୀର୍ଘ ଦ୍ୱିଶତାଧିକ ବର୍ଷ ବ୍ୟାପୀ ବ୍ରିଟିଶ ଶାସନର ଚକ୍ରତଳେ ନିପୀଡ଼ିତ ଭାରତବାସୀ ଯେଉଁଦିନ ସ୍ୱାଧୀନତାର ଆଦ୍ୟବାୟୁ ନାସାପୁଟରେ ଆଘ୍ରାଣ କଲେ, ସେହି ଦିନଟି ହେଉଛି ୧୯୪୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ଅଗଷ୍ଟ ମାସ ପନ୍ଦର ତାରିଖ । ଏହି ଦିନ ଭାରତୀୟ ଜନତା ସମବେତ ଭାବରେ ବିନା ରକ୍ତପାତରେ ପରାଧୀନତାର ନିଗଡ଼ ଛିନ୍ନ କରି ସ୍ୱାଧୀନତାର ପ୍ରଥମ ଆସ୍ୱାଦନ ଲାଭ କଲେ ।

୧୯୨୦ ମସିହା ସେପ୍ଟେମ୍ବର ମାସରେ ମହାତ୍ମାଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ପ୍ରେରଣାରେ ଭାରତରେ ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନ ପାଇଁ ଏକ ପ୍ରସ୍ତାବ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇଥିଲା । ଏହାର ଗଭୀର ପ୍ରଭାବ ଓଡ଼ିଶାରେ ପଡ଼ିଥିଲା । କେତେକ ଓଡ଼ିଆ ଛାତ୍ର ଯେଉଁମାନେ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ, କଲିକତା ଓ ପାଟନାରେ ପାଠ ପଢୁଥିଲେ ସେମାନେ ନିଜର ପାଠପଢ଼ା ଛାଡ଼ି ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବ, ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ କାନୁନଗୋ, ନବକୃଷ୍ଣ ଚୌଧୁରୀ, ନନ୍ଦକିଶୋର ଦାସ, ରାଜକୃଷ୍ଣ ବୋଷ ଇତ୍ୟାଦି ଯୁବନେତାମାନେ ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ଆନ୍ଦୋଳନର ନେତୃତ୍ୱ ନେଇଥିଲେ । ଗୋପବନ୍ଧୁ ଦାସ, ଭାଗିରଥୀ ମହାପାତ୍ର, ଜଗବନ୍ଧୁ ସିଂହ, ସମ୍ବଲପୁରର ରାମନାରାୟଣ ମିଶ୍ର, ବ୍ରହ୍ମପୁରର ନଟବର ଗଡ଼ତିଆ ଓ ବିଶ୍ୱନାଥ ଦାଶ ପ୍ରମୁଖ ଆଇନ ବ୍ୟବସାୟ ଛାଡ଼ି ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନରେ ସାମିଲ ହୋଇଥିଲେ । ଗୋପବନ୍ଧୁ ଚୌଧୁରୀ ଡେପୁଟି କଲେକ୍ଟର ଚାକିରିରୁ ଇସ୍ତଫା ଦେଇ ଓଡ଼ିଶାରେ ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନର ନେତୃତ୍ୱ ନେଇଥିଲେ । ନୀଳକଣ୍ଠ ଦାଶ କଲିକତା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରୁ ଶିକ୍ଷକତା ଛାଡ଼ି ସତ୍ୟବାଦୀ ସ୍କୁଲରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । ଏତଦ୍ ବ୍ୟତୀତ ପଣ୍ଡିତ ଲିଙ୍ଗରାଜ ମିଶ୍ର, ସୁରେନ୍ଦ୍ର ନାଥ ଦାସ, ମହମ୍ମଦ ହନିଫ, ମୁକୁନ୍ଦ ପ୍ରସାଦ ଦାସ ଓ ସୁରେନ୍ଦ୍ର ନାଥ ଦାସ, ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ବେହେରା ଓ ଶ୍ରୀବସ୍ତ ପଣ୍ଡା ଇତ୍ୟାଦି ସରକାରୀ ଚାକିରି ଛାଡ଼ି ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । ଏହିପରି ଭାବରେ ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନର ପ୍ରଭାବ ଓ ପ୍ରସାର ଓଡ଼ିଶାର ସବୁ ସ୍ଥାନରେ ଏବଂ ସବୁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୋଇଥିଲା ।

ପୁନଶ୍ଚ ୧୯୩୦ ମସିହା ଆରମ୍ଭରୁ ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ଆଇନ ଅମାନ୍ୟ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କର ଦାଣ୍ଡିଠାରେ ଲବଣ ଆଇନ ଭଙ୍ଗ ହେବାପରେ ଓଡ଼ିଶାର ନେତାମାନେ ବାଲେଶ୍ୱର ଜିଲ୍ଲାର ସମୁଦ୍ର ଉପକୂଳରେ ଅବସ୍ଥିତ ଇଞ୍ଚୁଡ଼ି ଗ୍ରାମରେ ଲୁଣ ପ୍ରସ୍ତୁତି କରି ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆରମ୍ଭ କରିବାକୁ ସ୍ଥିର କରିଥିଲେ । ଗୋପବନ୍ଧୁ ଚୌଧୁରୀ ଓ ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ହରିହର ଦାସ ପ୍ରଭୃତି ନେତାମାନେ ଓଡ଼ିଶାରେ ଏହି ଆଇନ ଅମାନ୍ୟ ଆନ୍ଦୋଳନର ନେତୃତ୍ୱ ନେଇଥିଲେ । ଇଞ୍ଚୁଡ଼ି ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ ଲବଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଦେଖାଦେଇଥିଲା । ମଧୁରୀ ମୋହନ ବେହେରାଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ବାଲେଶ୍ୱର ଜିଲ୍ଲାର ମାର୍ଥାଠାରେ, କୁଜଙ୍ଗ ରାଣୀ ଭାଗବତୀ ଦେବୀଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ କୁଜଙ୍ଗଠାରେ, ପଣ୍ଡିତ ନୀଳକଣ୍ଠ ଦାସଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲାର କୁହୁଡ଼ିଠାରେ ଏବଂ ନିରଞ୍ଜନ ପଟ୍ଟନାୟକ ଓ ବିଶ୍ୱନାଥ ଦାସଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲାର ହୁମାଠାରେ ଲବଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା । ବାସ୍ତବରେ ଲବଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ପ୍ରଭାବ ଓଡ଼ିଶାରେ ବହୁଭାବେ ଅନୁଭୂତ ହୋଇଥିଲା ।

୧୯୪୨ ମସିହା ଜୁଲାଇ ୧୪ ତାରିଖ ଦିନ ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ଆହ୍ୱାନ କ୍ରମେ 'ଭାରତଛାଡ଼' ପ୍ରସ୍ତାବ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଥିଲା । ଏହି ପ୍ରସ୍ତାବରେ ଇଂରେଜମାନଙ୍କୁ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଭାରତଛାଡ଼ି ଚାଲିଯିବାକୁ ଆହ୍ୱାନ ଦିଆଯାଇଥିଲା । ଏହାର ପ୍ରଭାବ ଓଡ଼ିଶାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣମାତ୍ରାରେ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୋଇଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନର ଭଦ୍ରକ ଜିଲ୍ଲା ଅନ୍ତର୍ଗତ ଭଣ୍ଡାରୀ ପୋଖରୀ ଥାନା ପୋଡ଼ି ଦିଆଯାଇଥିଲା । ପୁନଶ୍ଚ ୧୯୪୨ ମସିହା ସେପ୍ଟେମ୍ବର ୨୮ ତାରିଖ ଦିନ ଭଦ୍ରକ ଜିଲ୍ଲାର ବାସୁଦେବପୁର ଥାନା ଅନ୍ତର୍ଗତ ଇରମରେ ସମବେତ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଓ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ଉପରକୁ ପୋଲିସ ଗୁଳି

ଚଳାଇଥିଲା । ଏଥିରେ ୨୯ ଜଣ ପ୍ରାଣ ହରାଇଥିଲେ ଓ ୫୬ ଜଣ ଆହତ ହୋଇଥିଲେ ।

ପୁନଶ୍ଚ ଯାଜପୁର ଜିଲ୍ଲାର ବିଂଝାରପୁର ଥାନା ଅନ୍ତର୍ଗତ କାଇପଡ଼ା କଳାମାଟିଠାରେ ଅଗଷ୍ଟ ୨୨ ତାରିଖ ଦିନ ପୋଲିସର ଗୁଳିଚାଳନା ଦ୍ୱାରା ୪ ଜଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ମୃତ୍ୟୁବରଣ କରିଥିଲେ । ଏହା ବ୍ୟତୀତ କଟକ ଜିଲ୍ଲାର ବାଙ୍କୀ, ସାଲେପୁରର ମାହାଙ୍ଗା, କିଶନ ନଗର, ଜଗତସିଂହପୁର, ତିର୍ତ୍ତୋଲ, ଏରସମା, ବାଲିକୁଦ, ଜଗତସିଂହପୁରଠାରେ ଜନସାଧାରଣ ଭାରତଛାଡ଼ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଅଂଶଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ।

ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲାର ନିମାପଡ଼ାର ଗ୍ରାମବାସୀମାନେ ଖଜଣା ଦେବାକୁ ମନା କରିଦେଇଥିଲେ ଓ ଥାନା ଉପରେ ଜାତୀୟ ପତାକା ଉଡାଇବା ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ କରିଥିଲେ । ପୋଲିସ ସେମାନଙ୍କ ଉପରକୁ ଗୁଳି ଚଳାଇବାରୁ ଉଚ୍ଛବ ମଳିକ ପ୍ରାଣ ହରାଇଥିଲେ ଓ ଅନେକ ଆହତ ହୋଇଥିଲେ । ପୁରୀ ସହରରେ ସ୍କୁଲ ଛାତ୍ରମାନେ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ କରି ଟେଲିଫୋନ କାଟି ଦେଇଥିଲେ ଓ ସରକାରୀ ଅଫିସର ଆସବାବ ପତ୍ର ପୋଡ଼ି ନଷ୍ଟ କରି ଦେଇଥିଲେ ।

ସମ୍ବଲପୁର ଜିଲ୍ଲାରେ ମଧ୍ୟ ହରତାଳ, ଧର୍ମଘଟ, ଶୋଭାଯାତ୍ରା ସହ କଚେରି ଓ ଅନ୍ୟ ପ୍ରଶାସନିକ ଅଫିସ ସମ୍ମୁଖରେ ବିକ୍ଷୋଭ କରାଯାଇଥିଲା ।

ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲାରେ ଭାରତଛାଡ଼ ଆନ୍ଦୋଳନ ମଧ୍ୟ ତୀବ୍ରତର ହୋଇଥିଲା ଓ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନେ ଅଫିସମାନଙ୍କର ଆସବାବ ପତ୍ର ନଷ୍ଟ କରିଦେଇଥିଲେ ।

ମାଲକାନାଗିରି ଜିଲ୍ଲାରେ ଭାରତଛାଡ଼ ଆନ୍ଦୋଳନର ନେତୃତ୍ୱ ନେଇଥିଲେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ନାୟକ । ସ୍ଥାନୀୟ ଆଦିବାସୀଲୋକଙ୍କୁ ଆନ୍ଦୋଳନ ପାଇଁ ସଂଗଠିତ କରିଥିଲେ । ସେହିପରି ଅଗଷ୍ଟ ମାସ ୨୪ ତାରିଖ ଦିନ ନବରଙ୍ଗପୁର ତାଲୁକ ପାପଡାହାଣ୍ଡିଠାରେ ପ୍ରାୟ ଚାରି ପାଞ୍ଚ ହଜାର ଆଦିବାସୀ ପାପଡାହାଣ୍ଡି ଥାନା ଉପରେ ଆକ୍ରମଣ କରିଥିଲେ ।

ଓଡ଼ିଶାରେ ଥିବା ୨୬ଟି ଗଡ଼ଜାତ ରାଜ୍ୟରେ ଭାରତଛାଡ଼ ଆନ୍ଦୋଳନର ପ୍ରଭାବ ଊଣା ଅଧିକେ ପଡ଼ିଥିଲା । ଢେଙ୍କାନାଳ, ତାଳଚେର ଓ ନୟାଗଡ଼ଠାରେ ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନ ହିଂସାତ୍ମକ ରୂପ ଧାରଣ କରିଥିଲା । ନୟାଗଡ଼ର କନ୍ଧ ଯୁବକ କଷ୍ଟି ଡାକୁଆ ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନରେ ସାମିଲ ହୋଇ ପୋଲିସ ଗୁଳିରେ ପ୍ରାଣ ହରାଇଥିଲା । ତାଳଚେରଠାରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନଙ୍କୁ ଦମନ କରିବା ପାଇଁ ଉଡ଼ାଜାହାଜ ଉପରୁ ମେସିନ୍ ଗନ୍‌ରେ ଗୁଳି ବର୍ଷଣ କରାଯାଇଥିଲା । ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନ ସମୟରେ ନୀଳଗିରିରେ ମଧ୍ୟ ୨ ଜଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ସାମିଲ ହୋଇ ମୃତ୍ୟୁବରଣ କରିଥିଲେ । ଏହିପରି ଭାବରେ ଭାରତଛାଡ଼ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଓଡ଼ିଶା ଅଗ୍ରଣୀ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲା ।

ଭାରତଛାଡ଼ ଆନ୍ଦୋଳନର ଗୁରୁତ୍ୱ ଏତେ ବ୍ୟାପକ ଥିଲା ଯେ ଇଂରେଜମାନେ ଉପଲବ୍ଧି କରିଥିଲେ ଭାରତର ସ୍ୱାଧୀନତା ଆଉ ବେଶୀଦିନ ଏଡ଼ାଇ ଦେଇ ହେବ ନାହିଁ । ତେଣୁ ୧୯୪୨ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ଅଗଷ୍ଟ ମାସରେ ମହାତ୍ମାଗାନ୍ଧୀ 'ଇଂରେଜ ସରକାର ଭାରତଛାଡ଼' ଡାକ ଦେଇ 'ଭାରତ ଛାଡ଼ ଆନ୍ଦୋଳନ' ନାମକ ଯେଉଁ ଗୌରବମୟ ବିପ୍ଳବର ଶୁଭାରମ୍ଭ କରିଥିଲେ, ସେ ଗୌରବମୟ ବିପ୍ଳବ ଗୌରବମୟ ବିଜୟରେ ବିଭୂଷିତ ହେଲା – ୧୯୪୭ ମସିହା ଅଗଷ୍ଟ ମାସ ୧୫ ତାରିଖ ରାତ୍ର ବାର ଘଟିକା ସମୟରେ ।

ବାସ୍ତବରେ ଭାରତର ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମରେ ଓଡ଼ିଶାର ବୀର ପୁରୁଷମାନଙ୍କର ଅବଦାନ ଅତୁଳନୀୟ । ଲହୁ ଲୁହ ଢ଼ାଳି ସେମାନେ ସ୍ୱାଧୀନତା ରୂପକ ଯେଉଁ ଅମୂଲ୍ୟ ସମ୍ପଦ ଦେଇଯାଇଛନ୍ତି, ତାହାକୁ ବଜାୟ ରଖିବା ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କର ପରମ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ଜନନୀ ଓ ଜନ୍ମଭୂମି ପାଇଁ ସେମାନେ ଯେଉଁ ଆତ୍ମବଳୀ ଦେଇଛନ୍ତି ତାହା ସେମାନଙ୍କୁ ଅମର କରିଛି । ପବିତ୍ର ସ୍ୱାଧୀନତା ଦିବସରେ ଓଡ଼ିଶାର ସେହି ବୀର ପୁରୁଷମାନଙ୍କୁ ମୋର କୋଟି କୋଟି ପ୍ରଣାମ ।

କ୍ୱାଟର ନଂ: ଇ-୨୨
ୟୁନିଟ-୭, ଭୁବନେଶ୍ୱର

Óæ™êœÿ†ÿæ Aæ{¢ÿæÁÿœÿLÿ HÝÉæÀÿ A¯ÿ’ÿæœÿ

ନରହରି ମିଶ୍ର

୧୫୬୮ ମସିହାରେ ଓଡ଼ିଶାର ଶେଷ ସ୍ୱାଧୀନ ରାଜା ମୁକୁନ୍ଦଦେବ ବିଦ୍ରୋହୀ ସାମନ୍ତ ରାଜା ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବଙ୍କ ହାତରେ ପ୍ରାଣ ହରାଇଲା ପରେ ଦୀର୍ଘ ଦିନ ଧରି ଭାରତବର୍ଷର ବିଭିନ୍ନ ଭୂଖଣ୍ଡର କ୍ଷମତାଶାଳୀ ରାଜାମାନଙ୍କ ସହିତ ଯୁଦ୍ଧ ଚଳାଇ ଗୋଟିଏ ଅପରାଜେୟ ଶକ୍ତିରେ ପରିଣତ ହୋଇଥିବା ଓଡ଼ିଶା ପରାଧୀନତାର ସ୍ୱାଦ ଚାଖିବାକୁ ବାଧ ହେଲା । ବହୁଦିନ ଧରି ଯୁଦ୍ଧ ଓ ସଂଗ୍ରାମ ଫଳରେ ପର୍ଯ୍ୟାୟ କ୍ରମେ ଏ ଜାତି କ୍ଳାନ୍ତ ହୋଇ ଶେଷରେ ବଙ୍ଗର ନବାବ, ଆଫଗାନ, ମୋଗଲ, ପଠାଣ ଓ ମରହଟ୍ଟାମାନଙ୍କ ବଶତା ସ୍ୱୀକାର କଲା । ଶେଷରେ ୧୮୦୩ ମସିହାରେ ଇଂରେଜମାନେ ଓଡ଼ିଶାକୁ ଅଧିକାର କରି ନେଲେ । ଇଂରେଜମାନେ ଓଡ଼ିଶା ଦଖଲ କଲା ପରେ ସେତେବେଳେ ଓଡ଼ିଶାର ବିଭିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳରେ ଇଂରେଜ ସରକାରଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ବିଦ୍ରୋହର ବହ୍ନି ଜଳି ଉଠିଥିଲା । ଏହାର ପ୍ରମୁଖ କାରଣ ହେଉଛି କ୍ରମାଗତ ଭାବେ ବାହ୍ୟଶକ୍ତି ଦ୍ୱାରା ଶାସିତ ହେବା ଫଳରେ ଓଡ଼ିଶା ତାର ସ୍ୱାଧୀନତା ହରାଇବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ନିଜର ଆଞ୍ଚଳିକ ସଂହତି ମଧ ହରାଇଲା । ଏତଦ୍‌ଭିନ୍ନ ଇଂରେଜ ଶାସନ କାଳରେ ଜମିଦାରୀ ପ୍ରଥାର ପ୍ରଚଳନ ଫଳରେ କେତେକ ଚତୁର ଶ୍ରେଣୀର ବ୍ୟକ୍ତି ବିଶେଷ ଜମିଦାରୀ ବା ଜାଗିର୍‌ଦାରୀ ହାସଲ କରି ପରୋକ୍ଷ ଭାବରେ ପ୍ରଜା ଶୋଷଣ ନୀତି ଅବଲମ୍ବନ କଲେ ।

ଏହା ଫଳରେ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ମନରେ ଅସନ୍ତୋଷଭାବ ବୃଦ୍ଧି ହେଲା ଏବଂ ସେମାନେ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ମେଳିବାନ୍ଧି ଇଂରେଜ ଶାସନ ବିରୁଦ୍ଧରେ ସ୍ୱର ଉତ୍ତୋଳନ କଲେ । ସେସବୁ ମେଳି ମଧ୍ୟରେ ଖୋର୍ଦ୍ଧାର ପାଇକ ବିଦ୍ରୋହ, ଘୁମୁସରର କନ୍ଧମେଳି, ସମ୍ବଲପୁରରେ ବୀର ସୁରେନ୍ଦ୍ର ସାଏଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ବ୍ରିଟିଶ ସରକାର ବିରୋଧରେ ସ୍ୱର ଉତ୍ତୋଳନ ପ୍ରଧାନ । ୧୮୫୭ ମସିହାରେ ଭାରତରେ ଯେତେବେଳେ ସିପାହୀ ବିଦ୍ରୋହ ଦେଖାଦେଲା, ଏହାର ବହୁ ବର୍ଷ ପୂର୍ବରୁ ଓଡ଼ିଶାରେ ବ୍ରିଟିଶ ରାଜ ଶକ୍ତି ବିରୁଦ୍ଧରେ ସ୍ୱର ଉତ୍ତୋଳନ କରିବା କିଛି କମ୍ କଥା ନୁହେଁ। ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରଜାଗଣ କେବେହେଲେ ଭୀରୁ ନ ଥିଲେ । ସେମାନେ ବୀର, ସାହସୀ ଓ ଯୋଦ୍ଧା ଥିଲେ । ମାତ୍ର ୧୮୦୩ରେ ଯେତେବେଳେ ଇଂରେଜ ସରକାର ଓଡ଼ିଶାକୁ ଅଧିକାର କଲେ ସେତେବେଳେ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କୁ ଦୁର୍ବଳ ଶକ୍ତିରେ ପରିଣତ କରିବା ପାଇଁ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାଭାଷୀ ଅଞ୍ଚଳକୁ ପାଞ୍ଚଭାଗ କରି ଶାସନ କଲେ । ସେଗୁଡ଼ିକ ହେଲା – ୧. ବେଙ୍ଗଲ ଓଡ଼ିଶା ଡିଭିଜନ, ୨. ଛୋଟ ନାଗପୁର ଡିଭିଜନ, ୩. ସେଣ୍ଟ୍ରାଲ ପ୍ରୋଭିନ୍ସ, ୪. ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ପ୍ରେସିଡ଼େନ୍ସି, ୫. ଗଡ଼ଜାତ ଅଞ୍ଚଳ । ଏହିପରି ଭାବରେ ଓଡ଼ିଆମାନେ ବିଭିନ୍ନ ରାଜ୍ୟରେ ଖଣ୍ଡବିଖଣ୍ଡିତ ହୋଇ ରହିଗଲେ ।

ଏହାପରେ ୧୮୬୬ ମସିହାରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ଦେଖା ଦେଇଥିବା ନଅଙ୍କ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷର କରାଳ ଛାୟା ଜନ ସମୁଦାୟକୁ ବ୍ୟଥିତ କରି ଦେଇଥିଲା । ଇଂରେଜ ସରକାର ନଅଙ୍କ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷକୁ ସୁଚାରୁ ରୂପେ ମୁକାବିଲା କରି ନ ପାରିବାରୁ ପ୍ରାୟ ଦଶଲକ୍ଷ ଲୋକ ମୃତ୍ୟୁ ମୁଖରେ ପଡ଼ିଥିଲେ ବୋଲି ବଙ୍ଗଳାର ଗଭର୍ଣ୍ଣର ରିପୋର୍ଟ କରିଥିଲେ । ତେଣୁ ଇଂରେଜ ସରକାର ବିରୁଦ୍ଧରେ ସ୍ୱର ଉତ୍ତୋଳନ କରିବା କ୍ରମଶଃ ଜୋର ଧରିଲା । ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରସାର ଫଳରେ କିଛି ଶିକ୍ଷିତ ବ୍ୟକ୍ତି ବ୍ରିଟିଶ ସରକାରଙ୍କର ଅନ୍ୟାୟ, ଅତ୍ୟାଚାର ଓ ଦୋଷ ଦୁର୍ବଳତାକୁ ମର୍ମେ ମର୍ମେ ଅନୁଭବ କରିପାରିଲେ ଏବଂ ସେ ସମୟରେ ଦେଖାଦେଇଥିବା ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଆନ୍ଦୋଳନରେ ମଧ ସାମିଲ ହୋଇଥିଲେ । ପ୍ରଥମ ପ୍ରକାଶିତ ଓଡ଼ିଆ ସମ୍ବାଦପତ୍ର 'ଉତ୍କଳ ଦୀପିକା' ୧୮୬୯ ମସିହାରେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ପ୍ରଦାନ କଲା । ସେହିପରି ୧୮୭୩ରେ ବାଲେଶ୍ୱରର ରାଜା ବୈକୁଣ୍ଠଦେବ ବାଲେଶ୍ୱରରେ ଗୋଟିଏ ଛାପାଖାନା ବସାଇ 'ବାଲେଶ୍ୱର ସମ୍ବାଦ ବାହିକା' ପତ୍ରିକା ମାଧ୍ୟମରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ବଙ୍ଗଳା ଭାଷା ପ୍ରଚଳନ ବିରୋଧରେ ଜନମତ ସୃଷ୍ଟି କଲେ । କର୍ମବୀର ଗୌରୀଶଙ୍କର ରାୟ 'ଉତ୍କଳ ଦୀପିକା' କଟକରୁ ପ୍ରକାଶ

କରି ଇଂରେଜ ଶାସକମାନଙ୍କୁ ଜଣେଇ ଦେଲେ ଯେ ଓଡ଼ିଶାର ଭାଷା ହିଁ ଓଡ଼ିଆ ହେବ ।

୧୯୦୧ ମସିହା ବେଳକୁ କୁଳବୃଦ୍ଧ ମଧୁସୂଦନ ଦାସ ଓଡ଼ିଶାର ସର୍ବାଙ୍ଗୀନ ଉନ୍ନତି ପାଇଁ ଏବଂ ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ପୁନଃଉତ୍‌ଥାନ ପାଇଁ ବଳିଷ୍ଠ ନେତୃତ୍ୱ ନେଇଥିଲେ । ୧୯୦୩ ଡିସେମ୍ବର ୩୦ ତାରିଖରେ କଟକରେ ଇଦ୍‌ଗା ପଡ଼ିଆରେ ଉତ୍କଳ ସମ୍ମିଳନୀକୁ ଜନ୍ମ ଦେଲେ ଏବଂ ଏହା ମାଧ୍ୟମରେ ଓଡ଼ିଶାର ଐକ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ ଜାରି ରଖିଲେ । ସାମାଜିକ, ଅର୍ଥନୈତିକ ଓ ରାଜନୈତିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମଧୁବାବୁଙ୍କର ଅବଦାନ ଚିରଦିନ ପାଇଁ ଓଡ଼ିଶା ଇତିହାସରେ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ହୋଇ ରହିବ । ତେଣୁ କୁହାଯାଇଛି ଯେ ମଧୁବାବୁଙ୍କ ଜୀବନ ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ଅର୍ଦ୍ଧଶତାବ୍ଦୀର ଇତିହାସ।

ପ୍ରଚଣ୍ଡ ସ୍ୱାଭିମାନୀ, ଉଗ୍ରଜାତୀୟତାବାଦୀ ଓ ଅଭିଜ୍ଞ ରାଷ୍ଟ୍ର ନୀତିଜ୍ଞ ମଧୁବାବୁ ଉତ୍କଳ ଜନନୀର ସେ ସମୟର ଦୁରାବସ୍ଥାକୁ ଦେଖି ଥୟହୋଇ ରହିପାରୁ ନ ଥିଲେ । ପରାଧୀନତାର ଶୃଙ୍ଖଳରୁ କିପରି ମୁକ୍ତି ମିଳିବ ଓ ଓଡ଼ିଶାର କିପରି ସର୍ବାଙ୍ଗୀନ ଉନ୍ନତି ସାଧିତ ହୋଇ ପାରିବ, ସେହି ଚିନ୍ତାରେ ସେ ଅହରହ ମଗ୍ନ ରହିଥିଲେ । ସମସ୍ତ ଓଡ଼ିଶାବାସୀଙ୍କୁ ଏକ କରି ଇଂରେଜ ଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥା ମଧ୍ୟରେ ରହି ସାମାଜିକ, ରାଜନୈତିକ ଓ ଅର୍ଥନୈତିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଓଡ଼ିଶାର କିପରି ଉନ୍ନତି ହୋଇପାରିବ, ସେଥିପାଇଁ ସେ ସଦାସର୍ବଦା ଚିନ୍ତିତ ଥିଲେ । ଉତ୍କଳ ଜନନୀର ସୁଯୋଗ୍ୟ ଦାୟାଦ ସେ । ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରଗତିରେ ଯେଉଁମାନେ ବାଧାସୃଷ୍ଟି କରୁଥିଲେ, ସେଥିରେ ସେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ମ୍ରିୟମାଣ ହୋଇ ପଡୁଥିଲେ । ତେଣୁ ସେ ସାହିତ୍ୟ ମାଧ୍ୟମରେ, ଭାଷା ମାଧ୍ୟମରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଚେତାବନୀ ଶୁଣାଉଥିଲେ । ନିଜର ସ୍ୱାର୍ଥ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ସମୂହ ସ୍ୱାର୍ଥ ପାଇଁ ଜୀବନକୁ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିବାକୁ ସେ ଆହ୍ୱାନ ଦେଉଥିଲେ । ତାଙ୍କ ପ୍ରାଣ ଗାଇ ଉଠିଥିଲା –

ଉଠରେ ଉଠରେ ଉତ୍କଳ ସନ୍ତାନ
ଉଠିବୁଟି କେତେ ଦିନେ
ପୁରୁବ ଗୌରବ ପୁରୁବ ମହିମା
ପଡୁନାହିଁ କିରେ ତୋର ମନେ ?

ଜାତିର ଉନ୍ନତି ହେବକିରେ ଭାଇ
ସ୍ୱାର୍ଥକୁ ସାରଥି କଲେ
ଟାଣେକିରେ ଗାଡ଼ି ଦାନାର ତୋବଡ଼ା
ଘୋଡ଼ା ମୁହେଁ ବନ୍ଧା ଥିଲେ ?

ଏହିପରି ଅନେକ ଓଜସ୍ୱିନୀ କବିତା ମାଧ୍ୟମରେ ସେ ଜାତୀୟତା ବୋଧ ବିଷୟରେ ଓଡ଼ିଶାବାସୀମାନଙ୍କୁ ସଚେତନ କରାଇଥିଲେ ।

ସେହିପରି ଯୋଗଜନ୍ମା ପୁରୁଷ ହେଲେ ଉତ୍କଳମଣି ଗୋପବନ୍ଧୁ ଦାସ । ସେ ଥିଲେ ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ତ୍ରାଣକର୍ତ୍ତା, ମାନବବାଦୀ ଚିନ୍ତା ନାୟକ ଓ ଦୀନ ଦୁଃଖୀଙ୍କର ପ୍ରକୃତ ଦରଦୀ ବନ୍ଧୁ । ତାଙ୍କର ଉଦାର ମାନବିକତା ଏତେ ବ୍ୟାପକ ଯେ ତାହା କଳନା କରିବା ସାଧାରଣ ମଣିଷ ପକ୍ଷରେ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ସେଥିରେ ଗାନ୍ଧୀବାଦର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପ୍ରତୀକ, ରାଷ୍ଟ୍ରନୀତିଜ୍ଞ, ସାହିତ୍ୟ ସ୍ରଷ୍ଟା, କବି, ବିଚାରବନ୍ତ ସଂପାଦକ, ପ୍ରଖ୍ୟାତ ଶିକ୍ଷାବିତ୍, ଆଧ୍ୟାତ୍ମବାଦୀ ଜନନାୟକ ଏବଂ ସର୍ବୋପରି ଦୁଃଖୀ–ଦରିଦ୍ରର ବନ୍ଧୁ । ଜଣେ ସଚ୍ଚା ଦେଶପ୍ରେମୀ ଭାବରେ ଗୋପବନ୍ଧୁ ଦାସ ଦେଶ ମାତୃକାର ସର୍ବବିଧ କଲ୍ୟାଣ ପାଇଁ ଯାହାସବୁ କରିଯାଇଛନ୍ତି, ତାହା ଏ ଜାତିକୁ ଶହଶହ ବର୍ଷ ଧରି ଜ୍ଞାନ, ପ୍ରେରଣା ଓ ବିଚାରରେ ସମୃଦ୍ଧ କରି ଚାଲିଥିବ । ବାଲ ଗଙ୍ଗାଧର ତିଲକଙ୍କ ପରି ଗୋପବନ୍ଧୁ ମଧ୍ୟ 'ସ୍ୱରାଜ ମନୁଷ୍ୟର ଜନ୍ମଗତ ଅଧିକାର' ବୋଲି ଦୃଢ଼ କଣ୍ଠରେ ଘୋଷଣା କରିଥିଲେ । ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନିର୍ଦ୍ଦେଶିତ ସତ୍ୟ, ଅହିଂସା ଓ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ବଳ ଉପରେ ଆଧାରିତ ଆନ୍ଦୋଳନ ସପକ୍ଷରେ ଗୋପବନ୍ଧୁ ତାଙ୍କର ଦୃଢ଼ ସମର୍ଥନ ପ୍ରକାଶ କରି ସେହି ମାର୍ଗ ଅବଲମ୍ବନ ପାଇଁ ଦେଶବାସୀଙ୍କୁ ଆହ୍ୱାନ ଦେଇଥିଲେ । ସ୍ୱାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଝାସ ଦେଇ ସେ କାରାବରଣ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କର 'ବନ୍ଦୀର ଆତ୍ମକଥା' କବିତାରେ ଯେଉଁ ଦେଶାତ୍ମବୋଧକ ବାର୍ତ୍ତା ପରିବେଷଣ କରିଥିଲେ ତାହା ଏବେବି ପ୍ରଣିଧାନଯୋଗ୍ୟ । ସେ ଲେଖିଥିଲେ –

''ମିଶୁମୋର ଦେହ ଏ ଦେଶ ମାଟିରେ
ଦେଶବାସୀ ଚାଲି ଯାଆନ୍ତୁ ପିଠିରେ ।

ଦେଶର ସ୍ୱରାଜ୍ୟ ପଥେ ଯେତେ ଗାଡ
ପୁରୁ ତହିଁ ପଡ଼ି ମୋର ମାଂସ ହାଡ଼ ।

କାତରତା ସିନା କାପୁରୁଷ ପଣ
ବୀର ମରେ ଅବା ମାରେ କରି ରଣ ।''

ଭାରତର ସ୍ୱାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନର ଦୁଇ ତୁଙ୍ଗ ନେତା ଯଥା – ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀ ଓ ନେତାଜୀ ସୁବାସ ଚନ୍ଦ୍ର ବୋଷ ଚିରଦିନ ପାଇଁ ଅମର ହୋଇ ରହିବେ । ଜଣେ ଅହିଂସା ମାର୍ଗରେ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ଆଗେଇ ନେଉଥିଲା ବେଳେ ଆଉ ଜଣେ ଡାକରା ଦେଉଥିଲେ –

''ମୋତେ ତୁମେ ରକ୍ତ ଦିଅ । ମୁଁ ତୁମକୁ ସ୍ୱାଧୀନତା ଦେବି ।'' ରକ୍ତ ମାଗୁଥିବା ସେହି ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଜାତୀୟତାବାଦୀ ନେତା ସୁଭାଷ ଚନ୍ଦ୍ର ବୋଷ ଏଇ ଓଡ଼ିଶା ମାଟିରେ ଜନ୍ମ ଗ୍ରହଣ କରି ହାଇସ୍କୁଲ ପାଠ ମଧ୍ୟ ଶେଷ କରିଥିଲେ । ଜଣେ ଅଦ୍ୱିତୀୟ ନେତା ଭାବରେ ନିଜକୁ ସେ ଗଢ଼ିତୋଳି ଯାଇଛନ୍ତି । କଟକରୁ କଲିକତା, କଲିକତାରୁ ଦିଲ୍ଲୀ, ଦିଲ୍ଲୀରୁ ଜର୍ମାନୀ, ଜର୍ମାନୀରୁ ଜାପାନ । ଏଇମିତି କେତେ ଦେଶ ସେ ଭ୍ରମଣ କରିଛନ୍ତି । ଦେଶମାତୃକା ପାଇଁ କେତେ ଦୁର୍ବାର ଆଶା ଓ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖିଛନ୍ତି । 'ଆଜାଦ୍‌ହିନ୍ଦ୍ ଫୌଜ' ଗଠନ କରି ତାରି ମାଧ୍ୟମରେ ସମ୍ମୁଖ ଯୁଦ୍ଧ କରି ନିଜ ମାତୃଭୂମିକୁ ମୁକ୍ତି ଦେବା ପାଇଁ ଚିନ୍ତା କରିଛନ୍ତି । ଲଢ଼େଇ କରି ଆମେ ସ୍ୱାଧୀନତା ହାସଲ କରିବୁ ବୋଲି ସେ ସ୍ଲୋଗାନ ଦେଇଛନ୍ତି । ନିଜ ଜୀବନକୁ ବିପନ୍ନ କରି ମାତୃଭୂମିର ମୁକ୍ତି କାମନା କରିଛନ୍ତି । ଭାରତର ସ୍ୱାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନ ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ଆତ୍ମୋତ୍ସର୍ଗ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣାକ୍ଷରରେ ଚିରଦିନ ପାଇଁ ଲିପିବଦ୍ଧ ହୋଇ ରହିଗଲା । ଏ ଜାତିର ସେ ଚିର ନମସ୍ୟ ।

୧୯୩୪ ମସିହାରେ ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀ ଯେତେବେଳେ ଓଡ଼ିଶାର ବିଭିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳ ଗସ୍ତ କଲେ, ସେତେବେଳେ ହଜାର ହଜାର ନରନାରୀ, ଆବାଳ ବୃଦ୍ଧ ବନିତା ସ୍ୱାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନ ପ୍ରତି ସମର୍ଥନ ଜଣାଇ ମହାତ୍ମାଙ୍କ ପଛେ ପଛେ ଧାଇଁଲେ । ସମସ୍ତଙ୍କ ହୃଦୟରେ ସେଇ ଗୋଟିଏ କଥା, ଆମଦେଶ ସ୍ୱାଧୀନ ହେବ । ପରାଧୀନତାର ଶୃଙ୍ଖଳରୁ ଆମ ଦେଶ ମୁକ୍ତ ହେବ । ଦେଶରୁ ଅରାଜକତା, ଅନ୍ୟାୟ, ଅତ୍ୟାଚାର, ପୁଲିସ ଜୁଲୁମ ସବୁ ଦୂର ହେବ । ଅନେକ ଆଶା ଓ ଅନେକ ସ୍ୱପ୍ନ ସବୁରି ମନରେ ପୂରି ରହିଥିଲା । ବାର ବରଷର ବାଳୁତ ପିଲା ଢେଙ୍କାନାଳର ବାଜି ରାଉତ ପୁଲିସ ସିପାହୀର ବନ୍ଧୁକ ଆଗରେ ଛାତି ପାତି ଦେଲା । ସେବି କାମନା କରିଥିଲା ଭାରତମାତାର ସ୍ୱାଧୀନତା ।

ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ଆଦର୍ଶରେ ଅନୁପ୍ରାଣିତ ହୋଇ ଓଡ଼ିଶାର ପୁର ପଲ୍ଲୀରେ ଗୋଟାଏ ଶିହରଣ ଖେଳିଯାଇଥିଲା । ଓଡ଼ିଶାର ବରେଣ୍ୟ ନେତୃବୃନ୍ଦ ଏହି ସ୍ୱାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଝାସ ଦେଲେ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ନବକୃଷ୍ଣ ଚୌଧୁରୀ, ରଘୁ-ଦିବାକର, ଲକ୍ଷ୍ମଣ ନାୟକ, ବିର୍ସା ମୁଣ୍ଡା, ଚାଖୀ ଖୁଣ୍ଟିଆ, ବକ୍ସିଜଗବନ୍ଧୁ, ଜୟୀ ରାଜଗୁରୁ ଏଇମିତି ଶହ ଶହ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ବଳିଦାନ ଦେଇଗଲେ । ଓଡ଼ିଶା ମାଟି ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଧନ୍ୟ ହୋଇଗଲା ।

କେବଳ ପୁରୁଷମାନେ କାହିଁକି, ଓଡ଼ିଆ ନାରୀମାନଙ୍କର ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅବଦାନ ଅତୁଳନୀୟ । ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କ ଆଦର୍ଶରେ ବିମୋହିତ ହୋଇ ଅନେକ ନାରୀ ମୁକ୍ତି ସଂଗ୍ରାମ ରୂପକ ଯଜ୍ଞରେ ଝାସଦେଇ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଆହୂତି ହୋଇ ଯାଇଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ମା' ରମାଦେବୀ ଅନ୍ୟତମ । ସେଥିରେ ଉତ୍କଳ ଗୌରବ ମଧୁସୂଦନ ଦାସଙ୍କର ଝିଆରୀ । ପିଲାଦିନୁ ନିଜ ପରିବାରର ପ୍ରେରଣାରେ ସ୍ୱଦେଶୀ ଆନ୍ଦୋଳନ, ମୁକ୍ତି ସଂଗ୍ରାମ, କୁଟିର ଶିଳ୍ପର ପ୍ରସାରର ଆବଶ୍ୟକତା ସଂପର୍କରେ ଅବଗତ ଥିଲେ । ସେ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମରେ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳତମ ଜ୍ୟୋତିଷ୍କ ଗୋପବନ୍ଧୁ ଚୌଧୁରୀଙ୍କ ସହଧର୍ମିଣୀ ହେବାପରେ ତାଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ଆଦର୍ଶରେ ଆଗେଇ ଯିବା ପାଇଁ ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ସୁଯୋଗ ମିଳିଲା । ସେ ଆଇନ ଅମାନ୍ୟ ଆନ୍ଦୋଳନ, ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନ, ଲୁଣମରା ଅଭିଯାନ ଇତ୍ୟାଦି ବହୁ ସଂଗ୍ରାମରେ ଯୋଗଦାନ କରି ନିଜର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସମ୍ପାଦନ କରିଥିଲେ ।

ସେହିପରି ଯଶସ୍ୱୀ ଓ ଅନନ୍ୟା ନାରୀନେତ୍ରୀ ହେଲେ ଶ୍ରୀମତୀ ମାଳତୀ ଚୌଧୁରୀ । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ନବକୃଷ୍ଣ ଚୌଧୁରୀଙ୍କ ପତ୍ନୀ । ମାଳତୀ ଦେବୀ ଓଡ଼ିଶାର ଅଗଣିତ ନାରୀମାନଙ୍କୁ ସ୍ୱାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନ ପ୍ରତି ଆକର୍ଷିତ କରି ପାରିଥିଲେ । ଅନ୍ୟାୟ, ଅତ୍ୟାଚାର, ଶୋଷଣ, କୁସଂସ୍କାର ଇତ୍ୟାଦିରୁ ସମାଜକୁ ରକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇଥିଲେ । ଗାଁକୁ ଗାଁ ବୁଲି ବୁଲି ସ୍ୱାଧୀନତାର ବୀଜମନ୍ତ୍ର ବୁଣି ଚାଲିଥିଲେ । କଟକ ଜିଲ୍ଲାର କୁଜଙ୍ଗଠାରେ ମାଳତୀଦେବୀଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ଲୁଣମରା ଅଭିଯାନ କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପାଦିତ ହୋଇଥିଲା ।

ଆଉଜଣେ ନାରୀନେତ୍ରୀ ମହିୟସୀ ମହିଳା ଥିଲେ ସରଳାଦେବୀ, ବିଶିଷ୍ଟ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମୀ ଭାଗିରଥି ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ପତ୍ନୀ । ଘର ଜଗତସିଂହପୁର । ମାତ୍ର ଷୋହଳ ବର୍ଷ ବୟସରେ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ସହିତ ସେ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମରେ ସାମିଲ ହୋଇଥିଲେ । କଟକର ରାସମଣୀ ଦେବୀ, ହୈମବତୀ ଦେବୀ, କିଶୋରିମଣି ଦେବୀ, ପାର୍ବତୀଗିରି ପ୍ରମୁଖ ନାରୀ ନେତ୍ରୀମାନେ ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ପ୍ରେରଣାରେ ଜାତି ଧର୍ମ ବର୍ଣ୍ଣ ନିର୍ବିଶେଷରେ ରୋଗୀସେବା, ଜନସଚେତନତା, ହରିଜନ ବସ୍ତି ସଫେଇ, ସୂତାକଟା, ତଥା ସାମାଜିକ କୁସଂସ୍କାର ସବୁ ଦୂର କରିବା ପାଇଁ ଅନେକ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିଲେ । ସମସ୍ତଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଗୋଟିଏ ନବ ଉନ୍ମାଦନା ଖେଳି ଯାଇଥିଲା । ସମାଜରେ ଏକ ପ୍ରକାର ନବଜାଗରଣ ଦେଖା ଦେଇଥିଲା ।

ଅନ୍ୟ ଜଣେ ମହିଳା କର୍ମୀ ହେଲେ ଶ୍ରୀମତୀ ଅନ୍ନପୂର୍ଣ୍ଣା ମହାରଣା । ସମଗ୍ର ପରିବାର ତାଙ୍କର ଭାରତୀୟ ମୁକ୍ତି

ସଂଗ୍ରାମରେ ଝାସ ଦେଇଥିଲେ । ମାତ୍ର ତେର ବର୍ଷ ବୟସରେ ସେ 'ବାନର ସେନା'ରେ ଯୋଗଦେଇ ହସି ହସି କାରାବରଣ କରିଥିଲେ । ସେ କହୁଥିଲେ, ଆମେ ଉତ୍କଳୀୟ, ଆମେ ଭାରତୀୟ, ଭାରତ ଆମର ମା', ନିଜ ମାତୃଭୂମିର ମୁକ୍ତି ପାଇଁ ଜୀବନ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିଦେଲେ ଜୀବନ ଧନ୍ୟ ହେବ । ବାସ୍ତବରେ ତାଙ୍କ ପରି ନାରୀମାନଙ୍କ ତ୍ୟାଗପୂତ ଜୀବନ ଓଡ଼ିଶା ମାଟିକୁ ଧନ୍ୟ କରିଛି ।

ଆଠଗଡ଼ର ମହାରାଣୀ ଶୁକଦେଇ ଇଂରେଜ ସରକାର ବିରୁଦ୍ଧରେ ଯୁଦ୍ଧ କରିଥିଲେ । ଭାରତର ଝାନସୀର ରାଣୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀବାଈଙ୍କ ପରି ସେଥିରେ ଆମ ଓଡ଼ିଶାର ବୀରା ରମଣୀ । ଓଡ଼ିଶାର ରାଣୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀବାଈ ବୋଲି କେହି କେହି ତାଙ୍କୁ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି । ତାଙ୍କର ସାହସ, ଶକ୍ତି ଓ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ପାଖରେ ଇଂରେଜ ଶକ୍ତି ହାର୍ ମାନିଛି । ରାଣୀ ଶୁକଦେଇ ଓଡ଼ିଶା ମାଟିର ଗର୍ବ ଓ ଗୌରବ ।

ସେହିପରି ଆଉ ଜଣେ ମହିୟସୀ ମହିଳା ହେଲେ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଇନ୍ଦିରା ପଣ୍ଡା । ତାଙ୍କ ଘର ପାରଳାଖେମୁଣ୍ଡିରେ । କୌଣସି ସୂତ୍ରରେ ସେ ଥିଲେ ବର୍ମାରେ । ନେତାଜୀ ସୁଭାଷ ବୋଷଙ୍କ ଗଠିତ ଆଜାଦ୍‌ହିନ୍ଦ୍ ଫୌଜରେ ସେ ଥିଲେ ଏକମାତ୍ର ଓଡ଼ିଆ ମହିଳା ସିପାହୀ । ନେତାଜୀଙ୍କ ଡାକରାରେ ସେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ ତାଙ୍କ ଦଳରେ । ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖିଥିଲେ ମାତୃଭୂମିର ମୁକ୍ତି । ନେତାଜୀ ସିନା ଫେରି ପାରିଲେ ନାହିଁ ସ୍ୱଦେଶକୁ । ହେଲେ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଫେରିଥିଲେ ଓଡ଼ିଶାକୁ । ଦେଶପ୍ରେମର ମହାନ ମନ୍ତ୍ରରେ ସେ ବ୍ରତ ଚାରିଣୀ ଥିଲେ । ଅବଶ୍ୟ ଇତିହାସରେ ଏ ବିଷୟରେ ବିଶେଷ କିଛି ଲେଖାଯାଇ ନାହିଁ । ଏଇ କେତେ ବର୍ଷ ତଳେ ତାଙ୍କର ଦେହାନ୍ତ ହୋଇଛି ।

ସେହିପରି ୧୯୪୨ ମସିହା ଭାରତ ଛାଡ଼ ଆନ୍ଦୋଳନର ଡାକରାରେ ଓଡ଼ିଶାର ସେତେବେଳର ଅବିଭକ୍ତ ବାଲେଶ୍ୱର ଜିଲ୍ଲା ତଥା ବର୍ତ୍ତମାନର ଭଦ୍ରକ ଜିଲ୍ଲାର ଇତିହାସରେ ରକ୍ତତୀର୍ଥ ଇରମ ଚିରଦିନ ପାଇଁ ଲିପିବଦ୍ଧ ହୋଇ ରହିଛି । ଭଦ୍ରକ ଜିଲ୍ଲା ବାସୁଦେବପୁର ବ୍ଲକ ଅନ୍ତର୍ଗତ ଇରମଠାରେ ସେହି ୧୯୪୨ ମସିହା ସେପ୍ଟେମ୍ବର ୨୮ ତାରିଖରେ ହଜାର ହଜାର ମୁକ୍ତି ସଂଗ୍ରାମୀ ବ୍ରିଟିଶ ରାଜ ବିରୋଧରେ ଭାରତଛାଡ଼, ଭାରତଛାଡ଼ ସ୍ଲୋଗାନ ଦେଉଥିବାବେଳେ ଇଂରେଜ ସରକାର ଆଖିବୁଜା ଗୁଳି ଚାଳନା କରିଥିଲେ । ଭାରତ ଇତିହାସରେ ଏହାଥିଲା ଦ୍ୱିତୀୟ ଜାଲିଆନାୱାଲାବାଗ୍‌ର ଘଟଣା । ସେଦିନ ସଂଧ୍ୟାରେ ଇରମର ମେଳନ ପଡ଼ିଆ ରକ୍ତ ରଞ୍ଜିତ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା । ଅଠେଇଶ ଜଣ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମୀଙ୍କର ଘଟଣା ସ୍ଥଳରେ ମୃତ୍ୟୁ ହୋଇଥିଲା । ପରେ ଅନ୍ୟ ଜଣେ ସଂଗ୍ରାମୀଙ୍କର ଜେଲ ମଧ୍ୟରେ ମୃତ୍ୟୁ ହୋଇଥିଲା । ସେଠାରେ ଲେଖା ଅଛି ୨୯ ଜଣ ଶହୀଦଙ୍କ ନାମ । ଏକ ନମ୍ବରରେ ଲେଖାଅଛି ଜଣେ ନାରୀ ଶହୀଦଙ୍କ ନାମ । ସେ ହେଲେ ପରିବେୱା, ପରିବେୱା ହେଉଛନ୍ତି ଓଡ଼ିଶାର ଏକମାତ୍ର ନାରୀ ଶହୀଦ ଏବଂ ଭାରତଛାଡ଼ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଶହୀଦ ହୋଇଥିବା ମୋଟ ୮୫ ଜଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେବଳ ଇରମରେ ଶହୀଦ ହୋଇଥିଲେ ୨୯ଜଣ । ଆହତ ହୋଇଥିଲେ ୫୬ ଜଣ । ସେହିପରି ଭଦ୍ରକ ଜିଲ୍ଲାର ଶହୀଦନଗର ଠାରେ ଶହୀଦ ହୋଇଥିଲେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମୂରଲୀଧର ପଣ୍ଡା ଓ ତାଙ୍କର ଅନ୍ୟ ସାଥୀଗଣ ।

ଏହାର ଫଳ ସ୍ୱରୂପ ୧୯୪୭ ମସିହା ଅଗଷ୍ଟ ୧୫ ତାରିଖ ଆମଦେଶ ସ୍ୱାଧୀନ ହେଲା । ବ୍ରିଟିଶ ସରକାର ଭାରତ ଛାଡ଼ି ଚାଲିଗଲେ । ଭାରତବର୍ଷର ନୀଳ ଆକାଶରେ ତ୍ରିରଙ୍ଗା ପତାକା ସେହିଦିନଠାରୁ ଶାନ୍ତି, ମୈତ୍ରୀ ଓ ପ୍ରଗତିର ବାଣୀ ପ୍ରଚାର କରି ଚାଲିଛି । ଏହି ପତାକାକୁ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ସମ୍ମାନ ଜଣାଇବା ହେଉଛି ପ୍ରତ୍ୟେକ ଭାରତୀୟର ପ୍ରଥମ ଓ ପ୍ରଧାନ କାର୍ଯ୍ୟ । ବିଭିନ୍ନତା ମଧ୍ୟରେ ଏକତା ହେଉଛି ଭାରତର ମନ୍ତ୍ର । ଆଉ ସେହି ମନ୍ତ୍ରରେ ଦୀକ୍ଷିତ ହୋଇ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଓଡ଼ିଆ ନିଜ ମାତୃଭାଷା ଓ ମାତୃଭମୂିର ସୁରକ୍ଷା କରିବା ହେଉଛି ମୁଖ୍ୟ ଆଦର୍ଶ । ଓଡ଼ିଶାବାସୀ କେବେହେଲେ ଭୀରୁ, କାପୁରୁଷ ନ ଥିଲେ । ଏବେ ମଧ୍ୟ ଓଡ଼ିଶା ରାଜ୍ୟ ସମଗ୍ର ଭାରତବର୍ଷ କାହିଁକି, ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀରେ ତାର ନାମ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ କରି ରଖିଛି । ପୂର୍ବସୂରୀମାନଙ୍କ ଦାୟାଦ ହିସାବରେ ଓଡ଼ିଶାର ସର୍ବାଙ୍ଗୀନ ଉନ୍ନତି ବିଧାନ କରି ଆସନ୍ତୁ ସମସ୍ତେ ଆମେ ଏକ ସ୍ୱରରେ ଏହାର ଜୟଗାନ କରିବା । ବନ୍ଦେ ଉତ୍କଳ ଜନନୀ ।

ଶ୍ରମ ବିଭାଗ
ସଚିବାଳୟ, ଭୁବନେଶ୍ୱର-୧

HÝÉæÀÿ Óæ™êœÿÿtÿæ ÓóSæþ

ପଣ୍ଡିତ ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ ମିଶ୍ର

ଭାରତର ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମରେ ଓଡ଼ିଶା ଅଗ୍ରଣୀ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲା । ପଲାସୀ ଯୁଦ୍ଧ ପରେ ଭାରତରେ ଇଂରେଜ ଶାସନର ଭିତ୍ତିସ୍ଥାପନ ହୋଇଥିଲେ ହେଁ ଇଂରେଜମାନେ ଭାରତର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅଞ୍ଚଳ ଅଧିକାର କରିବାପରେ ସର୍ବଶେଷରେ ଓଡ଼ିଶା ଅଧିକାର କରିଥିଲେ । ବୀର ଓଡ଼ିଆ ଜାତି ଏହି ପରାଧୀନତାକୁ ସହଜରେ ଗ୍ରହଣ କରି ନ ଥିଲା । ଫଳରେ ଓଡ଼ିଶାରୁ ହିଁ ଜୋରଜାର ହୋଇଥିଲା ଭାରତର ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମ । ଏଥିରେ ଭୟଭୀତ ହୋଇ ଇଂରେଜମାନେ ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଶା ଭୂଖଣ୍ଡକୁ ବଙ୍ଗପ୍ରଦେଶ, ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ ଓ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ପ୍ରଦେଶ ଅଧୀନରେ ରଖି ଶାସନ କରିଥିଲେ । ଏହାର ପ୍ରତିବାଦରେ ଦୁର୍ଦ୍ଧର୍ଷ ଓଡ଼ିଆମାନେ ଅସୀମ ସାହସ, ବୀରତ୍ୱ ଓ ଧୈର୍ଯ୍ୟର ସହିତ ଦୀର୍ଘକାଳ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମ ଜାରି ରଖିଥିଲେ । ଓଡ଼ିଶାର ଅଗଣିତ ଦେଶପ୍ରେମୀ ଏହି ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମରେ ଝାସ ଦେଇଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜୟୀ ରାଜଗୁରୁ ଭାରତୀୟ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମର ପ୍ରଥମ ସହିଦ ଓ ବାରବର୍ଷର ବାଳକ ବାଜିରାଉତ ବିଶ୍ୱର ସର୍ବକନିଷ୍ଠ ସହିଦ ହେବାର ଗୌରବ ଅର୍ଜନ କରିଥିଲେ ।

ଇଂରେଜମାନେ ମରହଟ୍ଟାଙ୍କ ସହିତ ସନ୍ଧିକରି ୧୮୦୩ ଖ୍ରୀଷ୍ଟବ୍ଦରେ ଓଡ଼ିଶା ଅଧିକାର କରିଥିଲେ । ଏହାର ୩୬ ବର୍ଷ ପୂର୍ବରୁ ଅର୍ଥାତ୍ ୧୭୬୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଇଂରେଜମାନେ ଓଡ଼ିଶା ଅଧିକାର କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ ହେଁ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କ ଦେଶପ୍ରେମ ଓ ସମର ନୈପୁଣ୍ୟ ଦେଖି ବିସ୍ମୟାଭିଭୂତ ହୋଇଯାଇଥିଲେ ତଥା ଓଡ଼ିଶା ଅଧିକାର କରିବା ଆଶା ପରିତ୍ୟାଗ କରିଥିଲେ । ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ସର୍ବପ୍ରଥମ ସଶସ୍ତ୍ର ସଂଗ୍ରାମ ୧୭୬୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ପାରଳାଖେମୁଣ୍ଡି, ଘୁମୁସର ଓ ମୟୂରଭଞ୍ଜରୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । ଏଥିରେ ଭୀତହୋଇ ଇଂରେଜମାନେ ୧୮୦୩ ଖ୍ରୀଷ୍ଟବ୍ଦରେ ପ୍ରତାରଣା ପୂର୍ବକ ଓଡ଼ିଶା ଅଧିକାର କରିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଓଡ଼ିଆ ଜାତି ସହଜରେ ପରାଧୀନତାକୁ ସ୍ୱୀକାର କରି ନ ଥିଲା । ସେତେବେଳେ ନାବାଳକ ଗଜପତି ଦ୍ୱିତୀୟ ମୁକୁନ୍ଦଦେବଙ୍କ ଅଭିଭାବକ ଥିଲେ ଜୟୀ ରାଜଗୁରୁ । ତାଙ୍କରି ନେତୃତ୍ୱରେ ୧୮୦୪ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଖୋର୍ଦ୍ଧା ବିଦ୍ରୋହ ସଂଗଠିତ ହୋଇଥିଲା । ଏହି ସଂଗ୍ରାମରେ ଇଂରେଜଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଯୁଦ୍ଧ କରି ଜୟୀ ରାଜଗୁରୁ ଫାଶୀ ପାଇଲେ ତଥା ଭାରତର ପ୍ରଥମ ସହିଦ ହେବାର ଗୌରବ ଲାଭ କଲେ । ଖୋର୍ଦ୍ଧା ବିଦ୍ରୋହ ପରେ ୧୮୧୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ବକ୍ସି ଜଗବନ୍ଧୁଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ପାଇକ ବିଦ୍ରୋହ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଏହି ବିଦ୍ରୋହ ଖୋର୍ଦ୍ଧାରେ ସୀମୀତ ନ ରହି ପିପିଲି, ହରିଶପୁର, କୁଜଙ୍ଗ ଓ ପଟ୍ଟାମୁଣ୍ଡାଇ ପ୍ରଭୃତି ଅଞ୍ଚଳକୁ ପ୍ରସାରିତ ହୋଇଥିଲା । ଇଂରେଜ ପ୍ରଶାସକ ବକ୍ସିଙ୍କୁ କଟକରେ ନଜରବନ୍ଦୀ ରଖିବାରୁ ତାପଙ୍ଗ ଦଳବେହେରା ମାଧବ ରାଉତରାୟଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ଅନ୍ୟ ଏକ ଭୟଙ୍କର ସଂଗ୍ରାମ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । ୧୮୩୫ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ପାଇକ ବୀର କୃତ୍ତିବାସ ପାଟଶାଣୀ ପାଇକମାନଙ୍କ ସହାୟତାରେ ତିନିଦିନ ବାଣପୁର ଥାନା ଦଖଲକରି ସ୍ୱାଧୀନତା ଘୋଷଣା କରିଥିଲେ । ଇଂରେଜମାନେ ଏହି ମହାନ ଦେଶପ୍ରେମୀଙ୍କୁ ଦୀପାନ୍ତର ଦଣ୍ଡ ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ । ସେହି ସମୟରେ ଘୁମସରର କନ୍ଧ ପାଇକମାନେ ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ସଂଗ୍ରାମ କରିଥିଲେ । ଏହାର ପ୍ରଭାବରେ କୁଜଙ୍ଗରେ ମଧ୍ୟ ପାଇକ ବିଦ୍ରୋହ ସଂଗଠିତ ହୋଇଥିଲା । ପରିଣାମ ସ୍ୱରୂପ ଇଂରେଜ କର୍ମଚାରୀବୃନ୍ଦ ଖୋର୍ଦ୍ଧା ପରିତ୍ୟାଗ କରି ପ୍ରାଣ ଭୟରେ ପଳାୟନ କଲେ । ଓଡ଼ିଆ ପାଇକଙ୍କର ଏହି ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମ ଭାରତ ଇତିହାସର ଏକ ଗୌରବୋଜ୍ଜ୍ୱଳ ଅଧ୍ୟାୟ ।

ପଲାସୀ ଯୁଦ୍ଧର ଶହେ ବର୍ଷ ପରେ ଅର୍ଥାତ୍ ୧୮୫୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଭାରତରେ ସିପାହୀ ବିଦ୍ରୋହ ସଂଘଟିତ ହୋଇଥିଲା । ଏହି ବିଦ୍ରୋହରେ ସମ୍ବଲପୁରର ପ୍ରଖ୍ୟାତ ସଂଗ୍ରାମୀ ସୁରେନ୍ଦ୍ର ସାଏ, ମାଧୋସିଂ, ହାତୀ ସିଂ, ପୁରୀର ଚାଖି ଖୁଣ୍ଟିଆ, ବାଲିଆର ରାମକୃଷ୍ଣ ସାମନ୍ତ ସିଂହାରଙ୍କ ସମେତ ଅନେକ ଦେଶପ୍ରାଣ ଓଡ଼ିଆ ଅଂଶ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ସୁରେନ୍ଦ୍ର ସାଏ ସମ୍ବଲପୁର ପଞ୍ଚମ ରାଜା

ବଳୀୟାର ସିଂଙ୍କର ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ଥିଲେ ହିଁ ଇଂରେଜମାନେ ତାଙ୍କୁ ସେଥିରୁ ବଞ୍ଚିତ କରିବାରୁ ସେ ସଂଗ୍ରାମ କରିଥିଲେ । ୧୮୪୦ରେ ଇଂରେଜମାନେ ସୁରେନ୍ଦ୍ର ସାଏ, ତାଙ୍କ ଭାଇ ଉଦ୍ଦାନ୍ତ ସାଏ ଓ ଖୁଡୁତା ବଳରାମ ସିଂଙ୍କୁ ଧରିନେଇ ହଜାରୀବାଗ ଜେଲ୍‌ରେ ବନ୍ଦୀ ରଖିଲେ । ୧୮୫୭ ଜୁଲାଇ ୩୦ ତାରିଖରେ ବିଦ୍ରୋହୀ ସିପାହୀମାନେ ହଜାରୀବାଗ ଜେଲ୍ ଭାଙ୍ଗି ସୁରେନ୍ଦ୍ରସାଏଙ୍କ ସମେତ ୩୨ ଜଣ ବନ୍ଦୀଙ୍କୁ ମୁକୁଳାଇ ଦେଲେ । ସୁରେନ୍ଦ୍ର ସାଏ ପୁନର୍ବାର ସଂଗ୍ରାମ ଆରମ୍ଭ କରିବାରୁ ତାଙ୍କ ଅନ୍ୟତମ ଭ୍ରାତା ଛବିଳ ସାଏଙ୍କୁ ଇଂରେଜ ସୈନ୍ୟ ହତ୍ୟା କରିଥିଲେ । ଏହାର ପ୍ରତିଶୋଧ ସ୍ୱରୂପ ୧୮୫୮ ଫେବୃଆରୀ ୧୨ ତାରିଖରେ ସଂଗ୍ରାମୀ କ୍ୟାପ୍‌ଟେନ୍ ଉଡ୍‌ଙ୍କୁ ହତ୍ୟା କରିଥିଲେ । କ୍ରମେ ବିଦ୍ରୋହାଗ୍ନି ପ୍ରଜ୍ୱଳିତ ହେଲା । ଶେଷରେ ୧୮୬୪ ଜାନୁଆରୀ ୨୩ ତାରିଖ ନିଶାର୍ଦ୍ଧରେ ଇଂରେଜମାନେ ସୁରେନ୍ଦ୍ର ସାଏଙ୍କୁ ବନ୍ଦୀକରି ଅସିରଗଡ଼ ଦୁର୍ଗରେ ଆଜୀବନ ବନ୍ଦୀ ରଖିଲେ । ସମ୍ବଲପୁର ସନ୍ନିକଟ ଘେଁସର ଜମିଦାର ମାଧୋ ସିଂ, ତଦୀୟ ପୁତ୍ର ହାତୀ ସିଂ, କଜଲ ସିଂ, ବୈରୀ ସିଂ ପ୍ରଭୃତି ୧୮୫୭-୫୮ରେ ସଂଗ୍ରାମ କରି ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡ ତଥା ଦୀପାନ୍ତର ଦଣ୍ଡ ଭୋଗିଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କର ବଂଶଧରଗଣ ୧୮୬୫ ମସିହା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସଂଗ୍ରାମକୁ ଉଜ୍ଜୀବିତ ରଖିଥିଲେ । ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତ ଆଇନ୍ ପ୍ରୟୋଗକରି ଇଂରେଜୀ ପଦାଧିକାରୀ ବାଲିଆ ଜମିଦାର ରାମକୃଷ୍ଣ ସାମନ୍ତ ସିଂହାରଙ୍କଠାରୁ ଜମିଦାରୀ ଉଚ୍ଛେଦ କରିବାରୁ ସେ ଖଣ୍ଡାୟତମାନଙ୍କୁ ଏକାଠି କରି ଇଂରେଜ ସରକାରଙ୍କୁ ରାଜସ୍ୱ ଦେଲେ ନାହିଁ । କଟକ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ ରାମକୃଷ୍ଣ ସାମନ୍ତ ସିଂହାର ଏବଂ ତାଙ୍କର ସହଯୋଗୀ ଉପେନ୍ଦ୍ର ଜେନା ଓ ଦୀନବନ୍ଧୁ ମହାପାତ୍ରଙ୍କୁ ଗିରଫ କରିବା ସହିତ ସଂପତ୍ତି ବ୍ୟାଜାପ୍ତ କରିଥିଲେ । ପୁରୀର ଚାଖି ଖୁଣ୍ଟିଆ ଲକ୍ଷ୍ନୌର ସିପାହୀମାନଙ୍କ ସହିତ ବିଦ୍ରୋହରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିବାରୁ ଇଂରେଜ ସରକାର ତାଙ୍କୁ ଗୟାରେ ଅଟକ ରଖି ତାଙ୍କର ସମସ୍ତ ସଂପତ୍ତି ବ୍ୟାଜାପ୍ତି କରିଦେଇଥିଲେ । ୧୮୬୮ରେ କେନ୍ଦୁଝରର ଭୂୟାଁ ସର୍ଦ୍ଦାର ରତ୍ନା ନାୟକ ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ବିଦ୍ରୋହ ଘୋଷଣା କରିଥିଲେ । ବିଦ୍ରୋହ ଦମନ କରାଯାଇ ୧୮୩ ଜଣ ବନ୍ଦୀଙ୍କର ବିଚାର ହୋଇ ଶେଷରେ ରତ୍ନା ନାୟକ, ନନ୍ଦ ନାୟକ, ପଦୁ ନାୟକ, ଦଶରଥ କୁଅଁର ପ୍ରଭୃତି ସାତ ଜଣଙ୍କୁ ପ୍ରାଣ ଦଣ୍ଡ ଦିଆଯାଇଥିଲା । ୧୮୯୧ରେ ମଧ କେନ୍ଦୁଝରରେ ଧରଣୀଧରଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ଭୂୟାଁମେଳି ସଂଗଠିତ ହୋଇଥିଲା । ଏଥିରେ ଧରଣୀଧର ସାତବର୍ଷ ଜେଲ୍ ଭୋଗିଲେ ।

୧୮୮୫ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଭାରତୀୟ ଜାତୀୟ କଂଗ୍ରେସ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇ ଏହାର ପ୍ରଥମ ଅଧିବେଶନ ଉମେଶ ଚନ୍ଦ୍ର ବାନାର୍ଜୀଙ୍କ ଅଧ୍ୟକ୍ଷତାରେ ବମ୍ବେଠାରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେଲା । ଏଥିରେ ଭାରତର ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରାନ୍ତରରୁ ୭୨ ଜଣ ପ୍ରତିନିଧି ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । ତନ୍ମଧ୍ୟରେ ଓଡ଼ିଶାରୁ ବ୍ରହ୍ମପୁରର ଆଇନ୍‌ଜୀବୀ ବିଶେଶ୍ୱର ଆୟାର ଯୋଗଦାନ କରିଥିଲେ । ପରେ ପରେ ୧୮୮୬ ମାର୍ଚ୍ଚ ୩ ତାରିଖରେ ମଧୁସୂଦନ ଦାସଙ୍କ ଅଧ୍ୟକ୍ଷତାରେ କଟକଠାରେ ଭାରତୀୟ ଜାତୀୟ କଂଗ୍ରେସର ଓଡ଼ିଶା ଶାଖାର ଅଧିବେଶନ ବସିଥିଲା । କଲିକତାଠାରେ ୧୮୮୬ରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ଜାତୀୟ କଂଗ୍ରେସର ଦ୍ୱିତୀୟ ଅଧିବେଶନରେ ଓଡ଼ିଶାରୁ ମଧୁସୂଦନ ଦାସ, ହରିବଲ୍ଲଭ ଘୋଷ, ଗୋଲକ ଚନ୍ଦ୍ର ବୋଷ, କାଳୀପଦ ବାନାର୍ଜୀ, ପି.ଗୋପାଳ ରାଓ, ରାଜା ବୈକୁଣ୍ଠ ନାଥ ଦେ, ଭଗବାନ ଚନ୍ଦ୍ର ଦାସ ଓ ରମେଶ ଚନ୍ଦ୍ର ମଣ୍ଡଳ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । ଏହାପରେ ମାନ୍ଦ୍ରାଜଠାରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ତୃତୀୟ ଜାତୀୟ କଂଗ୍ରେସ ଅଧିବେଶନରେ ଓଡ଼ିଶାର ବହୁ ଦେଶପ୍ରାଣନେତା ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । ୧୮୮୯ରେ ବମ୍ବେଠାରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ପଞ୍ଚମ ଅଧିବେଶନରେ ଓଡ଼ିଶାର ଜାନକୀନାଥ ବୋଷ ଯୋଗଦେଇ ଓଡ଼ିଶାରେ ଚିରସ୍ଥାୟୀ ବନ୍ଦୋବସ୍ତର ପ୍ରଚଳନ ଦାବି କରିଥିଲେ । ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ପ୍ରତିବର୍ଷ ଅନୁଷ୍ଠିତ କଂଗ୍ରେସ ଅଧିବେଶନରେ ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରତିନିଧି ଯୋଗ ଦେଉଥିଲେ । ୧୯୦୧ରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ କଲିକତା ଅଧିବେଶନରେ ଓଡ଼ିଶାର ମଧୁସୂଦନ ଦାସଙ୍କ ସମେତ ଜଗମୋହନ ଲାଲା, ରାମଶଙ୍କର ରାୟ, ନିମାଇଁ ଚରଣ ମିତ୍ର, ଜାନକୀନାଥ ବୋଷ, ଉପେନ୍ଦ୍ର ଚନ୍ଦ୍ର ରାୟ, ଲଳିତ ମୋହନ ସରକାର, ବରେନ୍ଦ୍ର କୁମାର ମଣ୍ଡଳ, ବିଧୁଭୂଷଣ ବାନାର୍ଜୀ, ନନ୍ଦ କିଶୋର ବଳ, ଗୋପାଳ ଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରହରାଜ, ବିଶ୍ୱନାଥ ରାଏ, ମଧୁସୂଦନ ରାଓ, ନାରାୟଣ ଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରଧାନ, ଗୋକୁଳାନନ୍ଦ ଚୌଧୁରୀ, ହରେନ୍ଦ୍ର ନାରାୟଣ ରାୟ ଓ ହେମଚନ୍ଦ୍ର ଦେ ପ୍ରଭୃତି ବହୁ ନେତା ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । ଏହି ଅଧିବେଶନରେ ଓଡ଼ିଶାର ତାରକସିକାମ ପ୍ରତି ସମସ୍ତଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରାଯାଇଥିଲା । ଇଂରେଜମାନେ ଓଡ଼ିଶା ଅଧିକାର କରିବାର ଏକଶହ ବର୍ଷ ପରେ ୧୯୦୩ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଉତ୍କଳ ସମ୍ମିଳନୀ ଗଠନ କରାଯାଇ ଓଡ଼ିଶାର ଜାତୀୟ ଜାଗରଣକୁ ସୁଦୃଢ଼ କରାଯାଇଥିଲା । ଇତି ମଧ୍ୟରେ ଭାରତୀୟ ଜାତୀୟ କଂଗ୍ରେସର ନରମପନ୍ଥୀ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପକୁ ଗ୍ରହଣ ନ କରି ଏକ ଚରମପନ୍ଥୀ ଗୋଷ୍ଠୀର ଉଦ୍ଭବ ହୋଇଥିଲା । କଲିକତାର ଦୁଇଜଣ ଚରମପନ୍ଥୀ ଶଶୀଭୂଷଣ ଓ ଖୁଦୀରାମ ବୋଷ ୧୯୧୩ରେ ଓଡ଼ିଶା ଆସି ଯୁବଗୋଷ୍ଠୀଙ୍କୁ ଅନୁପ୍ରାଣିତ କରିଥିଲେ । ୧୯୧୫ ସେପ୍ଟେମ୍ବର ମାସରେ ବାଲେଶ୍ୱର ସହର ଉପକଣ୍ଠ ଚଷାଖଣ୍ଡଠାରେ ଯତୀନ୍ଦ୍ରନାଥ ମୁଖାର୍ଜୀ ଓରଫ ବାଘା ଯତୀନ୍ ଓ

ତାଙ୍କର ଚାରିଚଣ ଚରମପନ୍ଥୀ ସହକର୍ମୀ ଚିତ୍ତପ୍ରିୟ, ମନୋରଞ୍ଜନ, ଜ୍ୟୋତିଷ ଏବଂ ନୀରେନ୍ ତଥା ପୋଲିସ୍‌ଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏକ ଖଣ୍ଡଯୁଦ୍ଧ ସଂଗଠିତ ହୋଇଥିଲା । ତତ୍‌ପରଦିନ ବାଘାଯତୀନ୍‌ଙ୍କର ଡାକ୍ତରଖାନାରେ ମୃତ୍ୟୁ ହୋଇଥିଲା । ପୂର୍ବରୁ ଚିତ୍ତପ୍ରିୟଙ୍କର ଖଣ୍ଡଯୁଦ୍ଧରେ ମୃତ୍ୟୁ ହୋଇଥିଲା । ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜ୍ୟୋତିଷଙ୍କୁ ଯାବଜୀବନ ଦୀପାନ୍ତର ତଥା ମନୋରଞ୍ଜନ ଓ ନୀରେନ୍‌କୁ ଫାଶୀଦଣ୍ଡ ଦିଆଯାଇଥିଲା ।

୧୯୧୯ ଅକ୍ଟୋବର ୪ ତାରିଖ ପବିତ୍ର ବିଜୟାଦଶମୀରେ ଗୋପବନ୍ଧୁ ଦାସ ସାପ୍ତାହିକ ପତ୍ରିକା ''ସମାଜ'' ପ୍ରକାଶନ କଲେ ଏବଂ ଏହା କଂଗ୍ରେସ ମୁଖପତ୍ରର ଭୂମିକା ନିର୍ବାହ କଲା । ୧୯୨୦ ଜାନୁଆରୀରେ ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବ, ନବକୃଷ୍ଣ ଚୌଧୁରୀ, ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ କାନୁନ୍‌ଗୋ ଓ ଭାଗୀରଥୀ ମହାପାତ୍ର ମିଶି ''ଭାରତୀ ମନ୍ଦିର'' ନାମରେ ଗୋଟିଏ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଗଠନ କଲେ । ଏହି ଅନୁଷ୍ଠାନର ଆଭିମୁଖ୍ୟ ଥିଲା ଜାତୀୟବାଦୀ ଚିନ୍ତାଧାରାର ପ୍ରଚାର ଓ ପ୍ରସାର । ସେହି ବର୍ଷ ସେପ୍ଟେମ୍ବର ମାସରେ କଲିକତାଠାରେ ଜାତୀୟ କଂଗ୍ରେସର ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଅଧିବେଶନ ବସି ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇଥିଲା । ୧୯୨୧ରେ ଗାନ୍ଧିଜୀ ପ୍ରଥମଥର ଓଡ଼ିଶା ଆସି କାଠଯୋଡ଼ି ବାଲିରେ ଏକ ବିରାଟ ସଭାରେ ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ଜୋରଦାର କରିବାକୁ ଆହ୍ୱାନ ଦେଇଥିଲେ । ସେ ମଧ ପୁରୀ, ଭଦ୍ରଖ ଓ ବ୍ରହ୍ମପୁର ଯାଇ ସଭାସମିତି କରିଥିଲେ । ଏଥିରେ ଉଦ୍‌ବୁଦ୍ଧ ହୋଇ ଲକ୍ଷ୍ମୀବାଇ, ଦିବାକର ପଟ୍ଟନାୟକ, ନଟବର ଗଡ଼ିତିଆ, ମହେନ୍ଦ୍ରନାଥ ବର୍ମା, ଅଚ୍ୟୁତାନନ୍ଦ ପୁରୋହିତ, ଗୋପବନ୍ଧୁ ଚୌଧୁରୀ, ସୁରେନ୍ଦ୍ରନାଥ ଦାସ, ମହମ୍ମଦ ହନିଫ୍, ରାଜକୃଷ୍ଣ ବୋଷ, ଯଦୁମଣି ମଙ୍ଗରାଜ, ହରିହର ଦାସ, ନିରଞ୍ଜନ ପଟ୍ଟନାୟକ, ଜଗବନ୍ଧୁ ସିଂହ, ମୁକୁନ୍ଦ ପ୍ରସାଦ ଦାସ, ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ବେହେରା, ଦାଶରଥୀ ମିଶ୍ର, ଧରଣୀଧର ମିଶ୍ର ଗୋଦାବରୀଶ ମିଶ୍ର, କୃପାସିନ୍ଧୁ ମିଶ୍ର, ନୀଳକଣ୍ଠ ଦାସ ପ୍ରଭୃତି ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ସକ୍ରିୟ ଅଂଶ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବୀ ଓ କଂଗ୍ରେସ କର୍ମୀମାନେ ହସ୍ତଶିଳ୍ପ, ସୂତାକଟା, ଲୁଗାବୁଣା, ବଗିଚା ତିଆରି ଆଦି କାର୍ଯ୍ୟ ଶିକ୍ଷା କରି ଏହାର ପ୍ରସାର ଘଟାଇଥିଲେ । କଟକ ଓ ବାଲେଶ୍ୱର ପ୍ରଭୃତି ସ୍ଥାନରେ ବିଦେଶୀ ପଦାର୍ଥ ବିକ୍ରୀ ହେଉଥିବା ଦୋକାନ ସମ୍ମୁଖରେ ବିକ୍ଷୋଭ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରାଗଲା । ବାଲେଶ୍ୱରରେ ନନ୍ଦକିଶୋର ଦାସ, ବାଞ୍ଛାନିଧି ମହାନ୍ତି, ଉପେନ୍ଦ୍ର ଚନ୍ଦ୍ର ପଣ୍ଡା ଓ ଭୈରବ ଚନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ର ପ୍ରଭୃତି ମଦଦୋକାନ ସମ୍ମୁଖରେ ବିକ୍ଷୋଭ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିଥିଲେ । କଟକ, ଭଦ୍ରଖ ଓ ଶ୍ରୀଜଙ୍ଗରେ ଗୌରମୋହନ ଦାସ ଏହାର ନେତୃତ୍ୱ ନେଇଥିଲେ । ୧୯୨୨ରେ ଡକ୍ଟର ଆନ୍‌ସାରୀ, ରାଜଗୋପାଳାଚାରୀ, ମୋତିଲାଲ ନେହରୁ ଓ ସୁଭାଷ ଚନ୍ଦ୍ର ବୋଷ କଟକ ଆସି ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ପ୍ରୋତ୍ସାହନ ପ୍ରଦାନ କଲେ । ଦକ୍ଷିଣ ଓଡ଼ିଶାରୁ ରାସଦେଇ ଓ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣଲତା ଦେଇ ଏଥିରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । ଗୋପବନ୍ଧୁ ଦାସ, ରାଜକୃଷ୍ଣ ବୋଷ, ଯଦୁମଣି ମଙ୍ଗରାଜ, ଅଟଳବିହାରୀ ଆଚାର୍ଯ୍ୟ, ଡକ୍ଟର ଏକରାମ ରସୁଲ, ଲକ୍ଷ୍ମୀନାରାୟଣ ମିଶ୍ର, ଭାଗିରଥୀ ପଟ୍ଟନାୟକ, ଅଚ୍ୟୁତାନନ୍ଦ ପୁରୋହିତ ପ୍ରମୁଖଙ୍କୁ ଇଂରେଜ ସରକାର ଗିରଫ କରି ହଜାରିବାଗ ଜେଲ୍‌ରେ ରଖିଲେ । ୧୯୨୫ରେ ଅଖିଳ ଭାରତ ଚରଖା ସଂଘ ଗଠିତ ହେଲା ଓ ନିରଞ୍ଜନ ପଟ୍ଟନାୟକ ଏହାର ଓଡ଼ିଶା ଶାଖା ସଂଚାଳକ ରହିଲେ ।

୧୯୨୨ରେ ଚକ୍ରଧର ବେହେରାଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ କନିକାରେ ପ୍ରଜା ଆନ୍ଦୋଳନ ହେଲା । ଏଥିରେ ବାସୁସେଠୀ ଓ ବିଶ୍ୱନ୍ତ ମଡ଼ିଆଳ ସହିଦ ହେଲେ । ୧୯୨୫ରେ ଦ୍ୱିତୀୟ ଥର ଓ ୧୯୨୭ରେ ତୃତୀୟ ଥର ଗାନ୍ଧିଜୀ ଓଡ଼ିଶା ଆସି ଖଦଡ଼ ବସ୍ତ୍ର ପରିଧାନ, ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା ନିବାରଣ ଓ ନିଶାନିବାରଣ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମକୁ ଦ୍ୱରାନ୍ୱିତ କରିଥିଲେ । ନାରୀନେତ୍ରୀ କୃଷ୍ଣାଦେବୀଙ୍କ ସମତେ ବହୁ ନେତା ୧୯୨୮ରେ ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ସମ୍ବଲପୁର ଗସ୍ତ ସମୟରେ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । ୧୯୨୮ ଜୁନ୍ ୧୭ ତାରିଖରେ ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନର ମୁଖ୍ୟ ପୁରୋଧା ଗୋପବନ୍ଧୁ ଦାସ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଶୋକସାଗରରେ ଭସାଇ ପରଲୋକ ଗମନ କଲେ । ୧୯୨୯ରେ କଂଗ୍ରେସର ଲାହୋର ଅଧିବେଶନରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ୱରାଜ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତାବ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇଥିଲା । ଏହାପରେ ୧୯୩୦ ଜାନୁଆରୀ ୨୬ ତାରିଖରେ ଭୁବନେଶ୍ୱର ଲିଙ୍ଗରାଜ ମନ୍ଦିର ଓ କଟକ ସ୍ୱରାଜ୍ୟ ଆଶ୍ରମ ଉପରେ ତ୍ରିରଙ୍ଗା ପତାକା ଉଡ଼ାଯାଇଥିଲା । ୧୯୩୦ରେ ଗାନ୍ଧିଜୀ ଦାଣ୍ଡିଠାରେ ଲବଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ । ଏହାପରେ ଇଞ୍ଚୁଡ଼ିଠାରେ ଲୁଣ ମାରିବା ନିମିତ୍ତ କଟକରୁ ୨୧ ଜଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଗୋପବନ୍ଧୁ ଚୌଧୁରୀ ଓ ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ହରିହର ଦାସଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ଯାତ୍ରା କଲେ । ଗୋପବନ୍ଧୁ ଚୌଧୁରୀ ରାସ୍ତାରେ ଓ ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବ ବାଲେଶ୍ୱର ରେଲଷ୍ଟେସନରେ ଗିରଫ ହେବାପରେ ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ହରିହର ଓ ସୁରେନ୍ଦ୍ରନାଥ ଦାସ ପ୍ରମୁଖ ନେତାମାନେ ଇଞ୍ଚୁଡ଼ିଠାରେ ଲୁଣ ମାରିଲେ । ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନଙ୍କୁ ରମାଦେବୀ ଓ ମାଳତୀ ଚୌଧୁରୀ ଫୁଲମାଳ ପିନ୍ଧାଇ ଶୁଭେଚ୍ଛା ଜ୍ଞାପନ କରିଥିଲେ । ଏଥିରେ ମାଳତୀ, ଜାହ୍ନବୀ, କୋକିଳ, କିରଣବାଳା ଓ କାନନବାଳା ପ୍ରମୁଖ ନାରୀନେତ୍ରୀମାନେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । ପରେ ପରେ କଟକରୁ ଗୌରାଙ୍ଗ ଚରଣ

ଦାସଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ଲୌହସ୍ତମ୍ଭ ବାହିନୀ, ପୁରୀରୁ ପତିତପାବନ ବାହିନୀ, ଗଞ୍ଜାମ ବାହିନୀ, ସମ୍ବଲପୁର ବାହିନୀ ଓ ଗୁଜୁରାଟୀ ବାହିନୀ ଯାଇ ଲବଣ ଆଇନ୍ ଭଙ୍ଗ କରିଥିଲେ ।ଇଞ୍ଚୁଡ଼ି ସମେତ ସାର୍ଥା, କସନା, ଇରମ୍, କୁଜଙ୍ଗ, ଅସ୍ତରଙ୍ଗ, କୁଡୁଡ଼ି, ଚିଲିକା, ହୁମା, ଗୋପାଳପୁର ପ୍ରଭୃତି ସ୍ଥାନରେ ଲବଣ ଆଇନ୍ ଭଙ୍ଗ କରାଯାଇଥିଲା ସମ୍ବଲପୁରରେ ଘନଶ୍ୟାମ ପାଣିଗ୍ରାହୀ, ଦୟାନନ୍ଦ ଶତପଥି ଓ ହରିହର ବେହେରାଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କମିଟି ଗଠନ କରାଯାଇଥିଲା । କୁଜଙ୍ଗରେ ନାରାୟଣ ବୀରବର ସାମନ୍ତ ଓ ଭାଗ୍ୟବତୀ ପାଟ ମହାଦେଇ, ରମାଦେବୀ, ମାଳତୀ ଚୌଧୁରୀ, ନାରାୟଣ ପାତ୍ର ଓ ଶରତ ଚନ୍ଦ୍ର ଦାସ ଲବଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ନେତୃତ୍ୱ ନେଇଥିଲେ । ଗଞ୍ଜାମ ହୁମାଠାରେ ନିରଞ୍ଜନ ପଟ୍ଟନାୟକ ଓ ତଦୀୟ ପତ୍ନୀ କିଶୋରୀମଣି ଦେଇ, କୁନ୍ଦଲତା ଦେଇ, ବରଲକ୍ଷ୍ମୀ, ସୂର୍ଯ୍ୟମା ଅବର୍ତ୍ତୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀବାଇ ଓ ୨୩ ଜଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଲବଣ ଆଇନ୍ ଭଙ୍ଗ କରିଥିଲେ ।

ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ଆନ୍ଦୋଳନ ସମୟରେ କମ୍ ବୟସରେ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବାନରସେନା ଗଠନ କରାଯାଇଥିଲା । ରମାଦେବୀ, ମାଳତୀଚୌଧୁରୀ ଓ ସରଳାଦେବୀଙ୍କ ପ୍ରେରଣାରେ ବହୁ ଓଡ଼ିଆ ନାରୀ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । ୧୯୩୪ ମସିହାରେ ଗାନ୍ଧିଜୀ ଚତୁର୍ଥ ଥର ପାଇଁ ଓଡ଼ିଶା ଆସିଥିଲେ ଏବଂ ଉତ୍କଳ ହରିଜନ ସଂଘ ଗଠନ କରାଯାଇ ରମାଦେବୀ, ହୈମବତୀ ଦେବୀ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ନାରୀକର୍ମୀଙ୍କୁ ଦାୟିତ୍ୱ ପ୍ରଦାନ କରାଯାଇଥିଲା । ୧୯୩୪ ଫେବୃଆରୀ ୪ ତାରିଖରେ ଉତ୍କଳ ଗୌରବ ମଧୁସୂଦନ ଦାସଙ୍କ ମହାପ୍ରୟାଣ ଘଟିଲା । ଏହାପରେ ୧୯୩୬ ଅପ୍ରେଲ ୧ ତାରିଖରେ ଓଡ଼ିଶା ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପ୍ରଦେଶର ମାନ୍ୟତା ଲାଭ କଲା । ପ୍ରଥମେ ମହାରାଜା କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଗଜପତିଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀକାଳୀନ ମନ୍ତ୍ରିମଣ୍ଡଳ ଓ ପରେ ବିଶ୍ୱନାଥ ଦାସଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ମନ୍ତ୍ରିମଣ୍ଡଳ ଗଠନ କରାଗଲା । ୧୯୩୮ ମସିହାରେ ବେରବୋଇଠାରେ ଆହୂତ ଗାନ୍ଧୀସେବା ସଂଘ ଅଧିବେଶନରେ ମହାତ୍ମାଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ସମେତ ରାଜେନ୍ଦ୍ର ପ୍ରସାଦ, ବଲ୍ଲଭଭାଇ ପଟେଲ ପ୍ରମୁଖ ତୁଙ୍ଗ ନେତା ଯୋଗଦେଇଥିଲେ । ଇତି ମଧ୍ୟରେ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମର ତାଳେ ତାଳେ ଗଡ଼ଜାତ ରାଜ୍ୟ ସମୂହରେ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ଗଠନ ହୋଇଥିଲା । ନୀଳଗିରି, ଆଠଗଡ଼, ଢେଙ୍କାନାଳ, ତାଳଚେର, ରଣପୁର ପ୍ରଭୃତି ଗଡ଼ଜାତମାନଙ୍କରେ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ଆନ୍ଦୋଳନ ତୀବ୍ରରୂପ ଧାରଣ କରିଥିଲା । ଏହି ଦିଗରେ ଗଡ଼ଜାତ ଗାନ୍ଧୀ ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସଙ୍କ ଭୂମିକା ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ । ଅନ୍ୟ ଗଡ଼ଜାତ ନେତୃବୃନ୍ଦଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ରାଧାନାଥ ରଥ, ପବିତ୍ର ମୋହନ ପ୍ରଧାନ, ମହେଶଚନ୍ଦ୍ର ସୁବାହୁସିଂହ, ବୈଷ୍ଣବ ପଟ୍ଟନାୟକ, ବ୍ରଜକିଶୋର ଧଳ, ସତ୍ୟବାଦୀ ମିଶ୍ର, ବାଲୁଙ୍କେଶ୍ୱର ଆଚାର୍ଯ୍ୟ, କୈଳାସ ଚନ୍ଦ୍ର ମହାନ୍ତି, ଲକ୍ଷ୍ମୀଧର ସାହୁ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ଅବଦାନ ଅବିସ୍ମରଣୀୟ । ଗଡ଼ଜାତ ପ୍ରଜାଆନ୍ଦୋଳନ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଆଲୋଚନା ପ୍ରତୀକ୍ଷା କରିଥିଲେ ହେଁ ୧୯୩୮ ଅକ୍ଟୋବର ୧୧ ତାରିଖ ଢେଙ୍କାନାଳର ନୀଳକଣ୍ଠପୁର ଘାଟରେ ହୋଇଥିବା ଗୁଳିକାଣ୍ଡରେ ବାରବର୍ଷର ବାଳକ ବାଜିରାଉତଙ୍କ ସମେତ ଛଅ ଛଜଣ ସହୀଦ ହେବା ଓଡ଼ିଶା ତଥା ଭାରତବାସୀଙ୍କୁ ସ୍ତବ୍ଧ କରିଦେଇଥିଲା ୧୯୩୯ ଜାନୁଆରୀ ୫ ତାରିଖରେ ରଣପୁରଠାରେ ସମବେତ ପ୍ରଜା ବେଜଲଗେଟ୍ ସାହେବଙ୍କୁ ପିଟି ପିଟି ମାରିଦେଲେ ତଥା ଏଥିନିମିତ୍ତ ରଘୁନାଥ ମହାନ୍ତି ଓ ବନାକର ପରିଡ଼ାଙ୍କୁ ଅନ୍ୟାୟ ଭାବରେ ଭାଗଲପୁର ଜେଲ୍‌ରେ ଫାଶୀ ଦିଆଗଲା । ପ୍ରାଣନାଥ ପଟ୍ଟନାୟକ ଓ ସୁରେନ୍ଦ୍ରନାଥ ଦ୍ୱିବେଦୀଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ସମାଜବାଦୀ ଦଳ ତଥା ସୁଭାଷଚନ୍ଦ୍ର ବୋଷଙ୍କ ଫରୱାର୍ଡ ବ୍ଲକର ଶାଖା ଓଡ଼ିଶାରେ ଗଠନ ହୋଇ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ତ୍ୱରାନ୍ୱିତ କରାଯାଇଥିଲା । ଦିବାକର ପଟ୍ଟନାୟକ ଓ ଅଶୋକ ଦାସ ଫରୱାଡ ବ୍ଲକ ଓଡ଼ିଶା ଶାଖାର ସଭାପତି ଓ ସଂପାଦକ ରହିଥିଲେ ପ୍ରଚାରପତ୍ର ବଣ୍ଟନ କରିବାରୁ ସୁରେନ୍ଦ୍ରନାଥ ଦ୍ୱିବେଦୀ ଓ ଗୋବିନ୍ଦ ଚନ୍ଦ୍ର ମହାନ୍ତିଙ୍କୁ ଗିରଫ କରାଗଲା । ୧୯୪୨ରେ ଭାରତଛାଡ଼ ଆନ୍ଦୋଳନ ହେବାରୁ ଓଡ଼ିଶାରେ ବ୍ୟାପକ ଆନ୍ଦୋଳନ ହୋଇଥିଲା । ଏଥିରେ ମୃଷାମଳିକ ଓ ବୈଷ୍ଣବ ପଟ୍ଟନାୟକ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ କାମାଖ୍ୟାନଗର କଚେରୀ ପୋଡ଼ି ସମେତ ଅନେକ ଘଟଣା ଘଟିଥିଲା, ଯାହା ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଆଲୋଚନା ପ୍ରତୀକ୍ଷା କରିଥାଏ ।

ଓଡ଼ିଶାରେ ସଂଗଠିତ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମୀରେ ଅଗଣିତ ସଂଗ୍ରାମୀ ସହୀଦ ହୋଇଥିଲେ, ହଜାର ହଜାର କର୍ମୀ ଜେଲ ଯାଇଥିଲେ ଏବଂ ଅନେକଙ୍କର ସଂପତ୍ତି ବ୍ୟାଜାପ୍ତ କରାଯାଇ ସେମାନଙ୍କୁ ନିର୍ଯ୍ୟାତନା ଦିଆଯାଇଥିଲା । ସୂଚନା ଯୋଗ୍ୟଯେ ଭାରତୀୟ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମର ଶଙ୍ଖନାଦ ପ୍ରଥମେ ଓଡ଼ିଶାରୁ ହିଁ ନିନାଦିତ ହୋଇଥିଲା । ଏହି ଦେଶମୁକ୍ତି ସଂଗ୍ରାମର ପ୍ରଥମ ସହୀଦ ଓଡ଼ିଆ ତଥା ସର୍ବକନିଷ୍ଠ ସହୀଦ ଓଡ଼ିଶାର ବୀର ବାଳକ । ଓଡ଼ିଶାର ଜୟୀ ରାଜଗୁରୁ, ବାସୁ, ବିଶୁନି, ରଘୁ ଦିବାକର, ଲକ୍ଷ୍ମଣ ନାୟକ ଓ ବାଜିରାଉତ ପ୍ରଭୃତି ହସି ହସି ଦେଶପାଇଁ ପ୍ରାଣୋତ୍ସର୍ଗ କରିଥିଲେ । ଦେଶମାତୃକାର ମୁକ୍ତି ନିମିତ୍ତ ଓଡ଼ିଶାବାସୀଙ୍କ ତ୍ୟାଗର ପଟାନ୍ତର ନାହିଁ । ସଂକ୍ଷେପରେ ଉଲ୍ଲେଖ କଲେ, ଭାରତର ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମକୁ ଓଡ଼ିଶାର ଦାନ ଅନନ୍ୟ ଓ ଅନୁପମ ।

ଓରିଏଣ୍ଟାଲ ଇନ୍‌ସ୍ୟୁରାନ୍‌ସ ବିଲ୍ଡିଙ୍ଗ୍
ଦକ୍ଷିଣକାଳୀ ରୋଡ଼, ଢେଙ୍କାନାଳ

Óæ™êœÿ†ÿæ ÓóSæþ H HÝÉæ{Àÿ ÜÿcÿêÉäæ

ଡକ୍ଟର ଶ୍ରୀଚରଣ ମହାନ୍ତି

ବର୍ତ୍ତମାନ ଓଡ଼ିଶାରେ ହିନ୍ଦୀ ଭାଷାରେ ଆଲୋଚକ, ଗବେଷକ ଓ ହିନ୍ଦୀ ଭାଷାରେ ମୌଳିକ ରଚନା କରୁଥିବା ତଥା ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟକୁ ହିନ୍ଦୀରେ ରୂପାନ୍ତର କରୁଥିବା ଲେଖକ, ଲେଖିକାଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଯଥେଷ୍ଟ । ସର୍ବଭାରତୀୟ ସ୍ତରରେ ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେତେଜଣ ବେଶ ପରିଚିତ । ମାତ୍ର ଗତ ଶତାବ୍ଦୀର ତୃତୀୟ ଦଶକ ପୂର୍ବରୁ ସାରା ଓଡ଼ିଶାରେ ହାତ ଆଙ୍ଗୁଠିରେ ଗଣି ହେବା ପରି ଲୋକ ହିନ୍ଦୀ ଭାଷା ସହିତ ଉତ୍ତମ ଭାବରେ ପରିଚିତ ଥିଲେ । ବିଶେଷତଃ ସାଧାରଣ ଜନତାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ହିନ୍ଦୀ ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରଚଳନ ପ୍ରାୟତଃ ନଥିଲା କହିଲେ ଚଳେ । ଏହାର ଆବଶ୍ୟକତା ବିଶେଷ ନଥିଲା ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ସର୍ବଭାରତୀୟ ସ୍ତରରେ ହିନ୍ଦୀ ଶିକ୍ଷା, ପଠନ ଓ କଥନ ବେଶ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଲାଭ କରିପାରିଛି । ଏଥିପାଇଁ ଜାତୀୟ ସ୍ତରରେ ନାନା ଉଦ୍ୟମ ଏହାକୁ ସଫଳ ରୂପ ଦେଇପାରିଛି । ସରକାରୀ ଓ ବେସରକାରୀ ଉଦ୍ୟମ ସହିତ ହିନ୍ଦୀ ସିନେମା, ଆକାଶବାଣୀ ଓ ଦୂରଦର୍ଶନର ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରମୁଖ ଭୂମିକା ରହିଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଓଡ଼ିଶାରେ ହିନ୍ଦୀ ଜାଣିଥିବା ସାଧାରଣ ଲୋକ ଓ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଯଥେଷ୍ଟ । କାର୍ଯ୍ୟାଳୟମାନଙ୍କରେ ହିନ୍ଦୀ ଶିକ୍ଷା ପାଇଁ ପ୍ରୋତ୍ସାହନ, ସ୍କୁଲ, କଲେଜରେ ପାଠ୍ୟକ୍ରମରେ ହିନ୍ଦୀ ଶିକ୍ଷା ବ୍ୟବସ୍ଥା, ବିଶେଷତଃ କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ହିନ୍ଦୀ ନିର୍ଦ୍ଦେଶାଳୟ ମାଧ୍ୟମରେ ପୁରସ୍କାର ପ୍ରଦାନ ଓ ପୁସ୍ତକ ଯୋଗାଣଦ୍ୱାରା ଏହା ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରିଛି ।

୧୯୩୦ ମସିହା ପରେ ପରେ ସାରା ଭାରତରେ ହିନ୍ଦୀ ଭାଷା ଶିକ୍ଷା ଏକ ଜାତୀୟ ଆବଶ୍ୟକତାରୁ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଇଂରେଜମାନେ ଭାରତକୁ ଶାସନ କରୁଥିଲେ ଓ ସେତେବେଳର ରାଜଭାଷା ଥିଲା ଇଂରାଜୀ । ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ସମେତ ଜାତୀୟସ୍ତରର ସଂଗ୍ରାମୀମାନେ ଅନୁଭବ କଲେ ଯେ ଇଂରେଜମାନଙ୍କୁ ତଡ଼ି ସ୍ୱରାଜ୍ୟ ପାଇବା ସଂଗେସଂଗେ ଭାରତରେ ଏକ ସାଧାରଣ ଯୋଗାଯୋଗର ଭାଷାର ପ୍ରଚଳନର ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି । ରାଷ୍ଟ୍ରପିତା ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀ ଅନୁଭବ କରିଥିଲେ ଯେ ପ୍ରଥମେ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ହିନ୍ଦୀ ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରସାର କରାଯାଉ । ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ଶ୍ରୀ ଗୋପବନ୍ଧୁ ଚୌଧୁରୀ, ମା' ରମାଦେବୀଙ୍କ ଉତ୍ସାହରେ ଓ ପଣ୍ଡିତ ଅନୁସୂୟା ପ୍ରସାଦ ପାଠକଙ୍କ ଉଦ୍ୟମରେ ଉତ୍କଳରେ ହିନ୍ଦୀ ଭାଷାର ପ୍ରଚାର ଓ ପ୍ରସାର ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରିଛି ।

୧୯୩୨ ମସିହା ନଭେମ୍ବର ମାସ ୧୭ ତାରିଖ ସକାଳ ୭ଟା । କଲିକତାରୁ ପୁରୀ ଏକ୍ସପ୍ରେସ୍ ଯୋଗେ ପୁରୀ ଷ୍ଟେସନରେ ଓହ୍ଲାଇ ସ୍ୱାଗତ ସମିତି କାର୍ଯ୍ୟାଳୟରେ ଯାଇ ପହଞ୍ଚିଲେ ପଣ୍ଡିତ ଅନୁସୂୟା ପ୍ରସାଦ ପାଠକ । ତାଙ୍କ ପାଇଁ ପୁରୀ ନୂଆ, ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଅଜଣା । ଶ୍ରୀ ଗୋପବନ୍ଧୁ ଚୌଧୁରୀଙ୍କୁ ସାକ୍ଷାତ କରି ଏକ ପତ୍ର ଦେବା ପାଇଁ ତାଙ୍କୁ କଲିକତାରୁ ପଠାଇଥାନ୍ତି ଶ୍ରୀ ସୀତାରାମ ସେକସରିୟା ଓ ଶ୍ରୀ ବସନ୍ତଲାଲ ମୁରାରକା । ସକାଳୁ ସକାଳୁ ଗୋଟିଏ ସାତହାତୀ ଖଦୀ ପିନ୍ଧି ଖୋଲା ଦେହରେ ଗୋଟିଏ ଚଟେଇ ଉପରେ ବସି କିଛି ଚିଠି ଲେଖୁଥା'ନ୍ତି ଗୋପବନ୍ଧୁବାବୁ । ତାଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମ କରି ଚିଠି ଦେବାରୁ ହସ ହସ ମୁହଁରେ ତାଙ୍କୁ ସ୍ୱାଗତ କରି ଗୋପବନ୍ଧୁ ବାବୁ କହିଲେ – ''ଆପଣ ହିନ୍ଦୀ ଶିଖାଇବା ପାଇଁ ଆସିଛନ୍ତି ?''

ଶ୍ରୀ ପାଠକ ଲେଖିଛନ୍ତି – ''ମୁଁ ଇଂରାଜୀ ଭାଷା ଜାଣେନା, ଅଳ୍ପ ବଙ୍ଗଳା ଜାଣେ କେବଳ ହିନ୍ଦୀ ଭାଷା ଜାଣିଥିଲି । ଜଣେ ଶିକ୍ଷକ ହେବାପାଇଁ ମୋର ଜ୍ଞାନ ଥିବା ମୁଁ ଭାବିପାରି ନଥିଲି । ମୋତେ ହିନ୍ଦୀ ଶିକ୍ଷାଦାନ ପାଇଁ ଅବଶ୍ୟ ପ୍ରେରଣ କରାଯାଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ ମୋର ମୂଳ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଥିଲା ଜଗନ୍ନାଥ ଦର୍ଶନ ଓ କଂଗ୍ରେସର–ସମାବେଶ ଦେଖିବା । ଏଠାକୁ ଆସିଲାପରେ ଏ କାମରେ ମୋର କେବଳ ମନ ଲାଗିଗଲା ନୁହେଁ, ମୁଁ ଏ କାର୍ଯ୍ୟରେ ମଜ୍ଜିଗଲି । ମୁଁ 'ପଣ୍ଡିତଜୀ' ପାଲଟିଗଲି । ମୋର ଆଦର ସମ୍ମାନ ବି ବଢ଼ିଗଲା । ମୁଁ ନିଜେ ପଢ଼ିଲି ଓ ପଢ଼ାଇବାକୁ ଲାଗିଲି । ଏ ଦାୟିତ୍ୱ ପ୍ରତି ମୋର ନିଷ୍ଠା ବଢ଼ିଗଲା ।''

ସେହିଠାରୁ ହିଁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଗଲା ହିନ୍ଦୀ ଶିକ୍ଷା ତାଲିମ ଯଜ୍ଞ । କେବଳ ହିନ୍ଦୀ ଶିକ୍ଷକ ଭାବରେ ନୁହେଁ, ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମର ଉତ୍କଳ ବାହିନୀରେ ଜଣେ ସୈନିକ ଭାବରେ ଯୋଗଦାନ କଲେ ଶ୍ରୀ ପାଠକ । ଦ୍ୱିତୀୟ ଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ଗୋପବାବୁ ଶ୍ରୀପାଠକଙ୍କୁ ଡକାଇଲେ ଓ ଶୁଦ୍ଧ ହିନ୍ଦୀ ଶବ୍ଦରେ କହିଲେ – ''ପୁରୀ କଂଗ୍ରେସ ସଭା ଉପରେ ଭାରତର ସ୍ୱାଧୀନତା ନିର୍ଭର କରେ । ଏଇଠି ହିଁ ଭାରତର ପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ୱରାଜ୍ୟ ଲାଭ ହେବ । ସେଇଥିପାଇଁ ମୋର ଇଚ୍ଛା ରାଷ୍ଟ୍ରଭାଷା ହିନ୍ଦୀରେ ଲୋକମାନେ କହିବେ, ବୁଝିବେ ଓ ଲେଖାଲେଖି କରିବେ । କମ୍‌ସେ କମ୍ କଥାବାର୍ତ୍ତାରେ ଆମ୍ଭେମାନେ ଇଂରାଜୀ ଭାଷାର ଦାସତ୍ୱରୁ ମୁକ୍ତ ହେବୁଁ । ଏହା ଲଜ୍ଜାଜନକ କଥା ଯେ ଆମେ ସ୍ୱରାଜ୍ୟ ଲାଭ ପାଇଁ ଧାଇଁଛୁ, ମାତ୍ର ଆମ ପାଖରେ ଏକ ସାମୂହିକ ଭାଷା ନାହିଁ ।'' ଏହିପରି ଶୁଦ୍ଧ ହିନ୍ଦୀରେ ପ୍ରାୟ ୧୫ ମିନିଟ୍ ଧରି କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେବା ପରେ କଲିକତାରୁ ପୁରୀ କଂଗ୍ରେସ ଅଧିବେଶନକୁ ଆସିଥିବା ଶ୍ରୀ ପାଠକ ଏଠାରେ ଏକାଧାରାରେ ଜଣେ ହିନ୍ଦୀ ପ୍ରଶିକ୍ଷକ ଓ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମୀ ହୋଇଗଲେ ଏବଂ ସେ କେବଳ ଜଣେ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମୀ, ହିନ୍ଦୀ ଶିକ୍ଷାଦାନ କର୍ମୀ ଭାବରେ ନୁହେଁ, ରାଷ୍ଟ୍ରଭାଷାର ପ୍ରଚାର-ପ୍ରସାର ପାଇଁ ସାରା ଜୀବନ ରହିଗଲେ ଉତ୍କଳ ଭୂମିରେ ।

ସର୍ବଭାରତୀୟ ସ୍ତରରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧି ଲାଭ କରିଥିବା ରାଷ୍ଟ୍ରଭାଷା ପ୍ରଚାର ସମିତି, ୱାର୍ଦ୍ଧା, ସ୍ଥାପନ କରାଯାଇଥିଲା ୧୯୩୭ ମସିହାରେ, ମାତ୍ର ଓଡ଼ିଶାରେ ଉତ୍କଳ ପ୍ରାନ୍ତୀୟ ରାଷ୍ଟ୍ରଭାଷା ପ୍ରଚାର ସମିତି ଆରମ୍ଭ ହୋଇଛି ୧୯୩୩ ମସିହାରେ । ସମିତି ସ୍ଥାପନ ପୂର୍ବରୁ ପାଟନା କ୍ୟାମ୍ପ ଜେଲରେ ହିଁ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମର ହୋଇଥିଲା ଅୟମାରମ୍ଭ । ସେ ସମୟରେ ଜେଲ୍ ବରଣ ଏକ ଗୌରବର କଥା ଥିଲା । ପାଟନା କ୍ୟାମ୍ପ ଜେଲରେ ସାତ ହଜାର ବନ୍ଦୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେବଳ ଓଡ଼ିଶାରୁ ତିନି ହଜାରରୁ ଅଧିକ ଥିଲେ । ଓଡ଼ିଶାରୁ ୧୦୦ ଜଣରୁ ଅଧିକ ବାଳକ ବନ୍ଦୀ ବାନରସେନା ଭାବରେ ସେ କ୍ୟାମ୍ପରେ ଥାଇ ଜେଲ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କର ମୁଣ୍ଡବ୍ୟଥାର କାରଣ ହୋଇଥିଲେ । ଶ୍ରୀ ଗୋପବନ୍ଧୁ ଚୌଧୁରୀଙ୍କ ପ୍ରେରଣାରେ ହିନ୍ଦୀ ଶିକ୍ଷା ଦେବାକୁ ଆସିଥିବା ଶ୍ରୀପାଠକ ଜେଲରେ ଥିବା ମାଟି ଚଟାଣକୁ ସଫା କରି ବବୁଲ କଣ୍ଟା ସାହାଯ୍ୟରେ ଆରମ୍ଭ କଲେ ପାଠପଢ଼ା । ଏ ପାଠପଢ଼ା ବି କୌତୁକରୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । ଦିନକର କଥା ଶ୍ରୀ ପାଠକ ମାଟି ଚଟାଣ ଉପରେ ହିନ୍ଦୀର ସ୍ୱରବର୍ଣ୍ଣ-ବ୍ୟଞ୍ଜନ ବର୍ଣ୍ଣ ତଥା ମାତ୍ରା ଲେଖୁଥିଲେ । ଏହି ସମୟରେ ଶ୍ରୀ ଗୁଣନିଧି ମହାନ୍ତି ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ, ସେ ବି ଏହିପରି କିଛି ଲେଖିଲେ । ଗୋଟିଏ ଦିନରେ ଏହା ଏପରି କୌତୁହଳ ସୃଷ୍ଟି କଲା ଯେ, ଦଳଦଳ ହୋଇ ବାନରସେନା ବାଳକ ଓ ଅନ୍ୟମାନେ ମାଟି ଚଟାଣ ଉପରେ ଏପରି ଲେଖାରେ ବ୍ୟସ୍ତ ରହିଲେ । ପାଞ୍ଚଦିନ ପରେ ଜେଲ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ବାନର ସେନାଙ୍କ ଉତ୍ପାତରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବାର ଏହା ଏକ ପନ୍ଥା ମନେକରି ସଙ୍ଗେସଙ୍ଗେ ୧୫୦୦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କଏଦୀ ହିନ୍ଦୀ ଶିକ୍ଷାରେ ନିଯୁକ୍ତ ଥିବାର ଦେଖି କାଗଜ, ପେନ୍‌ସିଲ ସିଲଟ ଆଦି ଯୋଗାଇ ଦେଇଥିଲେ । ଏହି ବାନରସେନାଙ୍କୁ ବୁଝାଇ ଏ ପ୍ରକାର କାମରେ ରଖାଇବାକୁ ଜେଲ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ଶ୍ରୀ ଗୋରାଚାନ୍ଦ ରାୟ, ଶ୍ରୀ ଗୌରଗୋପାଳ ଦାସ ଓ ଶ୍ରୀ ପାଠକଙ୍କ ଉପରେ ନ୍ୟସ୍ତ କରାଗଲା । ପ୍ରାୟ ଏକହଜାରରୁ ଅଧିକ ଲୋକ ଏହି ତାଲିମ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ ।

ଜେଲରୁ ଫେରିଲା ପରେ କଟକରେ ହିନ୍ଦୀ ଶିକ୍ଷା ଦାନ ଏକ ନିୟମିତ କାମରେ ପରିଣତ ହେଲା । ଶ୍ରୀ ପାଠକ ମା' ରମାଦେବୀଙ୍କ ପ୍ରେରଣାରେ ଘର ଘର ବୁଲି ସକାଳ ଆଠଟାରୁ ରାତି ଆଠଟା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆଗ୍ରହୀ ପରିବାରମାନଙ୍କରେ ପଢ଼ାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ । ୧୯୩୩ ମସିହାରେ ହିନ୍ଦୀ ଶିକ୍ଷାର ସ୍ଥାୟୀ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଗଲା । ସ୍ୱାମୀ ବିଚିତ୍ରାନନ୍ଦ ଦାସ ଏହାର ସଭାପତି, ରାଧାନାଥ ରଥ ମନ୍ତ୍ରୀ ଓ ଆଉ ସାତଜଣ ବିଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ନେଇ ଉତ୍କଳ ପ୍ରାନ୍ତୀୟ ହିନ୍ଦୀ ପ୍ରଚାର ସଭା ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ମା' ରମାଦେବୀ ଏହାର କୋଷାଧ୍ୟକ୍ଷା ଓ ରାଧାମୋହନ ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ପ୍ରଦତ୍ତ ଆଲମାରିରେ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିବା ଏହି ଅନୁଷ୍ଠାନକୁ ଉଦ୍‌ଘାଟନ କରିଥିଲେ ଶ୍ରୀ ଜାନକୀନାଥ ବୋଷ ।

୧୯୩୪ ସାଲରେ ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀ ହରିଜନ ପଦଯାତ୍ରା ପୁରୀଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ । କଟକ କାଠଯୋଡ଼ି ବାଲି ସଭାରେ ଗାନ୍ଧିଜୀ ରାଷ୍ଟ୍ରଭାଷାରେ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଥିବା ସାତ ଜଣଙ୍କୁ ପ୍ରମାଣପତ୍ର ଓ ପୁରସ୍କାର ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ । ପୁରସ୍କାରଗୁଡ଼ିକୁ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ନିଲାମରେ ଡକାଯାଇ ମିଳିଥିବା ଅର୍ଥକୁ ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ହରିଜନ ପଦଯାତ୍ରା ପାଣ୍ଠିକୁ ଦାନ କରାଯାଇଥିଲା ।

୧୯୩୬ ମସିହାରେ ବ୍ରହ୍ମପୁରରେ ଏକ କେନ୍ଦ୍ର ଖୋଲାଗଲା । ୱାର୍ଦ୍ଧାରୁ ଶ୍ରୀରାମସୁଖ ସିଂ ଭାରତ ଆସି ବ୍ରହ୍ମପୁରରେ ରହି ହିନ୍ଦୀ ଶିକ୍ଷା ପ୍ରଦାନ କଲେ । ୧୯୩୮ ମସିହାରେ ଶ୍ରୀ ବିଶ୍ୱନାଥ ଦାସ ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀ ହେଲେ ଓ ତାଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ଶ୍ରୀ ବୋଧରାମ ଦୁବେ ଶିକ୍ଷାମନ୍ତ୍ରୀ ଥିଲେ । ତାଙ୍କ ସହିତ ଶ୍ରୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀନାରାୟଣ ସାହୁ ଓ ରାଜକୃଷ୍ଣ ବୋଷ ଆଦିଙ୍କ ସହଯୋଗରେ ଓଡ଼ିଶାର ସ୍କୁଲମାନଙ୍କରେ ହିନ୍ଦୀ ଶିକ୍ଷାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଗଲା । ପ୍ରଫେସର ଆର୍ତ୍ତବଲ୍ଲଭ ମହାନ୍ତିଙ୍କ ସହାୟତାରେ

ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ପ୍ରଣୟନ କରାଯାଇ ସ୍କୁଲମାନଙ୍କୁ ଯୋଗାଇ ଦିଆଗଲା । ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ବିଶେଷ ଆଗ୍ରହ ଦେଖା ଦେଇଥିଲା । ୧୯୪୨ ସାଲର ଭାରତଛାଡ଼ ଆନ୍ଦୋଳନ ଓ ତତ୍‌ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କର୍ମକର୍ତ୍ତାଙ୍କ ସହିତ ଶ୍ରୀ ପାଠକଙ୍କ କାରାବରଣ ଯୋଗୁଁ ହିନ୍ଦୀ ପ୍ରଚାରରେ କିଛି ବାଧା ପଡ଼ିଥିଲା । ୧୯୪୬ ମସିହା ବେଳକୁ ଶ୍ରୀ ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବ, ଶ୍ରୀ ନବକୃଷ୍ଣ ଚୌଧୁରୀ, ପଣ୍ଡିତ ଲିଙ୍ଗରାଜ ମିଶ୍ର, ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ହରିହର ଦାସ, ସ୍ୱାମୀ ବିଚିତ୍ରାନନ୍ଦ ଦାସ ଆଦିଙ୍କ ସହଯୋଗରେ ପଣ୍ଡିତ ଶ୍ରୀ ପାଠକଙ୍କଦ୍ୱାରା ପ୍ରଚାର ସଭାର ଉନ୍ନତି ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରିଲା । ପରେ ଓଡ଼ିଶାର ସମସ୍ତ ସ୍କୁଲରେ ହିନ୍ଦୀ ଶିକ୍ଷା ବାଧ୍ୟତାମୂଳକ କରାଗଲା । ସାରା ଭାରତରେ ସରକାରୀ ସ୍ତରରେ ଏହା ପ୍ରଥମ ଉଦ୍ୟମ ।

ତା' ସହିତ ରାଷ୍ଟ୍ରଭାଷା ପ୍ରେସ୍ ମାଧ୍ୟମରେ ପୁସ୍ତକ ପ୍ରକାଶନ ଓ ଏକ ସମୃଦ୍ଧ ପାଠାଗାର ସ୍ଥାପନ କରାଯାଇ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ତଥା ହିନ୍ଦୀ ସାହିତ୍ୟର ଏକ ସମୀକରଣ କରାଯିବାର ଉଦ୍ୟମ କରାଯାଇଥିଲା । ରାଷ୍ଟ୍ରଭାଷା ରଜତ ଜୟନ୍ତୀ ଗ୍ରନ୍ଥ ନାମରେ ରୟାଲ ସାଇଜର ୬୦୦ ପୃଷ୍ଠାର ଏକ ବିରାଟ ଗ୍ରନ୍ଥ ପ୍ରକାଶ କରାଯାଇଥିଲା, ଯେଉଁଥିରେ ଓଡ଼ିଶାର ଭୂଗୋଳ, ସାହିତ୍ୟ, ସଂସ୍କୃତି, ତୀର୍ଥସ୍ଥାନ, ନୌବାଣିଜ୍ୟ, କୁଟୀର ଶିଳ୍ପ, ସଂଗୀତ, ନାଟକ ଓ ରଙ୍ଗମଞ୍ଚ, କୃଷି, ବନ-ସଂପତ୍ତି, ଖଣିଜ ସଂପଦ, ଆଦିବାସୀ ଜୀବନ, ଲୋକକଥା-ଲୋକଗୀତ, ସମବାୟ ଆନ୍ଦୋଳନ, ପର୍ବପର୍ବାଣି ସମେତ ଅନେକ ବିଷୟରେ ଏକ ସମୃଦ୍ଧ ସଂକଳନ ହିନ୍ଦୀରେ ପ୍ରକାଶ ଲାଭ କରିଥିଲା । ଯଥେଷ୍ଟ ସଂଖ୍ୟକ ଚିତ୍ର ସହିତ ଓଡ଼ିଶା ବାହାରେ ଓଡ଼ିଶାକୁ ପରିଚିତ କରାଇବାରେ ଏହା ଏକ ବିଶେଷ ଗ୍ରନ୍ଥ । ବିଶିଷ୍ଟ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମୀ ଓ ସାହିତ୍ୟିକ ଭଦ୍ରକର ଶ୍ରୀ ଗୌରଚନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ର ମଧ୍ୟ ପାଠକଜୀଙ୍କ କଥା ତାଙ୍କର ଅସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଆତ୍ମଜୀବନୀ 'ଯେତିକି ମନେପଡ଼େ'ରେ ଲେଖିଛନ୍ତି ।

ରାଷ୍ଟ୍ରଭାଷା ପ୍ରଚାର ଓ ପ୍ରସାରରେ ଓଡ଼ିଶାର ଯେ ଏକ ପ୍ରମୁଖ ଭୂମିକା ରହିଛି ଏହାକୁ ଅସ୍ୱୀକାର କରି ହେବ ନାହିଁ । ଅତୀତରେ ଓଡ଼ିଶାର କବିମାନେ ହିନ୍ଦୀ, ମୈଥିଳୀ ଆଦି ଭାଷାରେ ଲେଖାଲେଖି କରିଥିଲେ । ଆଜି ଓଡ଼ିଶାରେ ହିନ୍ଦୀ ଭାଷାରେ ଅନେକ ଲେଖକ, କବି ସର୍ବଭାରତୀୟ ସ୍ତରରେ ନିଜର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ସ୍ଥାପନ କରିପାରିଛନ୍ତି ।

ସହାୟକ ପୁସ୍ତକ

୧. ମେରା ଉତ୍କଳ ପ୍ରବାସ - ପଣ୍ଡିତ ଅନୁସୂୟା ପ୍ରସାଦ ପାଠକ, ରାଷ୍ଟ୍ରଭାଷା ପୁସ୍ତକ ଭଣ୍ଡାର, କଟକ-୨

୨. ରାଷ୍ଟ୍ରଭାଷା ରଜତ ଜୟନ୍ତୀ ଗ୍ରନ୍ଥ - ରାଷ୍ଟ୍ରଭାଷା ପୁସ୍ତକ ଭଣ୍ଡାର, କଟକ-୨

ରିଡ଼ର, ଓଡ଼ିଆ ବିଭାଗ
ଜାତୀୟକବି ବୀରକିଶୋର ସରକାରୀ ମହାବିଦ୍ୟାଳୟ
କଟକ-୩

Óºàÿ¨¨Àÿ{Àÿ AÓÜÿ{¾æS Aæ{¢ÿæÁÿœÿÀÿ FLÿ Ó,ÿþ Aÿæß

ଗଣେଶ ରାମ ନାହାକ

ଭାରତରେ ଇଂରେଜ ଶାସନ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଯେଉଁ ସ୍ୱାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନ ହୋଇଥିଲା ତାହା ଥିଲା ଅସୀମ ତ୍ୟାଗ, ସାଧନା, ଶୌର୍ଯ୍ୟ, ବିକ୍ରମ ଓ ଆତ୍ମବଳିର ଏକ ଗାରିମାମୟ ଗାଥା । ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନ ଭାରତର କୋଣେ ଅନୁକୋଣେ ସଂଘଠିତ ହୋଇଥିଲା । ଦେଶର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅଞ୍ଚଳ ପରି ସମ୍ବଲପୁର ଜିଲ୍ଲା ମଧ୍ୟ ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଏକ ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲା । ଏହି ଜିଲ୍ଲାରେ ଇଂରେଜ ଶାସନ ବିରୁଦ୍ଧରେ ପ୍ରତିରୋଧ ସଂଗ୍ରାମ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା ଭାରତୀୟ ସ୍ୱାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନର ବହୁ ପୂର୍ବରୁ ୧୮୨୭ ମସିହାରେ । ଏହାର ପୁରୋଧା ଥିଲେ ଝାରସୁଗୁଡ଼ାର ଗୋବିନ୍ଦ ସିଂ । ଏହା ପରେ ୧୮୪୦ ମସିହାରୁ ଚୌହାଣ ବୀର ସୁରେନ୍ଦ୍ର ସାଏଙ୍କ ଇଂରେଜ ବିରୁଦ୍ଧରେ ସଂଗ୍ରାମ ଥିଲା ଭାରତରେ ଇତିହାସ ଏକ ଗୌରବମୟ ଅଧ୍ୟାୟ । ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ଯେଉଁ ସ୍ୱାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ ହେଲା ଏହି ବୀର ମାଟିର ବହୁ ସନ୍ତାନ ଝାସ ଦେଇ ବୀରତ୍ୱର ପରାକାଷ୍ଠା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିଛନ୍ତି ।

୧୯୨୦ ମସିହାରେ ମହାତ୍ମାଗାନ୍ଧୀ ବ୍ରିଟିଶ ସରକାରଙ୍କ ଅନ୍ୟାୟ, ଶୋଷଣ ଓ କଷଣ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନର ଡାକରା ଦେଲେ । ଭାରତୀୟ ଜାତୀୟ କଂଗ୍ରେସ ନାଗପୁର ଅଧିବେଶନରେ ଏହି ପ୍ରସ୍ତାବଟି ପାଶ୍ ହେବା ପରେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହେଲା । ସେହି ବର୍ଷ ଡିସେମ୍ବର ମାସରେ ଚକ୍ରଧରପୁରଠାରେ ଉତ୍କଳ ସମ୍ମିଳନୀର ଅଧିବେଶନରେ କଂଗ୍ରେସର ଅସହଯୋଗ ନୀତିକୁ ଗ୍ରହଣ କରି ନିଆଗଲା । ସେହି ସମ୍ମିଳନୀରେ ସମ୍ବଲପୁରର ଜଗନ୍ନାଥ ମିଶ୍ର ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । ସେହି ସମୟରେ ସେ ସମ୍ବଲପୁର ଜିଲ୍ଲା ସ୍କୁଲର ଛାତ୍ର ଥିଲେ । ସେଠାରୁ ସେ ଫେରି ଜିଲ୍ଲା ସ୍କୁଲ ଛାତ୍ରାବାସରେ ଉତ୍କଳ ସମ୍ମିଳନୀରେ ଅସହଯୋଗ ପ୍ରସ୍ତାବ ଗ୍ରହଣ କରି ନେଇଥିବା କଥା ପ୍ରକାଶ କଲେ । ଫଳରେ ଅନେକ ଛାତ୍ରଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଦେଶପ୍ରେମର ପୁଲକ ଜାତ ହେଲା ଏବଂ ବହୁ ଛାତ୍ର ଦେଶପ୍ରେମ ଆବେଗରେ ୧୯୨୧ ମସିହା ଜାନୁୟାରୀ ୩ ତାରିଖ ଦିନ ସ୍କୁଲ ବର୍ଜନ କଲେ । ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ସ୍କୁଲ ବର୍ଜନ ସମଗ୍ର ସମ୍ବଲପୁର ସହରକୁ ଚହଳ ପକାଇ ଦେଇଥିଲା । ଏମାନଙ୍କୁ ଉତ୍ସାହ ଓ ପ୍ରେରଣା ଦେବା ପଛରେ ଥିଲେ ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ବେହେରା, ଦାଶରଥି ମିଶ୍ର, ଲଦାଭାଇ ଧରିଆ, ବୈକୁଣ୍ଠନାଥ ବେହେରା, ମହେନ୍ଦ୍ର ନାଥ ବର୍ମା, ଆନନ୍ଦି ରାମ ଶୁକ୍ଳା, ରତନ ସିଂ, ରାମ ପ୍ରତାପ, କୃଷ୍ଣ ବେହେରା ଆଦି ବହୁ ଜାତୀୟବାଦୀ ନେତା । ଛାତ୍ରମାନଙ୍କର ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନ ସମ୍ବଲପୁର ସହର ତଥା ଆଖପାଖ ବହୁ ଅଞ୍ଚଳରେ ଏକ ଅଭିନବ ଜାଗରଣ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲା । ଲକ୍ଷ୍ମୀ ନାରାୟଣ ମିଶ୍ର ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନରେ ସକ୍ରିୟ ଅଂଶ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ବାର୍ତ୍ତା ଏହି ଜିଲ୍ଲାର ସମସ୍ତ ଅଞ୍ଚଳକୁ କ୍ରମଶଃ ପ୍ରସାର କରିବାରେ ଲାଗିଲା । ଦେଶ ପ୍ରେମର ବହ୍ନି ପ୍ରଜ୍ଜ୍ୱଳିତ ହୋଇଉଠେ ଗ୍ରାମଠାରୁ ସହର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ । ଇଂରେଜ ସରକାର ପ୍ରତି ଲୋକଙ୍କ ମନରେ ସୃଷ୍ଟି ହୁଏ ପ୍ରବଳ ଘୃଣାଭାବ । ପରେ ପରେ ବରଗଡ଼, ଝାରସୁଗୁଡ଼ା, ଅତାବିରା, ଭେଡେନ, ପଦ୍ମପୁର ଆଦି ଅଞ୍ଚଳରେ ଦେଖାଗଲା ଅପୂର୍ବ ଜାଗରଣ । ବହୁ ଲୋକ ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ କଂଗ୍ରେସ ନୀତିକୁ ସମର୍ଥନ କରି ସଂଗଠନ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲାଗିପଡ଼ିଲେ । ଇଂରେଜ ସରକାର ଦେଶ ଛାଡ଼ି ନିଶ୍ଚୟ ପଳେଇବ – ଏହି ବିଶ୍ୱାସ, ଏହି ଆଶା ଲୋକଙ୍କ ମନରେ ଦାନା ବାନ୍ଧିବାକୁ ଲାଗିଲା । ବରଗଡ଼ର ଚତୁର୍ଭୁଜ ଶର୍ମା, ଅତାବିରାର ଦପ୍ତରୀ ନାଏକ, କୁଚିଣ୍ଡାର ଦାଶରଥି ମିଶ୍ର, ଭେଡ଼େନ ମାନପୁରର ଘନଶ୍ୟାମ ପାଣିଗ୍ରାହୀ, ପଦ୍ମପୁରର ହଜାରୀ ପଟେଲ ଆଦି ସଂଗଠନକୁ ମଜ୍‌ଭୁତ କରିବାରେ ଦୃଢ଼ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ।

ସମ୍ବଲପୁର ଜିଲ୍ଲା ସ୍କୁଲର ଛାତ୍ରମାନେ ସ୍କୁଲ ବର୍ଜନ କଲାପରେ ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀ ଓ ଗୋପବନ୍ଧୁ ଦାଶଙ୍କୁ ତାର ଯୋଗେ ଜଣାଇ ଦିଆଗଲା । ଏହି ନେତାଗଣ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କର ଦେଶପ୍ରେମର ଭାବନାକୁ ପ୍ରଶଂସା ନ କରି ରହିପାରି ନ ଥିଲେ । କଲିକତାରୁ

ପ୍ରକାଶ ପାଉଥିବା ''ଦି ସରଭେଣ୍ଟ'' ପତ୍ରିକାର ସମ୍ପାଦକ ଶ୍ୟାମ ସୁନ୍ଦର ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ ଏହି ସ୍କୁଲ ବର୍ଜନକୁ ଏକ ମହାନ୍ ଦେଶପ୍ରେମ କଥା ବୋଲି ଲେଖିଥିଲେ । ଗୋପବନ୍ଧୁ ଦାସ ମଧ୍ୟ ସତ୍ୟବାଦୀ ସ୍କୁଲର ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ଏହି ପ୍ରସଙ୍ଗରେ କହିଥିଲେ – ''ଆଜି ମୁଁ ଖବର ପାଇଲି ଯେ ସମ୍ବଲପୁରର ଛାତ୍ରମାନେ ହରତାଲ କରିଛନ୍ତି । ଏହା ପରେ ବି ତୁମେ ଶୋଇ ରୁହ, ତୁମର ଉତ୍ତର ପୁରୁଷ ତୁମକୁ କ'ଣ କହିବେ, ଭାବି ପାରୁଛ ?''

ଜାନୁୟାରୀ ୧୭ ତାରିଖ ଦିନ ବାଳିବନ୍ଧା ସୋମନାଥ ମନ୍ଦିର ପ୍ରାଙ୍ଗଣରେ ଏକ ବିରାଟ ସଭାର ଆୟୋଜନ କରାଯାଇଥିଲା । ଉତ୍କଳମଣି ଗୋପବନ୍ଧୁ ଦାସ, ସଦ୍ୟ କଲିକତା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଅଧ୍ୟାପକ ପଦ ତ୍ୟାଗ କରିଥିବା ପଣ୍ଡିତ ନୀଳକଣ୍ଠ ଦାଶ ଏବଂ କଲେଜ ଶିକ୍ଷା ବର୍ଜନ କରିଥିବା ଭାଗୀରଥି ମିଶ୍ରଙ୍କୁ ସେ ଦିନ ବିରାଟ ଶୋଭାଯାତ୍ରାରେ ସଭା ମଞ୍ଚକୁ ଅଣାଯାଇଥିଲା । ବାସ୍ତବରେ ସେ ଦିନର ସଭା ବହୁ ଲୋକଙ୍କ ମନରେ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲା ଦେଶପ୍ରେମର ଅପୂର୍ବ ଭାବାବେଗ ଆଉ ଉନ୍ମାଦନା । ଯେଉଁ ଛାତ୍ରମାନେ ସ୍କୁଲ ବର୍ଜନ କରି ଆସିଥିଲେ ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ବେହେରାଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ଏକ ଜାତୀୟ ବିଦ୍ୟାଳୟ ଖୋଲାଗଲା । ସ୍ଥାନୀୟ ଫ୍ରେଜର କ୍ଲବରେ ଏହାର ଶ୍ରେଣୀ ଗୃହ ହେଲା । ପଣ୍ଡିତ ନୀଳକଣ୍ଠ ଦାସ ଏହାର ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକ ରୂପେ ରହିଲେ । ଶଙ୍କର ପ୍ରସାଦ ପାଢ଼ୀ, ସୟଦ ଅବଦୁଲ୍ଲା ଓ ବଳଦେବ ବହିଦାର ଶିକ୍ଷକ ଭାବରେ ରହିଲେ । ଏଠାରେ ଧନ୍ଦାମୂଳକ ଶିକ୍ଷା ମଧ୍ୟ ଦେବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଗଲା । ପାଠ୍ୟ ବିଷୟ ସହ ସୂତାକଟା, ଲୁଗାବୁଣା, ବଢ଼େଇ କାମ ଶିକ୍ଷା ଦେବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଗଲା । ସହରର ଅନେକ ଶିକ୍ଷିତ ଯୁବକ ସ୍ୱତଃ ପ୍ରବୃତ୍ତ ଭାବରେ ଏହି ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଶିକ୍ଷାଦାନ ପାଇଁ ଆଗେଇ ଆସିଥିଲେ । କହିବାକୁ ଗଲେ ଏହି ଜାତୀୟ ବିଦ୍ୟାଳୟ ଥିଲା ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନର ପ୍ରାଣକେନ୍ଦ୍ର ।

ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ସାମିଲ ହୋଇ ସମ୍ବଲପୁରର ଅନେକ ଓକିଲ ମଧ୍ୟ ଅଦାଲତ ବର୍ଜନ କରିଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ବେହେରା, ବୋଧରାମ ଦୁବେ, ଅଚ୍ୟୁତାନନ୍ଦ ପୁରୋହିତ, ଭାଗୀରଥି ମିଶ୍ର ଅନ୍ୟତମ । ଏତଦ୍ ବ୍ୟତୀତ ସମ୍ବଲପୁର ପଟ୍ଟନାୟକପଡ଼ା ମଧ୍ୟଇଂରାଜୀ ବିଦ୍ୟାଳୟର ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକ ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଦାସ, ଜିଲ୍ଲା ସ୍କୁଲର ସହକାରୀ ଶିକ୍ଷକ ପୀତାମ୍ବର ଚନ୍ଦ୍ର ଦେ, ପଲିଟିକାଲ ଏଜେଣ୍ଟ ଅଫିସରେ କିରାଣି କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିବା ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ରାଓ ପ୍ରମୁଖ ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନର ଡାକରାରେ ସରକାରୀ ଚାକିରିରୁ ଇସ୍ତଫା ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ । ଗାଁ ଗାଁରେ ମଧ୍ୟ ଏହି ସମୟରେ ଦେଖା ଦେଇଥିଲା ଦେଶପ୍ରେମର ଅପୂର୍ବ ଉନ୍ମାଦନା । ବହୁ ଲୋକ ସ୍ୱତଃ ପ୍ରବୃତ୍ତ ଭାବରେ ଅସହଯୋଗର ବାର୍ତ୍ତା ପ୍ରଚାର କରୁଥିଲେ । କେତେକ ଯୁବ ଓକିଲ ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନରେ ସାମିଲ୍ ହୋଇ ବ୍ରିଟିଶ ସରକାରଙ୍କ ଶୋଷଣ ସମ୍ପର୍କରେ ଜନ ଜାଗରଣ ସୃଷ୍ଟି କରୁଥିଲେ ।

ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ଅଧିକ କ୍ରିୟାନ୍ୱିତ କରିବା ପାଇଁ ପଣ୍ଡିତ ନୀଳକଣ୍ଠ ଦାସଙ୍କ ସମ୍ପାଦନାରେ 'ସେବା' ନାମକ ଏକ ପତ୍ରିକା ପ୍ରକାଶ କରାଗଲା । ଧରଣୀଧର ମିଶ୍ରଙ୍କ ପ୍ରେସ୍‌ରୁ ଏହା ଛପା ଯାଉଥିଲା । ଅବଶ୍ୟ ଏହା ପୂର୍ବରୁ 'ଉତ୍କଳ ସେବକ' ଓ 'ସାଧନା' ନାମରେ ଦୁଇଟି ପତ୍ରିକା ପ୍ରକାଶ ପାଉଥିଲା । ଏହିସବୁ ପତ୍ରିକାରେ ଜାତୀୟ ଚେତନାର ବାର୍ତ୍ତା ବେଶ୍ ସକ୍ରିୟ ରହୁଥିଲା । ପତ୍ରିକା ପାଠ କରି ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ମନରେ ସୃଷ୍ଟି କରୁଥିଲା ଜାତୀୟ ଭାବାବେଗର ଉତ୍ତାଳ ତରଙ୍ଗ । କେତେକ ଆପତ୍ତିଜନକ ଲେଖା ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିବା ଅନୁଭବ କରି ଲବ୍ଧ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ନେତା ତଥା ପ୍ରେସ୍ ମାଲିକ ଧରଣୀଧର ମିଶ୍ରଙ୍କୁ ୨୫ଟଙ୍କା ଜରିମାନା କରାଯାଇଥିଲା । କେତେ ମାସ ପରେ 'ସେବା' ପତ୍ରିକାର ସଂପାଦନା ଦାୟିତ୍ୱ ଭାଗୀରଥି ମିଶ୍ର ନେଲେ । ସୋନପୁର ମହାରାଜା ବୀରମିତ୍ରୋଦୟ ସିଂ ଏହି ପତ୍ରିକା ବିରୁଦ୍ଧରେ ଏକ ମାନହାନୀ କେସ୍ କରିବାରୁ ପତ୍ରିକାଟି ଅନିର୍ବାର୍ଯ୍ୟ କାରଣ ବଶତଃ ପ୍ରକାଶନ ବନ୍ଦ ହୋଇଯାଇଥିଲା । ଏଠାରେ ଆଉ ଏକ ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ ଘଟଣା ହେଲା ଯେ ବରଗଡ଼ର ଡେପୁଟି ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ ଗୋପବନ୍ଧୁ ଚୌଧୁରୀ ଚାକିରିରୁ ଇସ୍ତଫା ଦେଇ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ସାମିଲ୍ ହେଲେ । ସେ ପଦପଦବୀ ଓ ଅର୍ଥର ମୋହ ତ୍ୟାଗ କରି ସ୍ୱାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଆଜୀବନ ବ୍ରତୀ ହୋଇଥିଲେ । ସେହି ସମୟରେ ଏମାନେ ସମସ୍ତେ ସମ୍ବଲପୁରକୁ କର୍ମକ୍ଷେତ୍ର ରୂପେ ବାଛି ନେଇଥିଲେ । ଫଳରେ ଆନ୍ଦୋଳନ ବେଶ୍ ସକ୍ରିୟ ଆଉ ଦୃଢ଼ ଭାବରେ ଚାଲୁଥିଲା । ମଧ୍ୟଇଂରାଜୀ ବିଦ୍ୟାଳୟର ପୂର୍ବତନ ଶିକ୍ଷକ ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଦାଶ କେତେ ମାସ ପରେ ତାଙ୍କରି ଜନ୍ମସ୍ଥଳୀ ପୁରୀକୁ ଫେରିଯାଇ ''ଶକ୍ତି'' ନାମରେ ଏକ ପତ୍ରିକା ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ । ଏହି ସମୟରେ ସମ୍ବଲପୁରରେ ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳର ତୀବ୍ର ଗତି ଦେଖି କର୍ମୀମାନଙ୍କ ମନରେ ଅପୂର୍ବ ଆଶାର କିରଣ ଝଟକୁଥିଲା । ଆନ୍ଦୋଳନର ସଫଳ ରୂପାୟନର ପରିପ୍ରକାଶ ପାଇଁ ଚିତ୍ତରଞ୍ଜନ ଦାସ ସନ୍ତୋଷ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ । ସେ କଲିକତାରୁ ସତୀଶ ଚନ୍ଦ୍ରଗୁପ୍ତ ଓ ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ ନାମକ ଦୁଇଜଣ କଂଗ୍ରେସ କର୍ମୀଙ୍କୁ ସମ୍ବଲପୁର ପ୍ରେରଣ କରିଥିଲେ ଏହାର

ସଫଳତାର କାରଣ ସମ୍ପର୍କରେ ଅନୁଧ୍ୟାନ କରିବା ପାଇଁ । ପ୍ରବଳ ପ୍ରତାପୀ ଇଂରେଜ ସରକାରଙ୍କ ଦମନ ନୀତିକୁ କଂଗ୍ରେସ କର୍ମୀମାନେ ଖାତିର କରୁ ନ ଥିଲେ । ବ୍ରିଟିଶ ଶାସନର ଅନ୍ୟାୟ ବିରୁଦ୍ଧରେ ସ୍ୱର ଉତ୍ତୋଳନ କରିବାକୁ ପଶ୍ଚାତପଦ ହେଉ ନ ଥିଲେ ।

ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନ କେବଳ ସମ୍ବଲପୁର ସହର ମଧ୍ୟରେ ସୀମିତ ନ ଥିଲା । ବରଗଡ଼, ଝାରସୁଗୁଡ଼ା, କୁଚିଣ୍ଡା, ବରପାଲି, ବିଜେପୁର, ପଦ୍ମପୁର, ସୋହେଲା ଆଦି ଅଞ୍ଚଳରେ ମଧ୍ୟ ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ ଜନ ଜାଗରଣ ଦେଖାଯାଇଥିଲା । ତାଳପଟିଆର ଚିନ୍ତାମଣି ପୂଜାରୀ, ଝାରସୁଗୁଡ଼ାର ମହାବୀର ସିଂହ, ବରପାଲିର ଭାଗୀରଥି ପଟ୍ଟନାୟକ, ଭେଡ଼େନ ମାନପୁରର ଘନଶ୍ୟାମ ପାଣିଗ୍ରାହୀ, ଗଣନାଥ ପାଣିଗ୍ରାହୀ, ପାଣିମୋରାର ଯଶୋବନ୍ତ ଭୋଇ ଆଦି ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ ନେତୃତ୍ୱ ନେଇ ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ତୀବ୍ର କରିବାରେ ସଫଳ ହୋଇଥିଲେ ।

ଏହି ସମୟରେ ସମ୍ବଲପୁରରେ ଖଦୀ ଆନ୍ଦୋଳନ ମଧ୍ୟ ସଫଳ ଲାଭ କରିଥିଲା । ''କୁଟି ଖାଅ, କାଟି ପିନ୍ଧ'' ଏହି ଧ୍ୱନି ଗାଁ ଗାଁରେ ପ୍ରଚାରିତ ହେଉଥିଲା । ଆଗରୁ ଏହି ଅଞ୍ଚଳର ଜନସାଧାରଣ ନିଜ ଅଞ୍ଚଳର ବୁଣା ଧୋତି ଗାମୁଛା ଓ କପଡ଼ା ପିନ୍ଧୁଥିଲେ । ବିଦେଶୀ ଲୁଗାର ଆଦର ନ ଥିଲା । ବହୁ ପୂର୍ବରୁ ମଧ୍ୟ ସମ୍ବଲପୁର ହସ୍ତତନ୍ତ ବୟନଶିଳ୍ପ ଖ୍ୟାତିଲାଭ କରିଥିଲା । ହସ୍ତତନ୍ତ ବସ୍ତ୍ର ବ୍ୟବସାୟ ଏହି ଅଞ୍ଚଳର କେବଳ ଭୂଲିଆ, କୋଷ୍ଟା, କୁଲି ଓ ଗଣ୍ଡା ଜାତିର ଲୋକମାନଙ୍କର କୌଳିକ ବୃତ୍ତି ଥିଲା । ଏହି ସ୍ୱଦେଶୀ ହସ୍ତତନ୍ତ ବସ୍ତ୍ରର ଉନ୍ନତ, ପରିମାର୍ଜିତ ଓ ଆକର୍ଷଣୀୟ ରୂପ ଦେବା ପାଇଁ ଆଗେଇ ଆସିଲେ ସ୍ୱାଧୀନ ଚେତା ଯୁବକ କୃତାର୍ଥ ଆଚାର୍ଯ୍ୟ । ଏହି ବସ୍ତ୍ରକୁ ସେ ନୂତନ ଜ୍ଞାନ କୌଶଳ ପ୍ରୟୋଗ କରି ଉନ୍ନତମାନର ବସ୍ତ୍ର ରୂପେ ବଜାରକୁ ଛାଡ଼ିଲେ – ଯାହା ସମ୍ବଲପୁରୀ ବସ୍ତ୍ର ଭାବରେ ଦେଶ ବିଦେଶରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧିଲାଭ କଲା । ସମସ୍ତ ବୁଣାକାରକୁ ସଂଗଠିତ କରି ସେ ସମବାୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିଲେ । ତାହା କୃତାର୍ଥ ଆଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କୁ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ଖ୍ୟାତି ଆଣି ଦେଇଥିଲା ଏବଂ ଭାରତ ସରକାର ତାଙ୍କୁ ପଦ୍ମଶ୍ରୀ ଉପାଧିରେ ଭୂଷିତ କରିଥିଲେ ।

ସମ୍ବଲପୁରୀ ବସ୍ତ୍ରର ଉନ୍ନତିକରଣ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଖଦୀ ବସ୍ତ୍ରର ପ୍ରସାର ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ଉଦ୍ୟମ ଜାରି ରଖିଲେ ବହୁ କଂଗ୍ରେସ କର୍ମୀ । ଖଦୀ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ସଫଳ କରିବା ପାଇଁ ଝାରସୁଗୁଡ଼ାର ମହାବୀର ସିଂ, ସମ୍ବଲପୁରର ନୃସିଂହ ଗୁରୁ, ବରଗଡ଼ର କୃତାର୍ଥ ଆଚାର୍ଯ୍ୟ, ଶାସନର ସମା ସିଂ, ରେମଣ୍ଡାର ମାଧବ ସାଠୁଆ ଆଦିଙ୍କର ପ୍ରଚେଷ୍ଟା ଖୁବ୍ ପ୍ରଶଂସନୀୟ । ନୃସିଂହଗୁରୁ ଓ ଗଣେଶ ପ୍ରସାଦ ପାଢ଼ୀଙ୍କ ଉଦ୍ୟମରେ ସମ୍ବଲପୁର ଫ୍ରେଜର କ୍ଲବଠାରେ ଏହି ଅଞ୍ଚଳର ପ୍ରଥମ ଖଦୀ ଚରଖା କେନ୍ଦ୍ର ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଥିଲା । ଏହା ପରେ ଝାରସୁଗୁଡ଼ା, ତାଳପଟିଆ, ବରଗଡ଼, ରେମଣ୍ଡା, ବରପାଲିଠାରେ ଖଦୀ କେନ୍ଦ୍ରମାନ ସ୍ଥାପିତ ହୋଇ ଜନସାଧାରଣଙ୍କୁ ସ୍ୱାଧୀନଚେତା ଓ ସ୍ୱାବଲମ୍ବୀ କଲା ଏବଂ ଅର୍ଥନୈତିକ ଉନ୍ନତି ସାଧିତ ହେଲା । ଏହି ଖଦୀ-ଚରଖା ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଅନୁପ୍ରାଣିତ ହୋଇ ପଦ୍ମଶ୍ରୀ କୃତାର୍ଥ ଆଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ସମ୍ବଲପୁରୀ ବସ୍ତ୍ରାଳୟର ଉନ୍ମେଷ ଘଟିଥିଲା । ପଶ୍ଚିମ ଓଡ଼ିଶାର ଏହି ବରପୁତ୍ର ଚିରସ୍ମରଣୀୟ ତାଙ୍କର କୃତୀ ଓ କୀର୍ତ୍ତି ଯୋଗୁଁ ।

ସମ୍ବଲପୁରରେ ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନର ତୀବ୍ର ରୂପ ଦେଖି ଇଂରେଜ ପ୍ରଶାସନଙ୍କ ମୁଣ୍ଡବ୍ୟଥାର କାରଣ ହୋଇ ଉଠିଲା । ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ଦମନ କରିବା ପାଇଁ ଆପ୍ରାଣ ଚେଷ୍ଟା କରାଯାଇଥିଲା । ସମ୍ବଲପୁର ଡେପୁଟି କମିଶନର ଏଫ୍.ସି. କିଙ୍ଗ ସବ୍‌ଡ଼ିଭିଜନାଲ ଅଫିସରଙ୍କୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଇଥିଲେ ଯେ ସେ ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନକୁ ଯାଇ କର୍ମୀମାନଙ୍କୁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇବେ ସେମାନେ ଯେପରି ଆନ୍ଦୋଳନରେ ସାମିଲ ନ ହେବେ । ଇଂରେଜ ପ୍ରଶାସକଙ୍କର କଥା ମାନି ରାଜପୁରର ଗୌନ୍ତିଆ ଓ ରମ୍ପେଲାର ଗୌନ୍ତିଆ କଂଗ୍ରେସ କର୍ମୀଙ୍କ ପ୍ରତି ଅସହଯୋଗ କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ କଂଗ୍ରେସ କର୍ମୀମାନେ ଏହାକୁ ଭ୍ରୁକ୍ଷେପ କରି ନ ଥିଲେ ବରଂ ଅଧିକ ଉତ୍ସାହିତ ହୋଇ ତାଙ୍କ ଇଲାକାରେ ଝାରସୁଗୁଡ଼ାର କଂଗ୍ରେସ କର୍ମୀ ନୃସିଂହ ଗୁରୁ, ଦାଶରଥି ପାଟଯୋଷୀ ଓ ତ୍ରିଲୋଚନ ସହାୟଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ବହୁବାର ସଭା କରିଥିଲେ ।

ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନ ସମୟରେ ସମଗ୍ର ଭାରତବର୍ଷରେ ଏକ କୋଟି ଟଙ୍କା ସଂଗ୍ରହ କରାଯାଇ ପାରିଲେ ଏବଂ ଏକଲକ୍ଷ ଚରଖା ଚାଲିଲେ ନିଶ୍ଚୟ ସ୍ୱରାଜ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହୋଇପାରିବ ବୋଲି ଘୋଷଣା କରାଯାଇଥିଲା । ଏଥିନିମନ୍ତେ ସଭ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ ଓ ଚାନ୍ଦା ଆଦାୟ ପାଇଁ ଏକ କମିଟି ଗଠନ କରାଯାଇଥିଲା । ପଣ୍ଡିତ ନୀଳକଣ୍ଠ ଦାସ ଜିଲ୍ଲା କମିଟିର ପ୍ରଥମ ସଭାପତି ପଦରେ ମନୋନୀତ ହୋଇଥିଲେ । ପରେ ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ବେହେରା ଏହି କମିଟିର ସଭାପତି ହୋଇଥିଲେ । ୧୯୨୧ ମସିହା ଏପ୍ରିଲ ମାସ ୨୧ ତାରିଖ ଦିନ ଏଥିପାଇଁ ଏକ ସଭା ଆୟୋଜନ କରାଯାଇଥିଲା । ଉକ୍ତ ସଭାରେ କେଉଁ କେଉଁ କର୍ମୀମାନେ କେଉଁ ଅଞ୍ଚଳରେ ତିଳକ ସ୍ୱରାଜ ପାଣ୍ଠି ପାଇଁ ଚାନ୍ଦା ସଂଗ୍ରହ କରିବେ ସ୍ଥିର କରାଗଲା । ଧମା ଅଞ୍ଚଳ ପାଇଁ ରାମ ନାରାୟଣ ମିଶ୍ର,

ଝାରସୁଗୁଡ଼ା ପାଇଁ ଅନନ୍ତରାମ ବେରିହା, ଅମ୍ବିକା ପ୍ରସାଦ ପଟ୍ଟନାୟକ, ମହାବୀର ସିଂହ, ଲାଇକେରୀ ପାଇଁ ଜାନକୀ ଦାସ ଅଗ୍ରୱାଲ ଓ ସଦର ପାଇଁ ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ବେହେରା ଓ ରତନ ସିଂ ଭାଇ ।

ସମ୍ବଲପୁର ଅଞ୍ଚଳରେ ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନର ପ୍ରବାହ ଥିଲା ଅନନ୍ତ ଓ ଅବାରିତ । ସମ୍ବଲପୁର ଥିଲା ଏହାର ପ୍ରମୁଖ କେନ୍ଦ୍ର । ରାଜ୍ୟ ବାହାରର ନେତାଙ୍କୁ ଏହା ଆକୃଷ୍ଟ କରିଥିଲା । ୧୯୨୧ ମସିହା ଜୁନ ମାସ ୧୮ ତାରିଖ ଦିନ ବିହାରର ସଦାକତ ଆଶ୍ରମର ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା ମଜରୁଲ ହକ ସମ୍ବଲପୁର ଆସିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଆଗମନରେ ମାଳୀ ବଗିଚାଠାରେ ଏକ ବିରାଟ ସଭାର ଆୟୋଜନ କରାଯାଇଥିଲା । ଏହି ସଭାରେ ଧରଣୀଧର ମିଶ୍ର ସଭାପତିତ୍ୱ କରିଥିଲେ । ହିନ୍ଦୁ-ମୁସଲମାନ ଏକତା ଉପରେ ଏହି ସଭାରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ପ୍ରଦାନ କରାଯାଇଥିଲା । ସେଦିନ ମଜରୁଲ ହକ ଜାତୀୟ ବିଦ୍ୟାଳୟ ପରିଦର୍ଶନ କରି ତା'ର କାର୍ଯ୍ୟରେ ବିଶେଷ ସନ୍ତୋଷ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ। ଜାତୀୟ ବିଦ୍ୟାଳୟର ଛାତ୍ରଙ୍କଦ୍ୱାରା ଚରଖାରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଏକ ଲୁଗାକୁ ୨୫ ଟଙ୍କାରେ ନିଲାମ କରାଯାଇଥିଲା । ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନ ସମୟରେ ପଣ୍ଡିତ ଗୋପବନ୍ଧୁ ଦାସ ସମେତ ବହୁ ନେତା ସମ୍ବଲପୁର ଆସିଥିଲେ । କର୍ମୀମାନଙ୍କର ଉତ୍ସାହ ଦେଖି ଖୁସି ହୋଇଯାଇଥିଲେ ।

କବି ଗଙ୍ଗାଧର ମେହେର ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଅଂଶ ଗ୍ରହଣ କରିପାରି ନ ଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା 'ଭାରତୀ ଭାବନା' ପ୍ରଭୃତି କବିତା ରଚନା କରି ଲୋକମାନଙ୍କ ମନରେ ପ୍ରେରଣା ଯୋଗାଉଥିଲେ ।

ବାସ୍ତବରେ ସମ୍ବଲପୁରରେ ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନ ସଫଳତା ଭାରତର ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମର ଇତିହାସରେ ଏକ ଦିଗବାରେଣୀର କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିଲା ଏବଂ ଏହା ଏକ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣିମ ଅଧ୍ୟାୟ ନିଶ୍ଚୟ ।

ଦାନୀପାଲି, ବୁଢ଼ାରଜା
ସମ୍ବଲପୁର - ୭୬୮୦୦୪

ଫୁଲଟିଏ ମୋତେ କରି ଦିଅ

ବିଜୟଲକ୍ଷ୍ମୀ ରାୟ

ଏ ଜନମ ପରେ ଫୁଲଟିଏ ମୋତେ କରିଦେବୁ ଚକାଆଖି,
ମଣିଷ ଜନମ ଦେବୁ ନାହିଁ ମୋତେ ଆଉ ମାଗୁ ନାହିଁ କିଛି ।
ଆସିଛି ଲଙ୍ଗଳା ଯିବି ମୁଁ ଫୁଙ୍ଗୁଳା ସଙ୍ଗରେ ନ ଯିବେ କେହି,
ମାୟା ଜାଲେ ପଡ଼ି ବାଟ ବଣା ହେଲି ରକ୍ଷା କର ଭାବଗ୍ରାହୀ ।
ପୁତ୍ର ଦାରା ଧନ ସବୁସିନା ମିଛ ମାୟା ମରିଚୀକା ପରି,
ରାମ କୃଷ୍ଣ ହରି ଭଜି ନ ପାରିଲି ଦିନତ ଯାଉଛି ସରି ।
ରାତି ପାହିଲାଣି ଦିନତ ସରିଲା ଡେରି ଆଉ କାହା ପାଇଁ,
ଏ ଭବ ସାଗରୁ ପାରି କରିବାକୁ ଏକା କର୍ଣ୍ଣ ଧାର ତୁହି ।
ତୋହରି ଆଦେଶେ ତୋହରି ଇଙ୍ଗିତେ ଲେଖୁଅଛି ମୁହିଁ ଯାହା,
କ୍ଷମା କରିଦେବ ଜଗତ ପତିହେ ତମେ ସାହା ଭରସା ସାହା ।
ଏ ଦେହ ଛାଡ଼ିଲେ ଫୁଲଟିଏ ମୋତେ କରିବୁ କାଳିଆ ସୁନା,
ତୋହ ପାଦେ ଲାଗି ନିସ୍ତରି ଯିବିଟି ଏହି ମୋହର କାମନା ।
ଘୋଷଯାତ୍ରା ଆଜି ତୋ ବଡ଼ଦାଣ୍ଡରେ କୋଟି ପ୍ରଣତି ଜଣାଇ
ଆର ଜନମକୁ ଚାହିଁ ରହିଛି ମୁଁ ଆହେ ନୀଳାଦ୍ରି ଗୋସାଇଁ ।

ପ୍ଲଟ ନଂ-୬କେ, ଚିନ୍ତାମଣିଶ୍ୱର, ଭୁବନେଶ୍ୱର

µÿïæÀÿ†ÿÀÿ Óæ™êœÿ†ÿæ ¨æB ’ÿä~ HÝÉæÀÿ A¯ÿ’ÿæœÿ

କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ପାଣିଗ୍ରାହୀ

ଅଗଷ୍ଟ ପନ୍ଦର ଆସିଲେ ଦେହରେ ଏକ ରୋମାଞ୍ଚ ଜାତ ହୁଏ । କାରଣ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କ ଅସ୍ତିତ୍ୱ ୧୫୬୮ ଗୋହିରା ଟିକିରି ଯୁଦ୍ଧରେ ଲୋପ ପାଇଯାଇଥିଲା । ଏହି ବର୍ଷ ଓଡ଼ିଶାର ରାଜା ମୁକୁନ୍ଦ ଦେବ ମୁସଲମାନମାନଙ୍କ ସହ ଯୁଦ୍ଧରେ ପରାଜିତ ହୋଇ ମୃତ୍ୟୁ ବରଣ କଲେ । ତା'ପରର କଥା ହେଉଛି ଏକ ସମୃଦ୍ଧିଶାଳୀ ରାଜ୍ୟ ଏବଂ ଏକ ପରାକ୍ରମୀ ଜାତିର ପତନ ଘଟିଲା । ପ୍ରଥମେ ଆଫଗାନ, ପରେ ମୋଗଲ ଏବଂ ତାପରେ ମରହଟ୍ଟାମାନେ ଓଡ଼ିଶାକୁ ଆକ୍ରମଣ କରି ଲୁଣ୍ଠନ କଲେ । ଏଣୁ ଏହି ଜାତିଟା ଧୀରେ ଧୀରେ ନିଜର ଗୌରବ ଗାଥା ପାଶୋରି ଦେଲା । ଓଡ଼ିଶାର ଚିହ୍ନ ବାରବାଟି ଦୁର୍ଗରୁ ଶାସନର ଡ଼ୋରୀ ଛିଣ୍ଡିଗଲା । ଇଷ୍ଟ ଇଣ୍ଡିଆ କମ୍ପାନୀ ମରହଟ୍ଟାମାନଙ୍କ ସହ ସନ୍ଧି କରି ଓଡ଼ିଶାକୁ ଦଖଲ କଲା । ସାମନ୍ତ ରାଜାମାନେ ସିଧା ସଳଖ ଖଜଣା ଦେଲେ ଆକ୍ରମଣକାରୀମାନଙ୍କୁ । ଜଗତର ନାଥ ଜଗନ୍ନାଥ ଓଡ଼ିଆ ସ୍ୱାଭିମାନର ପ୍ରତୀକ ଶ୍ରୀମନ୍ଦିର ଛାଡ଼ି ପଳାତକ ହେଲେ । କେତେବେଳେ ଜଙ୍ଗଲରେ ତ କେତେବେଳେ ପାତାଳୀ ତ ଆଉ କେତେବେଳେ ଚିଲିକା ଭିତରର ଟାପୁରେ ରହିଲେ । ୧୮୫୭ ମସିହାରେ ସିପାହୀ ବିଦ୍ରୋହ ଯୋଗୁଁ ବ୍ରିଟିଶ ସରକାର ଭାରତର ଶାସନ ଭାର ହାତକୁ ନେଲେ । ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାଭାଷୀ ଅଞ୍ଚଳକୁ ଚାରୋଟି ପ୍ରେସିଡ଼େନସିର ଅଙ୍ଗ ଭାବରେ ଭାଗ ଭାଗ କରି ଯୋଡ଼ିଦେଲେ । ଓଡ଼ିଆମାନେ ଚାରୋଟି ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ସମୃଦ୍ଧ ଭାଷାଭାଷୀ ଅଞ୍ଚଳରେ ଅଳ୍ପସଂଖ୍ୟକ ହୋଇ ରହିଗଲେ । ଏ ହେଲା ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କ ଜାଗରଣର ପୃଷ୍ଠଭୂମି ।

ଯେତେବେଳେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାକୁ ନିଶ୍ଚିହ୍ନ କରିଦେବା ପାଇଁ ପ୍ରବଳ ପ୍ରତାପୀ ହିନ୍ଦୀ, ବଙ୍ଗାଳୀ, ବିହାରୀ ଏବଂ ତେଲୁଗୁମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଆକ୍ରମଣ ହେଲା ଏବଂ କେତେକଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଓଡ଼ିଆ ଏକ ଭାଷା ନୁହେଁ ବୋଲି ଦାବି କରାଗଲା, ସେତେବେଳେ ଓଡ଼ିଆମାନେ ଭାଷାର ସୁରକ୍ଷା ପାଇଁ ଲେଖନୀ ଚାଳନା କଲେ । ପ୍ରଥମେ ୧୮୭୨ ମସିହାରେ ଗଞ୍ଜାମରୁ କଟିଙ୍ଗାର ରାଜା ଭେଙ୍କେଟେଶ ଦେଓଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାଭାଷୀ ଅଞ୍ଚଳକୁ ଏକାଠି କରିବା ପାଇଁ ବ୍ରିଟିଶ ସରକାରଙ୍କୁ ଏକ ସ୍ମାରକପତ୍ର ଦିଆଗଲା । ୧୮୯୫ ସାଲରେ ଓଡ଼ିଶା ଡ଼ିଭିଜନର ଇଂରେଜ କମିଶନର ଏଭଳି ଏକ ପ୍ରସ୍ତାବ ମଧ୍ୟ ବ୍ରିଟିଶ ସରକାରଙ୍କୁ ଦେଲେ । ଏସବୁ ଉଲ୍ଲେଖ କରିବାର କାରଣ ହେଲା ଯେ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କର ଏକାଠି ହେବା ପାଇଁ ଏକ ମଞ୍ଚର ଅଭାବ ରହିଥିଲା । ନେତୃତ୍ୱ ବିକଶିତ ହେବାର ସୁଯୋଗ ନ ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଭାରତର ଅନ୍ୟ ପ୍ରାନ୍ତରେ ଦୃଢ଼ ନେତୃତ୍ୱ ରହିଥିଲା । ଲାଲା ଲଜପତ ରାୟ, ବାଲ ଗଙ୍ଗାଧର ତିଲକ ଏବଂ ବିପିନ ଚନ୍ଦ୍ର ପାଲ ଭଳି ନେତା ଥିଲେ । ସ୍ୱାଧୀନତା ଆମର ଜନ୍ମସିଦ୍ଧ ଅଧିକାର ବୋଲି ବ୍ରିଟିଶ ସରକାରଙ୍କ ନିକଟରେ ଦାବୀ କରୁଥିଲେ । ସେମାନେ କିନ୍ତୁ ଭାରତର ଜନସାଧାରଣଙ୍କୁ ଏକତା ସୂତ୍ରରେ ବାନ୍ଧି ପାରି ନ ଥିଲେ । ସର୍ବଭାରତୀୟ ସ୍ତରରେ ଦୃଢ଼ ସଙ୍ଗଠନ ନ ଥିଲା । ଭାରତର ସ୍ୱାଧୀନତା ପାଇଁ ଆଞ୍ଚଳିକ ସ୍ତରରେ ଆନ୍ଦୋଳନ ଜାରି ରହିଥିଲା ।

ଏହି ସମୟରେ ଦକ୍ଷିଣ ଆଫ୍ରିକାରେ ମୋହନଦାସ କରମଚାନ୍ଦ ଗାନ୍ଧୀ ନାମକ ଜଣେ ଭାରତୀୟ ଓକିଲ ବ୍ରିଟିଶମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା କଳା ଲୋକଙ୍କ ପ୍ରତି ରହିଥିବା ଅମାନୁଷିକ ବ୍ୟବହାରର ପ୍ରତିବାଦ କରି ଆନ୍ଦୋଳନ କରୁଥିଲେ । ଏହି ଗାନ୍ଧୀଙ୍କୁ ସେତେବେଳର ବିଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଭାରତକୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରି ଆଣିଲେ । ସେତେବେଳକୁ ଭାରତୀୟ ଜାତୀୟ କଂଗ୍ରେସ ଗଠନ ହୋଇ ସ୍ୱାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନ ଜାରି ରଖିଥିଲା । ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ଆଗମନ ସ୍ୱାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ଭାରତର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅଞ୍ଚଳରେ ପହଞ୍ଚାଇ ପାରିଲା । ସେତେବେଳର ନେତା ଥିଲେ ମୋତିଲାଲ ନେହରୁ, ଡ. ରାଜେନ୍ଦ୍ର ପ୍ରସାଦ, ସର୍ବପଲ୍ଲି ରାଧାକ୍ରିଷ୍ଣନ, ରାଜଗୋପାଳାଚାରୀ, ସି.ଆର. ଦାସ, ମୌଲାନା ଆଜାଦ, ଜବାହରଲାଲ ନେହରୁ, ସର୍ଦାର ବଲ୍ଲଭଭାଇ ପଟେଲ ଏବଂ ଅନ୍ୟମାନେ । ୧୯୨୦ ମସିହା ପୂର୍ବରୁ ଓଡ଼ିଶାରେ କଂଗ୍ରେସ ସଂଗଠନ ନ ଥିଲା । ସେହି ସମୟରେ ଦକ୍ଷିଣ ଓଡ଼ିଶା ମାନ୍ଦ୍ରାଜ

ପ୍ରଦେଶର ଦୁଇଟି ଜିଲ୍ଲା ହୋଇ ରହିଥିଲା । ଗୋଟିଏ ହେଲା ଗଞ୍ଜାମ ଯାହାକି ଏବର ଗଞ୍ଜାମ, ଗଜପତି, ଫୁଲବାଣୀ ଏବଂ ଅନ୍ୟଟି ହେଲା କୋରାପୁଟ ଯାହାକି ଏବର ମାଲକାନଗିରି, କୋରାପୁଟ, ନବରଙ୍ଗପୁର ଓ ରାୟଗଡ଼ା । ଏଣୁ ପ୍ରଥମେ ଦେଖିବା ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲାର ବରପୁତ୍ରମାନଙ୍କର ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମ ପାଇଁ ଅବଦାନ ।

୧୯୨୦ ମସିହାରେ ଭାରତୀୟ ଜାତୀୟ କଂଗ୍ରେସର ଅଧିବେଶନରେ ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ଉଦ୍‌ବୋଧନ ଓ ତାଙ୍କର ବୈପ୍ଳବିକ ଚିନ୍ତାଧାରା ନିରଞ୍ଜନ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କୁ କଂଗ୍ରେସ ପ୍ରତି ଆକୃଷ୍ଟ କରିଥିଲା । ସେତେବେଳେ ସେ କଲିକତା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଏମ୍.ଏ. ଓ ବି.ଏଲ୍. ଅଧ୍ୟୟନ କରୁଥିଲେ । କଲିକତା ଅଧିବେଶନ ସମୟରେ ସେ ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କୁ ଦେଖାକରି ନିଜେ ଓ ଚକ୍ରପାଣି ପ୍ରଧାନ ମିଳିତ ଭାବରେ ଲେଖିଥିବା କାଳଜୟୀ ଗ୍ରନ୍ଥ ''ଦି ଓରିଆ ମୁଭମେଣ୍ଟ'' ଉପହାର ଦେଇଥିଲେ । ଠିକ୍ ଏହି ସମୟରେ ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଆରମ୍ଭ କରାଯାଇଥିବା ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ଓଡ଼ିଶାରେ ବ୍ୟାପକ କରିବା ପାଇଁ ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ଉତ୍କଳ ପ୍ରଦେଶ କଂଗ୍ରେସ କମିଟି ଗଠନ କରାଗଲା ଏବଂ ଏଥିରେ ଦକ୍ଷିଣ ଓଡ଼ିଶାରୁ ନିରଞ୍ଜନ ପଟ୍ଟନାୟକ ଏକମାତ୍ର ପ୍ରତିନିଧି ଥିଲେ । ସେ ବ୍ରହ୍ମପୁରଠାରେ ସ୍ୱରାଜ୍ୟ ଆଶ୍ରମ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରି କଂଗ୍ରେସର ବାର୍ତ୍ତା ପ୍ରଚାର କଲେ । ୧୯୨୧ ମାର୍ଚ୍ଚ ୨୯ ତାରିଖରେ ଗାନ୍ଧିଜୀ ବ୍ରହ୍ମପୁର ଆସିଥିଲେ । ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ଗସ୍ତକୁ ସଫଳ କରିବା ପାଇଁ ନିରଞ୍ଜନ ପଟ୍ଟନାୟକ ମୁଖ୍ୟ ଭୂମିକା ତୁଲାଇ ଥିଲେ । ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନ ବ୍ୟାପକ ହେବାରୁ ବ୍ରିଟିଶ ସରକାର ତାଙ୍କୁ ବନ୍ଦୀକରି ମାନ୍ଦ୍ରାଜର କୁଡ଼ାଲୋର ଜେଲରେ ରଖିଲେ । ୧୯୨୫ର ଚରଖା ଆନ୍ଦୋଳନରେ ସକ୍ରିୟ ଭାଗନେବା, ୧୯୩୦ର ଆଇନ ଅମାନ୍ୟ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ସାମିଲ ହୋଇ ଲୁଣମାରିବା ଏବଂ ୧୯୪୨ର ଭାରତଛାଡ଼ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ସଫଳ କରିବାରେ ସେ ଦକ୍ଷିଣ ଓଡ଼ିଶାର ମୁଖ୍ୟ ନାୟକ ଥିଲେ । ତାଙ୍କ ସାଥୀରେ ରହି ଭାରତର ସ୍ୱାଧୀନତା ପାଇଁ କାମ କରୁଥିବା ସେହି ସମୟର ପ୍ରମୁଖ ନେତାମାନେ ହେଲେ ଶ୍ରୀବସ୍ତ ପଣ୍ଡା, ଦିବାକର ପଟ୍ଟନାୟକ, ଭି.ଭି. ଗିରି, ବିଶ୍ୱନାଥ ଦାଶ, ଶଶିଭୂଷଣ ରଥ, ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ପାଣିଗ୍ରାହୀ, ବାଞ୍ଛାନିଧି ପଟ୍ଟନାୟକ, ବୃନ୍ଦାବନ ପଣ୍ଡା, ରାଧାକାନ୍ତ ପାଢ଼ୀ, ଭରତ ବେହେରା, ପି. ସିତାରାମେୟା ଇତ୍ୟାଦି । ବୁଢ଼ାରସିଂର ହରିହର ପଟ୍ଟନାୟକ ମଧ୍ୟ ଜଣେ ବିଶିଷ୍ଟ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମୀ, ସେ ୧୯୩୦ର ଲବଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଏବଂ ୧୯୩୨ର ଘୁମୁସର ଆଇନ ଅମାନ୍ୟ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଭାଗନେଇ ବିଭିନ୍ନ ଜେଲରେ ଚାରିବର୍ଷ କାଳ ବନ୍ଦୀ ଜୀବନ କଟାଇ ଥିଲେ ।

ଗଞ୍ଜାମର ସ୍ୱାଧୀନତା ଅନ୍ଦୋଳନରେ ନାରୀମାନେ ମଧ୍ୟ ପଛରେ ନ ଥିଲେ । ସରଳା ଦେବୀ ସ୍ୱାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନର ପୁରୋଭାଗରେ ରହି ନାରୀ ଜାଗରଣ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ଭି.ଭି. ଗିରିଙ୍କ ଭଉଣୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀବାଇ, ବାଞ୍ଛାନିଧି ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ କୁନ୍ଦଲତା ଦେବୀ, ନିରଞ୍ଜନ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ସହଧର୍ମିଣୀ କିଶୋରିମଣି ଦେବୀ ଏବଂ ଆହୁରି ଅନେକ ନାରୀ ଲବଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଏବଂ ଭାରତଛାଡ଼ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଭାଗ ନେଇ କାରାବରଣ କରିଥିଲେ ଏବଂ ଗଞ୍ଜାମ ତଥା ଓଡ଼ିଶାର ନାରୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଜାଗରଣ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲେ ।

ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲାର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ପାରଳାଖେମୁଣ୍ଡିର ଏକ ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟ ରହିଛି । ପାରଳା ମହାରାଜା, ଆପନ୍ନା ପରିଛା, ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ରାଜଗୁରୁ, ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ଗନ୍ତାୟତ, ହରିଶ୍ଚନ୍ଦ୍ର ପାଢ଼ୀ ଇତ୍ୟାଦି ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କୁ ସକ୍ରିୟ ସହଯୋଗ କରୁଥିଲେ । ଡ଼େଲାଙ୍ଗଠାରେ ଗାନ୍ଧି ସେବାସଂଘର ସର୍ବଭାରତୀୟ ବୈଠକରେ ଯୋଗଦେବା ଅବସରରେ ୩୧.୩.୧୯୩୮ରେ ମହାରାଜା କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଗଜପତି ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କୁ ସାକ୍ଷାତ କରିଥିଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କୁ ୧୧୧୬ ଟଙ୍କାର ଏକ ଥଳି ଭେଟି ଦେଇଥିଲେ । ସେହିଦିନ ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ମୌନ ଦିବସ । ଲୋକଙ୍କ ଉପକାର ପାଇଁ ଆଉ କଣ କରାଯାଇ ପାରିବ ବୋଲି ମହାରାଜା ଜାଣିବାକୁ ଚାହିଁବାରୁ ଗାନ୍ଧିଜୀ ଏକ ଛୋଟ କାଗଜରେ ଲେଖିଦେଲେ ''ତୁମର ଶାସନ ରାମରାଜ୍ୟ'' । ଏଠାରେ ସୂଚାଇ ଦେବା ସମୀଚୀନ ହେବ ଯେ ଡ଼େଲାଙ୍ଗ ଅଞ୍ଚଳ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଓଡ଼ିଶା ଗଠନ ହେଲାବେଳକୁ ପାରଳା ରାଜ୍ୟର ଅଂଶ ଥିଲା । ୧୯୨୭ ମସିହାରେ ଗାନ୍ଧିଜୀ ଶ୍ରୀକାକୁଳମ ଯାଇଥିଲେ । ପାରଳାର ଆପନ୍ନା ପରିଛା ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବିଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ସେହି ସମୟରେ ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କୁ ଆଣିବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ ଏବଂ ଗାନ୍ଧିଜୀ ମଧ୍ୟ ରାଜି ହେଲେ । ସେହି ସମୟରେ ଶ୍ରୀକାକୁଳମରେ କାର୍ଯ୍ୟରତ ଆସିଷ୍ଟାଣ୍ଟ ଇଂଜିନିୟର ପାରଳାଖେମୁଣ୍ଡି ନିବାସୀ (ଆଡ଼ଭୋକେଟ ଗୋପୀନାଥ ପାଢ଼ୀଙ୍କ ପିତୃବ୍ୟ) ନିଜର ଚେଭରଲେଟ ଗାଡ଼ିରେ ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କୁ ବସାଇ ପାରଳାଖେମୁଣ୍ଡି ଆଣିଥିଲେ । ଯଦିଓ ସେ ସେତେବେଳେ ରାଜ କର୍ମଚାରୀ ଥିଲେ ତଥାପି ସରକାରୀ କୋପ ଦୃଷ୍ଟି ପ୍ରତି ଭ୍ରୂକ୍ଷେପ ନ କରି ନିଜର ଜାତୀୟ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପୂରଣ କଲେ । ଆଜିର ଗୋପାଳକୃଷ୍ଣ ପାଠାଗାର ଏବଂ ତତ୍‌ସଂଲଗ୍ନ ବାଟିକା ସେ ସମୟରେ ଏକ ଖାଲି ଜାଗା ଥିଲା । ଉକ୍ତ ସଭାରେ ଭି.ଭି. ଗିରି ଏବଂ ବ୍ରହ୍ମପୁରର ଓକିଲ ଯୋଗାୟା ପାନ୍ତୁଲୁ ଉପସ୍ଥିତ ଥିଲେ ।

ଅବିଭକ୍ତ କୋରାପୁଟ ଜିଲ୍ଲାର ନେତୃବୃନ୍ଦ ମଧ୍ୟ ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ଓଡ଼ିଶା ଆଗମନ ପରେ ଭାରତର ସ୍ୱାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନରେ ସକ୍ରିୟ ଭାବରେ ଭାଗ ନେଲେ । ୧୯୨୫ ରୁ ୧୯୩୦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କଂଗ୍ରେସ ଇତିହାସର ଏକ ବିପର୍ଯ୍ୟୟ ସମୟ ଥିଲା । ଏହି ସମୟରେ ଗାନ୍ଧିଜୀ ଏବଂ ଗୋପବନ୍ଧୁ ଦାସ ଜେଲରେ ଥିଲେ । ସେହି ସମୟରେ ଅନେକ ବିଶିଷ୍ଟ ଓଡ଼ିଆ ନେତା ମଧ୍ୟ ଜେଲରେ ଥିଲେ । ଅବିଭକ୍ତ କୋରାପୁଟ ଜିଲ୍ଲାର ତିନିଜଣ ପ୍ରମୁଖ ନେତା ଯେଉଁମାନେ କଂଗ୍ରେସର ବାର୍ତ୍ତା ଲୋକଙ୍କ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚାଇ ଥିଲେ ସେମାନେ ହେଲେ ରାଧାକୃଷ୍ଣ ବିଶ୍ୱାସରାୟ, ରାଧାମୋହନ ସାହୁ ଏବଂ ସଦାଶିବ ତ୍ରିପାଠୀ । ଅବଶ୍ୟ ଅବିଭକ୍ତ କୋରାପୁଟ ଜିଲ୍ଲାରେ ବହୁ ଜନସାଧାରଣ କଂଗ୍ରେସରେ ରହି ସ୍ୱାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଭାଗ ନେଇଥିଲେ । ସଦାଶିବ ତ୍ରିପାଠୀ ୧୯୩୧ ମସିହାରେ ବ୍ରହ୍ମପୁରଠାରେ ଶିକ୍ଷକ ତାଲିମ ନେଉଥିଲେ । କୋଡ଼ିଏ ଏକୋଇଶି ବର୍ଷର ଯୁବକ । ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ସ୍ୱରାଜ୍ୟ ପାଇଁ ଆନ୍ଦୋଳନର ଡ଼ାକରା ଯୁବକମାନଙ୍କୁ ଆକୃଷ୍ଟ କରୁଥାଏ । ଏଣୁ ତାଲିମ ସମୟରେ ସେତେବେଳର ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମୀ ଅନନ୍ତ ତ୍ରିପାଠୀ ଶର୍ମା ଏବଂ ଦିବାକର ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ସଂସ୍ପର୍ଶରେ ଆସିଥିଲେ । ସେମାନେ ତାଙ୍କୁ କୋରାପୁଟ ଜିଲ୍ଲାରେ କଂଗ୍ରେସ ପାଇଁ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇ ଥିଲେ । ସଦାଶିବ ବାବୁଙ୍କ ଭାଷଣ କୋରାପୁଟର ସବୁ ବର୍ଗର ଜନସାଧାରଣଙ୍କୁ ପ୍ରେରଣା ଯୋଗାଉଥିଲା । କୋରାପୁଟର ଏହି ତିନି ଜଣଙ୍କ ଅଦମ୍ୟ ଉତ୍ସାହ ଏବଂ କଠିନ ପରିଶ୍ରମ ସେହି ଅଞ୍ଚଳରେ ସ୍ୱାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ତୀବ୍ର ବେଗରେ ଆଗେଇ ନେଲା । ଲୋକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅଭୂତପୂର୍ବ ଜାଗରଣ ଦେଖାଦେଲା । ପୋଲିସ ଇଣ୍ଟେଲିଜେନସ ରିପୋର୍ଟ, ୧୯୪୨ ଅନୁଯାୟୀ ସଦାଶିବ ତ୍ରିପାଠୀ, ଲକ୍ଷ୍ମୀଚନ୍ଦ୍ର ଦାଶ, ମହମଦ୍ ବାଜୀ, ଜି. ଆନ୍ନାଜୀ ରାଓ ଓ ସଦାନନ୍ଦ ମହାନ୍ତି ଅତି ମାତ୍ରାରେ ବିପଦପୂର୍ଣ୍ଣ ବୋଲି ଲେଖାଯାଇଥିଲା ।

୧୯୪୨ ଅଗଷ୍ଟ ୨୪ ତାରିଖରେ ବର୍ତ୍ତମାନର ନବରଙ୍ଗପୁର ଜିଲ୍ଲାର ତୁରୀ ନଦୀ କୂଳରେ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମୀମାନଙ୍କର ଏକ ସମାବେଶ ଚାଲିଥିଲାବେଳେ ପୁଲିସ ଖବର ପାଇ ସେଠାରେ ପହଞ୍ଚିଥିଲା । ଲୋକଙ୍କ ଉପରକୁ ଗୁଳି ଚଳାଇଥିଲା । ଫଳରେ ପ୍ରାୟ ୧୯ ଜଣ ଆଦିବାସୀ ସହିଦ ହୋଇଥିଲେ ଏବଂ ନଦୀରେ ଭାସିଯାଇଥିଲେ । ଅନେକ ମଧ୍ୟ ଆହାତ ହୋଇଥିଲେ । ଆଦିବାସୀ ନେତା ସନୁ ମାଝୀ ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କୁ ନେତୃତ୍ୱ ଦେଉଥିଲେ । ମାଲକାନଗିରିରେ ଆଦିବାସୀ ନେତା ଲକ୍ଷ୍ମଣ ନାୟକ ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କୁ ନେତୃତ୍ୱ ଦେଇ ଭାରତ ଛାଡ଼ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଭାଗନେଇ ୧୯୪୩ ମସିହାରେ ବ୍ରହ୍ମପୁରଠାରେ ଫାସିଖୁଣ୍ଟରେ ଝୁଲିଥିଲେ । ଆଜିର କୋରାପୁଟ ଜିଲ୍ଲାର ଜୟପୁର, ପଟାଙ୍ଗୀ ଏବଂ ରାୟଗଡ଼ା ଜିଲ୍ଲାର ପଦ୍ମପୁର, ଗୁଡ଼ାରୀ, ଗୁଣପୁର, ନବରଙ୍ଗପୁର ଜିଲ୍ଲାର ନବରଙ୍ଗପୁର ସହର, ଉମରକୋଟ, ମାଲାକାନଗିରି ଜିଲ୍ଲାର ଛୋଟ ବଡ଼ ଆଦିବାସୀ ସର୍ଦାର ସମସ୍ତେ ଭାରତର ସ୍ୱାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଭାଗ ନେଇ ଧନ ସମ୍ପତ୍ତି ଏବଂ ନିଜର ପ୍ରିୟଜନଙ୍କୁ ହରାଇଛନ୍ତି । ଅବିଭକ୍ତ କୋରାପୁଟ ଏକ ମାଳାଞ୍ଚଳ ହୋଇଥିବା ଯୋଗୁଁ ସେମାନଙ୍କ ତ୍ୟାଗ ଓ ବଳିଦାନ ଇତିହାସ ପୃଷ୍ଠାରେ ସ୍ଥାନ ପାଇପାରି ନାହିଁ ।

ପ୍ରାୟ ଆଠଶହ ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ମହମଦ ଘୋରୀଙ୍କ ଭାରତ ଆକ୍ରମଣରେ ଦିଲ୍ଲୀ ସମ୍ରାଟ ପୃଥ୍ୱୀରାଜଙ୍କର ପତନ ଏବଂ ମୃତ୍ୟୁ ଘଟିବାରୁ ଭାରତ ପରାଧୀନ ହୋଇଗଲା । ବାରମ୍ବାର ଲୁଣ୍ଠନ ଓ ଅତ୍ୟାଚାର ସହି ଭାରତବାସୀ ନିଜକୁ ଭାରତୀୟ ବୋଲି ଭୁଲି ଯାଇଥିଲେ । ସେହିଭଳି ପ୍ରାୟ ସାଢ଼େ ଚାରିଶହ ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ଓଡ଼ିଶା ତା'ର ସ୍ୱାଧୀନତା ହରାଇଥିଲା । ଯେଉଁଦିନ ପଣ୍ଡିତ ଜବାହରଲାଲ ନେହରୁ ଲାଲକିଲା ଉପରୁ ଭାରତର ଜାତୀୟ ପତାକା ସନ୍ଦର୍ପେ ଉଡ଼ାଇଲେ । ସେହିଦିନ ଯେଉଁ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମୀମାନେ ବଞ୍ଚିଥିଲେ ସେମାନଙ୍କ ଆନନ୍ଦ ଭାଷାରେ ବର୍ଣ୍ଣିବା ଅସମ୍ଭବ । ଆଜି ଭାରତ ସ୍ୱାଧୀନତାର ତେଷଠି ବର୍ଷ ପୂରି ଚଉଷଠୀ ବର୍ଷରେ ପଦାର୍ପଣ କରୁଛି । ସେହି ସମୟର ଖୁବ କମ ଲୋକ ବଞ୍ଚିଛନ୍ତି । ଅନେକ ଯୁବକ ଯୁବତୀ ପରାଧୀନତା କ'ଣ ଜାଣି ନାହାଁନ୍ତି । ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଯେ ଦିନେ ଆମକୁ ଆମ ପରିଚୟ ଆଣିଦେଇଥିଲା ତାହା ଜାଣି ନାହାଁନ୍ତି । ଏଣୁ ଆଜିର ଏହି ସ୍ୱାଧୀନତା ଦିବସରେ ଏକମାତ୍ର ଚିନ୍ତା 'ମୁଁ ଓଡ଼ିଆ' ଭାବକୁ ଗର୍ବର ସହ ଧାରଣ କରିବା । ଓଡ଼ିଆ ଥିଲେ ଓଡ଼ିଶା ଅଛି ଏବଂ ଓଡ଼ିଶା ଥିଲେ ମୁଁ ସ୍ୱାଧୀନ ଅଛି ।

ସହାୟକ ଗ୍ରନ୍ଥ :

୧. ଉତ୍କଳ ନିସ୍ୱନରେ ପଠାଣୀ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ଲେଖା

୨. ପାରଳା ପ୍ରତିଭା – ଲେଖକ ବିଷ୍ଣୁଚରଣ ମହାନ୍ତି

୩. ଦକ୍ଷିଣାବର୍ତ୍ତ (ବରପୁତ୍ର ବିଶେଷାଙ୍କ) ୪ର୍ଥ ସଂଖ୍ୟା – ୨୦୧୦

୪. ଉତ୍କଳ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଅକ୍ଟୋବର ୨୦୦୯ ସଂଖ୍ୟା

ସମ୍ପାଦକ, ଦକ୍ଷିଣ ଓଡ଼ିଶା ଉନ୍ନୟନ ପରିଷଦ
୧୧୨୯, ଭୀମଟାଙ୍ଗୀ, ଭୁବନେଶ୍ୱର–୨

œÿßæSÝ ¨fæb ƒÁÿ Aæ{¢ÿæÁÿœÿ

ଡକ୍ଟର ସରୋଜ କୁମାର ପଣ୍ଡା

ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ହେଉଛି ଏକ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ସଂଗଠନ, ଯାହାକି ଓଡ଼ିଶାର ଗଡ଼ଜାତ ରାଜ୍ୟମାନଙ୍କର ସମସ୍ୟାଗୁଡ଼ିକର ସମାଧାନ ତଥା ନ୍ୟାଯ୍ୟ ଦାବି ହାସଲ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନେଇ ଗଠନ କରାଯାଇଥିଲା । ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ନୀଳଗିରିରେ ପ୍ରଥମେ ଏଭଳି ସଂଗଠନ ଜୁନ ୧୯୩୮ ମସିହାରେ କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କଲା । ଅନ୍ୟ ଗଡ଼ଜାତ ରାଜ୍ୟ ନୟାଗଡ଼ରେ 'ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ' ଗଠନ ହେବାର ବହୁ ପୂର୍ବରୁ ପ୍ରଜାମାନେ ଅସନ୍ତୁଷ୍ଟ ବହ୍ନିରେ କୁହୁଳି ଥିଲେ । ଏହାର ମୁଖ୍ୟ କାରଣ ଥିଲା ଶାସକଙ୍କ ଶାସିତକୁ ଉପେକ୍ଷା । ଫଳତଃ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ସାମାଜିକ-ଅର୍ଥନୈତିକ ଅବସ୍ଥା ଦୟନୀୟ ଥିଲା । ବିଂଶ ଶତକରର ତୃତୀୟ ଦଶକରୁ ନୟାଗଡ଼ରେ ଅନ୍ୟାୟ, ଦୁର୍ନୀତି, ଶୋଷଣ ଓ କୁଶାସନର ରାଜୁତି ବିରାଜମାନ କରୁଥିଲା । ରାଜା କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ସିଂହ ଅଧିକାଂଶ ସମୟ ବିଦେଶରେ ରହୁଥିଲେ । ରାଜ୍ୟ ଶାସନ ଦେଓ୍ୱାନମାନଙ୍କ ହସ୍ତରେ ନ୍ୟସ୍ତ ଥିଲା । ସେମାନେ ରାଜ୍ୟ ବାହାରର ଥିଲେ ।

୧୯୩୮ ମସିହା ପ୍ରାରମ୍ଭରେ ନୟାଗଡ଼ର ପରିସ୍ଥିତି ଅଧିକ ଶୋଚନୀୟ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା । ଏହି ସମୟରେ ରାଜକର୍ମଚାରୀବୃନ୍ଦ ଅଧିକ ଦମନଶୀଳ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ରାଜକୋଷର ଅର୍ଦ୍ଧାଧିକ ଅର୍ଥ ସେମାନଙ୍କ ପକେଟକୁ ଗଲା । ପ୍ରଜାମାନଙ୍କଠାରୁ ଅନୈତିକ ଉପାୟରେ ରାସ୍ତା, ଅଫିମ, ଗଞ୍ଜେଇ ଓ ପାନ ଉପରେ ଟିକସ ଆଦାୟ କରାଗଲା । କୌଣସି ଦେଶୀୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ରାଜଦରବାରରେ ଚାକିରି ଦିଆଗଲା ନାହିଁ । ମାତ୍ର ରାଜା ରାଜ୍ୟ ବାହାରୁ ଅନେକ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ନିଯୁକ୍ତି ଦେଇଥିଲେ । ନୟାଗଡ଼ରେ ନିଯୁକ୍ତ ଦୁଇ ଦେଓ୍ୱାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ତାଳମେଳ ନଥିଲା । ଲୋକମାନେ ଖରାଦିନେ ପିଇବାକୁ ଓ ଗାଧୋଇବାକୁ ପାଣି ପାଉନଥିଲେ । ଏଥିନିମନ୍ତେ ସେମାନଙ୍କୁ ଦୂର ସ୍ଥାନକୁ ଯିବାକୁ ପଡୁଥିଲା । ବର୍ଷାଦିନେ ନଦୀଗୁଡ଼ିକର ଜଳ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ଶସ୍ୟକ୍ଷେତ୍ର ଓ ବାସଗୃହ ଉଜାଡ଼ି ଦେଉଥିଲା । ସେମାନେ ଶୂନ୍ୟ ଆକାଶ ତଳେ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ରୌଦ୍ର ତାପ ସହି ରହୁଥିଲେ । ପ୍ରଜାମାନେ ଏ ସବୁର ଗୁହାରି ନେଇ ରାଜାଙ୍କ ନିକଟରେ ପହଞ୍ଚି ପାରୁନଥିଲେ । କାରଣ ରାଜକର୍ମଚାରୀମାନେ ସେମାନଙ୍କୁ ଅନୁମତି ଦେଉନଥିଲେ ।

ପାନ ଓ ତମାଖୁ ଉପରେ ରାଜା ଧାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିବା ଟିକସ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ଅଧିକ କଷ୍ଟ ଦେଇଥିଲା । ଏହା ବିରୁଦ୍ଧରେ 'ପାନ ଆନ୍ଦୋଳନ'ର ସୂତ୍ରପାତ ହେଲା । ସେମାନେ ପାନ ଖାଇବା ବନ୍ଦ କରିଦେଲେ । ପ୍ରାୟ ୫୦୦ ଜଣ ବିକ୍ଷୋଭକାରୀ Political Agentଙ୍କୁ ଭେଟି ରାଜାଙ୍କ ବାରମ୍ବାର ପୁରୀ ଓ କଲିକତା ଗସ୍ତର ଖର୍ଚ୍ଚ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ଉପରେ ଲଦି ଦିଆଯାଉଛି ବୋଲି ଅଭିଯୋଗ କରିଥିଲେ । ମାତ୍ର ଫଳ ଓଲଟା ହେଲା । ଦେଓ୍ୱାନଙ୍କ ଆଦେଶରେ ପୁଲିସ୍ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ପାନ କିଣିବାରୁ ବିରତ କରୁଥିବା ନେତାମାନଙ୍କୁ ନିର୍ଯ୍ୟାତନା ଦେଇ ଗିରଫ କରିଥିଲା । ଏହି ସମୟରେ ଓଡ଼ଗାଁର ନାରାୟଣ ନନ୍ଦ ଓ ଭରତ ସାହୁ, ଇଟାମାଟିର ବିଶ୍ୱନାଥ ମିଶ୍ର ଏବଂ ଗଣପତି ରାମ, ବାଞ୍ଛାନିଧି ପଣ୍ଡା, ଅକ୍ରୁର ମହାରଣା ପ୍ରମୁଖଙ୍କୁ ପୁଲିସ୍ ଘୋଷାଡ଼ି ଘୋଷାଡ଼ି ଇଟାମାଟି ଥାନାକୁ ନେଇଥିଲା । ସେଠାରେ ସେମାନଙ୍କୁ ନିସ୍ତୁକ ମାଡ଼ ମରାଗଲା ।

ନୟାଗଡ଼ରେ ପୁଲିସ୍ ଜୁଲୁମର ଦୁଇଟି ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଏଠାରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରାଗଲା – (୧) ଶରଣକୁଳର ଲିଙ୍ଗରାଜ ବେହେରା 'କୃଷକ' ନାମକ ଏକ ଖବରକାଗଜ ପଢୁଥିଲେ । ଏହା ପୁଲିସ୍‌ର ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହେବାରୁ ତାଙ୍କୁ ଏପରି ପ୍ରହାର କରାଗଲା ଯେ, ଜନସାଧାରଣ ଭୟରେ ବିବ୍ରତ ହୋଇପଡ଼ିଲେ । (୨) ପୁଲିସ୍‌ର ନିଷ୍ଠୁରତାର ଅନ୍ୟ ଏକ ଶିକାର – ଗ୍ରାମ ଚୌକିଦାର ବିକା ମଲ୍ଲିକ । ତା'ର ଦୋଷ ଥିଲା ଯେ, ସେ ବୋଲଗଡ଼ଠାରେ ହେଉଥିବା ରାଜନୈତିକ ସଭାର ଖବର ଉଚ୍ଚପଦସ୍ଥ ଅଧିକାରୀଙ୍କୁ ଜଣାଇ ନଥିଲା ।

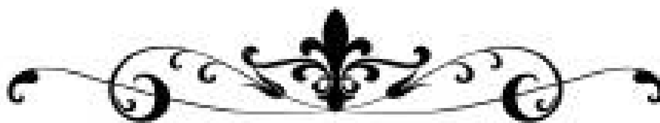
୧୯୩୮ ମସିହା ଜୁନ, ଜୁଲାଇ ଓ ଅଗଷ୍ଟ ମାସରେ ବର୍ଷା ନହେବାରୁ ପ୍ରଜାମାନେ ଜମି ଚାଷ କରିପାରିନଥିଲେ । ତେଣୁ ଖାଦ୍ୟାଭାବ ଦେଖାଦେଲା । ଏକର ଏକର ଜମିଥିବା ପ୍ରଜା କୁଲିଗିରି କରିବା ପାଇଁ ରାଜରାସ୍ତାକୁ ଓହ୍ଲାଇଲେ । ଏଭଳି ଏକ ଜଟିଳ ପରିସ୍ଥିତିରେ ନୟାଗଡ଼ର ପ୍ରଜା ନୀଳଗିରିର ପଦାନୁସରଣ କରି 'ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ' ଗଠନ କଲେ । ପରେ କଂଗ୍ରେସ ଭାବଧାରାରେ ସାମିଲ ହୋଇ ରାଜ୍ୟରେ ସ୍ୱଦେଶ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ଲୋକମାନେ ଚରଖା ବ୍ୟବହାର କରିବା ସହିତ ହାତବୁଣା ଖଦଡ଼ ପିନ୍ଧିଲେ । କିଛି ମାସ ଏପରି ଚାଲିଲା । ରାଜାଙ୍କ ଦମନ ଉଦ୍ୟମ ବିଫଳ ହେଲା ।

୨୭, ଡିସେମ୍ବର ୧୯୩୮ରେ ନୟାଗଡ଼ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର ଏକ ସଭା ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା । ରାଜ୍ୟ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ସଭାରୁ ଦୁଇଜଣ ନେତାଙ୍କୁ ଗିରଫ କଲେ । ଏହାର ପ୍ରତିବାଦରେ ୩୦ ତାରିଖରେ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଡାକରା ଦେଇଥିଲା । ପରେ ରାଜା ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନଙ୍କ ସହ ଆଲୋଚନା କରି ଭବିଷ୍ୟତରେ ସେମାନଙ୍କ ଦାବି ପୂରଣ କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେଇଥିଲେ । ମାତ୍ର ଲୋକମାନେ ଏଥିରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ନହୋଇ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଜାରି ରଖିଲେ । ପ୍ରଜାମାନେ ଅନେକ ସଂଖ୍ୟାରେ ରାଜପ୍ରାସାଦ ସମ୍ମୁଖରେ ଏକତ୍ର ହୋଇ ବନ୍ଦୀନେତାମାନଙ୍କ ମୁକ୍ତି ଚାହିଁଥିଲେ । ଏଥିରେ ଭୟଭୀତ ହୋଇ ରାଜା ୯, ଜାନୁଆରୀ ୧୯୩୯ରେ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କୁ ମୁକ୍ତି କଲେ ।

ଦ୍ୱିତୀୟ ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧ ଆରମ୍ଭ ହେବା ସହ ନୟାଗଡ଼ର ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ଆନ୍ଦୋଳନ କିଛି ସମୟ ପାଇଁ ସ୍ଥାଣୁ ପାଲଟି ଯାଇଥିଲା । ପରେ ରାଜା ଦାବି ପୂରଣ ନକରିବାରୁ ପରିସ୍ଥିତି ଭୟାବହ ହେଲା । ଏହାକୁ ଆୟତ୍ତ କରିବାକୁ ଯାଇ ୧୯, ଜୁଲାଇ ୧୯୪୨ରେ ରାଜା ଶ୍ରୀଧର ଦାଶ, ବାଞ୍ଛାନିଧି ସେନାପତି, ଲକ୍ଷ୍ମଣ ମହାରଣା, ଶୁକ୍ରୁ ବେହେରା, ଉଦୟନାଥ ପୃଷ୍ଟି ଏବଂ ବିଦ୍ୟାଧର ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଗିରଫ କରିବାକୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଲେ । ରାଜାଙ୍କ ଏଭଳି ପଦକ୍ଷେପ ସତ୍ୟାଗ୍ରହକୁ ଅଧିକ ଉଗ୍ର କରି ଗଢ଼ି ତୋଳିଲା । ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନେ ରାଜ୍ୟର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅଞ୍ଚଳକୁ ସ୍ୱାଧୀନ ଘୋଷଣା କରି ସରକାରୀ ଦପ୍ତର ଓ ପୁଲିସ୍ ଥାନା ଆକ୍ରମଣ କଲେ । ୨୮, ସେପ୍ଟେମ୍ବର ୧୯୪୨ରେ ବୋଲଗଡ଼ର ସମ୍ମିଳିତ ୪୦୦ ଜଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ପୁଲିସ୍ ଅଧୀନରେ ଥିବା ଦିଘି ଖଦୀକେନ୍ଦ୍ରକୁ ମୁକ୍ତ କରିବା ପାଇଁ ଦାବି କରିଥିଲେ । ଏଥର ମଧ୍ୟ ପୁଲିସ୍ ନେତାମାନଙ୍କୁ ଗିରଫ କରିଥିଲା, ମାତ୍ର ପରିସ୍ଥିତିର ଜଟିଳତାକୁ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରି ଉକ୍ତ ଖଦୀକେନ୍ଦ୍ର ଉପରୁ ନିଜର କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱ ପ୍ରତ୍ୟାହାର କରିବା ପାଇଁ ଇଂରେଜ ସରକାର ନିର୍ଦ୍ଦେଶନାମା ଜାରି କରିଥିଲେ । ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଅବ୍ୟାହତ ରହିଲା ।

ବାହାର ରାଜ୍ୟର ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ବିକ୍ଷୋଭକାରୀମାନେ ନୟାଗଡ଼ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ସାମିଲ ହେଲେ । ପ୍ରଜାମାନେ ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ଉପାୟରେ ନିଜର ଦାବି ହାସଲ ପାଇଁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହକୁ ପାଥେୟ କଲେ । ମାତ୍ର ରାଜାଙ୍କ ଦମନମୂଳକ ନୀତି ଯୋଗୁଁ ସଶସ୍ତ୍ର ପୁଲିସ୍ ଓ ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ଶୋଭାଯାତ୍ରାକାରୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସଂଘର୍ଷ ହୋଇଥିଲା । ୧୦, ଅକ୍ଟୋବର ୧୯୪୨ରେ ପୁଲିସ୍ ଗୁଳିରେ କଷ୍ଟି ଡାକୁଆ ଶହୀଦ ହୋଇଗଲେ ଓ ଅନେକ କ୍ଷତାକ୍ତ ହେଲେ । ଏହାପରେ ନୟାଗଡ଼ରେ ଚାଲିଲା ଆତଙ୍କରାଜ । ଜେଲ୍‌ଖାନା ଏଥିରୁ ବାଦ୍ ପଡ଼ିନଥିଲା । ଜେଲକୋଠରୀରେ ପୁଲିସ୍ ଜୁଲୁମର ଶିକାର ହୋଇ ମୃତ୍ୟୁବରଣ କଲେ କଣ୍ଡୁରୀ ପରିଡ଼ା ଓ ତାଙ୍କ ପୁତ୍ର ବୃନ୍ଦ ପରିଡ଼ା । ଏଭଳି ନିର୍ମମ ହତ୍ୟା ସତ୍ତ୍ୱେ ନୟାଗଡ଼ରେ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ଆନ୍ଦୋଳନ ପ୍ରଶମିତ ହୋଇ ନଥିଲା ।

ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ତଥା ସଭ୍ୟ ସଂପାଦକ
ଗାଦିବ୍ରହ୍ମ କଲେଜ, ଡେଲାଙ୍ଗ, ପୁରୀ

HÝÉæ{Àÿ Óæ™êœÿ†ÿæ ÓóSæþ{Àÿ ¯ÿæZÿêÀÿ A¯ÿ’ÿæœÿ

ମନୋଜ କୁମାର ମହାପାତ୍ର

ଭାରତର ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମରେ ଓଡ଼ିଶାର ବାଙ୍କୀ ଅଞ୍ଚଳ ଏକ ପ୍ରମୁଖ ଭୂମିକା ତୁଲାଇଥିଲା । ୧୮୪୦ ମସିହାରେ ଇଂରେଜ ସରକାର ବାଙ୍କୀ ରାଜ୍ୟ ଦଖଲ କଲେ ଓ ବାଙ୍କୀର ଶାସନ କାର୍ଯ୍ୟ ପରିଚାଳନା ପାଇଁ ଡେପୁଟି କଲେକ୍ଟର ନିଯୁକ୍ତ କଲେ । ସେହିଦିନଠାରୁ ଗୋରା ଶାସକମାନେ ବାଙ୍କୀରେ ଅତ୍ୟାଚାର ଓ ଏକଛତ୍ର ଶାସନ ଚଳାଇଲେ । ତେଣୁ ବାଙ୍କୀର ନିରୀହ ଜନତା ଭୟ ଓ ଅତ୍ୟାଚାରର କଷଣ ଭୋଗିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ପ୍ରଥମେ ୧୮୮୮ ମସିହାରେ ପାଟପୁର ଗ୍ରାମର ବିପ୍ଳବୀ ବୀର ପଣ୍ଡିତ ଗୋବିନ୍ଦ ରଥ ଗୋରା ଶାସକଙ୍କ ବିରୋଧରେ ସ୍ୱର ଉତ୍ତୋଳନ କରି ଅନେକ ସମାଲୋଚନାମୂଳକ କବିତା ମାଧ୍ୟମରେ ସ୍ୱାଧୀନତାର ବୀଜ ବପନ କଲେ । ଏହା ଫଳରେ ବାଙ୍କୀର ଦୁଇଜଣ ତତ୍କାଳୀନ ଗୋରା ଶାସକ ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ବୋଷ ଓ ବାଳମୁକୁନ୍ଦ କାନୁନ୍‌ଗୋ ବାଙ୍କୀରୁ ତଡ଼ା ଖାଇଲେ । ଏହାଥିଲା ବାଙ୍କୀର ପ୍ରଥମ ସ୍ୱାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନ ଓ ପଣ୍ଡିତ ଗୋବିନ୍ଦ ରଥ ଏହାର ନେତୃତ୍ୱ ନେଇଥିଲେ ।

ଖ୍ରୀ:୧୯୨୧ ମସିହାରେ ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ସାରା ଭାରତବର୍ଷରେ ଅସହଯୋଗ ଓ ବିଦେଶୀ ଦ୍ରବ୍ୟ ବର୍ଜନ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । ଉକ୍ତ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ସାହାଡ଼ାପଦାର ପଦ୍ମନାଭ ପଟ୍ଟନାୟକ, ଚର୍ଚ୍ଚିକାର ମାଗୁଣୀ ଚରଣ ମିଶ୍ର, ସୁବର୍ଣ୍ଣପୁରର ଫକୀର ଚରଣ ପଣ୍ଡା ଓ ମୁରାରୀପୁରର କବିବ୍ରତ ପ୍ରଭୃତି ସଂଗ୍ରାମୀଗଣ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମରେ ଯୋଗଦାନ କରି ଇଂରାଜୀ ପୋଲିସଙ୍କଦ୍ୱାରା ମାଡ଼ ଖାଇଥିଲେ ଏବଂ କବିବ୍ରତ ପୋଲିସ ଗୁଳିରେ ଶହୀଦ ହୋଇଥିଲେ । ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନର ଦ୍ୱିତୀୟ ପର୍ଯ୍ୟାୟ ୧୯୩୦ ମସିହାରେ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ଉକ୍ତ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଗୋପାଳପୁରର ଗୋଲଖ ବିହାରୀ ମହାରଣା, ପାଟପୁରର ଲୋକନାଥ ମହାପାତ୍ର, ଡମପଡ଼ାର ଯଜ୍ଞେଶ୍ୱର ନନ୍ଦ ଓ ଦାଶରଥି ଧଳ, ଘୋଳପୁରର ନାରାୟଣ ସାହୁ, ବୈଦ୍ୟେଶ୍ୱରର ବୈଦ୍ୟନାଥ ତ୍ରିପାଠୀ ଓ ଦାଶରଥୀ ମହାପାତ୍ର, ସାହାଙ୍ଗୀ ଗୋପାଳପୁରର ଲିଙ୍ଗରାଜ ଜେନା, ହରିରାଜପୁରର ମନମୋହନ ଦାସ, ସୁବର୍ଣ୍ଣପୁରର ପରୀକ୍ଷିତ ପଟ୍ଟନାୟକ ଓ ମଧୁସୂଦନ ପଟ୍ଟନାୟକ, ଆନନ୍ଦପୁରର ଦୀନବନ୍ଧୁ ବେହୁରା ପ୍ରଭୃତି ସଂଗ୍ରାମୀଗଣ ଯୋଗଦାନ କରି ସମସ୍ତେ କାରାବରଣ କରିଥିଲେ । ଲିଙ୍ଗରାଜ ଜେନା କଟକଠାରେ ବିକ୍ଷୋଭ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରୁଥିବାବେଳେ ବନ୍ଦୀ ହୋଇ କଟକ ଜେଲରେ ରହିଥିଲେ । ୧୯୩୨ ମସିହାରେ ଦୀନବନ୍ଧୁ ବେହୁରା ବାଙ୍କୀ ହାଇସ୍କୁଲରେ ନବମ ଶ୍ରେଣୀରେ ପଢୁଥିବାବେଳେ ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ଡାକରାରେ ପାଠପଢ଼ା ଛାଡ଼ି କଟକ ପଳାଇ ଆସି ବାନରସେନାରେ ସାମିଲ ହୋଇଥିଲେ । ବାନରସେନାର ଜଣେ ପ୍ରମୁଖ ସେନା ଭାବେ ଗୋରା ପୋଲିସମାନଙ୍କର ଚକ୍ଷୁଶୂଳ ହେଲେ ଓ ଗିରଫ ହୋଇ କଟକ ଜେଲରେ କିଛିଦିନ ରହିଥିଲେ । ଏହାପରେ ତାଙ୍କ ବାପା ଜେଲରୁ ମୁକ୍ତ କରି ତାଙ୍କୁ ଆଣିଲେ ଘରକୁ, କିନ୍ତୁ ପୁନର୍ବାର ସ୍ୱାଧୀନତା ପାଗଳ ଦୀନବନ୍ଧୁ ନିଜକୁ ସଂଗ୍ରାମରେ ହଜାଇ ଦେଲେ ଓ ବାନର ଭଳି ଇଂରାଜୀ ପୋଲିସମାନଙ୍କୁ କାମୁଡ଼ି କାମୁଡ଼ି ବ୍ୟତିବ୍ୟସ୍ତ କରି ପକାଇଲେ । ପୁଣି ଇଂରେଜ ପୋଲିସ ତାଙ୍କୁ ଗିରଫ କରି ବିହାରର ପାଟନା କ୍ୟାମ୍ପ ଜେଲରେ ବନ୍ଦୀ ଭାବେ ରଖି ମାରି ଦେଇଥିଲେ । ଏହି ଖବର ସେସମୟରେ କେହି ଜାଣି ନଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ତତ୍କାଳୀନ ସଂଗ୍ରାମୀ ନେତା ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବ ତାଙ୍କ ପରିବାରବର୍ଗଙ୍କୁ ଟେଲିଗ୍ରାମ ମାଧ୍ୟମରେ ଜଣାଇଥିଲେ ।

୧୯୪୨ ମସିହାରେ ଭାରତଛାଡ଼ ଆନ୍ଦୋଳନ 'କର ଅବା ମର' ନୀତିରେ ସମଗ୍ର ଭାରତବର୍ଷରେ ବ୍ୟାପି ଯାଇଥାଏ । ଏହି ଅବସରରେ ବାଙ୍କୀରେ ଭାରତଛାଡ଼ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ତ୍ୱରାନ୍ୱିତ କରିବାପାଇଁ ଗୋପାଳପୁରର ଗୋଲଖ ବିହାରୀ ମହାରଣା, ରଜିବର ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ବଳିୟାର ସିଂହ, ଗୋଳାଗଣ୍ଡର ଗୋକୁଳାନନ୍ଦ ପ୍ରହରାଜ ପ୍ରଭୃତି ସଂଗ୍ରାମୀଗଣ ଏହାର ନେତୃତ୍ୱ ନେଇ କାରାବରଣ କରିଥିଲେ । ୧୯୪୩ ମସିହାରେ ମହାନ୍ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମୀ

ନେତାଜୀ ସୁଭାଷ ଚନ୍ଦ୍ର ବୋଷଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ଗଠିତ ଆଜାଦ୍ ହିନ୍ଦ୍ ଫୌଜ ବାହିନୀରେ ବାଙ୍କୀ ପାଥପୁରର ଚକ୍ରଧର ବିଶ୍ୱାଳ, ପଥୁରୀପଡ଼ାର ଛତିଶଚନ୍ଦ୍ର ତ୍ରିପାଠୀ ଓ କୁମୁସରର ବେଣୁଧର ଜେଠି ପ୍ରମୁଖ ସଂଗ୍ରାମୀଗଣ ଯୋଗଦାନ କରି ଇଂରେଜ ସରକାରଙ୍କ ବିରୋଧରେ ଆନ୍ଦୋଳନ ଚଳାଇଥିଲେ । ସେହିପରି ଲବଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଓ ନିଶାଦବ୍ୟ ବର୍ଜନ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଲିଙ୍ଗରାଜ ଜେନା ଭାଗ ନେଇ ହଜାରିବାଗ ଜେଲରେ ବନ୍ଦୀ ହୋଇ ରହିଥିବା ବେଳେ ଦାଶରଥୀ ଧଳ ଓ ଗୋଲଖ ବିହାରୀ ମହାରଣା ବ୍ରହ୍ମପୁର ଜେଲରେ ମଧ୍ୟ କାରାବରଣ କରିଥିଲେ ।

୧୯୪୨ ମସିହାଠାରୁ ୧୯୪୫ ମସିହା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବାଙ୍କୀରେ ବିଭିନ୍ନ ସମୟରେ ଭାରତମୁକ୍ତି ଆନ୍ଦୋଳନ, ଚାଷୀମୂଲିଆ ଆନ୍ଦୋଳନ, ମହାନଦୀବନ୍ଧ ନିର୍ମାଣ ଓ ପଶ୍ଚିମବାଙ୍କୀକୁ ଯୋଗଯୋଗ ପାଇଁ ସେତୁ ନିର୍ମାଣ ଆଦି ଅନେକ ଆନ୍ଦୋଳନ ସଂଗଠିତ ହୋଇଥିଲା । ଉକ୍ତ ଆନ୍ଦୋଳନଗୁଡ଼ିକରେ ଗୋଳାଗଣ୍ଡର ଗୋକୁଳାନନ୍ଦ ପ୍ରହରାଜ, ରାମଚନ୍ଦ୍ରପୁରର ନବୀନ ଚନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ର, ବ୍ରହ୍ମପୁରାର ଲିଙ୍ଗରାଜ ଭୋଇ, ଖଜୁରୀପଦାର ଚିନ୍ତାମଣି ଦାସ, ବନ୍ଦାଳର ଜଗନ୍ନାଥ ଦାଶ, ଶିଶୁଆର ଡାକ୍ତର ଯୋଗେଶ ଚନ୍ଦ୍ର ରାଉତ, ପଥୁରୀପଡ଼ାର ପୀରପ୍ରସାଦ ପଟ୍ଟନାୟକ, ବ୍ରହ୍ମପୁରାର ଅପ୍ରତୀ ଦାସ, ପର୍ଶୁରାମପୁରର ଶୁକ ଭୋଇ, ମୁରାରୀପୁରର ଚମ୍ପକ ସେନାପତି, ଅନ୍ଧାରୁଆର ମହେନ୍ଦ୍ର ସେନାପତି ଆଦି ସଂଗ୍ରାମୀଗଣ ନେତୃତ୍ୱ ନେଇଥିଲେ । ଏହି ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ ବାଙ୍କୀକୁ ୧୯୨୧ ମସିହାଠାରୁ ୧୯୪୭ ମସିହା ଭିତରେ ସୁରେନ୍ଦ୍ରନାଥ ଦ୍ୱିବେଦୀ, ଗୋପବନ୍ଧୁ ଚୌଧୁରୀ, ମାଳତୀ ଚୌଧୁରୀ, ରାଜକୃଷ୍ଣ ବୋଷ, ସୁରେନ୍ଦ୍ର ପଟ୍ଟନାୟକ, ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସ, ବାଙ୍କବିହାରୀ ଦାସ, ବିଶ୍ୱନାଥ ପଣ୍ଡିତ, ନିଶାମଣି ଖୁଣ୍ଟିଆ ପ୍ରଭୃତି ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମୀଗଣ ଆସିଥିଲେ ଓ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ଗଣଆନ୍ଦୋଳନରେ ପରିଣତ କରିବା ପାଇଁ ସାହାଯ୍ୟ ଓ ସହଯୋଗ ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ ।

ଆହୁରି ଅନେକ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମୀ ବାଙ୍କୀ ମାଟିରେ ଜନ୍ମଲାଭ କରି ଅକାଳରେ ଝଡ଼ି ପଡ଼ିଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ନାମ ଓ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ସଂଗ୍ରହ କରିବା ଦୁରୂହ ବ୍ୟାପାର । ତଥାପି ଏଠାରେ ପ୍ରମୁଖ ସଂଗ୍ରାମୀମାନଙ୍କ ନାମ ଓ ଭୂମିକା ଲୋକଲୋଚନକୁ ଆଣିବାପାଇଁ ଏହି ଲେଖାରେ ଚେଷ୍ଟା କରାଯାଇଛି ।

ଅଧ୍ୟାପକ, କଲେଜ ରୋଡ଼, ବାଙ୍କୀ
କଟକ-୭୫୪୦୦୮

ସ୍ୱାଧୀନତାର ସ୍ୱାଦ

ଡକ୍ଟର ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟୀ ସାମନ୍ତରାୟ

ଉତ୍ତୋଳନ କର ଜାତୀୟ ଧ୍ୱଜା ଜାଗ୍ରତ ହୁଅ ସର୍ବେ,
ଜାତୀୟ ସଙ୍ଗୀତ ହର୍ଷେ ଗାଅ ଦେଶର ପରମ ପର୍ବେ ।
'ଜୟହିନ୍ଦ' ଆବାଜ ଗଗନେ ପବନେ ଭାସୁରେ ଭାସୁ,
ବୀର ଦର୍ପ ଧରି ବିନାଶ କର ଝଞ୍ଜଟ ଯେତେ ଆସୁ ।
ଦୃକ୍‌ପାତ କଲେ ଐକ୍ୟ-ମାର୍ଗେ ପାଇବା ସକଳ ସୌଖ୍ୟ,
ଅହିଂସା ଧର୍ମ ପାଳନ ଲାଗି ନିରତେ ରଖିବା ଲକ୍ଷ୍ୟ ।
ଦେଶହିତ ବ୍ରତୀ ମଣିଷ ହୋଇ କଲେ ମହତ୍ କାମ,
ଏ ମହୀମଣ୍ଡଳେ ଚିରନୂତନ ରହିବ ଆମ ନାମ ।
ବାଦବିସଂବାଦ ବର୍ଜନ କରି ଧରିଲେ 'ସାମ୍ୟବାଦ',
ତୃପ୍ତି ଲାଭ ପାଇଁ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇବ ସ୍ୱାଧୀନତାର ସ୍ୱାଦ ।

କ୍ୱାର୍ଟର୍ସ ନଂ-୪-୪୨/୨, ୟୁନିଟ୍-୧, ଭୁବନେଶ୍ୱର-୭୫୧୦୦୯

AævÿSÝ ¨ fæbƒÁÿ Aæ{¢ÿæÁÿœÿÀÿ ÓóSæbê : {Sæ¯ÿ¢ÿ `ÿ¢ÿ bÉ

ସୁରେଶ କୁମାର ପ୍ରଧାନ

ଓଡ଼ିଶାର ଅନ୍ଧାରିମୂଳକ ଭାବେ ପରିଚିତ ଗଡ଼ଜାତ ରାଜ୍ୟଗୁଡ଼ିକରେ ଯେତେବେଳେ ରାଜାମାନେ ଅତ୍ୟାଚାରୀ ହୋଇଉଠିଲେ ଏବଂ ପ୍ରଜାପୀଡ଼ନ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଲା, ତତ୍କାଳେ ବିଦ୍ରୋହାଗ୍ନି ପ୍ରଜ୍ଜ୍ୱଳିତ ହୋଇ ଉଠିଲା । ସ୍ୱାଧୀନ ସହାବସ୍ଥାନ ଓ ମତଦାନ ଯେତେବେଳେ ଛଡ଼ାଇ ନିଆଗଲା ସେତେବେଳେ ରାଜୁଡ଼ା ଶାସନ ବିରୋଧରେ ଏକତ୍ର ହେଲେ ନିଷ୍ପେଷିତ ପ୍ରଜା । ଏହି ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ଆନ୍ଦୋଳନ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ଆନ୍ଦୋଳନ ଭାବେ ଅଭିହିତ ହେବାସହ ଏହାର ପୁରୋଭାଗରେ ରହିଥିବା ସଂଗ୍ରାମୀ ଅଗ୍ରନାୟକ ଭାବେ ପରିଚିତ ହେଲେ । ଓଡ଼ିଶାରେ ରହିଥିବା ୨୬ଗୋଟି ଗଡ଼ଜାତ ମଧ୍ୟରୁ ଆଠଗଡ଼ ଅନ୍ୟତମ । ଏଠାରେ ଯେଉଁ ପ୍ରଜାଆନ୍ଦୋଳନର ସୂତ୍ରପାତ ହୋଇଥିଲା ତାହାର ଅଗ୍ରଦୂତ ଭାବେ ସଂଗ୍ରାମୀ ଗୋବିନ୍ଦ ଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର ଚିରସ୍ମରଣୀୟ । ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ଆନ୍ଦୋଳନର ସଂପାଦକ ଭାବେ ରାଜୁଡ଼ା ଶାସନକୁ ହଟାଇବାରେ ପ୍ରମୁଖ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ।

ପ୍ରଜାଆନ୍ଦୋଳନର କର୍ଣ୍ଣଧାର ଗୋବିନ୍ଦ ଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର ସ୍ୱ କପିଳ ମିଶ୍ରଙ୍କ ମଧ୍ୟମ ପୁତ୍ର ଭାବେ ତା.୨୫.୮.୧୯୦୦ରେ ତିଗିରିଆ ଗଡ଼ଜାତରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ନିଜର ପିତା, ମାତା ଓ ଦୁଇ ଭାଇଙ୍କ ସହିତ ତିଗିରିଆ ଶାସନ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ଆଠଗଡ଼ ରାଜ୍ୟର ରାଧାଦାମୋଦର (କଣ୍ଟାବନ୍ଧ)କୁ ଚାଲିଆସିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ସହ ଆସିଥିବା ୪ ଗୋଟି ପରିବାରକୁ ନେଇ କଣ୍ଟାବନ୍ଧ ଗ୍ରାମର ଭିତ୍ତିପ୍ରସ୍ତର ସ୍ଥାପନ ହୋଇଥିଲା । ସମୟର ପରିବର୍ତ୍ତନ ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ ରାଧାଦାମୋଦରପୁର ଗ୍ରାମ ପରିବର୍ଦ୍ଧିତ ହୋଇ ଏକ ଉନ୍ନତ ଗ୍ରାମରେ ପରିଣତ ହେଲା । ଯୁବକ ଗୋବିନ୍ଦ ଚନ୍ଦ୍ର ପିତା ସ୍ୱ କପିଳ ମିଶ୍ରଙ୍କଠାରୁ କିଛି ଅର୍ଥ ନେଇ ବ୍ୟବସାୟ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ବ୍ୟବସାୟରେ ସଫଳ ହୋଇ ଅର୍ଜିତ ଅର୍ଥରେ ରହିବା ନିମିତ୍ତ ଏକ କୋଠାଘର ନିର୍ମାଣ କଲେ । କଡ଼ି, ବରଗା, ପାଣି ଟାଇଲିରେ ନିର୍ମିତ ଏହା କୋଠାଘର ଥିଲା ଆଠଗଡ଼ର ପ୍ରଥମ କୋଠାଘର ଯାହାର ନାମ ହୋଇଛି 'ଗୋବିନ୍ଦ ଭବନ' ।

ଯୁବାବସ୍ଥାରୁ ଗୋବିନ୍ଦ ମିଶ୍ରଙ୍କଠାରେ ଦେଶପ୍ରେମର ଭାବ ଉଦ୍ରେକ ହୋଇଥିଲା । ତେଣୁ ଜଣେ ଦେଶପ୍ରେମୀ ଭାବରେ ଦେଶମାତୃକାକୁ ସ୍ୱାଧୀନ କରବା ପାଇଁ ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ଡାକରାରେ ଭାରତଛାଡ଼ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଯୋଗଦେଇ ଆଠଗଡ଼ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ଆଗେଇ ନେଉଥିଲେ । ସ୍ୱାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନ ସମୟରେ ମହାତ୍ମାଗାନ୍ଧୀ ଆଠଗଡ଼ର ଖୁଣ୍ଟୁଣୀ ନିକଟସ୍ଥ ରାଜ ଆଠଗଡ଼ ରେଲୱେ ଷ୍ଟେସନକୁ ଆସିବା ସମୟରେ ରାଧାନାଥ ରଥ (ବାବୁଜୀ)ଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ଗୋବିନ୍ଦ ଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ରଙ୍କ ହଜାର ହଜାର ସହଯୋଗୀ ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କୁ ବିପୁଳ ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା ଦେଇ ସ୍ୱାଗତ କରିଥିଲେ । ଜଣେ ବିପ୍ଳବୀ ତଥା ସଂଗ୍ରାମୀ ଭାବେ ଆଠଗଡ଼ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ସାମିଲ ହୋଇ ରାଧାନାଥ ରଥଙ୍କ ଘନିଷ୍ଠ ସହଯୋଗୀ ଭାବରେ ଗୋବିନ୍ଦ ଚନ୍ଦ୍ର ସଂଗ୍ରାମୀ ଜୀବନ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ତାଙ୍କ ସହିତ ଆଠଗଡ଼ର ଯେଉଁ ସଂଗ୍ରାମୀ ସାଥୀ ଥିଲେ ସେମାନେ ହେଲେ – ଅଚ୍ୟୁତାନନ୍ଦ ଦାଶ, କ୍ଷେତ୍ରବାସୀ ସୁବୁଦ୍ଧି, ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ଜେନା, ରଘୁନାଥ ଦଳସିଂହରା, ଗୋପାଳ ଚନ୍ଦ୍ର ସାହାଣୀ, ରଘୁନାଥ ରାଉତ, ଲିଙ୍ଗରାଜ ଜେନା, ଅନନ୍ତ ଚରଣ ବେଉରାୟ, ବିଶ୍ୱନାଥ ରଥ, ରାମଚନ୍ଦ୍ର ସାହୁ ଓ ନରୋତ୍ତମ ବସ୍ତିଆ ଭଳି ଅନେକ ସଂଗ୍ରାମୀ ।

ଆଠଗଡ଼ ଷ୍ଟେଟର ରାଜା ରାଧାନାଥ ବେବର୍ତ୍ତା ପଟ୍ଟନାୟକ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅତ୍ୟାଚାରୀ ଥିବାରୁ ଯେଉଁ ଆନ୍ଦୋଳନର ସୂତ୍ରପାତ ହୋଇଥିଲା ତା'ର ମୁଖ୍ୟାଂଶରେ ଥିଲେ ଗୋବିନ୍ଦ ଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର । ୧୯୩୮ ମସିହାରେ ଆଠଗଡ଼ର ଖୁଣ୍ଟୁଣୀଠାରେ ଆଠଗଡ଼ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ଆନ୍ଦୋଳନର ଏକ ବିରାଟ ବୈଠକ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା । ଏହି ବୈଠକରେ ହଜାର ହଜାର ସଂଗ୍ରାମୀ ଯୋଗ ଦେଇ ରାଜୁଡା ଶାସନର ତୀବ୍ର ବିରୋଧ କରି ନାନା ଧ୍ୱନିମାନ

ଦେଇଥିଲେ । ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର ୩୫ ଜଣ ସଭ୍ୟଙ୍କୁ ନେଇ ଏକ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କମିଟି ଗଠିତ ହୋଇଥିଲା । ଏଥିରେ ସଭାପତି ଭାବେ ରାଧାନାଥ ରଥଙ୍କୁ ନିର୍ବାଚିତ କରାଯାଇଥିବା ବେଳେ ସଂଗ୍ରାମୀ ଅଚ୍ୟୁତାନନ୍ଦ ଦାଶଙ୍କୁ ଉପ-ସଭାପତି ଓ ସଂପାଦକ ଭାବେ ଗୋବିନ୍ଦ ଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ରଙ୍କୁ ମନୋନୀତ କରାଯାଇଥିଲା । ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ତୀବ୍ରତର କରାଯିବା ପାଇଁ ସଂଗ୍ରାମୀମାନେ ବଜ୍ର ଶପଥ ନେଇ ବିଦ୍ରୋହାଗ୍ନିକୁ ପ୍ରଜ୍ୱଳିତ କରାଇ ଥିଲେ ।

ଗୋବିନ୍ଦ ଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର ସ୍ୱଗ୍ରାମ ଓ ଅଞ୍ଚଳର ବିକାଶ ପାଇଁ ଅନେକ ଲୋକ ହିତକର କଲ୍ୟାଣମୂଳକ କାର୍ଯ୍ୟ ହାତକୁ ନେଇଥିଲେ । ସେ କରିଥିବା କଲ୍ୟାଣକର କାର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟରୁ ଜମେଶ୍ୱର ମହାଦେବ ମନ୍ଦିର ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରାଇବାର ଭୂମିକା । ୧୯୨୩-୨୪ ମସିହାର କଥା । ରେଲୱେ ଠିକାଦାର ଜୟରାମ ପ୍ରେମଜୀ ତାଳଚେର ରେଲୱେ ଲାଇନ୍ କରୁଥିବା ସମୟରେ ଗୋବିନ୍ଦ ମିଶ୍ର ପ୍ରେମଜୀ ନିଃସନ୍ତାନ ଥିବା କଥା ଶୁଣିବା ପରେ ତାଙ୍କୁ ଜମେଶ୍ୱରଙ୍କଠାରେ ମାନସିକ କରିବାକୁ ପରାମର୍ଶ ଦେଲେ । ପ୍ରେମଜୀ ପୁତ୍ରକାମନା କରି ଗୁଆ ବସାଇବାରୁ ପୁତ୍ର ସନ୍ତାନ ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲା ପରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଖୁସି ହୋଇ ୧୯୨୫ ମସିହାରେ ଜମେଶ୍ୱର ମହାଦେବଙ୍କ ପାଇଁ ଏକ ମନ୍ଦିର ତୋଳାଇଲେ । ଭଗବତପ୍ରେମୀ ତଥା ଭଗବାନ ଶିବଙ୍କ ଏକାନ୍ତ ଅନୁଗତ ପରମ ଭକ୍ତ ଗୋବିନ୍ଦ ଚନ୍ଦ୍ର ମନ୍ଦିର ପାଇଁ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ନୀତି ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରି ସେବା ପୂଜାର ସୁବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରାଇଥିଲେ ।

ସଂଗ୍ରାମୀ ତଥା ସମାଜସେବୀ ଗୋବିନ୍ଦ ଚନ୍ଦ୍ର ଏକାନ୍ତ ଜାତିପ୍ରାଣ ମନୋଭାବର ପରିଚୟ ଦେଇଥିଲେ । ନୀତି ସହିତ ସାଲସ୍ କରି ସ୍ୱାର୍ଥ ହାସଲ କରିବା ତାଙ୍କ ଜାତକରେ ନ ଥିଲା । ସମାଜସେବା କରିବାକୁ ଯାଇ ଧନସମ୍ପଦ ପାଦରେ ଆଡେଇ ଦେଇଥିଲେ ସେ । ଆନ୍ଦୋଳନ ସମୟରେ ଆଠଗଡ଼ ରାଜାଙ୍କଠାରୁ ଅକଳନ୍ତି ଧନରତ୍ନ ପାଇବାର ସୁଯୋଗ ପାଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ଆନ୍ଦୋଳନରୁ ଓହରି ନ ଥିଲେ । ଏକଦା ଆଠଗଡ଼ ରାଜା ଗୋବିନ୍ଦଙ୍କ ବାସଭବନରେ ପହଞ୍ଚି କହିଲେ – ଗୋବିନ୍ଦ ମୁଁ ତୋ’ କୋଠାଘର ଦେଖିବାକୁ ଆସିଛି । କାରଣ ମୋ’ ରାଜ୍ୟର ପ୍ରଥମ କୋଠାଘର । ପରେ ପରେ ରାଜାସାହେବ ଆସିବାର ଅସଲ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଜଣାଇ କହିଲେ – ଦେଖ ଗୋବିନ୍ଦ ତୁମ ସହିତ ମୋର କିଛି ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଶତ୍ରୁତା ନାହିଁ । ତୁମେ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଭାଗ ନ ନେଇ ନୀରବ ରୁହ । ତୁମର ଯାହା ଦରକାର ତା’ ମୁଁ ଦେବି । କିନ୍ତୁ ସ୍ୱାଭିମାନୀ, ନିର୍ଲୋଭ ଗୋବିନ୍ଦ ଚନ୍ଦ୍ର ତାହା ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କଲେ। ସେ ଚାହିଁଥିଲେ ଆଠଗଡ଼ର ଶହଶହ ଏକର ଜମି ହାସଲ କରିପାରିଥାନ୍ତେ । ହେଲେ ଏସବୁକୁ ପାଦରେ ଆଡ଼େଇ ଲୋକଙ୍କ ସେବା କରିବାକୁ ସଂଗ୍ରାମରେ ଝାସ ଦେଇଥିଲେ ।

ଗୋବିନ୍ଦ ଚନ୍ଦ୍ର ଥିଲେ ନୀତିନିଷ୍ଠ । କୌଣସି ପରିସ୍ଥିତିରେ ନିଜ ସ୍ୱାର୍ଥ ପାଇଁ କେବେ ଚନ୍ତା କରି ନ ଥିଲେ । ଆଠଗଡ଼ ରାଜା ସାହେବ ଆନ୍ଦୋଳନରୁ ଓହରି ଯିବା ପାଇଁ ଯେଉଁ ପ୍ରସ୍ତାବ ଦେଇଥିଲେ ତାହା ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରିବାରୁ ତାଙ୍କୁ ମିଳିଥିଲା ଜେଲଦଣ୍ଡ । ଜେଲରେ ତାଙ୍କୁ ଅକଥନୀୟ ଅତ୍ୟାଚାର ହୋଇଥିଲା, ମାତ୍ର ସେ ସଂଗ୍ରାମରୁ ଓହରି ଯାଇ ନ ଥିଲେ । ତତ୍କାଳୀ ରାଜା ଏତେ ଅତ୍ୟାଚାରୀ ଥିଲେ ଯେ, ଜେଲରେ ଗୋବିନ୍ଦ ମିଶ୍ରଙ୍କୁ ଖାଦ୍ୟରେ ବିଷଦେଇ ହତ୍ୟା କରିବା ଭଳି ଜଘନ୍ୟ କାଣ୍ଡ କରିବାକୁ ମଧ୍ୟ ପଛାଇ ନ ଥିଲେ । ଗୋବିନ୍ଦଙ୍କ ଭାଗ୍ୟ ଜୋର୍ ଥିବାରୁ ଏବଂ ସେ ଜଣେ ବୈଦ୍ୟ (କବିରାଜ) ହୋଇଥିବାରୁ ଖାଦ୍ୟରେ ବିଷଥିବା ଜାଣି ପାଟିରେ ଅଙ୍ଗୁଳି ପୂରାଇ ବାନ୍ତି କରିଥିଲେ । ଦୈବାତ୍ ସେଦିନ ବର୍ଷା ହେବା ଏବଂ ବର୍ଷାଜଳ ଝରକା ଦେଇ ତାଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରେ ପଡ଼ିବା ଯୋଗୁଁ ସେ ନିଶ୍ଚିତ ମୃତ୍ୟୁମୁଖରୁ ବଞ୍ଚିଗଲେ । ଗୋବିନ୍ଦ ମିଶ୍ର ନିଶ୍ଚିତ ମରିଯାଇଥିବା ଭାବି ରାଜାସାହେବ ସକାଳୁ ସକାଳୁ ଜେଲ୍‌ରେ ହାଜର, ମାତ୍ର ଏ କ’ଣ ଗୋବିନ୍ଦ ବଞ୍ଚିଛି, ଉଠାଇଲେ ବନ୍ଧୁକ ଗୋବିନ୍ଦଙ୍କୁ ଗୁଳି କରିବାକୁ । ମାତ୍ର ରାଣୀଙ୍କ ବାରଣ ମାନି ବନ୍ଧୁକ ଚଳାଇ ନ ଥିଲେ । ପରେ ଗୋବିନ୍ଦଙ୍କୁ ଜେଲ୍ ହାଜତରୁ ଖଲାସ କରାଯାଇଥିଲା । ତା’ପରେ ରାଜା ଶ୍ରୀ ମିଶ୍ରଙ୍କୁ ଆଠଗଡ଼ ଦାୟିତ୍ୱ ଅର୍ପଣ କରି ରାଜ୍ୟ ଛାଡ଼ି ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ହୋଇ ହରଦ୍ୱାର ଅଭିମୁଖେ ପ୍ରସ୍ଥାନ କଲେ । ପ୍ରକାଶ ଥାଉକି, ଜେଲ୍‌ରେ ଗୋବିନ୍ଦଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ହୋଇଯାଇଛି ବୋଲି ଏକ ଖବର ଚାରିଆଡ଼େ ପ୍ରଚାର ହୋଇଯାଇଥିଲା, ନିଜ ପିତାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁଜନିତ ଖବର ପାଇ ତାଙ୍କର ଏକ ବିବାହିତ ଝିଅ ଶାଶୂଘରେ ରଶି ଲଗାଇ ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରିଥିଲା ।

ଗୋବିନ୍ଦ ଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର ଥିଲେ ନ୍ୟାୟବନ୍ତ ପୁରୁଷ । ସମଗ୍ର ଆଠଗଡ଼ ଅଞ୍ଚଳରେ ଉପୁଜିଥିବା ବାଦ ବିବାଦର ସରଳ ସମାଧାନରେ ତାଙ୍କର ଭୂମିକା ଥିଲା ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ । ତେଣୁ ଲୋକେ ନ୍ୟାୟ ପାଇଁ ତାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଆସୁଥିଲେ । ଉଭୟ ପକ୍ଷର ଘଟଣା ଶୁଣି ସେ ତାହାର ଯେପରି ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ସମାଧାନ କରୁଥିଲେ ତାହାର ତୁଳନା ନାହିଁ । ଏହିପରି ଏକ ସ୍ମରଣୀୟ ନ୍ୟାୟ ପ୍ରଦାନ କଥା

ମନେପଡ଼େ । ରାଧା ଦାମୋଦରପୁର ଗ୍ରାମଠାରୁ ୧୦ କିଲୋମିଟର ଦୂରରେ ଅବସ୍ଥିତ କଖଡ଼ି ଗ୍ରାମରେ ପ୍ରାୟ ବହୁ ବର୍ଷ ଧରି ଏହି ଗ୍ରାମର ଦୁଇ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ମଧ୍ୟରେ ଶାନ୍ତି ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବାକୁ ଉଦ୍ୟମ କରି ସଫଳ ହୋଇ ନ ଥିଲେ । ଶେଷରେ ଗୋବିନ୍ଦ ଚନ୍ଦ୍ର ଉପସ୍ଥିତ ବୁଦ୍ଧି ପ୍ରୟୋଗ କରିଥିଲେ । ସେ ଚତୁରତାର ସହିତ ଉଭୟ ଗୋଷ୍ଠୀର ଏକ ମଧ୍ୟସ୍ଥଳ ବାଛିଲେ ଏବଂ ଚାଳ ଛାମୁଣ୍ଡିଆ କରିବା ସହିତ ଏକ ଭୋଜିର ଆୟୋଜନ ପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଲେ । ଉଭୟ ଗୋଷ୍ଠୀର ଲୋକ ଏକାଠି ଚାଳ ଛାମୁଣ୍ଡିଆ କରିବା ଏବଂ ଭୋଜି ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବା ସମୟରେ ନିଜ ଭିତରେ ଥିବା ପୂର୍ବ ଶତ୍ରୁତା, ମନୋମାଳିନ୍ୟ ଓ ଅଭିମାନକୁ ଭୁଲିଗଲା ପରେ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଆତ୍ମୀୟତା ସ୍ଥାପନ ହୋଇ ପାରିଥିଲା ।

ସଂଗ୍ରାମୀ ଗୋବିନ୍ଦ ଚନ୍ଦ୍ର ଯେପରି ଥିଲେ ନ୍ୟାୟବନ୍ତ ସେପରି ଥିଲେ ଦୟାବାନ୍ । ଅନ୍ୟର ଦୁଃଖ ସେ ସହିପାରୁ ନ ଥିଲେ । ଜଣେ ଉଚ୍ଚବର୍ଣ୍ଣର ବ୍ୟକ୍ତି ହୋଇ ମଧ୍ୟ ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କ ସହିତ ବେଶ୍ ମିଳାମିଶା କରୁଥିଲେ । ସେ ପଡ଼ୋଶୀ ଗ୍ରାମ ରାଧାକିଶୋରପୁର ଗ୍ରାମର ଖତି ନାହାକଙ୍କ ବିଲବଛା କାର୍ଯ୍ୟ କରି ଶହ ଶହ ଲୋକମୁଖେ ଉଚ୍ଚ ପ୍ରଶସିଂତ ହୋଇଥିଲେ । ସେ ସର୍ବଦା ସାହିପଡ଼ିଶା ତଥା ପାଖପଡ଼ୋଶୀଙ୍କ ସୁଖଦୁଃଖ ପଚାରି ବୁଝନ୍ତି । ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ଆନ୍ଦୋଳନ ବେଳେ ରାଜା ତାଙ୍କୁ ଜେଲରେ ବନ୍ଦୀ କରି ରଖିଥିଲେ । ଶ୍ରୀ ମିଶ୍ରଙ୍କ ଜେଲ୍ ମିଆଦ ପରେ ଖଲାସ ହୋଇ ଗ୍ରାମକୁ ଫେରି ସମସ୍ତଙ୍କ ସୁବିଧା ଅସୁବିଧା ପଚାରି ବୁଝିଲେ । ଚାଷବାସ ସମ୍ପର୍କରେ ପଚାରି ବୁଝିବାରୁ ଜାଣିପାରିଲେ ଯେ, ପଇସା ଅଭାବରୁ ଖତି ନାହାକ ତା'ର ଚାଷ ଜମି ବାଛିପାରି ନାହିଁ । ତେଣୁ ସେ ଯଥାଶୀଘ୍ର ପାଞ୍ଚଖଣ୍ଡ ଗ୍ରାମର ଲୋକଙ୍କୁ ରାଧାକିଶୋରପୁରରେ ଏକତ୍ର ହେବା ପାଇଁ ଜଣାଇଲେ । ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ଶ୍ରଦ୍ଧାଭକ୍ତି ଥିବାରୁ ଲୋକମାନେ ଏକତ୍ର ହେଲେ । ପରେ ପରେ ଶ୍ରୀ ମିଶ୍ର ଖତି ନାହାକଙ୍କ ବିଲଆଡକୁ ଗଲେ ଏବଂ ନିଜେ ଅଣ୍ଟାଭିଡ଼ି ଅବଛା ବିଲରୁ ଘାସ ସଫା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଏହା ଦେଖି ସାଙ୍ଗରେ ଥିବା ସମସ୍ତ ଲୋକ ମିଶି ତାଙ୍କ ସହ ବିଲ ବାଛିଲେ । ଯେଉଁଥିପାଇଁ ଗରିବ ଚାଷୀଟିର ଜମିଟି ଉଠିଆ ହୋଇପାରିଲା, ତାଙ୍କର ଏହି ସାହାଯ୍ୟ ମନୋଭାବ ତାଙ୍କୁ ଚିରସ୍ମରଣୀୟ କରି ରଖିଛି ।

ଗୋବିନ୍ଦ ଚନ୍ଦ୍ର ଥିଲେ ଦେବପ୍ରତିମ ଲୋକ । ଜଣେ ସଂଗ୍ରାମୀ, ସମାଜସେବୀ, ବୈଦ୍ୟ, ପରୋପକାରୀ, ଦରଦୀ ବନ୍ଧୁ ଓ ମାନବପ୍ରେମୀ ପୁରୁଷ । ତାଙ୍କ ବନ୍ଧୁ ବତ୍ସଳତାର ପରିଚୟ ମିଳେ 'ଗୋବିନ୍ଦ-ଗୋପାଳ-ଦୁଇମିତ' ପ୍ରସଙ୍ଗରୁ । ସଂଗ୍ରାମୀ ଗୋବିନ୍ଦ ଚନ୍ଦ୍ର ଓ ସଂଗ୍ରାମୀ ଗୋପାଳ ସାହାଣୀ ବନ୍ଦୀ ଜୀବନ ବିତାଇ ଥିବାବେଳେ ଗୋପାଳଙ୍କ ଜେଲ ମିଆଦ ଏକମାସ ପୂର୍ବରୁ ସରିଗଲା, ହେଲେ ଗୋପାଳ ଜେଲ୍‌ରୁ ଯିବାକୁ ଚାହିଁଲେନି । ରାଜାଙ୍କୁ ଆପତ୍ତି ଜଣାଇ କହିଲେ – ହଜୁର ମୋର ଜେଲ ମିଆଦ ବୃଦ୍ଧି କରାଯାଉ, କାରଣ ସେ ଗୋବିନ୍ଦଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି ଚାଲିଯିବାକୁ ଚାହୁଁ ନ ଥିଲେ । ଦୁଇବନ୍ଧୁଙ୍କର ପରାକାଷ୍ଠା ଦେଖି ରାଜା ସାହେବ ଗୋପାଳଙ୍କୁ ଅନୁମତି ଦେଲେ ପ୍ରତ୍ୟହ ଗୋବିନ୍ଦଙ୍କୁ ଜେଲ ମଧ୍ୟରେ ଭେଟିବା ପାଇଁ । ତେଣୁ ଦୁଇବନ୍ଧୁ ଦୈନିକ ଜେଲ ମଧ୍ୟରେ ଭେଟିବାର ସୁଯୋଗ ପାଇଲେ, ଏପରି ବନ୍ଧୁତ୍ୱ ଆଜିର ଯୁଗରେ ବିରଳ । ସେ ଅନେକ ସମୟରେ ଗରିବ ମେଧାବୀ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ନିଜ ହାତରୁ ଅର୍ଥଦେଇ ପାଠପଢ଼ାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରୁଥିଲେ । ସେହିପରି କୌଣସି ଗରିବ ଝିଅ ଯଦି ଅର୍ଥାଭାବରୁ ବିବାହ କରିପାରୁ ନ ଥିଲା ତେବେ, ସେ ଟଙ୍କା ପଇସା ଯୋଗାଡ଼ କରି ତା'ର ବିବାହର ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରାଇଦେଉଥିଲେ ।

ଆଠଗଡ଼ରେ ରାଜୁଡ଼ା ଶାସନର ଅବସାନ ପରେ ତତ୍କାଳୀନ ରାଜା ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ହୋଇ ହରଦ୍ୱାର ଚାଲିଗଲେ । ପରେ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ହାତକୁ କ୍ଷମତା ଆସିଲା । ଆଠଗଡ଼ ଷ୍ଟେଟ୍‌ର ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ହେଲେ ବିଶ୍ୱନାଥ ରଥ ଏବଂ ଗୋବିନ୍ଦ ଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର ହେଲେ ଉନ୍ନୟନ ମନ୍ତ୍ରୀ ଏବଂ ରଘୁନାଥ ରାଉତ ହେଲେ ରାଜସ୍ୱ ମନ୍ତ୍ରୀ । ୧୯୪୭ ମସିହା ଅକ୍ଟୋବର ୬ ତାରିଖରେ ଏହି ମନ୍ତ୍ରିମଣ୍ଡଳ ଗଠନ କରାଯାଇଥିଲା । ଯାହାର ନାମ ଥିଲା ଲୋକପ୍ରିୟ ସରକାର ବା ପପୁଲାର ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ । ଗୋବିନ୍ଦଚନ୍ଦ୍ର ୧୩ ଦିନ ପାଇଁ ମତାନ୍ତରେ (୩ମାସ) ଆଠଗଡ଼ର ରାଜସିଂହାସନ ଆରୋହଣ କରିଥିଲେ । ଏହି ସମୟରେ ସେ ବର୍ତ୍ତମାନର କଣ୍ଡରେଇ ପଞ୍ଚାୟତ ଅନ୍ତର୍ଗତ ରାହାଙ୍ଗୋଳଠାରେ ୧,୯୮୦ ଜଣ ଗରିବ ପ୍ରଜାଙ୍କୁ ପ୍ରାୟ ୩୩୮୦ ଏକର ଜମିପଟ୍ଟା ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ । ଆଠଗଡ଼ର ଲୋକପ୍ରିୟ ସରକାର ବେଶିଦିନ ଶାସନ କାର୍ଯ୍ୟ କରିପାରି ନ ଥିଲା । କାରଣ ୧୯୪୮ ମସିହା ଜାନୁଆରୀ ୧ ତାରିଖରେ ସର୍ଦ୍ଦାର ବଲ୍ଲଭ ଭାଇ ପଟେଲଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ ଦେଶୀୟ ଗଡ଼ଜାତ ଗୁଡ଼ିକ ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରଦେଶ ସହ ସାମିଲ ହେବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଲେ । ଫଳରେ ଆଠଗଡ଼ ଏହି ନିୟମରେ ଓଡ଼ିଶା ସହିତ ମିଶିଲା ଏବଂ ଆଠଗଡ଼ରୁ ରାଜୁଡ଼ା ଶାସନ ଲୋପ ପାଇଲା, ଗୋବିନ୍ଦ ଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର ସର୍ଦ୍ଦାର ପଟେଲଙ୍କ ସହିତ ଚୁକ୍ତିପତ୍ର ସ୍ୱାକ୍ଷର କରି କ୍ଷମତା ହସ୍ତାନ୍ତର କରିଥିଲେ ।

ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମୀ ତଥା ଆଠଗଡ଼ର ରାଜାରୂପେ ଲୋକମୁଖେ ପ୍ରଚାରିତ ଗୋବିନ୍ଦ ଚନ୍ଦ୍ର ୧୬.୧୧.୧୯୫୨ ମସିହାରେ ଦେହ ତ୍ୟାଗ କଲେ । ଆଜି ସମଗ୍ର ଆଠଗଡ଼-ତିଗିରିଆରେ ଜଣେ ପ୍ରାତଃସ୍ମରଣୀୟ ପୁରୁଷ । ଯାହାଙ୍କ ସ୍ମୃତି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ରାଧା କିଶୋରପୁରଠାରେ ଗଢ଼ିଉଠିଛି 'ଗୋବିନ୍ଦ ଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର ମଧ୍ୟଇଂରାଜୀ ବିଦ୍ୟାଳୟ' । ଯେଉଁ ଶିକ୍ଷାନୁଷ୍ଠାନରୁ ଆଜି ହଜାର ହଜାର ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ ପାଠପଢ଼ି ବଡ଼ ମଣିଷ ହେଉଛନ୍ତି । ଏହି ପୁଣ୍ୟ ପୁରୁଷଙ୍କ ପବିତ୍ର ୫୮ତମ ଶ୍ରାଦ୍ଧ ସମାରୋହ ଉପଲକ୍ଷେ ତଦୀୟ ପୌତ୍ର ନାତି ସୁରେଶ କୁମାର ମିଶ୍ର (ରବିନ) ନିଜ ଜନ୍ମପୀଠ ରାଧାଦାମୋଦରପୁରର ଜାତୀୟ ରାଜପଥ ୪୨ ନଂ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ସଂଗ୍ରାମୀଙ୍କ ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି ସ୍ଥାପନ କରିଛନ୍ତି । ଏହି ଅବସରରେ ଏକ 'ସ୍ମୃତିଅର୍ଘ୍ୟ' ପ୍ରକାଶ ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ ଚାଲିଛି ।

ସଂପାଦକ, ଗୋବିନ୍ଦ ଚନ୍ଦ୍ର ସ୍ମୃତି ସଂସଦ
ଖୁଣ୍ଟୁଣୀ, ଆଠଗଡ଼, କଟକ

ଆଜି ସ୍ୱାଧୀନତା ଦିବସରେ

ସୁପ୍ରଭା ମିଶ୍ର

ଏ ଜାତିର ଟେକ ରଖିବାକୁ
ସେଦିନ ଶପଥ କରିଥିଲେ,
ଆମ ପୂର୍ବ ପୁରୁଷ
ତ୍ରିରଙ୍ଗା ତଳେ,
ଆମ ନାଆର ଆମେ ନାଉରୀ
ଘୋଷଣା କରି
ସ୍ୱାଗତ କରିଥିଲେ ଗଣତନ୍ତ୍ରକୁ
ବାଜି ଉଠିଥିଲା ବାଜା
ଉଡି ଯାଇଥିଲା ପାରା ।

ଦେଶ ଲାଗି ଅନେକ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖିଥିଲେ
ସେମାନେ,
ମୂଲ୍ୟବୋଧ ଓ ବିଚାରଧାରାର
ମଂଜି ବୁଣିଥିଲେ ଏଇ ମାଟିର ସିଆରରେ,
ସମାଜ ରାଷ୍ଟ୍ର ଓ ଶାସନକଳକୁ
ଗତିଶୀଳ କରାଇଲେ ବିକାଶ ପଥରେ ।

ବିତିଗଲା ତେଷଠି ବର୍ଷ
ବଦଳି ଗଲେ ସୂର୍ଯ୍ୟ
ବଦଳିଲା ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ଆମ
ଜଗତୀକରଣର ଧୀର ପଦପାତରେ
ନବ ଆଲୋକର ରାହା
ସର୍ବନିମ୍ନ ସ୍ତରକୁ ଛୁଇଁଲା
ଶିକ୍ଷା ରୀତିନୀତି ଶାସନ ନିଷ୍ପତ୍ତିରେ
ସାଧାରଣ ନାଗରିକର ଦୃଢ଼ ଜନମତ
ମଥା ଟେକିଲା
ସାମାଜିକ ଓ ଆନ୍ତର୍ଜାତୀୟ ଜୀବନ ଉପରେ
ଆବିଷ୍କାର ଉଦ୍ଭାବନର ବାଆ ବହିଲା
ବିଜ୍ଞାନ ଆଗକୁ ବଢ଼ିଲା
ଗ୍ରହ ଉପଗ୍ରହକୁ ବାସଯୋଗ୍ୟ
କରି ଟେକିବା ଆଶାରେ
ଧାଇଁଲା ମଣିଷ ଅଣନିଃଶ୍ୱାସୀ ହୋଇ ।

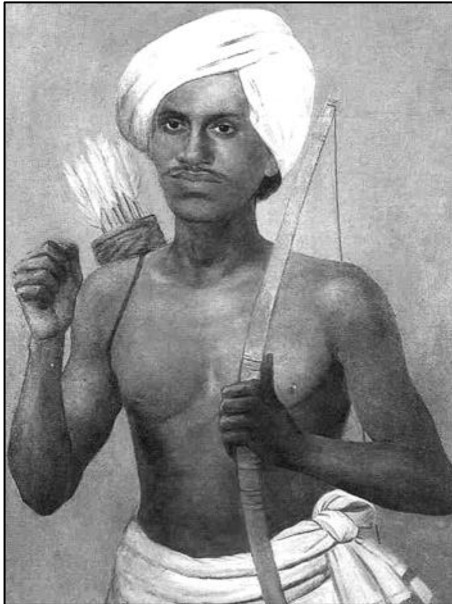
ଭଙ୍ଗାଗଢ଼ା ଦୁନିଆଁରେ
କିଛି କୁଆଡ଼େ ଯାଏନି
ସବୁ ଅଛି ସାଇତା ଏଇଠି
ମାତ୍ର ଆମ ଚେତନ ଅଚେତନ
ଓ ନିଶ୍ଚେତନ ମନେ
ତିଳେ ଖାଲି ଜାଗରଣ ଲୋଡ଼ା
ସଜାଗ ଓ ସଚେତନତାର ବତୀଜାଳି
ନିଷ୍ଠା ସଂକଳ୍ପ ବିଶ୍ୱାସ ଦମ୍ଭ ଓ ସାହସ ଭଳି
ଖୁଣ୍ଟ କେତେଟାକୁ ଜାବୁଡ଼ି
ବାଟ ଚାଲିଲେ ଆମେ
ଅରମା ବଣ ଭରିବ
ଫୁଲ ସମ୍ଭାରରେ
ବାଟରେ ମଖମଲି ଗାଲିଚା ଦେଖି
ହସିବ ଓଡ଼ିଶା ।

ଅଧ୍ୟାପିକା
ଶୈଳବାଳା ମହିଳା କଲେଜ, କଟକ

HÝÉæÀÿ þÜÿæœÿ ¯ÿ¨¯ÿê ¯ÿÓæ þƒæ

ଶ୍ରୀନିବାସ ଆଚାର୍ଯ୍ୟ

ଉନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀଟି ଥିଲା ଭାରତୀୟ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମର ଆଦ୍ୟ ପର୍ବ । ଏହି ଦୀର୍ଘ ଶହେ ବର୍ଷରେ ନିର୍ମମ ଓ ଅତ୍ୟାଚାରୀ ଇଂରେଜ ସରକାରଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଓଡ଼ିଶା କାହିଁକି ସମଗ୍ର ଭାରତବର୍ଷର କୋଣ ଅନୁକୋଣରେ ମୁଣ୍ଡ ଟେକିଥିଲା ତୁହାକୁ ତୁହା ଗଣ ବିପ୍ଳବ । ଏହି ବିପ୍ଳବ ବହ୍ନିରେ ଶତ ଶତ ଲଢୁଆ ବୀର, ଦୁର୍ଦ୍ଧର୍ଷ ଯୋଦ୍ଧା ତଥା ଦେଶପ୍ରେମୀ ସେମାନଙ୍କର ବହୁମୂଲ୍ୟ ସମୟ, ଅସୀମ ଶକ୍ତି ଓ ବିପୁଳ ସାମର୍ଥ୍ୟ ବିନିମୟ କରିଥିଲେ । ଏପରିକି ସ୍ୱଇଚ୍ଛାରେ ଆତ୍ମବଳି ଦେବାକୁ ପଛଘୁଞ୍ଚା ଦେଇନଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଓଡ଼ିଶାର ବୀର ସଂଗ୍ରାମୀ ତଥା ଦେଶପ୍ରେମୀ ବିର୍ସା ମୁଣ୍ଡା ଥିଲେ ଅଦ୍ୱିତୀୟ । ଏହି ସଂଗ୍ରାମରେ ଆଦିମ ଅଧିବାସୀଙ୍କର ଅବଦାନ ଭାରତ ଇତିହାସରେ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣାକ୍ଷରରେ ଲିପିବଦ୍ଧ । କିନ୍ତୁ ଇଂରେଜ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ଆଧିପତ୍ୟକୁ ଥରହର କରି ପକାଇ ଥିଲା (୧୮୮୪ରୁ ୧୮୯୦) ଦୀର୍ଘ ଛଅ ବର୍ଷ ଧରି ବିର୍ସା ମୁଣ୍ଡାଙ୍କ ବିଦ୍ରୋହ । ତାଙ୍କରି ବିଚକ୍ଷଣ ରଣକୌଶଳ, ଅସୀମ ସାହସିକତା ଓ ବଳିଷ୍ଠ ନେତୃତ୍ୱର ପରାକାଷ୍ଠା ଆଣି ଦେଇଥିଲା ଅସଂଖ୍ୟ ଆଦିବାସୀ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଶାନ୍ତି, ମୈତ୍ରୀ ଓ ସ୍ୱାଧୀନତାର ଭାବନା ତାଙ୍କ ସ୍ୱଦେଶ ପ୍ରୀତିର ପଟ୍ଟାନ୍ତର ନାହିଁ । ତାଙ୍କରି ଅତୁଳନୀୟ ତ୍ୟାଗ, ସାଧନା ଓ ବୀରତ୍ୱ ପାଇଁ ଆମେ ଓଡ଼ିଶାବାସୀ ସର୍ବଭାରତୀୟ ସ୍ତରରେ ଗର୍ବିତ ଓ ଗୌରବାନ୍ୱିତ ।

ଅତୀତରେ ଶିକ୍ଷା ଓ ସଭ୍ୟତାଠାରୁ ଦୂରରେ ରହି ଅଧିକାଂଶ ଆଦିବାସୀ ଉଲଗ୍ନ ଅବସ୍ଥାରେ କଞ୍ଚାମାଂସ ଓ ଫଳ ଖାଇ ଜୀବନଯାପନ କରୁଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଦେଶ ସ୍ୱାଧୀନ କରିବା ପାଇଁ ରଜା ଓ ସେନାପତିମାନଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ଧର୍ମ ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ, ଜଣେ ଆଦିବାସୀ ଶ୍ରେଣୀଭୁକ୍ତ ଯୁବକ ଇଂରେଜ ସରକାରଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ସଂଗ୍ରାମ କରି ନିଜ ଜୀବନକୁ ଦେଶ ଓ ଜାତିର ଅଖଣ୍ଡତା ତଥା ସ୍ୱାଭିମାନ ପାଇଁ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିବା ବିରଳ । ଓଡ଼ିଆମାଟିର ବରପୁତ୍ର ହେଉଛନ୍ତି ବିର୍ସା ମୁଣ୍ଡା । ସେ ୧୮୭୫ ମସିହା ନଭେମ୍ବର ୧୫ ତାରିଖ ଗୁରୁବାର ଦିନ ସୁନ୍ଦରଗଡ଼ ଜିଲ୍ଲାର ଏକ ଆଦିବାସୀ ଅଧ୍ୟୁଷିତ ଅଞ୍ଚଳରେ ଥିବା ବାସବା ନାମକ ଏକ ଗ୍ରାମରେ ପିତା ସୁଗୁନା ମୁଣ୍ଡା ଓ ମାତା କରମା ମୁଣ୍ଡାଙ୍କ କୋଳ ମଣ୍ଡନ କରିଜନ୍ମ ହୋଇଥିଲେ । ତିନି ଭାଇ ଓ ଦୁଇ ଭଉଣୀ ମଧ୍ୟରେ ସେ ଥିଲେ ଚତୁର୍ଥ ସନ୍ତାନ । ବଡ଼ ପୁଅର ନାମ କୋମଡ଼ା, ତା'ପର ଝିଅର ନାମ ଦାସକିରି, ପରବର୍ତ୍ତୀ ଝିଅର ନାମ ଚମ୍ପା, ତା'ପର ପୁଅର ନାମ ବିର୍ସା, ପଞ୍ଚମ ସନ୍ତାନର ନାମ କନୁ । ପ୍ରଥମେ ପିତା ସୁଗୁନା ଯାଯାବର ଜୀବନଯାପନ କରୁଥିଲେ । ମହାଜନମାନଙ୍କର ଶୋଷଣରେ ଶୋଷିତ ହୋଇ ସେ ତାଙ୍କ ଜନ୍ମମାଟି ଉଲିହାତୁରୁ ପଳାଇ ଆସି, ବାସବା ଗ୍ରାମରେ ବସତି ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ, କେବଳ ଏକ ମାଟି ହାଣ୍ଡିର କରେଇ ଓ ଖଜୁରୀ ପତ୍ରର ଏଖ ଚଟ ସହିତ । ତଥାପି ବିର୍ସାଙ୍କ ପିତାମାତା ତାଙ୍କ ସନ୍ତାନ ସନ୍ତତିମାନଙ୍କୁ ଅତି ସ୍ନେହ ଓ ଶ୍ରଦ୍ଧାରେ ଲାଳନପାଳନ କରୁଥିଲେ ।

ତୁଳସୀ ଦୁଇପତ୍ରରୁ ବାସିଲା ପରି ବିର୍ସା ବାଲ୍ୟ ଅବସ୍ଥାରୁ ଏକ ମହାପୁରୁଷ ହେବେ ବୋଲି ଆଭାସ ମିଳୁଥିଲା । ସମସ୍ତ

ଆଦିବାସୀ ଶିଶୁମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବିର୍ସାଙ୍କର ଶରୀର ଗଠନ ଓ ଚାଲିଚଳନ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଥିଲା । ତାଙ୍କର ଅସୀମ ସାହସିକତା ଓ ସ୍ୱାଭିମାନ, ଆଦର୍ଶବାଦୀ କର୍ତ୍ତବ୍ୟଜ୍ଞାନ, ଗୁରୁଜନମାନଙ୍କୁ ସମ୍ମାନ ଗୁଣଗୁଡ଼ିକ ଦେଖିବାକୁ ମିଳୁଥିଲା । ବିର୍ସାଙ୍କ ପାଖରେ ଏହିସବୁ ମହତଗୁଣ ଦେଖି ସମସ୍ତ ଗୁରୁଜନ ତାଙ୍କୁ ଭଲ ପାଉଥିଲେ ଓ କ୍ରମଶଃ ସେ ସମସ୍ତଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ଭାଜନ ହୋଇଗଲେ । ପିତା ସୁଗୁନା ଥିଲେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦରିଦ୍ର । ସାତଜଣ ପରିବାର ସଦସ୍ୟଙ୍କୁ ଦୈନନ୍ଦିନ ଭରଣପୋଷଣ କରିବା କେତେ କଷ୍ଟସାଧ୍ୟ ତାହା ଅନୁମେୟ । ତେଣୁ ପାଠପଢ଼ିବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ସମସ୍ତ ପିଲାଙ୍କ ପରି ସେ ଜଙ୍ଗଲକୁ ଯାଉଥିଲେ ଛେଳି ଓ ମେଣ୍ଢା ଇତ୍ୟାଦି ଚରାଇବାକୁ । କୃଷ୍ଣଙ୍କ ପରି ସେ ସର୍ବଦା ବଂଶୀ ବଜାଉ ଥିଲେ ।

କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଘଟଣା ଆଣି ଦେଇଥିଲା ବିର୍ସା ମୁଣ୍ଡାଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଇଂରେଜ ସରକାରଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଅଶାନ୍ତିର ବହ୍ନି । ସେ ଗ୍ରାମର କେତେକ ପୁରୁଖା ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କଠାରୁ ଶୁଣିଥିଲେ ଇଂରେଜ ସରକାର ଗରିବ, ସରଳ ଓ ଆମାୟିକ ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କଠାରୁ ସେବକପଟ୍ଟା ଲେଖାଇ ନେଇ ଗୋତି ଓ ବେଠି ଶ୍ରମିକ ଭାବରେ ଖଟାଉଥିଲେ । ବନ୍ଧୁକ ମୂନରେ ଧମକ ଦେଖାଇ ବିଲରୁ ପାଚିଲା ଫସଲ ନେଇ ଯାଉଥିଲେ । ଜବରଦସ୍ତ ଖ୍ରୀଷ୍ଟଧର୍ମରେ ଦୀକ୍ଷିତ କରାଇବା ସଂଗେସଂଗେ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ବର୍ବୋରଚିତ ଓ ପାଶବିକ ଅତ୍ୟାଚାର କରିବାକୁ ପଛାଉ ନଥିଲେ । ଏତଦ୍‌ବ୍ୟତୀତ ସାହୁ ମହାଜନଙ୍କର ସୁଧର ନୋଟ, ଜମିଦାର, ପୋଲିସର ଲାଲ ଆଖି ଓ ଚଢ଼ଉ ଇତ୍ୟାଦି ସେମାନଙ୍କର ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ସୀମାରେଖାକୁ ଦ୍ୱିଗୁଣିତ କରି ପକାଉଥିଲା । ଏହିସବୁ ଘଟଣା ଶୁଣିବା ସଂଗେସଂଗେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଭାବରେ ଅନୁଭବ ମଧ୍ୟ କଲେ । ଏହିସବୁ ଘଟଣାରେ ସେ ମ୍ରିୟମାଣ ହେବା ସଂଗେସଂଗେ, ଏହାକୁ ବିରୋଧ କରିବାକୁ ବାଟ ଖୋଜିଲେ । ଶେଷରେ ସ୍ଥିର କରିଥିଲେ ଯେ ପାଠପଢ଼ି ଉଚ୍ଚ ଶିକ୍ଷିତ ହୋଇ ଦେଶ ଓ ସ୍ୱଜାତିର ସେବା କରିବେ ଓ ଇଂରେଜ ସରକାରଙ୍କୁ ବିତାଡ଼ିତ କରି ଶତ ଶତ ଆଦିବାସୀ ଭାଇ ଓ ଭଉଣୀଙ୍କ ମୁହଁରେ ହସ ଫୁଟାଇବେ । ତେଣୁ ସେ ପିତାମାତାଙ୍କର ଅନୁମତି ନେଇ ତାଙ୍କ ଗ୍ରାମଠାରୁ ବହୁ ଦୂରରେ ଥିବା ଚାଇଁବସା ଗ୍ରାମରେ ଥିବା ଏକ ଉଚ୍ଚ ପ୍ରାଥମିକ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ୧୮୮୬ ମସିହାରେ ନାମ ଲେଖାଇ ୧୮୯୦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପାଠ ପଢ଼ିଥିଲେ । ଠିକ୍ ସେଠାରେ ମଧ୍ୟ ମିଶନାରୀ ସ୍କୁଲର ଶିକ୍ଷକମାନେ ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମକୁ ନିନ୍ଦା କରି ଖ୍ରୀଷ୍ଟଧର୍ମରେ ଦୀକ୍ଷିତ କରାଇବା ପାଇଁ ଶିଷ୍ୟମାନଙ୍କୁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଉଥିଲେ । ଘଟଣାକ୍ରମରେ ମିଶନାରୀ ଦାୟିତ୍ୱରେ ଥିବା ଶିକ୍ଷକ ରେଭରେଣ୍ଡ ସାହେବ ଓ ଡାକ୍ତର ନଟ୍ରେଟ୍‌ଙ୍କର କୁଚକ୍ରାନ୍ତ ବିର୍ସାଙ୍କୁ ଅଛପା ରହିଲା ନାହିଁ । ତେଣୁ ସେଠାରେ କେତେଜଣ ସହପାଠୀଙ୍କୁ ଏକାଠି କରାଇ ଆନ୍ଦୋଳନର ବିଜ ରୋପଣ କଲେ । ତାଙ୍କରି ବଳିଷ୍ଠ ନେତୃତ୍ୱରେ ସେଠାରେ ହିନ୍ଦୁଧର୍ମର ସମ୍ମାନ ରଖିବାରେ ସମର୍ଥ ହୋଇଥିଲେ । ଏଥିପାଇଁ ତାଙ୍କୁ ବହୁ ପ୍ରକାର ଦଣ୍ଡ ଭୋଗିବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା । ଏପରିକି ତାଙ୍କୁ ବହୁ ଥର ଚାବୁକ ପ୍ରହାର, ଲାଠି ପ୍ରହାର, ପାଣି ଇତ୍ୟାଦିର ବାଛନ୍ଦ ଦଣ୍ଡର ଶିକାର ହୋଇଥିଲେ । ସର୍ବଶେଷରେ ମିଶନାରୀ ବିଦ୍ୟାଳୟର ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କ କଥାକୁ ଅସ୍ୱୀକାର ଓ ଅବମାନନା କରି ପାଠପଢ଼ା ଛାଡ଼ି ଘରକୁ ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ କରିଥିଲେ ।

ସଂସ୍କାରକ ବିର୍ସା ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷା ଓ ଭବିଷ୍ୟତ ଉନ୍ନତିକୁ ପଛରେ ପକାଇ ଅଣ୍ଟା ଭିଡ଼ିଥିଲେ ଆଦିବାସୀ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ତଥା ମୁଣ୍ଡା, କୋହ୍ଲ, ସାନ୍ତାଳ ଓ ରାଓ ଇତ୍ୟାଦିମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଥିବା ଅନ୍ଧବିଶ୍ୱାସ ଓ କୁସଂସ୍କାର ପ୍ରଥାକୁ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରି, ଏକ ସୁସ୍ଥ ଓ ସୁସଂଗଠିତ ସମାଜ ଗଠନ କରିବା । ସଦାସର୍ବଦା ଏହି ପ୍ରକାର ଚିନ୍ତାଧାରା ତାଙ୍କ ମୁଣ୍ଡକୁ ଘାରୁଥାଏ । ବାପାଙ୍କ ଦାରିଦ୍ର୍ୟରେ ପେଷି ନ ରହି ସ୍ୱାବଲମ୍ବୀ ହେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ । ଶେଷରେ ତାଙ୍କ ବଡ଼ ଭଉଣୀର ଶଶୁର ଘର କାନ୍ଦାରା ଗ୍ରାମରେ ପହଞ୍ଚି, ତାଙ୍କ ମନକୁ ଆନ୍ଦୋଳନ କରୁଥିବା ଇଂରେଜ ବିରୋଧୀ ଘଟଣାମାନ କହିଲେ । ସେଠାରେ ବର୍ଷେ କାଳ ଧରି ଏକ ମୁଣ୍ଡା ପରିବାରର ଦିନ ମଜୁରିଆ ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟରତ ରହିଲେ । ତଥାପି ତାଙ୍କ ମନ ସ୍ଥିର ହେଲା ନାହିଁ । ଇଂରେଜ ସରକାରଙ୍କ ଉପରେ ଥିବା ବିଦ୍ୱେଷ ଭାବ ତାଙ୍କ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶିରାପ୍ରଶିରାରେ ଉଙ୍କି ମାରୁଥିଲା ।

ପ୍ରଥମାର୍ଦ୍ଧରେ ତାଙ୍କର ବଳିଷ୍ଠ ନେତୃତ୍ୱ ଓ ଅସୀମ ସାହସିକତା ବଳରେ ସେ ହଜାର ହଜାର ମୁଣ୍ଡା ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ଲୋକମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ଇଂରେଜ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଯୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ ପ୍ରୟାସ କରିଥିଲେ । ବ୍ୟସ୍ତ ଓ ବିବ୍ରତ ମନରେ ସେ କାନ୍ଦାର ଛାଡ଼ି ବନ୍ଦଗାଁକୁ ପଳାଇ ଯାଇ ସେଠାରେ ବୈଷ୍ଣବ ଧର୍ମର ପଣ୍ଡିତ ଆନନ୍ଦ ପାଣ୍ଡେଙ୍କୁ ଗୁରୁ କରି ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମର ତତ୍ତ୍ୱ ଶିକ୍ଷାଲାଭ କରିଥିଲେ। ଅପରପକ୍ଷରେ ଶହ ଶହ ଆଦିବାସୀ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର କନ୍ଧ, କୋହ୍ଲ, ମୁଣ୍ଡାମାନଙ୍କର ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଓ ଇଂରେଜ ସରକାରଙ୍କ ଉପରେ କ୍ଷୋଭ ସହ୍ୟ କରିପାରିନଥିଲେ । ସେଠାରେ ଶହ ଶହ ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଏକତ୍ର କରିଥିଲେ । ୧୮୯୪ ମସିହାରେ ଇଂରେଜ ସରକାରଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଯୁଦ୍ଧର ଡାକରା ଦେଇଥିଲେ । ୨୧ ବର୍ଷର ଜଣେ ଆଦିବାସୀ ଯୁବକ ବିର୍ସାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଥିଲା, ଶହ ଶହ ଆଦିବାସୀଙ୍କ ମନରେ ହସ ଫୁଟାଇବା ସଂଗେସଂଗେ ଇଂରେଜ

ସରକାରଙ୍କୁ ଧୂଳିସାତ କରାଇବା । ସେ ସମୟରେ ତାଙ୍କର ପିଲାଦିନର ପୁରୁଣା ବନ୍ଧୁ ଗିଡ଼ିୟନ ଗୋରହାଟଠାରେ ଇଂରେଜ ବିରୋଧୀ ଆନ୍ଦୋଳନ ପାଇଁ ସଜବାଜ ହେଉଥିଲେ । ଏହି ଖବର ଶୁଣି ବିର୍ସା ତାଙ୍କ ସହିତ ହାତ ମିଳାଇଥିଲେ । ଜଙ୍ଗଲ ବିଚ୍ଛେଦ ଆଦିବାସୀଙ୍କ ପାଇଁ ଥିଲା ଦାରୁଣ ଦୁଃଖ । କାରଣ ଜଙ୍ଗଲ ଥିଲା ଆଦିବାସୀଙ୍କର ଭାତ ହାଣ୍ଡି ସଦୃଶ । ଇଂରେଜ ସରକାରଙ୍କର ଏହି ବର୍ବୋରଚିତ ବେଆଇନ କାର୍ଯ୍ୟ ଶତଶତ ଆଦିବାସୀଙ୍କ ମନରେ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲା ଅଗ୍ନି ଶିଖାପରି ଅଶାନ୍ତି ଓ କ୍ଷୋଭ । କିନ୍ତୁ ଏହାର ନେତୃତ୍ୱ ନେବାକୁ ଯେତେବେଳେ କେହି ନଥିଲେ, ବିରାଡ଼ି କପାଳକୁ ଶିକା ଛିଣ୍ଡିଲା ପରି ଏହା ଥିଲା ବିର୍ସାଙ୍କ ପାଇଁ ଅପୂର୍ବ ସୁଯୋଗ । କିନ୍ତୁ ଆଦିବାସୀଙ୍କର ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ଇଂରେଜ ସରକାର କର୍ଣ୍ଣପାତ କରି ନଥିଲେ ।

୧୮୯୫ ମସିହାରେ ଏହି ଆଦିବାସୀ ମେଳିକୁ ସକ୍ରିୟ କରିବାପାଇଁ ବିର୍ସା ମୁଣ୍ଡା ତାଙ୍କ ଉଦ୍ୟମ ଜାରି ରଖିଥିଲେ । ଅତୀତରେ ଦୀର୍ଘ ୪୦ ବର୍ଷର ଲାଗି ରହିଥିବା ସର୍ଦ୍ଦାରମାନଙ୍କ ବିଦ୍ରୋହ କୌଣସି ସୁଫଳ ମିଳି ନଥିଲା । କ୍ରମଶଃ ସମସ୍ତ ଆଦିବାସୀଙ୍କର ମନୋବଳ ଦୁର୍ବଳ ହୋଇଥିଲା । ଏହି ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ ସମୟରେ ୨୧ ବର୍ଷର ଆଦିବାସୀ ଯୁବକ ବିର୍ସା ମୁଣ୍ଡା ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କ ଭିତରେ ସମସ୍ତ ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କ ସହିତ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଓ ସାମୂହିକ ସମ୍ପର୍କ ରଖିବା ସଂଗେସଂଗେ ସର୍ବାଙ୍ଗୀନ ଉନ୍ନତି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ଅଣ୍ଟା ଭିଡ଼ି ଥିଲେ ।

ଅହରହ ସେ ପାଦରେ ଚାଲି ଚାଲି ପାହାଡ଼ ପର୍ବତ ଘେରା ବଣ, ଜଙ୍ଗଲ, ନଦୀ, ନାଳ ସବୁ ଅତିକ୍ରମ କରି ଗ୍ରାମକୁ ଗ୍ରାମ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଅନ୍ଧବିଶ୍ୱାସ ଓ କୁସଂସ୍କାର ସମ୍ପର୍କରେ ବୁଝାଇଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କର ଦୁଃଖରେ ସମଦୁଃଖୀ ମଧ ହେଉଥିଲେ । ଆଉମଧ ସାହୁ, ମହାଜନ, ମିଶନାରୀ ଓ ଇଂରେଜ ସରକାରଙ୍କର ଅନ୍ୟାୟ ଓ ଶୋଷର ନୀତି ସମ୍ପର୍କରେ ଧାରଣା ଦେଉଥିଲେ । ଫଳରେ ସେ ହୋଇଯାଇଥିଲେ ସମସ୍ତ ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କର ପ୍ରିୟଭାଜନ । ତାଙ୍କର ବଳିଷ୍ଠ ନେତୃତ୍ୱ ନିଷ୍ପାପର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ତଥା ନିଃସ୍ୱାର୍ଥପର ସେବା ଗୁଣରେ ହଜାର ହଜାର ଜନତା ଆସ୍ଥା ଓ ବିଶ୍ୱାସ ପୋଷଣ କରିଥିଲେ । କ୍ରମଶଃ ସେ ହୋଇଯାଇଥିଲେ ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କର ରାଜା । ରଜାଙ୍କ ପରି ତାଙ୍କୁ ସମସ୍ତେ ଭକ୍ତି ଓ ସମ୍ମାନ ଦେଇଥିଲେ । କେହି କେହି ତାଙ୍କୁ ଭଗବାନଙ୍କର ଅବତାର ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରିବାକୁ ପଛାଇ ନଥିଲେ । ଅତୀତର ଇଂରେଜମାନଙ୍କର ନାରକୀୟ ଓ ପାଶବିକ ଅତ୍ୟାଚାରର ଶିକାର ହୋଇଥିବା ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କ ମନରେ ବିର୍ସାଙ୍କର ନୀତି ଉପଦେଶ ଏକ ନୂତନ ମୋଡ଼ ନେଇଥିଲା । ଅଧିକ ଭାବରେ ସେମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଭାବିତ କରାଇଥିଲା ବିର୍ସାଙ୍କର ଇଂରେଜ ବିରୋଧୀ ଘଟଣାଗୁଡ଼ିକ । ଇଂରେଜମାନଙ୍କର ଜଙ୍ଗଲ ନିଷିଦ୍ଧ ଆଇନ ଖୋରାକ ଯୋଗାଇଥିଲା ସମସ୍ତ ଆଦିବାସୀ ଜନତାଙ୍କୁ ।

ବିର୍ସାଙ୍କର ଇଂରେଜ ସରକାରଙ୍କ ପାଖରେ କେତୋଟି ଦାବି କରିଥିଲେ । ଏହି ଦାବିଗୁଡ଼ିକ ସମସ୍ତ ଆଦିବାସୀଭ ଭାଇ ଭଉଣୀମାନେ ସହଜରେ ସମର୍ଥନ କରିବା ସଂଗେସଂଗେ ବିର୍ସାଙ୍କ ପଛରେ ଅଣ୍ଟାଭିଡ଼ି ଠିଆ ହୋଇଥିଲେ । ଦାବୀଗୁଡ଼ିକ ଥିଲା – (୧) ସେବକ ପଟ୍ଟା ନଲେଖିବା, (୨) କୌଣସି ଖଜଣା (କର) ନ ଦେବା, (୩) ସରକାରଙ୍କର ବନ୍ଧୁକ ମୂନକୁ ନ ଡରିବା, (୪) ଜଙ୍ଗଲ ଉଚ୍ଛେଦ ଆଇନ ଉଚ୍ଛେଦ କରିବା, (୫) ଖ୍ରୀଷ୍ଟଧର୍ମକୁ ଗ୍ରହଣ ନ କରିବା, (୬) ସାହୁ ମହାଜନଙ୍କର ଓ ଜମିଦାରମାନଙ୍କର ମନମୁଖୀ, ଶୋଷଣ ଓ ଅନ୍ୟାୟ କାର୍ଯ୍ୟ ବନ୍ଦ କରିବା । ବିର୍ସା ଓ ତାଙ୍କର କେତେଜଣ ସହକର୍ମୀ ସମଗ୍ର ଆଦିବାସୀ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ଅଞ୍ଚଳର ଇଲାକା ଇଲାକା ବୁଲି ବୁଲି ସଭା ମାଧ୍ୟମରେ ନିରୀହ ଓ ସରଳ ଭାଇଭଉଣୀମାନଙ୍କୁ ଦାବି ବାବଦରେ ବୁଝାଇଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଓଜସ୍ୱିନୀ ଭାଷଣରେ ହଜାର ହଜାର ଆଦିବାସୀ ଉଦ୍‌ବୁଦ୍ଧ ହୋଇ ଇଂରେଜ ସରକାରଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ସଶସ୍ତ୍ର ବିଦ୍ରୋହ ପାଇଁ ଶପଥ କରିଥିଲେ ।

ସମୟଚକ୍ରରେ ସମସ୍ତ ଆଦିବାସୀଙ୍କର ଅଧାପଢୁଆ ଯୁବକ ବିର୍ସା ମୁଣ୍ଡାଙ୍କ ଉପରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ୱାସ ଜାଗ୍ରତ ହୋଇଥିଲା । ବିର୍ସାଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱ ସେଠାକାର ବାତାବରଣକୁ ଏକ ନବଜାଗରଣର ପରିବେଶ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲା । ଫଳରେ ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କର ମେଳି ଦେଖି ବ୍ରାହ୍ମଣ, ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନ, ଧର୍ମଯାଜକ, ମହାଜନ, ଜମିଦାର ତଥା ଗୋରା ସରକାର ଭୟଭୀତ ହୋଇଯାଇଥିଲେ । ମହାସମୁଦ୍ର ଜଳରାଶି ପରି ଚାହୁଁ ଚାହୁଁ ସମସ୍ତ ଆଦିବାସୀ ଇଲାକାର ଆବାଳ–ବୃଦ୍ଧ–ବନିତା ସମବେତ ହୋଇଥିଲେ ଚାଲକାଦ ନାମକ ଏକ ସ୍ଥାନରେ । ବିର୍ସାଙ୍କ ବଳିଷ୍ଠ ନେତୃତ୍ୱରେ ଆଦିବାସୀଙ୍କର ସଶସ୍ତ୍ର ବିଦ୍ରୋହ ସରକାରଙ୍କର ମାନଦଣ୍ଡକୁ ଦୋହଲାଇ ଥିଲା । ଅନ୍ୟପକ୍ଷରେ ବିର୍ସାଙ୍କ ଲୋକପ୍ରିୟତା ଦିନକୁ ଦିନ ବୃଦ୍ଧି ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେ ସମୟରେ ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ହଇଜା, ବସନ୍ତ, ମରୁଡ଼ି, ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ଇତ୍ୟାଦି ପ୍ରାକୃତିକ ବିପଦ ଦେଖାଯାଉଥିଲା, ସେଠାରେ ବିର୍ସା ମୁଣ୍ଡା ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ରୋଗ ଓ ବ୍ୟାଧି ପ୍ରପୀଡ଼ିତଙ୍କର

ସେବା ଶୁଶ୍ରୁଷା କରିବା ସଂଗେସଂଗେ ଗଛର ଚେରମୂଳି ଔଷଧ ଦେଇ ରୋଗମୁକ୍ତ କରୁଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ମନରେ ଥିବା ଅନ୍ଧବିଶ୍ୱାସ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଭାବରେ ବୁଝାଇ ଦୂର କରୁଥିଲେ । ଯଦିଓ ସେ ଆଦିବାସୀ ସଂପ୍ରଦାୟର ଏକ ଅନଗ୍ରସର ଅଧାପାଠୁଆ ଯୁବକ ଥିଲେ, କିନ୍ତୁ ସେ ଜଣେ ସାଧୁସନ୍ଥ ପରି ନୀତି ଉପଦେଶ ମାଧ୍ୟମରେ ଲୋକମାନଙ୍କ ହୃଦୟରେ ବିଶ୍ୱାସ ଜନ୍ମାଇ ପାରୁଥିଲେ । ସେ ସମସ୍ତ ଆଦିବାସୀଙ୍କ ପାଖରେ ଗୋଟିଏ ଧର୍ମ ପ୍ରଚାର କଲେ । ତାହା ହେଲା ଚୋରି କରିବା, ମିଛ କହିବା, ହତ୍ୟା କରିବା ମହାପାପ ଅଟେ । ଭିକ୍ଷା କରିବା ଏକ ପ୍ରକାର ଘୃଣ୍ୟ ବୃତ୍ତି । ଧର୍ମଯାଜକ ଓ ପୁରୋହିତଙ୍କ କଥାନୁସାରେ ବହୁ ଦେବତା ପୂଜା କରିବା ଅନାବଶ୍ୟକ । ଭୂତ, ପ୍ରେତ ଓ ଡାହାଣୀ ଇତ୍ୟାଦି ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଅନ୍ଧବିଶ୍ୱାସ । ଏହାକୁ ବିଶ୍ୱାସ କରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ପାହାଡ଼, ପର୍ବତ, ନଦନଦୀ, ବଣଜଙ୍ଗଲଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ସମସ୍ତ ଆଦିବାସୀ ଭାଇମାନେ ଯେପରି ଏକ ନୂତନ ଧର୍ମରେ ଦୀକ୍ଷିତ ହୋଇଛନ୍ତି । ଯେଉଁ କେତେଜଣ ବୃଦ୍ଧ ସର୍ଦ୍ଦାରମାନେ ବିର୍ସାଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପକୁ ଦୂରରୁ ଦେଖୁଥିଲେ, ସେମାନେ ସମସ୍ତ ଏକ ସ୍ୱରରେ ସେହି ଧର୍ମରେ ଦୀକ୍ଷିତ ହୋଇଥିଲେ । ସେମାନେ ବହୁମୂଲ୍ୟ ସମୟ ଓ ଶକ୍ତି ବିନିଯୋଗ କରି ସେହି ଧର୍ମର ପ୍ରଚାର ଓ ପ୍ରସାର କରିଥିଲେ।

ବିର୍ସା ମୁଣ୍ଡାଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ଆଦିବାସୀଙ୍କର ସାଂଗଠନିକ ପରାକ୍ରମ ଦେଖି ଇଂରେଜ ସରକାର ଭୟଭୀତ ହୋଇ, ସେମାନଙ୍କ ଉପରେ ତୀକ୍ଷ୍ଣ ଦୃଷ୍ଟି ରଖିଥିଲେ । ବିର୍ସାଙ୍କୁ ବନ୍ଦୀ କରିବା ପାଇଁ ବାଟ ଖୋଜି ବୁଲିଲେ । ୧୯୯୫ ମସିହା ଅଗଷ୍ଟ ଛଅ ତାରିଖରେ ବିର୍ସା ନିର୍ଭୀକତା ସହିତ ବାମରାଠାରେ ଘୋଷଣା କଲେ ଯେ ଏକ ମୁଣ୍ଡା ରାଜ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହେବ ଓ ଇଂରେଜ ସରକାର ଆମ ଦେଶରୁ ବିତାଡ଼ିତ ହେବେ । ସିଂହଭୂମିର ତତ୍କାଳୀନ ଡେପୁଟି ସୁପରିଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ ମିଅର୍ସ ସାହେବ ବାମରା ଥାନାକୁ ଖବର ପଠାଇଥିଲେ, ବିର୍ସାଙ୍କୁ ଗିରଫ କରିବା ପାଇଁ । ଅନ୍ୟ ଦୁଇଜଣ କନେଷ୍ଟବଳ ବିର୍ସାଙ୍କୁ ବନ୍ଦୀ କରିବା ପାଇଁ ଯାଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଶେଷରେ ପରାସ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ପୁନର୍ବାର ୟୁସିପି ନାମକ କନେଷ୍ଟବଳ ବିର୍ସାଙ୍କୁ ବନ୍ଦୀ କରିବା ପାଇଁ ଯାଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ଆତିଥ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କରି ପଳାଇ ଆସିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହୋଇଥିଲେ । ଦିନଥିଲା ଯେଉଁ ଆଦିବାସୀମାନେ ପୋଲିସକୁ ଦେଖିଲେ ଭୟଭୀତ ହୋଇ ଲୁଚିଛପି ଯାଉଥିଲେ, କିନ୍ତୁ ଆଜି ପୋଲିସକୁ ଦେଖି ନିର୍ଭୀକତା ସହିତ ଖାତିର ନକରି ବିତାଡ଼ିତ କରି ଦେଉଛନ୍ତି । ଏହାଥିଲା ଇଂରେଜ ସରକାରଙ୍କ ପାଇଁ ମୁଣ୍ଡବିନ୍ଧାର କାରଣ । ବିସ୍ମିତ ହୋଇଯାଇଥିଲା ପୋଲିସ ବାହିନୀ ଆଦିବାସୀଙ୍କର ସାଂଗଠନିକ ଶକ୍ତି ଦେଖି । ବିର୍ସାଙ୍କ ଉପରେ ସରକାରଙ୍କର ରାଗ ଦ୍ୱିଗୁଣିତ ହୋଇଥିଲା । ତେଣୁ କୂଟନୀତିରେ ପ୍ରବୀଣ ଇଂରେଜ ସରକାର ଦୁଇଟି ମିଥ୍ୟା ଅଭିଯୋଗରେ ବିର୍ସାଙ୍କୁ ଗିରଫ କରିଥିଲେ । ପ୍ରକାଶ ଥାଉ କି ମିଥ୍ୟା ଓ ଅନ୍ୟାୟକୁ ପାଥେୟ କରି ପାଦ୍ରି ହପମ୍ୟାନ ସରକାରଙ୍କୁ ସୂଚନା ଦେଇଥିଲେ ଯେ, ସମସ୍ତ ମିଶନାରୀଙ୍କୁ ହତ୍ୟା କରିବା ପାଇଁ ବିର୍ସା ମୁଣ୍ଡା ତାଙ୍କ ଅନୁଗାମୀମାନଙ୍କୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଇଥିଲେ । ଆଉମଧ୍ୟ ବନ୍ଦଗାଁର ଅତ୍ୟାଚାରୀ ଜମିଦାର ଜଗମୋହନ ସିଂହ ସମେତ ଅନ୍ୟ ଜମିଦାରମାନେ ସରକାରଙ୍କୁ ଅଭିଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ ଯେ ବିର୍ସା ମୁଣ୍ଡାଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ଅନ୍ୟ ଆଦିବାସୀମାନେ ବିଦ୍ରୋହ କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଉଛନ୍ତି । ତେଣୁ ମିଥ୍ୟା ଅଭିଯୋଗରେ ଫୌଜଦାରୀ ଆଇନର ୩୫୩ ଓ ୫୦୫ ଧାରା ଅନୁସାରେ ୧୮୯୫ ମସିହା ଅଗଷ୍ଟ ୧୬ ତାରିଖ ମଧ୍ୟରାତିରେ ରାଞ୍ଚିର ଡେପୁଟି ସୁପରିନ୍‌ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ ମିୟର୍ସ ସାହେବ ଏକ ବିରାଟ ମୁସଲମାନ ପୋଲିସ ବାହିନୀଙ୍କୁ ନେଇ ଲୁକ୍କାୟିତ ଅବସ୍ଥାରେ ବିର୍ସା ଓ ତାଙ୍କର ୧୫ ଜଣ ସହକର୍ମୀଙ୍କୁ ଗିରଫ କରିଥିଲେ । ଏହି ବିଚାର ଏକତରଫା ଥିଲା । କାରଣ ବିର୍ସା ମୁଣ୍ଡାଙ୍କ ତରଫରୁ କୌଣସି ଓକିଲ ଦିଆଯାଇ ନଥିଲା । ବିଚାର ସମୟରେ ସେ ଦୃଢ଼ତାର ସହ ଘୋଷଣା କଲେ ତାଙ୍କର କୌଣସି ଦୋଷ ନାହିଁ । ସେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ । ତେଣୁ ସେ ଆତ୍ମସମର୍ପଣ କରି ଦୋଷ ସ୍ୱୀକାର କରିବାର ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠୁ ନାହିଁ । ବିଚାରପତି ତାଙ୍କ କଥାକୁ ଭ୍ରୂକ୍ଷେପ ନକରି ଦୁଇବର୍ଷ କାରାବରଣ ଦଣ୍ଡ ଦେଇଥିଲେ । ଏହି କାରାବରଣ ତାଙ୍କୁ ସମସ୍ତ ବିଦ୍ରୋହ ପାଇଁ ନୂତନ ଆଲୋକ ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲା । ମହାରାଣୀ ଭିକ୍ଟୋରିଆଙ୍କ ଜୟନ୍ତୀ ଅବସରରେ ସମସ୍ତ କଏଦୀ ଜେଲରୁ ଖଲାସ ହୋଇଥିଲେ, ସେହି ନୀତିରେ ବିର୍ସା ଓ ଅନ୍ୟ ୧୫ ଜଣଙ୍କୁ ଖଲାସ କରାଯାଇଥିଲା ।

କୌଶଳୀ ଇଂରେଜ ସରକାର ଭାବିଥିଲେ ବିର୍ସାଙ୍କୁ ଗିରଫ କରି ଦେଲେ ବିଦ୍ରୋହ ଦମନ ହୋଇଯିବ । କିନ୍ତୁ ତାହା ପରିବର୍ତ୍ତେ ବିଦ୍ରୋହ ଏକ ବିରାଟ ରୂପ ନେଇଥିଲା । ବିର୍ସା ଜେଲ ଯିବା ପୂର୍ବରୁ ଏକ ଭବିଷ୍ୟତ ବାଣୀ କହିଥିଲେ – ଆଗକୁ ଘୋର ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ ଆସୁଛି, ଅନାବୃଷ୍ଟି ହୋଇ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ହୋଇଯିବ । ବାସ୍ତବରେ ତାହା ସତ୍ୟରେ ପରିଣତ ହେଲା । ଏଥିପାଇଁ ବିର୍ସାଙ୍କୁ ଧନ୍ୟବାଦ ଦେବା ସଂଗେସଂଗେ ପ୍ରକୃତ ଭଗବାନଙ୍କର ଅବତାର ବୋଲି ଆଦିବାସୀମାନେ ବିଶ୍ୱାସ କରିଥିଲେ । ଦୁର୍ଭିକ୍ଷର କରାଳ ଛାୟ ପ୍ରାୟ ୭/୮ ଶହ ମାଇଲ ଧରି ବ୍ୟାପି ଗଲା । ଆଦିବାସୀମାନେ

ଭୋକ ବିକଳରେ ତାଟିଆ କାମୁଡ଼ିଲା ନୀତିରେ ଅଟଳ ରହିଲେ । ସରକାର ଏଥିରେ କର୍ଣ୍ଣପାତ ନକରି ତାଙ୍କ ଶୋଷଣ ନୀତିରେ ଅଟଳ ରହିଲେ । ଫଳରେ ଆଦିବାସୀଙ୍କର ସରକାରଙ୍କ ପ୍ରତି ଅଶାନ୍ତିର କ୍ଷୋଭ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଲା । ବିରାଡ଼ି କପାଳକୁ ଶିକା ଛିଣ୍ଡିଲା ପରି ଠିକ୍ ଏହି ସମୟରେ ବିର୍ସା ଜେଲରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ବିର୍ସାଙ୍କ ଉପସ୍ଥିତି ଓ ପରାମର୍ଶ ବିଦ୍ରୋହକୁ ଗତିଶୀଳ କରାଇଥିଲା । ଫଳରେ ପ୍ରଜାମାନେ ଜବରଦସ୍ତି ସାହୁ, ମହାଜନଙ୍କର ଧନ ରତ୍ନ ଯଥା– ଚାଉଳ, ଧାନ ଇତ୍ୟାଦି ନେଇଗଲେ । ସରକାରଙ୍କର ଖଜଣା ଇତ୍ୟାଦି ଦେଲେ ନାହିଁ । ଅପରପକ୍ଷରେ ସାହୁ, ମହାଜନ, ରାଜା କର୍ମଚାରୀଙ୍କର ଜୁଲମ ମଧ୍ୟ ଅଧିକାରୁ ଅଧିକ ହେଲା ।

ସଶସ୍ତ୍ର ବିହୀନ ସଂଗ୍ରାମଦ୍ୱାରା ଇଂରେଜ ସରକାର ଗାଦି ଛାଡ଼ିବେ ନାହିଁ ବୋଲି ବିଚକ୍ଷଣ ବୁଦ୍ଧି ସମ୍ପନ୍ନ ଯୋଦ୍ଧା ବିର୍ସାଙ୍କୁ ଅଛପା ନଥିଲା । ସଶସ୍ତ୍ର ବିଦ୍ରୋହ କରିବାକୁ ଡାକରା ଦେଲେ ବିର୍ସା ମୁଣ୍ଡା । ତେଣୁ ଇଲାକାକୁ ଇଲାକା ଅହର୍ନିଶି ପାଦରେ ବୁଲି ହଜାର ହଜାର ସଂଗ୍ରାମୀ ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କୁ ଏକାଠି କରାଇଥିଲେ । ତତ୍‌ପରେ ଦଳ ଦଳ କରି କେତେଗୁଡ଼ିଏ ବିପ୍ଳବୀ ବାହିନୀ ଗଠନ କଲେ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ବାହିନୀରେ ପୁରୁଖା ସର୍ଦ୍ଦାରମାନଙ୍କୁ ସେହିସବୁ ଛାଉଣୀର ମୁଖିଆ ଭାବରେ ନିଯୁକ୍ତ କରିଥିଲେ । ଏହିସବୁ ଛାଉଣୀଗୁଡ଼ିକ ଥିଲା – ଛୋଟନାଗପୁର, ସିଂହଭୂମି, ରାଞ୍ଚି, ନବରତନଗଡ଼, ସୁନ୍ଦରଗଡ଼, ବନ୍ଦଗାଁଓ, ବଣାଇ, ଡୋମବାରି, ଚାଲକାନ୍ଦ, ଚାଇଁବସା ଓ ହାସଦା ଇତ୍ୟାଦି । ପ୍ରତି ୫/୬ କୋଶ ଦୂରତ୍ୱରେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଘାଟିମାନ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଲା । ଫଳରେ ହଜାର ହଜାର ସଂଗ୍ରାମୀ ଖଣ୍ଡା, ତରୁଆଲ, ଧନୁଶର, ବର୍ଚ୍ଛା, କୁରାଢ଼ୀ କଟୁରୀ ଇତ୍ୟାଦି ମାରଣାସ୍ତ୍ର ଧରି ବିର୍ସାଙ୍କ ପଛପଟେ ଠିଆ ହୋଇଥିଲେ । ଖାଇବା, ଶୋଇବା ଓ ପାଣିପବନକୁ ଭୂକ୍ଷେପ ନକରି ୧୯୯୫ଠାରୁ ୧୯୯୯ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରସ୍ତୁତି କାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଥିଲା । ବିର୍ସାଙ୍କର ସାମରିକ ଶକ୍ତିକୁ ଦେଖି ସରକାର ଭୟଭୀତ ହେବା ସହିତ ପରାଜୟର ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖୁଥିଲେ । ବିଶେଷତଃ ମୁଣ୍ଡାଙ୍କ ରଣକୌଶଳର ଆହ୍ୱାନକ୍ରମେ ହଜାର ହଜାର ଲଢୁଆ ମୁଣ୍ଡା ପରିବାରର ଆବାଳ–ବୃଦ୍ଧ–ବନିତା ଖାଦ୍ୟ ସାମଗ୍ରୀ ନିଆଁହୁଳା, ବର୍ଚ୍ଛା, ଧନୁତୀର ସହ ୩୦୦ ଫୁଟ ଉଚ୍ଚତା ବିଶିଷ୍ଟ ଡାମୋରା ପାହାଡ଼ ଉପରେ ସଂଗ୍ରାମ ପାଇଁ ସୁସଜ୍ଜିତ ହୋଇଥିଲେ । ଯେଉଁଦିନ ପରସ୍ପର ସମ୍ମୁଖ ଯୁଦ୍ଧ ହୋଇଥିଲା ସେ ଦିନ ଥିଲା ୧୮୯୯ ମସିହା ଡିସେମ୍ବର ୯ ତାରିଖ ।

ହଜାର ହଜାର ସଂଖ୍ୟାର ଅବହେଳିତ ଓ ନିର୍ଯ୍ୟାତିତ ସଂଗ୍ରାମୀ ଇଂରେଜ ସରକାରଙ୍କ ଦମନ ଓ ଶୋଷଣରେ ଶିକାର ଧୈର୍ଯ୍ୟଚ୍ୟୁତ ହୋଇ ଝାମ୍ପ ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ ବିଦ୍ରୋହର ମଇଦାନକୁ । ଏହା ଥିଲା ସେମାନଙ୍କର ସ୍ୱକୀୟ ଓ ନ୍ୟାଯ୍ୟ ଦାବି । ଏହି ଖବର ଜାଣିପାରି ତତ୍କାଳୀନ ଡ.ଏସ୍.ପି. ମି. ଫୋର୍ଡ୍‌ର୍ସ ଓ ଡେପୁଟି କମିଶନର ଷ୍ଟ୍ରିଟ ଫିଲିଡ଼ରଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ପ୍ରାୟ ୨୦୦ ପୋଲିସ ବାହିନୀ ଡାମ୍ବୋରା ପାହାଡ଼ର ଚତୁଃପାର୍ଶ୍ୱକୁ ଘେରାଉ କରି ସେମାନଙ୍କ ଉପରେ ପ୍ରତି ଆକ୍ରମଣ କରିଥିଲେ ବନ୍ଧୁକ ମୂନରେ । ପ୍ରଥମେ ଆତ୍ମସମର୍ପଣ କରିବାକୁ ପୋଲିସ କହିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତାହାକୁ ସଂଗ୍ରାମୀମାନେ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରିଥିଲେ । ଚାହୁଁ ଚାହୁଁ କ୍ଷଣକ ମଧ୍ୟରେ ପୋଲିସର ଗୁଳି ବିନିମୟ ଫଳରେ ନରସିଂହ ମୁଣ୍ଡା ସମେତ ୨୦୦ ସଂଗ୍ରାମୀ ପାହାଡ଼ ତଳକୁ ଖସି ପଡ଼ି ଶହୀଦ ହୋଇଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଅଳ୍ପକେ ବିର୍ସା ମୁଣ୍ଡା ରକ୍ଷା ପାଇ ଲୁକ୍କାୟିତ ଭାବେ ଚକ୍ରଧରପୁର ଜଙ୍ଗଲକୁ ପଳାଇ ଯାଇଥିଲେ ।

ଏହିସବୁ ଖଣ୍ଡ ପ୍ରଳୟର ବହ୍ନି ଉଭୟଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଛକାପଞ୍ଝା ଭାବରେ ଚାଲୁ ରହିଥିଲା ବିପ୍ଳବୀ ବିର୍ସା ମୁଣ୍ଡା ଧରାପଡ଼ିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ । ଯେଉଁଠାରେ ସୁବିଧା ପାଉଥିଲେ ସଂଗ୍ରାମୀମାନେ ଏକାଠି ଭାବରେ ଗୋରା ସାହେବ ଓ ମିଶନାରୀଙ୍କର ଘର ପୋଡ଼ି ପକାଉଥିଲେ । ସିଂହଭୂମି ଜିଲ୍ଲାର ପୋଡ଼ାହାଟଠାରେ ଥିବା ଥାନା ଓ ଗୀର୍ଜାରେ ନିଆଁ ଲଗାଇଥିଲେ । ରାଞ୍ଚିର ମୁଖ୍ୟ ବିଚାରାଳୟ ଉପରେ ଆକ୍ରମଣ କରିବା ଅବସରରେ ଜଣେ ଗୋରା ପୋଲିସ ଅଫିସରଙ୍କ ସମେତ ୪ ଜଣ ପ୍ରାଣ ହରାଇଥିଲେ । ଜର୍ମାନ ମିଶନାରୀର ଜଣେ ସାହେବ ମୃତ୍ୟୁମୁଖରୁ ରକ୍ଷା ପାଇଥିଲେ । ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ଧ୍ୱଂସବିଧ୍ୱଂସ ହୋଇଥିଲା ସିଂହଭୂମିର ଚକ୍ରଧରପୁର ସହର । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଥାନାରେ ନିଆଁ ଲଗାଇ ଘେରାଉ କରିଥିଲେ ପୋଲିସ ତଥା ଗୋରା ଲୋକଙ୍କୁ । ଏହି ସତ୍ୟ ଓ ନ୍ୟାୟର ବିଦ୍ରୋହ ଆଣି ଦେଇଥିଲା ଇଂରେଜ ସରକାରଙ୍କୁ ଏକ ବିରାଟ ଧକ୍କା । ସମସ୍ତ ସାହୁ, ମହାଜନ, ଜମିଦାର, ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ ଧର୍ମଯାଜକମାନେ ଘରଦ୍ୱାର ଛାଡ଼ି ଲୁଚିଛପି ରହିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହୋଇଥିଲେ । ତଥାପି ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ପ୍ରାୟ ୨୦ ଜଣ ମୃତ୍ୟୁବରଣ କରିଥିଲେ ଓ ଶତାଧିକ ଆଘାତପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ପରିଶେଷରେ କୌଶଳୀ ସଂଗ୍ରାମୀ ବିର୍ସା ମୁଣ୍ଡାଙ୍କୁ ଧରିବାର ବିଫଳ ହୋଇ ଏକ ଘୋଷଣାପତ୍ର ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ । ଏହା ଥିଲା ଯେଉଁ ଲୋକ ବିର୍ସା ମୁଣ୍ଡାଙ୍କୁ ଧରାଇ ଦେବ ତାଙ୍କୁ ୫୦୦ ଟଙ୍କା ପୁରସ୍କାର ପାଇବ ।

୧୯୦୦ ମସିହା ଜାନୁଆରୀ ମାସ ୫ ତାରିଖରେ ବିର୍ସା ଓ ତାଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ସହଯୋଗୀ ଗୟାମୁଣ୍ଡାକୁ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବାକୁ ଆସିଥିବା ୨ ଜଣ ପୋଲିସ ଜୟରାମ ଓ ବୁନ୍ଦୁକୁନା ଓଟକେଡ଼ି

ଗ୍ରାମ ନିକଟସ୍ଥ ତାଜନୀ ନଦୀର କୂଳରେ କୋଚିଲା ତୀର ମାରି ଓ କୁରାଢ଼ୀରେ ହାଣି ହତ୍ୟା କରିଥିଲେ । ସେହି ମାସର ୬ ତାରିଖରେ ଆଦିବାସୀମାନେ ବୁରୁଜୁ ନିକଟରେ ଏକ ଜଙ୍ଗଲ କଣ୍ଟ୍ରାକ୍ଟର ଓ ତା'ର ଚାକରକୁ ହତ୍ୟା କରିଥିଲେ । ଏହାପରେ ଚାଲିଲା ପୋଲିସ ବାହିନୀର ନିଷ୍ଠୁର ଅତ୍ୟାଚାର ଓ ଦମନଲୀଳା ଆଦିବାସୀଙ୍କ ଉପରେ । ପୋଲିସ ଗ୍ରାମକୁ ଗ୍ରାମ ବୁଲି ଶହ ଶହ ଆଦିବାସୀଙ୍କୁ ଗିରଫ କରିବା ସଂଗେସଂଗେ ଘରର ଆସବାବପତ୍ର ଭଙ୍ଗାରୁଜା କରିଥିଲେ । ଏପରିକି ଆଦିବାସୀ ଘରର ଝିଅବୋହୂଙ୍କ ଉପରେ ପାଶବିକ ଅତ୍ୟାଚାର କରିବାକୁ ପଛାଇ ନଥିଲେ । ତେଣୁ ଗ୍ରାମବାସୀମାନେ ଘରଦ୍ୱାର ଛାଡ଼ି ଜଙ୍ଗଲକୁ ପଳାଇ ଥିଲେ । ବିର୍ସାଙ୍କ ପ୍ରଥମ ସହଯୋଗୀ ତଥା ପରମ ବନ୍ଧୁଙ୍କ ଘର ଖାନତଲାସ କରି ତାଙ୍କୁ ଓ ତାଙ୍କ ପୁଅକୁ ବନ୍ଦୀ କରିଥିଲେ । ଗୁଳି ଆଘାତରେ ଗୟା ମୁଣ୍ଡାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ହୋଇଥିଲା । ଗୟାର ମୃତ୍ୟୁ ଖବର ଶୁଣି ଶହ ଶହ ଆଦିବାସୀ ଖୁଣ୍ଟି ଥାନା ଆକ୍ରମଣ କରିଥିଲେ । ବାଟରେ ରଘୁରାମ ନାମକ ଜଣେ କନେଷ୍ଟବଳଙ୍କୁ ହତ୍ୟା କରି ଥାନା ପାଖରେ ପକାଇ ଥିଲେ । ଥାନାର ପୋଲିସଙ୍କୁ ବାହାର କରି ଥାନାକୁ ପୋଡ଼ି ଦେଇଥିଲେ । ବିର୍ସା ମୁଣ୍ଡା ଧରା ନପଡ଼ିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହିପରି ତାଣ୍ଡବ ଲୀଳା ହେଉଥିଲା ଉଭୟଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ।

ବୀର ବିର୍ସା ମୁଣ୍ଡା ଶହ ଶହ ସହକର୍ମୀଙ୍କୁ ହରାଇ ଓ ଶହ ଶହ ଗିରଫ ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତିଳେ ହେଲେ ଭାଙ୍ଗି ନପଡ଼ି ବୀର ତୁଙ୍ଗ ପରି ଗ୍ରାମକୁ ଗ୍ରାମ ଲୁକ୍କାୟିତ ଭାବରେ ସଂଗ୍ରାମ ଜାରି ରଖିବା ପାଇଁ ସମସ୍ତ ଆଦିବାସୀଙ୍କୁ ଉତ୍ସାହ ଓ ପ୍ରେରଣାମୂଳକ ଆହ୍ୱାନ ଦେଇଥିଲେ । ଅପରପକ୍ଷରେ ଅତ୍ୟାଚାରୀ ଇଂରେଜ ସରକାର ବିର୍ସାଙ୍କୁ ଧରିବା ପାଇଁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅଞ୍ଚଳର ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ଥାନ ସମେତ ବଣ, ଜଙ୍ଗଲ ଓ ପାହାଡ଼ ପର୍ବତ ଖାନତଲାସ କାର୍ଯ୍ୟ ଅବ୍ୟାହତ ରଖିଥିଲେ । ୫୦୦ ଟଙ୍କା ଓ ଜମି ପଟ୍ଟା ଫେରି ପାଇବା ଲୋଭରେ ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇ ବିଶ୍ୱାସଘାତକ ମାଝି ତାମାରିୟା ନାମକ ଏକ ବ୍ୟକ୍ତି ସରକାରଙ୍କୁ ସୂଚନା ଦେଇଥିଲେ । ଯେଉଁ ଦିନ ଗୋରା ସରକାର ବିର୍ସାଙ୍କୁ ଧରିଥିଲେ ସେହିଦିନ ଥିଲା ୧୯୦୦ ମସିହା ମାର୍ଚ୍ଚ ୩ ତାରିଖ । ସେହିସ୍ଥାନ ଥିଲା ସିଂହଭୂମି ଜିଲ୍ଲା ସେନ୍ତରାଗ୍ରାମ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ସେନତ୍ରା ଜଙ୍ଗଲ । ପବନରେ ତରଙ୍ଗାୟିତ ସ୍ରୋତ ପରି ଏହି ଖବର ଆଦିବାସୀ ଅଧ୍ୟୁଷିତ ଅଞ୍ଚଳରେ ସୀମିତ ନ ରହି ଖେଳି ଯାଇଥିଲା ସମଗ୍ର ଓଡ଼ିଶାରେ । ପ୍ରଥମେ ଗିରଫ କରି ବିର୍ସାଙ୍କୁ ବନ୍ଦଗାଁ ଥାନାକୁ ନେବା ଅବସରରେ ପଥସାରା ହଜାର ହଜାର ଆଦିବାସୀ ନରନାରୀ ଅଶ୍ରୁପୂର୍ଣ୍ଣ ନୟନ ଓ ଶୋକାକୁଳ ପରିବେଶରେ ଚାହିଁ ରହିଥାନ୍ତି ତାଙ୍କର ପୂଜ୍ୟ ନେତା ତଥା ଜାତିର ଗୌରବ ବିର୍ସା ମୁଣ୍ଡାଙ୍କୁ । ତାଙ୍କୁ ବନ୍ଦଗାଁ ଥାନାରୁ ରାଞ୍ଚି ନେବା ବାଟରେ ଚାଲି ଥାଆନ୍ତି ଶତ ଶତ ଅନୁଗାମୀ ତାଙ୍କ ପଛେ ପଛେ । ବିଦ୍ରୋହକୁ ଆଶଙ୍କା କରି ତାଙ୍କୁ ରାଞ୍ଚି ଜେଲରୁ ରାତାରାତି ନେଇଗଲେ ହଜାରିବାଗ ଜେଲକୁ । ସେଠାରେ ତାଙ୍କର ଶରୀର ସୁସ୍ଥ ନରହିବାରୁ ପୁନରାୟ ରାଞ୍ଚି ଜେଲକୁ ନେଇ ଆସିଥିଲେ ।

ବିର୍ସାଙ୍କ ସମେତ ତାଙ୍କର ୫୮୧ ଜଣ ସହକର୍ମୀଙ୍କୁ ୧୭ ପ୍ରକାର ଦଫାରେ ଦୋଷୀ ସାବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ବନ୍ଦୀ କରି ଜେଲ ଭିତରେ ଥିଲେ । ସେଥି ମଧ୍ୟରୁ ୯୮ ଜଣଙ୍କୁ ବିଭିନ୍ନ ଦଣ୍ଡରେ ଦଣ୍ଡିତ କରାଯାଇଥିଲା ଓ ୩ ଜଣଙ୍କୁ ଫାଶୀ ଦିଆଯାଇଥିଲା । ଏପରିକି ତାଙ୍କ ଗୋଡ଼ ଓ ହାତକୁ ଲୌହ ଜଞ୍ଜିରୀରେ ବାନ୍ଧି ଭୀଷଣ ଭାବରେ ମାଡ଼ ଦିଆଯାଇଥିଲା । ଶେଷରେ ଖାଦ୍ୟରେ ବିଷ ମିଶାଇ ଖାଇବାକୁ ଦିଆଯାଇଥିଲା । ବିର୍ସାଙ୍କୁ ଯେତେ ଦଣ୍ଡ ଦେଲେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କୁ ସେ ଦଣ୍ଡ ବାଧୁ ନଥିଲା । କାରଣ ଏକ ମୁଣ୍ଡା ରାଜ୍ୟ ଗଠନ ଓ ସରକାର ବିତାଡ଼ିତର ନିଶା ତାଙ୍କୁ ଘାରି ରହିଥିଲା । ବିର୍ସାଙ୍କ ବିଚାର କୋର୍ଟରେ ଚାଲିଥିବାବେଳେ ତାଙ୍କ ସପକ୍ଷରେ ସାକ୍ଷ୍ୟ ଦେବା ପାଇଁ ଅପେକ୍ଷା କରିଥିବା ଲୋକଙ୍କୁ ଅନୁମତି ମିଳି ନଥିଲା । କେବଳ କୋର୍ଟରେ ବିର୍ସା ପ୍ରଳାପ କରିବା ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟକିଛି ଶୁଣିବାକୁ ମିଳୁ ନଥିଲା । ଅସହାୟ ଓ ନିରାଶ୍ରୟ ଭାବରେ ତାଙ୍କୁ ଜେଲ ଭିତରେ ରଖି କରୁଥିଲେ ଅମାନୁଷିକ ଅତ୍ୟାଚାର । ପ୍ରହାର, ଗୋଇଠା ଓ ଚାବୁକ ପ୍ରହାର ଥିଲା ଜେଲ ଭିତରେ ତାଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ଖାଦ୍ୟ । ୧୯୦୦ ମସିହା ଜୁନ ୩ ତାରିଖରେ ଇଂରେଜ ସରକାରଙ୍କ ନିର୍ମମ ଅତ୍ୟାଚାରକୁ ସହ୍ୟ କରି ନପାରି ଜେଲ ଭିତରେ ସେ ମୃତ୍ୟୁବରଣ କରିଥିଲେ ।

ଆଜି ସେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ପାଖରେ ନାହାନ୍ତି ସତ, କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କର ଦେଶ ଓ ଜାତି ପାଇଁ ଅବଦାନ ଓଡ଼ିଶା କାହିଁକି ଭାରତ ଇତିହାସରେ ଏକ ଅଧ୍ୟାୟ ସୃଷ୍ଟି କରିଅଛି । ସେ ମରି ମଧ୍ୟ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ପାଖରେ ହୋଇଗଲେ ଚିର ଅମର ।

ପ୍ଲଟ ନଂ-୬୮୫/୧୨୪୦/୩୩୨୧
ଦୁର୍ଗାମାଧବ ନଗର, ଭରତପୁର, ଭୁବନେଶ୍ୱର

{œÿ†ÿæfê Óµÿæ Ì `ÿ¢ÿ {¯ÿæ Ì : FLÿ þàÿ¿æßœÿ

ରବୀନ୍ଦ୍ର କୁମାର ବେହୁରିଆ

ଜୀବନରୁ ମୃତ୍ୟୁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯାହାକୁ ନେଇ ଅନେକ ଆଶଙ୍କା, ଉଦ୍‌ବେଗ ଓ ବିବାଦ ସେ ହେଉଛନ୍ତି ନେତାଜୀ ସୁଭାଷ ଚନ୍ଦ୍ର ବୋଷ । ଖ୍ରୀ:୧୮୯୭ ଜାନୁଆରୀ ୨୩ ତାରିଖରେ କଟକସ୍ଥ ଓଡ଼ିଆ ବଜାରର ଏକ ପୁରୁଣା ଦୋମହଲା କୋଠାଘରେ ସୁଭାଷଙ୍କ ଜନ୍ମ । ଏବେ ତାହା 'ନେତାଜୀ ସେବା ସଦନ' ନାମରେ ପରିଚିତ । ସୁଭାଷଙ୍କ ପିତା ଜାନକୀନାଥ ବୋଷ ଜଣେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଆଇନଜୀବୀ ଓ ମାତା ଜଣେ ମହୀୟସୀ ଧର୍ମ ପରାୟଣା ମହିଳା ଥିଲେ । ପିତାମାତା ଉଭୟଙ୍କ ଆଦର୍ଶ ଓ ପ୍ରେରଣାର ପ୍ରଭାବ ବଳରେ ସୁଭାଷ ବାଲ୍ୟକାଳରୁ ସରଳ, ନିରାଡ଼ମ୍ବର ନିଷ୍ଠାପର ଜୀବନଯାପନରେ ବ୍ରତୀ ଥିଲେ । ପ୍ରାଥମିକ ଶିକ୍ଷା ପରେ ପିତା ସୁଭାଷଙ୍କୁ ସ୍ଥାନୀୟ ରେଭେନ୍‌ସା କଲେଜିଏଟ୍‌ରେ ନାମ ଲେଖାଇଲେ ।

ରେଭେନ୍‌ସା କଲେଜିଏଟ ସ୍କୁଲରେ ଅଧ୍ୟୟନ କରୁଥିବା ସମୟରେ କିଶୋର ସୁଭାଷ ଚନ୍ଦ୍ର ତାଙ୍କ ଜୀବନର ଆଦର୍ଶର ସନ୍ଧାନ କରିଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ସ୍ୱାମୀ ବିବେକାନନ୍ଦ ଥିଲେ ସାରା ଦେଶର ଯୁବକଙ୍କ ଆଦର୍ଶ । ସ୍ୱାମିଜୀଙ୍କ ସାଧନା ଓ ଓଜସ୍ୱିନୀ ବକ୍ତୃତା ବହୁ ଯୁବକଙ୍କୁ ସେତେବେଳେ ପରାଧୀନ ଭାରତରେ ପ୍ରେରଣା ଦେଉଥିଲା । ଘଟଣାକ୍ରମେ କିଶୋର ସୁଭାଷ ଚନ୍ଦ୍ର ସ୍ୱାମୀ ବିବେକାନନ୍ଦଙ୍କ ରଚନାବଳୀ ଅଧ୍ୟୟନ କରିବାର ସୁଯୋଗ ପାଇଲେ ଏବଂ ସେଇଥିରୁ ତାଙ୍କ ଜୀବନର ଆଦର୍ଶ ବାଛି ନେଲେ । ମାନବସେବା ଭିତରେ ଭାରତବାସୀଙ୍କ ସେବାକୁ ସ୍ୱାମୀ ବିବେକାନନ୍ଦ ଅଗ୍ରାଧିକାର ଦେଇଥିଲେ । ଭାରତବାସୀଙ୍କୁ ସେ ଉପଦେଶ ଦେଇଥିଲେ ବଜ୍ର ଗମ୍ଭୀର ସ୍ୱରରେ କୁହ – 'ଉଲଗ୍ନ ଭାରତବାସୀ, ନିରକ୍ଷର ଭାରତବାସୀ, ବ୍ରାହ୍ମଣ ଭାରତବାସୀ, ମେହେନ୍ତର ଭାରତବାସୀ ସମସ୍ତେ ମୋ ଭାଇ ।' ଏହା ହିଁ ହେଲା କିଶୋର ସୁଭାଷ ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଜୀବନର ଆଦର୍ଶ ।

ସୁଭାଷ ଖ୍ରୀ:୧୯୧୩ରେ ରେଭେନ୍‌ସା କଲେଜିଏଟରୁ ଏଣ୍ଟ୍ରାନ୍ସ ପରୀକ୍ଷାରେ ସମଗ୍ର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଦ୍ୱିତୀୟ ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରି ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହେଲେ । ଏହାପରେ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷା ପାଇଁ କଲିକତା ପ୍ରେସିଡ଼େନ୍ସି କଲେଜରେ ତାଙ୍କ ନାମ ଲେଖା ହେଲା । ସେ ବି.ଏ. ଶ୍ରେଣୀରେ ଛାତ୍ର ଥିବାବେଳେ 'ଓଟନ୍' ନାମରେ ଜଣେ ଇଂରାଜୀ ଅଧ୍ୟାପକ ଶିକ୍ଷାଦାନ ସମୟରେ ଭାରତୀୟମାନଙ୍କୁ କଟାକ୍ଷ ପୂର୍ବକ କହିଥିଲେ, 'ତୁମେ ଭାରତୀୟଗୁଡ଼ାକ ପଶୁ ।' ଯେଉଁ ସୁଭାଷଙ୍କ ଧମନୀରେ ବୀର ରକ୍ତ ପ୍ରବାହିତ ସେ କ'ଣ ଏ ପ୍ରକାର କଟୁ ଉକ୍ତି ସହି ପାରନ୍ତେ ? ଏହାର ପ୍ରତିବାଦରେ ସୁଭାଷଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ କଲେଜରେ ଧର୍ମଘଟ ହେଲା ଏବଂ ସୁଭାଷ କଲେଜରୁ ବହିଷ୍କୃତ ହେଲେ । କିନ୍ତୁ ଉଦାରଚେତା ସାର୍ ଆଶୁତୋଷ ମୁଖାର୍ଜୀଙ୍କ ପ୍ରଭାବ ଫଳରେ ପୁନର୍ବାର ତାଙ୍କ ନାମ କଲେଜରେ ରହିଲା । ସେ ବି.ଏ. ପରୀକ୍ଷାରେ ପ୍ରଥମ ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରି ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହେଲେ । ଏହାପରେ ଉଚ୍ଚତର ଶିକ୍ଷା ପାଇଁ ସେ କେମ୍ବ୍ରିଜ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଅଧ୍ୟୟନ କଲେ ଏବଂ ଶେଷରେ ଭାରତୀୟ ସିଭିଲ୍ ସର୍ଭିସ୍ ପରୀକ୍ଷାରେ ଚତୁର୍ଥ ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରି ଖ୍ରୀ:୧୯୨୦ରେ ଭାରତ ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ କଲେ ।

ଯୁବକ ସୁଭାଷ ଚନ୍ଦ୍ର ଆଇ.ସି.ଏସ୍. (ଇଣ୍ଡିଆନ ସିଭିଲ ସର୍ଭିସ) ଚାକିରିରୁ ଶେଷରେ ଇସ୍ତଫା ଦେଇ ଭାରତରେ ପହଞ୍ଚିବାବେଳେ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମର ପ୍ରଥମ ପର୍ଯ୍ୟାୟ ଆରମ୍ଭ ହେଉଥିଲା । ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀ ଓ ଦେଶବନ୍ଧୁ ଚିତ୍ତରଂଜନ ଦାସଙ୍କ ପରାମର୍ଶକ୍ରମେ ସୁଭାଷ ଚନ୍ଦ୍ର ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମରେ ସକ୍ରିୟ ଅଂଶ ଗ୍ରହଣ କଲେ । ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମର ଦ୍ୱିତୀୟ ପର୍ଯ୍ୟାୟ ବେଳକୁ ପଣ୍ଡିତ ଜବାହରଲାଲ ନେହେରୁ ଓ ସୁଭାଷ ଚନ୍ଦ୍ର ବୋଷ ଭାରତର ବାମପନ୍ଥୀ ଯୁବ ନେତୃତ୍ୱର ଅଗ୍ରଭାଗରେ ରହିଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ଭିତରେ ନୀତିଗତ ପାର୍ଥକ୍ୟ ଥିବା ସତ୍ତ୍ୱେ ସେ ଦୁଇ ଜଣ ସମଗ୍ର ଦେଶରେ ଅଗ୍ରଗାମୀ ଯୁବକ ଭାବରେ ପରିଚିତ ଥିଲେ ।

୧୯୨୮ରେ କଲିକତାଠାରେ କଂଗ୍ରେସ ବାର୍ଷିକ ଅଧିବେଶନରେ ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକଙ୍କ ମୁଖ୍ୟ ସେନାପତି ଦେଶର ସୁଭାଷଚନ୍ଦ୍ର, ଯେତେବେଳେ ଭାରତର ସ୍ୱାଧୀନତା ଦାବି ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ପ୍ରସ୍ତାବ ଆଗତ କଲେ ତାହା ସମସ୍ତଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରିଥିଲା । ଖ୍ରୀ:୧୯୨୯ରେ କଂଗ୍ରେସ ଅଧିବେଶନରେ ସେ ଆଉ ପାଦେ ଆଗକୁ ଯାଇ ଦେଶରେ ଏକ ସାମନ୍ତରାଜ ଶାସନ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ କୃଷକ ଓ ଶ୍ରମିକଙ୍କୁ ସଂଗଠିତ କରିବା ପାଇଁ ଆହ୍ୱାନ ଦେଇଥିଲେ । ତାଙ୍କ ବିପ୍ଳବୀ ଜୀବନର ଦ୍ୱିତୀୟ ପର୍ଯ୍ୟାୟ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ସେ ଯେତେବେଳେ ଖ୍ରୀ:୧୯୩୩ରୁ ୧୯୩୭ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭାରତରୁ ଯାଇ ବିଦେଶରେ ରହିଲେ ଓ ବିଭିନ୍ନ ଦେଶର ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ନେତାମାନଙ୍କ ସହିତ ଭାରତର ପ୍ରତିନିଧି ରୂପେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ଆରମ୍ଭ କଲେ । ସେତେବେଳକୁ ରାଜନୈତିକ ନେତା ସୁଭାଷ ଚନ୍ଦ୍ର ରାଜନୀତି ପରିପକ୍ୱତା ହାସଲ କରି ସାରିଥିଲେ । ଯଦି ଯୁଦ୍ଧ ହୁଏ ତେବେ ଭାରତକୁ ସ୍ୱାଧୀନ କରିବା ପାଇଁ ଦେଶକୁ ପରାଧୀନ କରି ରଖିଥିବା ଦେଶର ଶତ୍ରୁପକ୍ଷ ଦେଶର ସାହାଯ୍ୟ ନେବା ଉଚିତ ବୋଲି ଥିଲା ତାଙ୍କର ମତ । ଯୁଦ୍ଧ ଓ ଶାନ୍ତି ବେଳେ ଭାରତ ଭଳି ଦେଶର ନୀତି କ'ଣ ହେବ ତାହା ସେ ଚିନ୍ତା କରି ସାରିଥିଲେ ।

ଖ୍ରୀ:୧୯୩୮ରେ ଭାରତବାସୀଙ୍କ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ରାଜନୈତିକ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଜାତୀୟ କଂଗ୍ରେସର ସେ ସଭାପତି ସମ୍ମାନରେ ଅଳଙ୍କୃତ ହେଲେ । ମାତ୍ର ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ଇଚ୍ଛା ବିରୋଧରେ ନଯାଇ ସେ ସେହି ପଦବୀରୁ ଇସ୍ତଫା ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ । ଖ୍ରୀ:୧୯୩୯ରେ ତ୍ରିପୁରା କଂଗ୍ରେସରେ ବ୍ରିଟିଶ ସରକାରଙ୍କୁ ଭାରତ ଛାଡ଼ି ଚାଲିଯିବା ନିମନ୍ତେ ଚରମ ପତ୍ର ଦେବାପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତାବ ଦେଲେ ଏବଂ ସେହିବର୍ଷ ନାଗପୁରଠାରେ ଭାରତବାସୀଙ୍କୁ ସମସ୍ତ କ୍ଷମତା ଦେବାପାଇଁ ଆହ୍ୱାନ ଦେଲେ । ସେତେବେଳକୁ ଦ୍ୱିତୀୟ ମହାଯୁଦ୍ଧ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଯାଇଥିଲା । ତେଣୁ ସେ କଂଗ୍ରେସ ଛାଡ଼ି ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ରାଜନୈତିକ ଦଳ 'ଫରୱାର୍ଡ଼ ବ୍ଲକ' ଗଢ଼ି ବାମପନ୍ଥୀମାନଙ୍କୁ ସଂଗଠିତ ହେବାପାଇଁ ଆହ୍ୱାନ ଦେଲେ । ଭାରତବର୍ଷରେ ଏହାଥିଲା ତାଙ୍କ ରାଜନୈତିକ ଜୀବନର ଶେଷ ଅଧ୍ୟାୟ ।

ଖ୍ରୀ:୧୯୪୦ରେ କଲିକତାରେ ଅନ୍ତରୀଣ ବନ୍ଦୀ ରୂପେ ଅବସ୍ଥାନ କରୁଥିବା ସମୟରେ ଦିନେ ଇଂରେଜ ସରକାରଙ୍କ ଜଗୁଆଳି ଗୋରା ଫଉଜଙ୍କ ଅଜ୍ଞାତରେ ଛଦ୍ମବେଶରେ ଭାରତଛାଡ଼ି ପେଶୱାର ବାଟେ ଇଟାଲୀ ଓ ଜର୍ମାନୀରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ଖ୍ରୀ:୧୯୪୧ ମଧ୍ୟଭାଗରେ ବର୍ଲିନରେ ପହଞ୍ଚି ସେତବେଳର ଜର୍ମାନୀର ଏକଛତ୍ର ଶାସକ ହିଟଲର ଓ ଇଟାଲିର ମୁସୋଲିନଙ୍କୁ ଭେଟି କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିଥିଲେ । ଜର୍ମାନୀରେ ସେ ଭାରତ ଅଧିବାସୀ ତଥା ଯୁଦ୍ଧବନ୍ଦୀ ଭାରତୀୟଙ୍କୁ ନେଇ ଏକ ସ୍ୱାଧୀନ ଭାରତ ସରକାର ଗଠନ କରିବା ପାଇଁ ଚାହିଁଥିଲେ । ମାତ୍ର ଏଥିରେ ହିଟଲର ଓ ମୁସୋଲିନ ରାଜି ହେଲେ ନାହିଁ । ବିପ୍ଳବୀ ସୁଭାଷ ଚନ୍ଦ୍ର ସେଠାରେ ତିନି ହଜାରେ ଭାରତୀୟଙ୍କୁ ବାଛି ଏକ ଭାରତୀୟ କେନ୍ଦ୍ର ସଂସ୍ଥା ଗଠନ କରିଥିଲେ । ସେହିଠାରେ ସେ ନେତାଜୀ ପଦବୀରେ ଭୂଷିତ ହେଲେ । ଜୟହିନ୍ଦ ଧ୍ୱନି ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ହେଲା । ନେତାଜୀ ସୁଭାଷ ଚନ୍ଦ୍ର ବୋଷ ଜର୍ମାନୀର ପ୍ରାୟ ଦୁଇ ବର୍ଷ ରହିବା ଭିତରେ ହିଟଲରଙ୍କଠାରୁ କୌଣସି ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ନପାଇ ଜାପାନ ଚାଲି ଆସିଲେ । ଦ୍ୱିତୀୟ ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧ ସମୟରେ ବିଦେଶରେ ବନ୍ଦୀ ଥିବା ଭାରତୀୟ ଯୁଦ୍ଧବନ୍ଦୀଙ୍କ ସହାୟତାରେ ସୁଭାଷ ସିଙ୍ଗାପୁରଠାରେ 'ଆଜାଦ ହିନ୍ଦ୍ ଫୌଜ' ଓ ଆଜାଦ୍ ହିନ୍ଦ୍ ସରକାର ଗଠନ କଲେ । ଖ୍ରୀ:୧୯୪୩ ଅକ୍ଟୋବର ୨୧ରେ ନେତାଜୀ 'ଆଜାଦ ହିନ୍ଦ୍ ଫୌଜ'ର ସର୍ବୋଚ୍ଚ ସେନାଧ୍ୟକ୍ଷ ହେଲେ । ପ୍ରଥମ 'ଆଜାଦ ହିନ୍ଦ୍ ଫୌଜ' ମନ୍ତ୍ରିମଣ୍ଡଳରେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବି.ଏ.ସି. ଚାଟାର୍ଜୀ, ଏସ୍.ଏ. ଆୟାର, ଏଲ୍.କେ. ଅଜିଜ ମହମ୍ମଦ ଖାଁ, ଏନ୍.ଏସ୍. ଭଗତ, ଏମ୍.ଜେ. କିଆନି, ଗୁଲଜାର ସିଂ, ହୋସେନ କାଦର ସାହା, ନୱାଜ ଖାଁ ପ୍ରମୁଖଙ୍କ ନାମ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ । ଡଃ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ସ୍ୱାମୀନାଥନଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ପାଞ୍ଚଶହ ମହିଳା ସୈନ୍ୟଙ୍କୁ ନେଇ ଏକ ସୈନ୍ୟବାହିନୀ ଗଠିତ ହେଲା । ଅକ୍ଷଶକ୍ତି ତଥା ଥାଇଲାଣ୍ଡ, ବର୍ମା, ଫିଲିପାଇନ ପ୍ରଭୃତି ପୂର୍ବ ଏସିଆର ଦେଶମାନେ 'ଆଜାଦ ହିନ୍ଦ୍ ସରକାର'ଙ୍କୁ ସ୍ୱୀକାର କଲେ । ନେତାଜୀ ସୁଭାଷଙ୍କ 'ଦିଲ୍ଲୀ ଚଲୋ' ଓ 'ଜୟହିନ୍ଦ୍' ଧ୍ୱନି ସହ ତାଙ୍କର ସେନାବାହିନୀ ଭାରତ ଅଭିମୁଖେ ଅଗ୍ରସର ହେଲେ । ଖ୍ରୀ:୧୯୪୫ରେ ଭାରତ ପୂର୍ବ ସୀମାନ୍ତରେ ମଣିପୁର ଦଖଲ କଲେ । ଶେଷରେ ନାନା ପ୍ରତିକୂଳ ଅବସ୍ଥାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇ କୋହିମାଠାରୁ ଆଉ ଅଗ୍ରସର ହୋଇପାରିନଥିଲେ । ତତ୍ପରେ ନେତାଜୀ ତାଙ୍କର କେତେକ ବିଶ୍ୱସ୍ତ କର୍ମୀଙ୍କ ସହ ବ୍ୟାଙ୍କକରୁ ଉଡ଼ାଜାହାଜରେ ଜାପାନ ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ ସମୟରେ ଦୁର୍ଘଟଣାରେ ପ୍ରାଣ ହରାଇଥିବା ସମ୍ବାଦ ଜାପାନ ଖବରକାଗଜମାନଙ୍କରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା । ଅପରପକ୍ଷରେ ନେତାଜୀଙ୍କ ପୁତୁରା ଶିଶିର ବୋଷଙ୍କ ପ୍ରଣୀତ 'ବେକନ ଏକ୍ରସ ଏସିଆ' ପୁସ୍ତକର ବିବରଣୀ ଅନୁଯାୟୀ ନେତାଜୀ ମାଞ୍ଚୁରିଆର ଡାଇରେନକୁ ଏକ ସାମରିକ ବିମାନ ଯୋଗେ ଯାଉଥିଲାବେଳେ ବିମାନରେ ନିଆଁ ଲାଗି ଯିବାରୁ ୧୯୪୪ ଅଗଷ୍ଟ ମାସରେ ତାଙ୍କର ପରଲୋକ ହୋଇଥିଲା ।

ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ

ଭାରତ ସ୍ୱାଧୀନ ହେଲା । ଗୋଟିଏ ଶତାବ୍ଦୀର ସକ୍ରିୟ ବଳିଦାନ ପର୍ବର ନବଦିଗନ୍ତ ଉନ୍ମୋଚିତ ହେଲା । ବାରିଷ୍ଟର ମୋହନ ଦାସ କରମ ଚାନ୍ଦ ଗାନ୍ଧୀ ନେକ୍‌ଟାଇ ସୁଟ୍ ଛାଡ଼ି ଆଣ୍ଠୁ ଲୁଚୁ ନଥିବା ଖଦଡ଼ ଲୁଗା ପିନ୍ଧି ହାତରେ ଖଣ୍ଡିଏ ବାଡ଼ି ଧରି ଦେଶର କୋଣେ କୋଣେ ଯେଉଁ ଆତ୍ମବିଶ୍ୱାସର ବାତାବରଣ ସୃଷ୍ଟିକଲେ ଏବଂ ଅହିଂସା ପ୍ରତିରୋଧ ପାଇଁ ଯେଉଁ ଅଚିନ୍ତନୀୟ ଜାଗୃତିର ପ୍ଲାବନ ଘଟାଇଲେ, ସେଥିରେ ସମସ୍ତ ଜାତି, ଧର୍ମ, ବର୍ଣ୍ଣ ନିର୍ବିଶେଷରେ ସାମିଲ ହୋଇଗଲେ । ଆଇ.ସି.ଏସ୍. ଚାକିରିର ମୋହ ଛାଡ଼ି ସୁଭାଷ ବୋଷ ଆସିଲେ । ଗାନ୍ଧୀ ହେଲେ ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀ । ସୁଭାଷ ହେଲେ ନେତାଜୀ ।

ଏହି ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ ନେତାଜୀଙ୍କ ଜୀବନର ଆଭିମୁଖ୍ୟକୁ ଆମେ ଠିକ୍ ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ କରିବା ପ୍ରାସଙ୍ଗିକ । ନେତାଜୀ ସୁଭାଷ ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱ ପ୍ରତି ଆଦୌ ଆହ୍ୱାନ ଦେଇ ନାହାନ୍ତି କି ତାଙ୍କର ଆନୁଗତ୍ୟକୁ କ୍ଷୁର୍ଣ୍ଣ କରିନାହାନ୍ତି । ନେତାଜୀ ହିଁ ପ୍ରଥମେ ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କୁ ଜାତିର ପିତା ବୋଲି ଅଭିହିତ କରିଥିଲେ । ସଂପ୍ରତି କେତେକ ଏଥିରେ ଆପତ୍ତି ଅଭିଯୋଗ କରିବା ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟର କଥା । ନେତାଜୀ ହିଁ ପ୍ରଥମେ ସିଂଙ୍ଗାପୁରରେ ତ୍ରିରଙ୍ଗା ପତାକା ଉଡ଼ାଇଥିଲେ । ସେହି ଅରଟ ଚିହ୍ନିତ ତ୍ରିରଙ୍ଗା ପତାକାକୁ କଂଗ୍ରେସ ତା'ର 'ସ୍ୱାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନ'ର ପ୍ରତୀକ ଭାବେ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲା । ସେହି ପତାକା ତଳେ ସମଗ୍ର ଦେଶବାସୀ ଏକ ମନପ୍ରାଣ ହୋଇ ଏକଜୁଟ ହୋଇଥିଲେ । ଜାତୀୟତାବାଦର ଉଦ୍‌ବୋଧନ ଥିଲା ସେଇ ଅରଟ ଚିହ୍ନିତ ତ୍ରିରଙ୍ଗା ପତାକା । ନେତାଜୀଙ୍କ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ 'ଆଜାଦ ହିନ୍ଦ୍ ଫୌଜ' ସେଇ ପତାକାକୁ ଅଭିବାଦନ ଜଣାଇବା ପାଇଁ ସାମରିକ ସାଜସଜ୍ଜାରେ ବିଭୂଷିତ ହୋଇଥିଲେ । ନେତାଜୀଙ୍କ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱର ଦୁଇଟି ଶକ୍ତିର ବିକାଶ ଘଟିଲା । ଗୋଟିଏ ଅଗଣିତ ଦେଶବାସୀଙ୍କ ଆତ୍ମଶକ୍ତି ଓ ମନୋବଳକୁ ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରୁଥିବା ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ଅହିଂସା ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଓ ଅନ୍ୟଟି ବିପ୍ଳବୀ ଅରବିନ୍ଦଙ୍କ 'ବନ୍ଦେ ମାତରମ୍ ଆନ୍ଦୋଳନ' । ନେତାଜୀ ଅତି ସନ୍ତର୍ପଣରେ ବ୍ରିଟିଶ ସରକାରଙ୍କ ସମସ୍ତ ଚକ୍ରାନ୍ତକୁ ପଣ୍ଡ କରି ଦେଇ ବିଦେଶୀ ମାଟିରେ – ଜର୍ମାନରେ, ଜାପାନରେ, ବର୍ମାରେ ଭାରତୀୟ ଉଦୀୟମାନ ମୁକ୍ତିକାମୀ ଯୁବକମାନଙ୍କୁ ସଂଗଠିତ କରି 'ଆଜାଦ ହିନ୍ଦ୍ ଫୌଜ' ଗଢ଼ିଥିଲେ ଏବଂ ଦେଶ ଭିତରେ ଏପରିକି କଂଗ୍ରେସ ଦଳ ଭିତରେ 'ଫରୱାର୍ଡ଼ ବ୍ଲକ' ନାମରେ ଏକ ଆଗୁଆ ବାହିନୀ ଗଢ଼ି ଭାରତୀୟ ସ୍ୱାଧୀନତା ଲାଭର ପ୍ରକ୍ରିୟାକୁ ତ୍ୱରାନ୍ୱିତ କରିଥିଲେ । ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ଯେତେବେଳେ ସାରା ଦେଶରେ ମୁକ୍ତି ଚେତନାର ତଡ଼ିତ ପ୍ରବାହ ଛୁଟିବାକୁ ଲାଗିଲା ଏବଂ ଦେଶ ବାହାରୁ ନେତାଜୀଙ୍କୁ ଅସାମାନ୍ୟ କୌଶଳ ଓ ସାମରିକ ବିଜୟଭେରୀ ଯେତେବେଳେ ମନ୍ଦ୍ର ଗମ୍ଭୀର ସ୍ୱରରେ ନିନାଦିତ ହୋଇଉଠିଲା, ସେତେବେଳେ ବ୍ରିଟିଶ ସରକାର ବାଧ ହୋଇ ତା'ର ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ପଶାପାଲିକୁ ଉଠାଇ ନେଲା । ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କଠାରୁ ସେ କର୍ମଧାରାରେ ଦୂରେଇ ଯାଇ ଚିନ୍ତାଧାରାରେ ଏକାତ୍ମତା ରକ୍ଷା କରିଥିଲେ । ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ଅହିଂସା ଦୁର୍ବଳର ଅହିଂସା ନୁହେଁ, ସମର୍ଥ, ଶକ୍ତିମାନ ହିଁ ଅହିଂସାର ଦୁର୍ଜୟ ଶକ୍ତିର ବିଶ୍ୱାସ କରିପାରେ । ନେତାଜୀ ସେ ସାମର୍ଥ୍ୟ ଶକ୍ତି ପାଇଁ ଦେଶ ଭିତରୁ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲେ ଶୃଙ୍ଖଳିତ ସୈନିକଙ୍କୁ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କୁ ସଂଗଠିତ କରିଥିଲେ । ସ୍ୱାଧୀନତାର ସୁରକ୍ଷା ପାଇଁ, ପ୍ରତିପକ୍ଷ ସହିତ ସମକକ୍ଷ ହେବାପାଇଁ ସେ ସାମରିକ ଓ ଆତ୍ମିକ ଶକ୍ତି ସାମର୍ଥ୍ୟର ବୀରତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ପରିଚୟ ଦେଇଥିଲେ ।

ବ୍ରିଟିଶ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦ ସେଦିନ ଯେତେବେଳେ ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧର ଏକ ପ୍ରମୁଖ ଅଂଶୀଦାର ଭାବେ କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ଶକ୍ତି ସହିତ ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ଯୁଦ୍ଧରତ, ଠିକ୍ ସେତିକିବେଳେ ହିଁ ସଶସ୍ତ୍ର ଆକ୍ରମଣଦ୍ୱାରା ଭାରତବର୍ଷରୁ ବ୍ରିଟିଶ୍ ଶକ୍ତିକୁ ହଟାଇବା କେତେଦୂର ଯଥାର୍ଥ ଏବଂ ସମୟୋପଯୋଗୀ ତାହା ଭାବିଲେ ଆଜି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଲାଗେ । ଯଦି ସେ ଦିନ ସୁଭାଷଙ୍କର ଏହି ଉଦାର ଆହ୍ୱାନପ୍ରତି ଗାନ୍ଧୀଙ୍କର ସମର୍ଥନ ମିଳିଥାନ୍ତା, ତେବେ ଭାରତରେ ସମାନ୍ତରାଳ ସୈନ୍ୟବାହିନୀ ଦ୍ୱାରା ବ୍ରିଟିଶ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ଧ୍ୱଂସ ସାଧନ କରିବା ସୁଭାଷଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଅତି ସହଜସାଧ ହୋଇଥାନ୍ତା । ଗାନ୍ଧୀଙ୍କଠାରୁ ସମର୍ଥନ ପରିବର୍ତ୍ତେ କିନ୍ତୁ ସୁଭାଷଙ୍କୁ ମିଳିଥିଲା କଟର୍ ଗାନ୍ଧିବାଦୀଙ୍କ ଶିବିରରୁ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ବିରୋଧ । ପରବର୍ତ୍ତୀ ତ୍ରିପୁରା କଂଗ୍ରେସରେ ସଭାପତି ପଦରୁ ସୁଭାଷଙ୍କୁ ହଠାଇବା ପାଇଁ ସଭାପତିଙ୍କ ବିନା ଅନୁମୋଦନରେ କଂଗ୍ରେସ ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ପ୍ରାର୍ଥୀ ରୂପେ ପଟ୍ଟାଭି ସୀତାରାମୟାଙ୍କୁ ମନୋନୀତ କଲେ । ସୁଭାଷ ସଭାପତି ନିର୍ବାଚିତ ହେଲେ । ''ପଟ୍ଟାଭିଙ୍କର ପରାଜୟ ହେଉଛି ମୋର ପରାଜୟ'' ବୋଲି ଗାନ୍ଧୀ ଖୋଲାଖୋଲି ଭାବରେ ମତବ୍ୟକ୍ତ କଲେ । ଫଳରେ ସୁଭାଷ ଇସ୍ତଫା ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ ।

କ୍ଷମତା ଓ ପଦପଦବୀର ମୋହଠାରୁ ସୁଭାଷ ଥିଲେ ଅନେକକନ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱରେ । ଅବଚଳିତ, ନିରହଙ୍କାର, ତେଜସ୍ୱୀ ସେଇ ବିପ୍ଳବୀ ପୁରୁଷଙ୍କର ଏଭଳି ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱକୁ ସମ୍ମାନିତ ନକରି ରହିପାରିଲେନି ବିଶ୍ୱକବି ରବୀନ୍ଦ୍ର ନାଥ । ବିଶ୍ୱକବିଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରେ

'ଦେଶନାୟକ' ଭାବେ ସମ୍ବୋଧିତ ଏହି ବିପ୍ଳବୀ ଜଣକ ଯେ କାହିଁକି ଗାନ୍ଧୀ ରକ୍ଷଣବାଦୀଙ୍କ ନିକଟରେ 'ଶତ୍ରୁ' ପାଲଟିଲେ ? ଏଭଳି ଏକ ସମ୍ବେଦନଶୀଳ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ହୁଏତ ଆମ ସ୍ୱାଧୀନ ଭାରତବର୍ଷର ଇତିହାସ ଦେବାପାଇଁ ଅସମର୍ଥ ହେବ । ସୁଭାଷ ଏହି ବିଡ଼ମ୍ବନାପୂର୍ଣ୍ଣ କଳଙ୍କିତ ଘଟଣାର ସୂତ୍ର ଆବିଷ୍କାର କରି କହିଥିଲେ – ''ଗାନ୍ଧିବାଦୀମାନଙ୍କର ଆଶଙ୍କା ଯେ, ଥରେ ସମଗ୍ର ଦେଶବ୍ୟାପି ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଗଲେ ଜାତୀୟ ଆନ୍ଦୋଳନ ଉପରୁ ସେମାନଙ୍କର ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ଓ ନେତୃତ୍ୱ ହାତଛଡ଼ା ହୋଇଯିବ । ତେଣୁ କଂଗ୍ରେସରୁ ସମସ୍ତ ବାମପନ୍ଥୀମାନଙ୍କୁ ବାହାର କରିନେବାର ଏହି ସବୁ ହୀନ ପ୍ରଚେଷ୍ଟା ଚାଲିଛି ।''

ସୁଭାଷ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ନଥିଲେ । କିନ୍ତୁ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟମାନେ ଯେଉଁ ଗରିବ, ଖଟିଖିଆ, ମୂଲିଆ ବା ସଂଖ୍ୟାଧିକ ସର୍ବହରା ଶ୍ରେଣୀର ସ୍ୱାର୍ଥ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ବିପ୍ଳବ ରଚନା କରିଥାନ୍ତି, ଅବିକଳ ସୁଭାଷ ତାହା ହିଁ ଚାହିଁଥିଲେ । ସୁଭାଷ ଜାଣିଥିଲେ ଯେ ସଶସ୍ତ୍ର ବିପ୍ଳବଦ୍ୱାରା କେବଳ ବ୍ରିଟିଶ୍ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦକୁ ହଟାଇଲେ ଭାରତବାସୀଙ୍କ ଭାଗ୍ୟ ବଦଳିବ ନାହିଁ । ପରନ୍ତୁ ଇଷ୍ଟ ଇଣ୍ଡିଆ କମ୍ପାନୀଦ୍ୱାରା ପ୍ରଚଳିତ 'ପୁଞ୍ଜିବାଦୀ' ବ୍ୟବସ୍ଥାର ଉଚ୍ଛେଦ କରି ଅଗଣିତ ଜନସାଧାରଣଙ୍କୁ ଅର୍ଥନୀତିକ ଶୋଷଣରୁ ମୁକ୍ତ କରିବାକୁ ହେବ । ଭାରତର ସ୍ୱାଧୀନତା କହିଲେ ସଂଖ୍ୟାଧିକ ଭାରତୀୟ ସୁଖ ସ୍ୱାର୍ଥର କଥା ସେ ବୁଝିଥିଲେ । ତେଣୁ ଭାରତୀୟ ଜାତୀୟ ଆନ୍ଦୋଳନର 'ଆପୋଷହୀନ' ବିପ୍ଳବୀଧାରା ଅର୍ଥାତ୍ ଶ୍ରମିକ ଶ୍ରେଣୀର ସେ ଥିଲେ କ୍ରାନ୍ତିକାରୀ ଯୋଦ୍ଧା । କେବଳ ଏଇ ଶ୍ରେଣୀଗତ ତାରତମ୍ୟ ପାଇଁ ହିଁ ବ୍ରିଟିଶ୍ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦ ଅପେକ୍ଷା ସୁଭାଷ ବୋଷ ଥିଲେ ତତ୍କାଳୀନ ଜାତୀୟ କଂଗ୍ରେସର ମୁଖ୍ୟ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦୀ ।

ଦୁର୍ବାର ଲଢ଼ାଇର ବ୍ୟୁହ ଭିତରେ ସମୟ ତାଙ୍କୁ ସମାଧି ଦେଇଛି ସତ, ଇତିହାସ ଜଣେ 'ଦେଶଦ୍ରୋହୀ' ଭାବେ ଅଭିହିତ କରିନାହିଁ ତାଙ୍କୁ । ତଥାପି ତାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ଓ ଆଦର୍ଶକୁ ନେଇ ଆଜି ନାନାବିଧ ପ୍ରହେଳିକା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । ସେ ମୃତ୍ୟୁଞ୍ଜୟୀ । ଶାଶ୍ୱତ ମୁକ୍ତିର ସନ୍ଧାନୀ । ତେଣୁ ନେତାଜୀଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁକୁ ସ୍ୱୀକାର କରାଯାଏ ନାହିଁ । ଦେଶର ସ୍ୱାଧୀନତା ପାଇଁ ଦେଶବାସୀଙ୍କୁ କହିଥିଲେ 'ତୁମେ ମୋତେ ରକ୍ତ ଦିଅ । ମୁଁ ତୁମକୁ ସ୍ୱାଧୀନତା ଦେବି ।' ସବୁକିଛି ତ୍ୟାଗ କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ସେଇ ବହ୍ନିପୁରୁଷ ଆଜି ଯେ ଆଉ ନାହାନ୍ତି, ଏହା ଯେମିତି ସତ୍ୟ, ତାଙ୍କର ଜୀବନ-ମୃତ୍ୟୁରେ ସେଭଳି ବୃଥା ସଂଶୟ ପ୍ରକଟ ନ କରି ଦେଶର ଏଇ ସନ୍ଧିକ୍ଷଣରେ ନେତାଜୀଙ୍କ ଆଦର୍ଶକୁ ଅନୁସରଣ କରିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ମଧ୍ୟ ସେଇଭଳି ଏକ ଜରୁରୀ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ହେବା ଉଚିତ୍ ।

ଅବସରପ୍ରାପ୍ତ ଅଧ୍ୟାପକ
ଚାନ୍ଦବାଲି କଲେଜ, ଚାନ୍ଦବାଲି
ଭଦ୍ରକ-୭୫୬୧୩୩

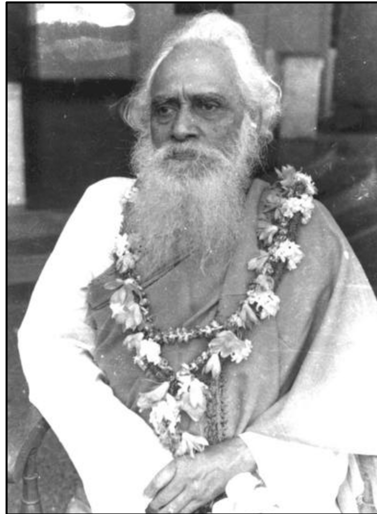

ପେଟ୍ରୋଲିୟମ ଆଣ୍ଡ୍ ନାଚୁରାଲ ଗ୍ୟାସ ରେଗୁଲେଟରୀ ବୋର୍ଡ଼ର ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ସଚିବାଳୟଠାରେ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ନବୀନ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କୁ ଭେଟି ଆଲୋଚନା କରୁଛନ୍ତି । ୨୨.୦୭.୧୦

œÿêÁÿLÿ=ÿZÿ "¨¨àÿæZÿ Àÿæþæß~'{Àÿ HÝAæ fæ|ÿêß|ÿæ

ଡଃ ତ୍ରିନାଥ ହୋତା

ସତ୍ୟବାଦୀ ଗୋଷ୍ଠୀର ସମସ୍ତ ସଦସ୍ୟ ଥିଲେ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷିତ, ଜ୍ଞାନୀ ଓ ପଣ୍ଡିତ । ସେମାନଙ୍କ ସାହିତ୍ୟ ସୃଷ୍ଟିର ପ୍ରଧାନ ଆଭିମୁଖ୍ୟ ଥିଲା ଜାତୀୟତା, ସମାଜ ସଂସ୍କାର ଓ ଜନସେବା । ସେମାନେ ଯେଉଁ ଜାତୀୟଭାବ ଦ୍ୱାରା ଉଦ୍‌ବୁଦ୍ଧ ହୋଇଥିଲେ, ତାହା ଗୋଟିଏ ମୁହୂର୍ତ୍ତର ଆକସ୍ମିକ ସ୍ଫୁରଣ ନୁହେଁ । ବହୁବର୍ଷର ପୁଞ୍ଜୀଭୂତ ଅସନ୍ତୋଷର ଆତ୍ମପ୍ରକାଶ । ୧୮୦୩ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଓଡ଼ିଶା ବ୍ରିଟିଶ୍ ସରକାରଙ୍କ ଶାସନାଧୀନ ହୋଇଛି । ସେହି ସମୟଠାରୁ ୧୯୦୩ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଉତ୍କଳ ସମ୍ମିଳନୀ ଗଠନ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦୀର୍ଘ ଏକଶତ ବର୍ଷ ବ୍ୟାପି ଅନ୍ୟାୟ, ଅତ୍ୟାଚାର, ଶୋଷଣ ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ମେରୁଦଣ୍ଡକୁ ଦୋହଲାଇ ଦେଇଛି । ସେ ଦୁର୍ଦ୍ଦିନରେ କେତେଜଣ ବଙ୍ଗୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ବିଲୋପ ସାଧନ ପାଇଁ ଅଭିଯାନ ଚଳାଇଥିଲେ ।

ମାତ୍ର ତାକୁ ପ୍ରତିହତ କରିବାକୁ ଯେଉଁ ଲେଖକ, କବିମାନେ ଲେଖନୀ ଚାଳନା କରିଥିଲେ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପଣ୍ଡିତ ନୀଳକଣ୍ଠ ଥିଲେ ଅନ୍ୟତମ । ଗଦ୍ୟ ରଚନାରେ ନୀଳକଣ୍ଠ ଅନନ୍ୟ ସାଧାରଣ । କ୍ଳିଷ୍ଟ ଶବ୍ଦ ପ୍ରାୟ ସେ ପରିହାର କରିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ଦାର୍ଶନିକ ପ୍ରବନ୍ଧର ଭାବ ସରଳ ଓ ବିଶ୍ଳେଷଣାତ୍ମକ । ସେ ଗ୍ରାମ୍ୟଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହାର କରିଛନ୍ତି । ଯାହାକି ତାଙ୍କର ଭାଷା ଦେଶର ଭୂଇଁ ଫୁଟାଇ ବାହାରିଛି । ଏଥିରେ ଅନୁକରଣ ନାହିଁ, ଅସ୍ୱାଭାବିକତା ନାହିଁ । ପ୍ରାବନ୍ଧିକଙ୍କ ଚିତ୍ତ ସଂସ୍କାରମୁକ୍ତ, ସ୍ୱଚ୍ଛ ଓ ସ୍ୱଚ୍ଛଳ, ସରସ ଓ ସାବଲୀଳ । ଏହା ଅପୂର୍ବ ବିଶ୍ୱ ସଂସ୍କୃତି – ବୋଧଶକ୍ତିର ପରିଚୟ ଦେଇଛି ।

ତାଙ୍କ କର୍ମମୟ ଜୀବନରେ ସେ ଯୁବଶକ୍ତିର ଚିର ଉପାସକ ଥିଲେ । ସମାଜରେ, ସାହିତ୍ୟରେ, ରାଜନୀତିରେ ସବୁଥିଲେ ଯୁବପ୍ରାଣର ସଞ୍ଚାର ପାଇଁ ସେ ସର୍ବଦା ବିପ୍ଳବ କରି ଆସିଛନ୍ତି । ସେଥିପାଇଁ ଶିଶୁ ସାହିତ୍ୟର ଲେଖକ ହିସାବରେ ନୀଳକଣ୍ଠ ଯଶସ୍ୱୀ ହୋଇଛନ୍ତି । ଏହା ମୁଖ୍ୟତଃ ଗଦ୍ୟଲାଗି । ତାଙ୍କର ଶିଶୁ କବିତା ସବୁ ପାଠ୍ୟ ପୁସ୍ତକ ଲାଗି ରଚିତ । ସେଥିମଧ୍ୟରୁ କେତେକ ଦେଶାତ୍ମବୋଧକ । କେତେକ କୃଷକ, କୃଷି ଓ ଗୋଧନକୁ କେନ୍ଦ୍ର କରି ବର୍ଣ୍ଣନାତ୍ମକ ରୀତିରେ ରଚିତ । ଯଦିବା ସବୁଥିରେ ନନ୍ଦକିଶୋରଙ୍କ କଳ୍ପନା ବିଳାସ ନାହିଁ କିନ୍ତୁ ରାଓ କବିଙ୍କ ନୀତି ଉପଦେଶ ବା ଶିକ୍ଷାଦାନ ପ୍ରବୃତ୍ତି ପୂରି ରହିଛି । ପିଲାଙ୍କ ପାଇଁ 'ବେଙ୍ଗ ଓ ବୁଢ଼ିଆଣୀ', 'ମାଛି ଓ ବୁଢ଼ିଆଣୀ', 'ଚକାଫଳ ନ ଖାଉଁ', ପ୍ରଭୃତି କବିତା ସହିତ 'ପିଲାଙ୍କ ଭାଗବତ', 'ପିଲାଙ୍କ ମହାଭାରତ', ଓ 'ପିଲାଙ୍କ ରାମାୟଣ' ପ୍ରଭୃତି ଗଦ୍ୟରଚନାରେ ସମୃଦ୍ଧ । ଏସବୁ ରଚନା କରି ପଣ୍ଡିତ ନୀଳକଣ୍ଠ ଓଡ଼ିଆ ଜାତୀୟତାର ସଂଯୋଜନା କରିବାରେ ସମର୍ଥ ହୋଇଛନ୍ତି ।

ଓଡ଼ିଶାରେ ବାଲ୍ମିକୀ ରାମାୟଣ ଉପରେ ବହୁ ରାମାୟଣ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ଲେଖା ଯାଇଛି । ସାରଳା ଦାସଙ୍କ 'ସପ୍ତକାଣ୍ଡ ରାମାୟଣ' ଓ 'ବିଲଙ୍କା ରାମାୟଣ', ବଳରାମ ଦାସଙ୍କ 'ଜଗମୋହନ ରାମାୟଣ' ହଳଧର ଦାସଙ୍କ 'ଆଧ୍ୟାତ୍ମ ରାମାୟଣ', କେଶବ ତ୍ରିପାଠୀଙ୍କ ଦଶକାଣ୍ଡ ବିଶିଷ୍ଟ 'ପୂର୍ଣ୍ଣ ରାମାୟଣ', ସୀତାଚରଣ ଦାସଙ୍କ 'ଭକ୍ତ ରସାର୍ଣ୍ଣବ ରାମାୟଣ', ମହେଶ୍ୱର ଦାସଙ୍କ 'ଟୀକା ରାମାୟଣ' ଇତ୍ୟାଦି ପ୍ରସିଦ୍ଧି ଲାଭ କରିଛି ।

ରାମାୟଣ ଉପରେ ବହୁ କାବ୍ୟ, ନାଟକ, ଛାନ୍ଦ, କୋଇଲି, ଚଉତିଶା, ଲୀଳା, ଯାତ୍ରା, ଭଜନ ମଧ୍ୟ ରଚନା କରାଯାଇଛି । ନୀଳକଣ୍ଠ ଦାସଙ୍କ ୫୨ ଅଧ୍ୟାୟ ବିଶିଷ୍ଟ ରାମାୟଣ କାବ୍ୟ 'ରାମାର୍ଚ୍ଚନ ଚନ୍ଦ୍ରିକା' ରଚନା ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରଶଂସନୀୟ । ଏସବୁ ରଚନା ଉପଲବ୍ଧ ହେଉଥିଲେ ମଧ୍ୟ ପଣ୍ଡିତ ନୀଳକଣ୍ଠ ଦାସଙ୍କ ୮୪ ପୃଷ୍ଠା ସମ୍ବଳିତ ଗଦ୍ୟ ରଚନା 'ପିଲାଙ୍କ ରାମାୟଣ'ର ଉପାଦେୟତା କଣ ଅଛି ? ଏହା ସ୍ୱତଃ ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠୁଛି । କିନ୍ତୁ ସୁବୋଧ୍ୟ, ସରଳ ଓଡ଼ିଆ ଗ୍ରାମ୍ୟ ଭାଷାରେ ସବୁ ଶ୍ରେଣୀର ସାଧାରଣ ପିଲାଙ୍କ ପାଇଁ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଗଦ୍ୟରେ ରଚିତ ଏଭଳି ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ରାମାୟଣ ବିରଳ ।

ଆଜିର ଶିଶୁ ଦେଶର ଭବିଷ୍ୟତ, ଶିଶୁ ହୃଦୟରେ ଯଥୋଚିତ ଭାବନାର ଉଦ୍ରେକ ପୂର୍ବସୂରୀର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ଓଡ଼ିଶାର କୋମଳମତି ବାଳକ ବାଳିକା ସାଂସ୍କୃତିକ ଓ ରାଜନୈତିକ ଚିନ୍ତାଧାରାରେ ମାନବିକତାର ପରିଚୟ ଦେଇ ଜାତୀୟ ଭାବଧାରାରେ ଉଦ୍‌ବୁଦ୍ଧ ହେବା ନୀଳକଣ୍ଠଙ୍କ 'ପିଲାଙ୍କ ରାମାୟଣ' ରଚନାର ଲକ୍ଷ୍ୟ । ପୁସ୍ତକ ମାଧ୍ୟମରେ ପିଲାମାନେ କଳା ସଂସ୍କୃତିର ଜ୍ଞାନ ଆହରଣ କରି ଏବଂ ସେଥିରେ ଚିତ୍ରିତ ଚରିତ୍ର ଗୁଡ଼ିକୁ ଆଖିରେ ରଖି ନିଜକୁ ଗଢ଼ିବେ । ରାମାୟଣ ଆମର ଆଦିକାବ୍ୟ । ଏ ବିଷୟରେ ପଣ୍ଡିତ ନୀଳକଣ୍ଠ ସ୍ୱରଚିତ 'ପିଲାଙ୍କ ରାମାୟଣ'ରେ ଲେଖିଛନ୍ତି – ''ଏହା ପୂର୍ବରୁ ଆଉ କାବ୍ୟ ନ ଥିଲା । ସେଥିପାଇଁ ରାମାୟଣକୁ 'ଆଦିକାବ୍ୟ' ଓ ବାଲ୍ମିକୀଙ୍କୁ 'ଆଦିକବି' କୁହାଯାଏ । ଏହା ପିଲାଙ୍କ ପାଇଁ କେତେଦୂର ଉପଯୋଗୀ, ଆସନ୍ତୁ ଆଲୋଚନା କରିବା ।

ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱବୋଧ, ଆତ୍ମାଭିମାନ ଓ ଅହମିକାକୁ ବଳିଦେଇ ବୃହତ୍ତର ସ୍ୱାର୍ଥକୁ ଦେଖିବା ଦ୍ୱାରା ମଣିଷ ତ୍ୟାଗବଳରେ ନିଜର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସତ୍ତାକୁ ବ୍ୟାପକ କରେ ଓ ବୃହତ୍ତର ସାମାଜିକ ସତ୍ତାରେ ନିଜକୁ ସାମିଲ କରେ । ଜଣେ ଦାର୍ଶନିକ ଭାବେ ଜୀବାତ୍ମା ଓ ପରମାତ୍ମା ବିଷୟରେ ନୀଳକଣ୍ଠଙ୍କ ବ୍ୟାଖ୍ୟା ଗ୍ରହଣୀୟ ତଥା ପ୍ରୟୋଗ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସମର୍ଥନୀୟ । ସେ ବ୍ରହ୍ମକୁ ଏକ ତତ୍ତ୍ୱରୂପେ ଗ୍ରହଣ ନ କରି ଜୀବର ବୃହତ୍ତର ସ୍ଥିତିକୁ ସ୍ୱୀକାର କରିଛନ୍ତି । ବ୍ୟକ୍ତି ଯେପରି ନିଜର ବ୍ୟକ୍ତି ସତ୍ତା ଉପରେ ଏକ ସେହିପରି ସମାଜ ମଧ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ସାମୂହିକ ସ୍ଥିତି ଉପରେ ଏକ । ଜଣେ ଯେତେବେଳେ ନିଜର ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ, ଭୋଗବିଳାସ ଛାଡ଼ି ଦଳିତ, ଅବହେଳିତ ସମାଜର ବର୍ଜିତ ଶ୍ରେଣୀ ସହ ସାମିଲ ହୋଇ ନିଜର ସତ୍ତାକୁ ବ୍ୟାପକ କରେ, ସେତେବେଳେ ସେ ବୃହତ୍ତର ସ୍ୱାର୍ଥ ସାଧନରେ ସମର୍ଥ ହୁଏ । ବୁଦ୍ଧଦେବ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି ଏହା ପରୀକ୍ଷା କରିଥିଲେ । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ନିଜର ପତ୍ନୀ ସୀତାଙ୍କୁ ନେଇ ଏହା ପରୀକ୍ଷା କରିଥିଲେ । ନିଷାଦ, ବାନର, ରାକ୍ଷସକୁଳ ସହିତ ସମନ୍ୱୟ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । ଉତ୍ତର ଭାରତରୁ ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତ ଦେଇ ଲଙ୍କା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯେଉଁ ଯାତ୍ରା କରିଥିଲେ, ତାହା ଏକ ସାଂସ୍କୃତିକ ଐକ୍ୟର ଯାତ୍ରା । ରାଜ ପରିପାଟୀ ଛାଡ଼ି ବନବାସୀ ହୋଇ ସମସ୍ତଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସଭାଜନ ହୋଇଥିଲେ ।

କିଷ୍କିନ୍ଧ୍ୟା କାଣ୍ଡରେ ସୁଗ୍ରୀବଙ୍କ ସହ ଦେଖା ସମ୍ବାଦରେ ନୀଳକଣ୍ଠ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି – ''ଅଗ୍ନିସାକ୍ଷୀ କରି ରାମ ସୁଗ୍ରୀବ ଦୁହେଁ ମିତ ହେଲେ । ରାମ କହିଲେ ସେ ବାଳୀକୁ ମାରି ସୁଗ୍ରୀବକୁ ରାଜା କରିଦେବେ ।'' ଜାତିର ଭିନ୍ନତା ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଏକତା ଦ୍ୱାରା ମନୁଷ୍ୟ ଅସାଧ୍ୟ ସାଧନରେ ସମର୍ଥ ହୁଏ । ରାମଙ୍କ ସହିତ ମିତ୍ରତା ସ୍ଥାପନ ପରେ ସୀତାଙ୍କ ଉଦ୍ଧାର ପାଇଁ ସୁଗ୍ରୀବଙ୍କ ବ୍ୟଗ୍ରତା ଏଠାରେ ପ୍ରଣିଧାନଯୋଗ୍ୟ –

''ସୁଗ୍ରୀବ ସବୁ ରାଜାଙ୍କର ରାଜା । ସେ ଏବେ ସବୁ ବାନରଙ୍କୁ ଖବର ଦେବା ପାଇଁ ହନୁମାନଙ୍କୁ କହିଲେ । ଦଶଦିନ ଭିତରେ ସବୁଆଡୁ କୋଟି କୋଟି ବାନର ଆସି ଜମା ହୋଇଗଲେ । ମହେନ୍ଦ୍ର ପର୍ବତ, ହିମାଚଳ, ବିନ୍ଧ୍ୟାଚଳ, କୈଳାସ, ମଳୟପର୍ବତ, ସମୁଦ୍ର ଆରପାଖ ଉଦୟାଚଳ ଓ ଅସ୍ତାଚଳ, ଅଞ୍ଜନ ପର୍ବତ, ପଦ୍ମାଚଳ, ସୁମେରୁ, ମହାରୁଣ ପର୍ବତ ପ୍ରଭୃତି ସବୁଠାରୁ ବାନରମାନେ ଖବରପାଇଲା କ୍ଷଣି ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ ।''

ଏକତାବଦ୍ଧ ହୋଇ ଚଳିବା ଭିତରେ ଏକତାର ପରିସର ବୃଦ୍ଧି କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ଉପାୟର ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି । ବିଭୀଷଣ ଶତ୍ରୁ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ଶରଣାଗତ । କିନ୍ତୁ ହଠାତ୍ ତାଙ୍କୁ ବନ୍ଧୁରୂପରେ ଗ୍ରହଣ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ରାମଚନ୍ଦ୍ର, ସୁଗ୍ରୀବ ଇତ୍ୟାଦିଙ୍କ ପରାମର୍ଶ ଲୋଡ଼ିଥିଲେ । ନୀଳକଣ୍ଠଙ୍କ ଭାଷାରେ – ''ରାମ ଶୁଣି ସମସ୍ତଙ୍କର ବିଚାର ମାଗିଲେ । ବିଭୀଷଣକୁ ବିଶ୍ୱାସ କରିବାକୁ ସୁଗ୍ରୀବ ବରାବର ମନାକଲେ । ଅନ୍ୟମାନେ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି କହିଲେ । ଖାଲି ହନୁମାନ କହିଲେ – ବିଭୀଷଣ ମୁହଁ ଦେଖି ଭଲ ମନୁଷ୍ୟ ପରି ବୋଧ ହେଉଛି । ତାକୁ ଏଠାରେ ରଖିବା ଉଚିତ୍ । ରାମ ଶେଷକୁ କହିଲେ – ଯେ ଆଶ୍ରୟ ମାଗୁଛି ତାକୁ ଆଶ୍ରୟ ଦେବା ଉଚିତ୍ । ବିଭୀଷଣ ଏଠାରେ ରହୁ ।''

ମାନବିକତାରୁ ହିଁ ଜାତୀୟତାଭାବ ସୃଷ୍ଟି ହୁଏ । ଏହି ଭାବନା ନ୍ୟାୟ, ଅନ୍ୟାୟ, କର୍ତ୍ତବ୍ୟ, ଅକର୍ତ୍ତବ୍ୟ, ପାପ, ପୁଣ୍ୟର ଜ୍ଞାନ ପ୍ରଦାନ କରେ । କୋମଳମତି ଶିଶୁ ମନରେ ଏହି ଚିନ୍ତାଧାରାର ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି । ଯାହାଫଳରେ ସୁସ୍ଥ ସମାଜ ଗଠନ କରିବାରେ ସେ ସମର୍ଥ ହୋଇପାରିବ । ରାମାୟଣରେ

ରାମଙ୍କ ଚରିତ୍ର ମାନବିକତାର ଏକ ମୂର୍ତ୍ତିମନ୍ତ ପ୍ରତୀକ । ବାଳୀକୁ ଶରମାରି ରାମ କହିଲେ – ''ତୁମେ ସାନଭାଇକୁ ତଡ଼ିଦେଇ ତା ଭାର୍ଯ୍ୟାକୁ ନେଇ ମହାପାପ କରିଥିଲ । ରାଜା ! ତୁମକୁ ମୁଁ କିପରି ସାହାଯ୍ୟ ମାଗନ୍ତି ?''

ଲଙ୍କାକାଣ୍ଡରେ ସୀତାଙ୍କ ଉଦ୍ଧାର ଓ ଅଗ୍ନିପରୀକ୍ଷା ବର୍ଣ୍ଣନାବସରେ ଇନ୍ଦ୍ର ଖୁସି ହୋଇ ରାମଙ୍କୁ ବର ଦେବେ ବୋଲି କହିଲେ । ରାମ କହିଲେ – ''ଯେବେ ଅନୁଗ୍ରହ କଲେ, ତେବେ ଯେଉଁସବୁ ବାନର ମରିଛନ୍ତି ସେମାନଙ୍କୁ ବଞ୍ଚାଇ ଦିଅନ୍ତୁ । ସେମାନଙ୍କ ଦେଶରେ ବହୁତ ଫଳ ଓ ନଦୀରେ ବହୁତ ଜଳ ହେଉ ।''

ଅଯୋଧ୍ୟାକୁ ଫେରିବା ବାଟରେ ରାମ ଭରଦ୍ୱାଜଙ୍କ ଆଶ୍ରମକୁ ଆସିଲେ । ଭରଦ୍ୱାଜ ଆଶ୍ରମରେ ରହିବାକୁ କହିବାରୁ ସେ ଉତ୍ତର ଦେଲେ – ''ଆମେମାନେ ରହିବୁ । ଆପଣ ଏଇ ଅନୁଗ୍ରହ କରନ୍ତୁ ଅଯୋଧ୍ୟା ବାଟରେ ଯେତେ ଗଛ ଅଛି ସେଥିରେ ମିଠାଫଳ ଓ ବହୁତ ମହୁ ହେଉ ।''

ଏହି ସଂସାର ରୂପକ ରଙ୍ଗମଞ୍ଚରେ ମନୁଷ୍ୟ କାହାର ସନ୍ତାନ, କାହାର ପିତା, କାହାର ଭ୍ରାତା, କାହାର ବନ୍ଧୁ ଇତ୍ୟାଦି ବିଭିନ୍ନ ରୂପ ନେଇ ପରିବାର ଓ ସମାଜରେ ସ୍ନେହ, ମମତାର ବାରି ସିଞ୍ଚନ କରିପାରିଲେ ଭାବୀ ବଂଶଧରମାନଙ୍କର ଅନୁକରଣୀୟ ହୁଏ । ଏଥିପାଇଁ ନିସ୍ୱାର୍ଥପର ମନୋଭାବ ନେଇ ସଂସାରର ତୁଚ୍ଛ ମାୟାମୋହକୁ ତ୍ୟାଗ କରିବାକୁ ପଡ଼େ । ଯେତେବେଳେ ସେ ଭାବେ ଧର୍ମ ହିଁ ମୋର ବନ୍ଧୁ । ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ମଧ ସେ ହିଁ ମୋର ସାଥୀ, ସେହି ସମୟରେ ତାର ରାଜ୍ୟ, ଧନରତ୍ନ ପ୍ରତି ମୋହ ଆସିବ ନାହିଁ । ଏଠାରେ ଭରତଙ୍କ ଚରିତ୍ର ଅନୁଧ୍ୟାନର ବିଷୟ ।

ଭରତଙ୍କ ଅନୁପସ୍ଥିତିରେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ପିତୃସତ୍ୟ ପାଳି ଚଉଦବର୍ଷ ବନବାସ ଯାଇଛନ୍ତି । ଭରତ ମାମୁଁଙ୍କ ଘରୁ ଫେରି ଏହା ଶୁଣିବା ପରେ ଅକାଳେ ବଜ୍ରପାତ ପରି ସେ ସ୍ତମ୍ଭୀଭୂତ ହୋଇଗଲେ । ବାତୁଳ ପରି ହେଲେ । ନିଜ ମାତା କୈକେୟୀଙ୍କ କୁମନ୍ତ୍ରଣା ଓ ରାଜ୍ୟର ସବୁ ମୋହକୁ ତୁଚ୍ଛ ମଣିଥିଲେ । ସେ ନୀତିକୁ ଧର୍ମ ବୋଲି ଧରିଥିଲେ । ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସେ ଚକିତ କରିଥିଲେ ଓ ନୂତନ ଆଲୋକ ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ । ପିଲାଙ୍କ ରାମାୟଣରେ ଭରତଙ୍କ ଭକ୍ତିରୁ ଏହା ସ୍ପଷ୍ଟ ହେବ । ଭରତ କହିଲେ – ଭାଇ, ବାପା ଆଉ ନାହାନ୍ତି । ସେ ତୁମ ପାଇଁ କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ସ୍ୱର୍ଗକୁ ଗଲେଣି । ଯାହା ହେବାର ହେଲାଣି । ମୁଁ ପିଲା ଭାଇ । ମୋତେ ଏକାକରି ଛାଡ଼ିଦେଇ କୁଆଡ଼େ ଯିବ ? ତୁମ ରାଜ୍ୟ କିଏ ସମ୍ଭାଳିବ ? ମୁଁ ତ ତା ପାରିବି ନାହିଁ । ତୁମେ ଆସ । ତୁମେ ରାଜଗାଦିରେ ବସିଲେ ଆମେସବୁ ଆନନ୍ଦରେ ରହିବୁ ।''

ସକାଳୁ ଭରତ ପୁଣି କାନ୍ଦିଲେ । ରାମଙ୍କୁ ଫେରାଇବା ପାଇଁ ଜିଦି କଲେ । ଭରତ ଶେଷକୁ ନିରାଶ ହୋଇ ଜିଦି କରି ରାମଙ୍କର କଠଉ ଧରିଲେ । କହିଲେ – ''ଭାଇ, ଯେବେ ନିତାନ୍ତ ନିରାଶ କଲ, ତେବେ ଏହି କଠଉ ଯୋଡ଼ିକ ଦିଅ । ଆଜିଠାରୁ ଏହି କଠଉ ଆମର ରାଜା । ଆମେ ସମସ୍ତେ ଏହାର ଚାକର । ଏ କଠଉକୁ ସିଂହାସନରେ ରଖି, ଚଉଦବରଷ ମୁଁ ତୁମରି ପରି ବକଳ ପିନ୍ଧି, ଫଳମୂଳ ଖାଇ ଅଯୋଧ୍ୟା ବାହାରେ ତୁମକୁ ଚାହିଁ ରହିବି । ଚଉଦବରଷ ପୂରିବାର ପରଦିନ ଯେବେ ତୁମେ ଅଯୋଧ୍ୟାକୁ ଫେରି ନ ଆସ ତେବେ ନିଆଁରେ ପୋଡ଼ି ହୋଇ ମରିବି ।''

ଅଯୋଧ୍ୟାରେ ରାଣୀମାନଙ୍କୁ ରଖି ମନ୍ତ୍ରୀ ପୁରୋହିତମାନଙ୍କୁ ସେ କହିଲେ – ''ଭାଇ ଫେରି ନ ଆସିବା ଯାଏ, ମୁଁ ଅଯୋଧ୍ୟାରେ ରହି ପାରିବି ନାହିଁ, ଚାଲ, ଆମେମାନେ ଯାଇ ନନ୍ଦିଗ୍ରାମରେ ରହିବା, ନନ୍ଦିଗ୍ରାମ ଅଯୋଧ୍ୟା ପାଖ । ସେଠାରେ କଠଉକୁ ସିଂହାସନରେ ରଖି ନିଜେ ବକଳ ପିନ୍ଧି କଠଉ ଉପରେ ଛତା ଧରିଥାନ୍ତି , ଚଁଅର ପକାଉଥାନ୍ତି । ରାଜ୍ୟର କୌଣସି କାମ ପଡିଲେ ଆଗେ କଠଉ ପାଖେ ନ କହି କରନ୍ତି ନାହିଁ ।''

ରାମ ରାଜ୍ୟର ପ୍ରତି ନାଗରିକର ରାମ ଓ ରାମରାଜ୍ୟ ପ୍ରତି ଅଖଣ୍ଡ ବିଶ୍ୱାସ – ଏହା ଜାତୀୟତାବୋଧକୁ ଆହୁରି ସଜୀବ କରିଥିଲା । ପ୍ରଜା ବା ଗଣକ ପାଇଁ ଶାସକ ନିଜର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସ୍ୱାର୍ଥକୁ ତୁଚ୍ଛ ମନେ କରିଥିଲା । ଅନିଚ୍ଛା ସତ୍ତ୍ୱେ ଶାସକ ପ୍ରଜାର ଆପତ୍ତି ଅଭିଯୋଗ ପ୍ରତି କେବଳ ଯେ କର୍ଣ୍ଣପାତ କରୁଥିଲା ତା ନୁହେଁ ତାର ପ୍ରତିକାର କରୁଥିଲା । ରାମରାଜ୍ୟ ରାଜତନ୍ତ୍ରର ପ୍ରଭୁତ୍ୱକୁ ଜାହିର କରିବାକୁ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ନ ଥିଲା । ରାଜା ଓ ପ୍ରଜା ମଧରେ ଶାସକ ଓ ଶାସିତର ସମ୍ବନ୍ଧ ନ ଥିଲା । ପ୍ରଜାର ଅନୁରଞ୍ଜନ ପାଇଁ ରାଜାକୁ ପ୍ରଜାର ମାନସିକତା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ କରିବାକୁ ହେଉଥିଲା । ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର ରାଜାଙ୍କ ପାଇଁ ସମର୍ପଣ ଭାବ, ନିଷ୍ଠା, ବିଶ୍ୱାସ ଓ ଭକ୍ତି ରାମରାଜ୍ୟର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ । ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ମତରେ – ''ରାଜା ବଡ଼ ନୁହେଁ ରାଜ୍ୟ ବଡ଼ । ରାଜ୍ୟ ପ୍ରତି ଉଭୟ ପ୍ରଜା ଓ ରାଜା ଉତ୍ତରଦାୟୀ ରହିବେ । ପାରସ୍ପରିକ ବିଶ୍ୱାସ, ମୂଲ୍ୟବୋଧ ଓ ନିଷ୍ଠା ରହିଲେ ରାମରାଜ୍ୟ ଏକ ଅସମ୍ଭବ କଳ୍ପନା ନୁହେଁ ।''

ପିଲାଙ୍କ ମନରେ ଏହି ରାମରାଜ୍ୟର ମହତ୍ତ୍ୱ ଅବଗତ କରାଇବା ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଧର୍ମ । ''ପିଲାଙ୍କ ରାମାୟଣ''ରେ ରାଜା ଓ ପ୍ରଜାର ସମ୍ପର୍କ ତଥା ରାଜନୀତିରେ ଧର୍ମ ଓ ନ୍ୟାୟର ଆବଶ୍ୟକତାକୁ ବଡ଼ ସୁନ୍ଦର ଓ ସରଳ ଭାଷାରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି ପଣ୍ଡିତ ନୀଳକଣ୍ଠ ।

କୋଶଳ ରାଜ୍ୟର ଦକ୍ଷିଣକୁ ଗୋଦାବରୀ ନଦୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦଣ୍ଡକାରଣ୍ୟ ଲାଗିଥାଏ । ଏହି ଘଞ୍ଚ ଜଙ୍ଗଲରେ ତପସ୍ୟା କରୁଥିବା ଋଷିମାନଙ୍କୁ ଭୟଭୀତ କରାଇ ଅସୁରମାନେ ଘୋର ଉପଦ୍ରବ କରୁଥିଲେ । ତ୍ରିକାଳଦର୍ଶୀ ଋଷି ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ବାଳକ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ସହାୟତା ପାଇଁ ରାଜା ଦଶରଥଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କରିଥିଲେ । ଦଶରଥଙ୍କ ଅନୁରୋଧ ରକ୍ଷାକରି ବାଳକ ରାମ ଓ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ଋଷିଙ୍କ ସହିତ ପଠାଇଲେ । ସେଠାରେ ରାମ ତାଡ଼କା ଓ ସୁବାହୁକୁ ମାରିଲେ । ମାରିଚକୁ ଶହେ ଯୋଜନ ଦୂରରେ ସମୁଦ୍ରରେ ଫିଙ୍ଗିଦେଲେ ।

ରାଜାର କର୍ତ୍ତବ୍ୟବୋଧ ନିଜ ମାତୃଭୂମି ଓ ଜନନୀ ପ୍ରତି ମମତା ହିଁ ଜାତୀୟତାବୋଧ । ରାବଣକୁ ରାମ ମାରିବା ପରେ ବିଭୀଷଣ ରାମଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କରିଛନ୍ତି ଆଉ ଦିନଟିଏ ସେଠାରେ ରହିବାକୁ । ଏହାର ଉତ୍ତରରେ ରାମ କହିଛନ୍ତି – ''ବନ୍ଧୁ, ତମର ଉପକାର ଶୁଝି ପାରିବି ନାହିଁ । ଭାଇ ଭରତ, ମା କୌଶଲ୍ୟା, କୈକେୟୀ ଓ ସୁମିତ୍ରାଙ୍କୁ ଦେଖିବାକୁ ମୋ ମନ ବଡ଼ ବ୍ୟସ୍ତ ହେଉଛି । ଏହି ଉକ୍ତି ଦ୍ୱାରା ଏହା ସ୍ପଷ୍ଟ ଯେ ରାଜା ନିଜର ସୁଖଶାନ୍ତି ପାଇଁ ଅନ୍ୟକୁ ଉତ୍କଣ୍ଠାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାକୁ ପସନ୍ଦ କରୁ ନ ଥିଲେ ।

ଜଣେ ରାଜା ରାଜ୍ୟ ଶାସନ କରୁଥିବା ସମୟରେ ଅଜ୍ଞାତରେ ଯଦି କିଛି ଭୂଲ କରିଥାଏ ବା କୌଣସି ନିନ୍ଦାଜନକ କାରଣ ଥାଏ, ତାହାହେଲେ ପ୍ରଜାଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ମନଖୋଲି ପ୍ରକାଶ କରିବାର ଜିଜ୍ଞାସା ହିଁ ଜାତୀୟତାବୋଧ । ରାମ ପାତ୍ରମନ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ସହିତ ବସିଛନ୍ତି । ସବୁଠାରେ ରାମଙ୍କର ସବୁ କାର୍ଯ୍ୟର ପ୍ରଶଂସା ହେଉଛି ବୋଲି ସମସ୍ତେ କହିଲେ । ଶେଷକୁ ରାମ କହିଲେ – ''ପ୍ରଶଂସା ତ ହେଉଛି । ମନୁଷ୍ୟର ପ୍ରଶଂସା, ନିନ୍ଦା ସବୁଥାଏ । ଯେବେ କିଛି ନିନ୍ଦା କେହି ଶୁଣିଥାଏ, ତାହା କେହି କହିଲେ ମୋର ବଡ଼ ଭଲ ହୁଅନ୍ତା । ମୁଁ ଆପଣାକୁ ସୁଧାରି ପାରନ୍ତି । ମୋତେ ମନ ଖୋଲି ସଫା ସଫା କଥା କହ ।'' ସେଠାରେ ଭଦ୍ର ବୋଲି ଜଣେ ଥିଲେ । ସେ କହିଲେ – ''ଆପଣଙ୍କର ସମସ୍ତେ ସବୁ ପ୍ରଶଂସା କରୁଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ କେହି କେହି କହୁଛନ୍ତି । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଯେବେ ଏତେକାଳ ରାକ୍ଷସ ଘରେ ରହିଲା ପରେ ସୀତାଙ୍କୁ ଆଣି ରଖିଲେ ତେବେ ଆଉ ଲୋକେ ଏପରି ନ କହିବେ କାହିଁକି ? ରାମ ଏହା ଶୁଣି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପଚାରିଲେ । ସମସ୍ତେ ସେହି କଥା ସତ ବୋଲି କହିଲେ, ରାମ ସେଦିନ ସଭାରୁ ଯାଇ ଭରତ, ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ଶତ୍ରୁଘ୍ନଙ୍କୁ ଡାକି ସବୁ କଥା ବୁଝାଇ କହିଲେ । ସେ କହିଲେ – ''ମୁଁ ସୀତାଙ୍କୁ ଭଲ ବୋଲି ଜାଣେ, ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ଆଗରେ ନିଜେ ଅଛି ତାଙ୍କୁ ଆଣି ଲଙ୍କାରେ ମତେ ଦେବାରୁ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଘରକୁ ଆଣିଛି । କିନ୍ତୁ ଆମେ ରାଜା । ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ସନ୍ତୋଷ ଆମର ଦେଖିବା ଉଚିତ୍ । ଆମର ଜୀବନ ପ୍ରଜାଙ୍କ ପାଇଁ । ପ୍ରଜାଙ୍କ ଅସନ୍ତୋଷରେ ଆଉ ସୀତାଙ୍କୁ ରଖିବା ଠିକ୍ ନୁହେଁ । ସେ ଋଷି ଆଶ୍ରମ ଦେଖିବେ ବୋଲି ମତେ କହୁଥିଲେ । ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସେ ବାହାନାରେ ତାଙ୍କୁ କାଲି ନେଇ ଗଙ୍ଗା ଆରପାଖେ ବାଲ୍ମୀକିଙ୍କ ଆଶ୍ରମରେ ଛାଡ଼ି ଦିଅନ୍ତୁ । ତୁମ୍ଭେମାନେ ମୋର ଭାଇ, ମୋର ପ୍ରାଣ । ମୋର ଏ କଥାରେ ଆପତ୍ତି କର ନାହିଁ ।''

ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଛାଡ଼ି ଦେଇ ଆସିବା ବେଳେ କହିଲେ – ''ରାମଙ୍କର ତୁମଠାରେ କିଛି କଳ୍ପନା ନାହିଁ । ଖାଲି ରାଜ୍ୟ ଲୋକଙ୍କ ପାଇଁ ସେ ଏପରି କଲେ ।''

ରାମରାଜ୍ୟର ପ୍ରଜାମାନେ ରାଜାଙ୍କ ପ୍ରତି ତଦନୁରୂପ ସ୍ନେହ ସହାନୁଭୂତି ପ୍ରଦର୍ଶନ କରୁଥିଲେ । ପିତୃସତ୍ୟ ପାଳି ରାମ, ସୀତା ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ସହିତ ବଣକୁ ଗଲାବେଳେ ରଥରେ ନ ଯାଇ ଗୋଡରେ ଚାଲି ଯିବାର ଦେଖି ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର ବ୍ୟାକୁଳତା ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇଛି – ''ଗୋଡରେ ଚାଲିଯିବାର ଦେଖି ଲୋକେ ହାହାକାର କରି କାନ୍ଦି ଉଠିଲେ । ସୀତାଙ୍କୁ ବାଟ ଚାଲିବାର ଦେଖି ଲୋକେ ବଡ଼ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ କାନ୍ଦିଲେ । ଦଶରଥଙ୍କୁ ଭୂତ ଲାଗିଛି ବୋଲି ଲୋକେ କହି ପକାଇଲେ । କହିଲେ – ''ଏ ଦେଶରେ ଆଉ ରହିବା ଠିକ୍ ନୁହେଁ । କୈକେୟୀ ତା ପୁଅକୁ ଘେନି ପଡ଼ିଥାଉ ।''

ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଅଶ୍ୱମେଧ ଯଜ୍ଞ କରିବାକୁ ଯାଉଛନ୍ତି । ଏହି ସମୟରେ ବାଲ୍ମୀକି ଲବକୁଶଙ୍କୁ ଯଜ୍ଞରେ ଗୀତ ଗାଇବା ଅବସରରେ କହିଲେ – ''ତୁମେମାନେ ପ୍ରତିଦିନ କୋଡ଼ିଏ ଅଧ୍ୟାୟ ରାମାୟଣ ସ୍ୱର ଧରି ଗାଇବ । ରାଜା କହିଲେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ଆଗେ ଆନନ୍ଦରେ ଗାଇବ । କିନ୍ତୁ କାହାରିଠାରୁ କିଛି ଟଙ୍କାପଇସା, ଧନରତ୍ନ ନେବ ନାହିଁ । ବନବାସୀ ମୁନିମାନେ କାହାରିଠାରୁ ଟଙ୍କାପଇସା, ଧନରତ୍ନ ନିଅନ୍ତି ନାହିଁ ।''

ଧର୍ମ ଓ ନ୍ୟାୟରେ ଯଦି ରାଜ୍ୟରେ ରାଜତନ୍ତ୍ର ଚାଲେ, ତାହେଲେ ରାଜ୍ୟରେ ସୁଖ, ଶାନ୍ତି, ମୈତ୍ରୀ ସ୍ଥାପନ ହୁଏ । ଦୋଷୀକୁ ଦଣ୍ଡବିଧାନ ଓ ଜ୍ଞାନୀକୁ ସମ୍ମାନ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିବା ରାଜାର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ।

ମୁନି ଋଷିମାନଙ୍କୁ ସମ୍ମାନ ପ୍ରଦର୍ଶନ ଓ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ନ୍ୟାୟ ପ୍ରଦାନ କରିବା ଫଳରେ ପ୍ରଜାର ରାଜାପ୍ରତି ଆନୁଗତ୍ୟ ରହେ । ଏହା ସହିତ ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ପର୍କ ସୁଦୃଢ଼ ହୁଏ । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଅଶ୍ୱମେଧ ଯଜ୍ଞ କରିବା ଅବସରରେ ମୁନିଋଷିଙ୍କ ଉପଦେଶକୁ ଉଲଙ୍ଘନ କରି ନ ଥିଲେ । କୁହାଯାଇଛି – ଭାର୍ଯ୍ୟା ନ ଥିଲେ ଯାଗକାର୍ଯ୍ୟ ହୁଏ ନାହିଁ । ସେଥିପାଇଁ ଋଷିମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ବିଚାର କରି ରାମ ସୁନାରେ ସୀତାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ପ୍ରତିମା ତିଆରି କଲେ ।

ରାଜା ଓ ପ୍ରଜା ପରସ୍ପର କର୍ତ୍ତବ୍ୟବୋଧ ପ୍ରତି ସଚେତନ ରହିଲେ ରାଜତନ୍ତ୍ର କଳୁଷିତ ହୁଏ ନାହିଁ । ରାଜ୍ୟରେ ଆନନ୍ଦ ଉଲ୍ଲାସର ବାତାବରଣ ରହେ । ରାମ ରାଜ୍ୟରେ ଏଭଳି ସୁଖ ରାଜା ଓ ପ୍ରଜା ଉଭୟ ଅନୁଭବ କରୁଥିଲେ । ଯାହା ରାମାୟଣ କଥାରୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରମାଣିତ ହୁଏ । ଏହି ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ ନୀଳକଣ୍ଠଙ୍କ ବର୍ଣ୍ଣନା ପ୍ରତି ଶିଶୁର ହୃଦୟରେ ଜାତି ପ୍ରତି ସ୍ନେହ ମମତା ଜାଗ୍ରତ କରିବ । ଉତ୍ତରକାଣ୍ଡରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇଛି –

ରାମ ମହା ସୁଖରେ ପ୍ରଜା ପାଳିଲେ । କଥାରେ ଅଛି – 'ରାମରାଜ୍ୟ', ସେତେବେଳେ ରାଜ୍ୟରେ ଧୋଇ ମରୁଡ଼ି ହଉ ନ ଥିଲା । ରାମଙ୍କ ଧର୍ମ ହେତୁ କେହି ଅଳ୍ପ ବୟସରେ ମରୁ ନ ଥିଲେ । କେହି ବିଧବା ହେଉ ନ ଥିଲେ ।

''ଏବେ ରାମ ସବୁ ଭାଇ, ଅଯୋଧ୍ୟାଲୋକ, ବାନର ଓ ରାକ୍ଷସମାନଙ୍କୁ ଘେନି ଚାଲି ଚାଲି ସରଜୂନଦୀ ଆଡ଼କୁ ଗଲେ । ସେହି ନଦୀରେ ସମସ୍ତେ ସ୍ନାନ କରି ସାରିଲା ବେଳକୁ ସ୍ୱର୍ଗରୁ ଦେବବିମାନମାନ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲା । ସମସ୍ତେ ସେଥିରେ ବସି ସ୍ୱର୍ଗକୁ ଗଲେ ।''

ଭାଷା ଜାତୀୟତାର ଏକ ପ୍ରଧାନ ଉପାଦାନ । ଭାଷା ମାଧ୍ୟମରେ ଦେଶ, ଜାତି ଓ ସମାଜର ଭୂୟୋ ବିକାଶ ସାଧିତ ହୋଇପାରିବ । ବିଶ୍ୱାସର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ସେ ନିଜର କର୍ମ ଓ ଚିନ୍ତାଧାରାଠାରୁ ସାହିତ୍ୟର ଭାଷାକୁ ପୃଥକ୍ କରିନାହାନ୍ତି । ସାହିତ୍ୟକୁ ଗଣମୁଖୀ କରିବା ନିମନ୍ତେ ସେ ତାର ଭାଷାକୁ କରିଛନ୍ତି ସରଳ, ସହଜ ଓ ସର୍ବଜନଗମ୍ୟ । ତେଣୁ ତାଙ୍କ ସାହିତ୍ୟର ଭାଷା କେବଳ ତାଙ୍କର ପ୍ରାଣର ଭାଷା ନୁହେଁ, ଅଗଣିତ ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରାଣର ଭାଷା । ଏ ସମ୍ପର୍କରେ ପଣ୍ଡିତ ଗୋପବନ୍ଧୁ କହନ୍ତି – ''ମନେରଖିବାକୁ ହେବ ଯେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଉପରେ ଆମମାନଙ୍କର ଜାତୀୟ ସତ୍ତା ନିର୍ଭର କରେ । ଭାଷା ଲୋପ ପାଇଲେ ଓଡ଼ିଆ ଜାତି ଲୋପ ପାଇବ । ତେଣୁ ଭାଷା ଆମମାନଙ୍କର ପକ୍ଷେ ଜୀବନମରଣ ସମସ୍ୟା ।''

ନିଛକ ଓଡ଼ିଆ ଗ୍ରାମ୍ୟ ଶବ୍ଦର ବ୍ୟବହାର କରି ନୀଳକଣ୍ଠ ସୃଷ୍ଟି କରି ପାରିଛନ୍ତି ଓଡ଼ିଆ ଜାତୀୟତା ବୋଧର ପ୍ରତୀକ, ''ପିଲାଙ୍କ ରାମାୟଣ'' । ଓଡ଼ିଶାର ଗାଁ ଗହଳିରେ ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କ ଗାଳିଗୁଲଜ, କଥାବାର୍ତ୍ତା ଓଡ଼ିଆ ଜାତୀୟତାକୁ ସଜୀବ କରିପାରିଛି । ମନ୍ଥରା ଓ ରାଜା ଦଶରଥଙ୍କ କୈକେୟୀ ପ୍ରତି ଉକ୍ତି, କୁମ୍ଭକର୍ଣ୍ଣର ପ୍ରତିଦିନ ଜୀବନଯାପନ ପ୍ରଣାଳୀ ପ୍ରଭୃତିର ବର୍ଣ୍ଣନା ଏହାର ନମୁନା ।

ମନ୍ଥରା – ରାଣୀ କୈକେୟୀଙ୍କର ମନ୍ଥରା ବୋଲି ଗୋଟିଏ ପୋଇଲି ଥିଲା । ସକାଳୁ ମନ୍ଥରା କୋଠା ଉପରୁ ଦେଖିଲା ସହରରେ ଚହଳ ପଡ଼ିଛି । ଲୋକମାନେ ଫୁଲମାଳ ବାନ୍ଧିଛନ୍ତି । ହୁଳହୁଳି ଦେଉଛନ୍ତି, ଉତ୍ସବ କରୁଛନ୍ତି । କୌଶଲ୍ୟା ଲୋକଙ୍କୁ ଧନରତ୍ନ ଦେଉଛନ୍ତି । ମନ୍ଥରାକୁ ସବୁକଥା କେମିତି କେମିତି ଲାଗିଲା । ଗୋଟିଏ ଚାକରାଣୀଠାରୁ ଜାଣିଲା ରାମଙ୍କର କାଲି ଅଭିଷେକ ହେବ ବୋଲି । ଏହା ଶୁଣି ତା ଦେହରେ ଗୋଟେ ଛୁରୀ ଚାଲିଗଲା ପରି ତାକୁ ଲାଗିଲା । ସେ କୈକେୟୀଙ୍କୁ ଡାକି କହିଲା – ''ଉଠ୍‌ଲୋ କାବାଡ଼ି, ଶୋଇଛି । ୟାକୁ ନିଦ ଲାଗିଛି । ସବୁ ସୁଖଶରଧା ଯେ ଏଣେ ଶୁଖିଯାଉଛି । ଏକଥା ଜଣାପଡୁନାହିଁ ।''

''ମା ଭାଗବତି ! କଣ ହେଲାଣି ବୁଝିଛୁ ? ବର ତତେ ଏତେ ସିନିଅ ଦେଖେଇ ହେଉଥିଲା । ଏବେ ଭରତକୁ ମାମୁଁ ଘରକୁ ପଠାଇଦେଲା । ଏଣେ ରାମକୁ ତରତର କରି ସିଂହାସନରେ ବସାଇ ଦେଉଛି ।''

''ମନ୍ଥରାର କୁମନ୍ତ୍ରଣାର ଶିକାର ହୋଇ କୈକେୟୀ ରାମଙ୍କୁ ବନକୁ ପଠାଇ ଭରତକୁ ରାଜା କରିବ ବୋଲି ଦଶରଥଙ୍କୁ ସତ୍ୟ କରାଇଅଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ରାଜା ଏଥିପ୍ରତି ନାରାଜ ହେବାର ଦେଖି କୈକେୟୀ ମୁହଁକୁ ଛିଞ୍ଚାଡ଼ିକରି କହିଲେ – ବର ଦେବ ବୋଲି କହିଥିଲ । ଏବେ ସତ୍ୟ କଲ । ମତେ ପଚାରୁଛ, ମୋର ସତେ ଏଇ ଇଚ୍ଛା ! ନ କରିବ ତ ନାଇଁ, ଏତେ ପ୍ରକାର କାହିଁକି ?''

ଏହା ଶୁଣି କ୍ରୋଧରେ ଦଶରଥଙ୍କର ଦେହ ଜଳିଗଲା । ଆଉ ସମ୍ଭାଳି ପାରିଲେ ନାହିଁ । କହିଲେ – ''ରାକ୍ଷସି, ଏ ବଂଶ ନାଶ କରିବାକୁ ତୁ ବିଚାରୁଛୁ ? ରାମ ତ ତତେ ମାଠାରୁ ବେଶୀ ଭଲ ପାଏ । ତୁ ପିଶାଚୀ କାହିଁକି ତାର ସର୍ବନାଶ ବିଚାରୁଛୁ ? ରାଜା ଝିଅ ତୁ, ସାପ ପରି ମୋ ଘରେ ପଶିଥିଲୁ । ମୁଁ ଏତେକାଳ ଦୁଧ ପିଆଇ ସାପ ପୋଷିଥିଲି ପିଶାଚି ।'' ପୁଣି କହୁଛନ୍ତି – ''ସଂସାର ଲୋକେ ମୋ ନାଁରେ ଛେପ ପକେଇବେ । କହିବେ – କେଡେ ବଳଦ ଏ ଦଶରଥ । ମାଇପିଟା କଥାରେ ପଡ଼ି ରାମ

ପରି ପୁଅକୁ ବଣକୁ ପଠାଇଦେଲା । ଲୋକେ ଏ କଥା ଗାଇ ବୁଲିବେ । ଘରେ ଘରେ ମୋ ନାଁ ପଡ଼ିବ ।''

ଏଠାରେ ମାଇକିନିଆ, ଚାକରାଣୀ, ଏଇଟି, ଡେବିରିହାତ, ପହଞ୍ଚିଲେ, ହାତଧରିବା, କାବାଡ଼ି, ସିନିଅ, ଶରଧା, ମୋ ନାଁ ପଡ଼ିବା, ଦୁଧ ପିଆଇ ସାପ ପୋଷିବା ଇତ୍ୟାଦି ଶବ୍ଦ ଓ ବାକ୍ୟାଂଶ ବ୍ୟବହାର କରି ଓଡ଼ିଆ ପିଲାଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଜାତୀୟତାଭାବ ସୃଷ୍ଟି କରାଯାଇଛି । ଏହା ସହିତ କୌଣସି ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର, କଠିନ ସମାସ, ଅତ୍ୟନ୍ତ କ୍ଲିଷ୍ଟଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହାରକୁ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ଓ ପିଲାଙ୍କ ରାମାୟଣରେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ସଂଯୋଜନା କରି ଜାତୀୟତାର ପରିଚୟ ଦେଇଛନ୍ତି ।

ଓଡ଼ିଆ ପିଲାମାନେ ନ୍ୟାୟ, ଦର୍ଶନ, ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର, ଶିଳ୍ପଶାସ୍ତ୍ର, ନୀତିଶାସ୍ତ୍ର, ଆୟୁର୍ବେଦ, ମନ୍ତ୍ର, ଯନ୍ତ୍ର, ତନ୍ତ୍ର ତଥା ରାମାୟଣ ସମୟରେ ଭାରତବର୍ଷର ସାମାଜିକ, ଅର୍ଥନୈତିକ, ଭୌଗୋଳିକ ଜ୍ଞାନ ଆହରଣ କରି ଏକ ସମୃଦ୍ଧ ଓଡ଼ିଶା ଗଠନ କରିପାରିବେ – ଏ ଆଶା ମନୀଷୀ ନୀଳକଣ୍ଠଙ୍କ ''ପିଲାଙ୍କ ରାମାୟଣ''ରେ ସ୍ପଷ୍ଟ ହୋଇଛି । ମୁନିଋଷିମାନଙ୍କର ଅସାଧ୍ୟସାଧନ, ଦୁଷ୍ଟଦଳନ ସନ୍ଥପାଳନର ପରମ୍ପରା, ଭ୍ରାତୃସ୍ନେହ, ବାତ୍ସଲ୍ୟମମତା, ବନ୍ଧୁପ୍ରୀତି, ଧୈର୍ଯ୍ୟ, ସହିଷ୍ଣୁତା ଇତ୍ୟାଦିର ଜ୍ଞାନ ଓଡ଼ିଆ ପିଲାମାନେ ଆହରଣ କରିବାର ପ୍ରେରଣା ଏହି ରାମାୟଣରେ ରହିଛି । ''ବସୁଧୈବ କୁଟୁମ୍ବକମ୍'', ''ଆ ବୋ ଭଦ୍ରାଃ କ୍ରତବୋ ଯନ୍ତୁ ବିଶ୍ୱତଃ'', ''ସର୍ବେ ଭବନ୍ତୁ ସୁଖିନଃ'', ''ରାମାଦିବତ୍ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତବ୍ୟ ନ ରାବଣାଦିବତ'' ଇତ୍ୟାଦି ଜାତୀୟ ଭାବନା ପିଲାଙ୍କ ଉଜ୍ଜୀବିତ କରିବାର ବାସନା ଏହି ଲେଖାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ । ଐତିହ୍ୟର ଜ୍ଞାନ ଆହରଣ କଲେ ଓଡ଼ିଆ ପିଲାମାନେ ସର୍ବଭାରତୀୟ ସ୍ତରରେ ନିଜକୁ ସାମିଲ କରି ପାରିବେ ଓ ଅଜ୍ଞାନର ହୀନମାନ୍ୟତାଠାରୁ ଦୂରରେ ରହି ପାରିବ । ପଣ୍ଡିତ ନୀଳକଣ୍ଠ ଦାସ ମହାତ୍ମାଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ଡାକରା ''ରାମରାଜ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା''ର ମହତ୍ତ୍ୱ ପିଲାମାନେ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରିବାର ପ୍ରୟାସ କରିଛନ୍ତି । ବିଶ୍ୱଜନପ୍ରୀତି ଓ ଭଗବତ୍‌ପ୍ରୀତିରେ ଅଭିମନ୍ତ୍ରିତ ନୀଳକଣ୍ଠଙ୍କ ପିଲାଙ୍କ ରାମାୟଣରେ ଓଡ଼ିଆ ଜାତୀୟତାର ସଂଯୋଜନା ତାଙ୍କୁ ଚିର ଅମର କରି ରଖିବ ।

''ଜାତୀୟ ମମତା ବିଶ୍ୱଜନପ୍ରୀତି
ଉତ୍କଳବାସୀର ହେଉ ଏହା ନୀତି ।''

ଆଇ.ଭି.ଆର – ୮୪
ୟୁନିଟ–୬, ଭୁବନେଶ୍ୱର–୭୫୧୦୦୧

ଓଡ଼ିଶା କୃଷି ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ପରିସରରେ ରାଜ୍ୟପାଳ ଶ୍ରୀ ମୁରଲୀଧର ଚନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତ ଭଣ୍ଡାରେ ଏକ ଛାତ୍ରୀ ନିବାସର ଶୁଭ ଦେଉଛନ୍ତି । ୧୬.୦୭.୧୦

¯ÿÉ Î Sæ¤ÿ ¯ÿæ'ÿê þÜÿ¼'ÿ ¯ÿæfê

କୃଷ୍ଣ ଚନ୍ଦ୍ର ସୁଆର

ଦେଶ ଓ ଜାତିକୁ ପରାଧୀନତାର ଶୃଙ୍ଖଳରୁ ମୁକ୍ତ କରିବା ପାଇଁ ଜାତୀୟ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଯୋଗଦେଇ ଯିଏ ବହୁବାର କାରାବରଣ କରି ଚିର ନମସ୍ୟ ହୋଇଛନ୍ତି ସେ ହେଉଛନ୍ତି ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମୀ ଶ୍ରୀ ମହମ୍ମଦ ବାଜୀ । ସାରା ଓଡ଼ିଶାରେ ସେ 'ବାଜୀ ଭାଇ' ନାମରେ ପରିଚିତ ।

ଏକାଧାରରେ ସେ ଜଣେ ଏକନିଷ୍ଠ ସଂଗ୍ରାମୀ, ଗାନ୍ଧିବାଦୀ, ରଚନାତ୍ମକ କର୍ମୀ, ସମାଜସେବୀ, ସଂଗଠକ, ଆଜନ୍ମ ବ୍ରହ୍ମଚାରୀ, ସାଧାସିଧା ମଣିଷ ଓ ଏକ ବିରଳ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱର ଅଧିକାରୀ ।

ସେ ୧୯୧୭ ମସିହା ଜାନୁଆରୀ ମାସ ୨୦ ତାରିଖରେ ନବରଙ୍ଗପୁର ସହରର ସୁନାରୀ ସାହିଠାରେ ଏକ ମୁସଲମାନ ପରିବାରରେ ଭୂମିଷ୍ଠ ହୋଇଥିଲେ । ତାଙ୍କ ପିତାଙ୍କ ନାମ ମହମ୍ମଦ କାସିମ ଓ ମାତାଙ୍କ ନାମ ଚାନ୍ଦ ବିବି । ତାଙ୍କୁ ଅଢ଼େଇ ବର୍ଷ ବୟସରେ ସେ ମା'ଙ୍କୁ ହରାଇ ଥିଲେ । ତାଙ୍କ ବାପା ପ୍ରଥମେ ଜୟପୁରଠାରେ ଶିକ୍ଷକତା କରୁଥିଲେ । ଇଂରାଜୀ ଭାଷାରେ ତାଙ୍କର ଅଗାଧ ଦକ୍ଷତାରେ ପ୍ରୀତ ହୋଇ ତତ୍କାଳୀନ ଟାଇଲର ସାହେବ ତାଙ୍କୁ ନବରଙ୍ଗପୁର ତହସିଲରେ କିରାଣୀ ଭାବେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଇଥିଲେ । ସେଠାରୁ ସେ ଅବସର ନେବାପରେ ଜୟପୁର ରାଜା ତୃତୀୟ ବିକ୍ରମ ଦେବଙ୍କ ଅନ୍ତେ ରାଜା ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ଚତୁର୍ଥଙ୍କଠାରୁ ଓକିଲ ସନନ୍ଦ ପାଇ ନବରଙ୍ଗପୁରଠାରେ ଓକିଲାତି କରିଥିଲେ ।

୧୯୩୫ ମସିହାରେ ନବମ ଶ୍ରେଣୀରେ ପଢୁଥିବା ସମୟରେ ସେ ବିଶିଷ୍ଟ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମୀ ରାଧାକୃଷ୍ଣ ବିଶ୍ୱାସ ରାୟ, ସଦାଶିବ ତ୍ରିପାଠୀ ଓ ରାଧାମୋହନ ସାହୁଙ୍କ ସଂପର୍କରେ ଆସି ପାଠପଢ଼ା ଛାଡ଼ି କଂଗ୍ରେସରେ ମିଶିବା ପାଇଁ ସ୍ଥିର କରିଥିଲେ । ଛାତ୍ର ଅବସ୍ଥାରେ ସଦାଶିବ ତ୍ରିପାଠୀଙ୍କ ଘରେ ରାଧାକୃଷ୍ଣ ବିଶ୍ୱାସରାୟଙ୍କଠାରୁ ଗାନ୍ଧୀ, କଂଗ୍ରେସ ଖଦୀ କଥା ପ୍ରଥମେ ଶୁଣିଥିଲେ । ରାଜାଙ୍କର ଲୋକେ ପାତ୍ର, ମନ୍ତ୍ରୀ, ପାଇକ, ଗୋରା ସରକାରଙ୍କ ପୋଲିସ, ଫରେଷ୍ଟ ଗାର୍ଡ଼, ରାଜସ୍ୱ କର୍ମଚାରୀ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଅତ୍ୟାଚାର କରୁଛନ୍ତି । ତାହା ପରେ ଶୁଣିଥିଲେ । ଲୋକ କେମିତି ଅନ୍ୟାୟ, ଅନୀତିର ଘେରରେ ମରି ମରି ବଞ୍ଚୁଛନ୍ତି, ଏ ସମସ୍ତ ତାଙ୍କ ମନରେ ଗଭୀର ପ୍ରଭାବ ପକାଇଥିଲା । ଦେଶ ପାଇଁ କିଛି କରିବାର ସ୍ୱପ୍ନ ସେହି ଦିନୁ ତାଙ୍କ ମନରେ ଜାଗ୍ରତ ହୋଇଥିଲା ।

୧୯୩୬ ମସିହା ଜୁନ ମାସରେ ଆଙ୍ଗଜାଲା ଭେଙ୍କଟେଶଙ୍କ ପ୍ରେରଣାରେ ସେ କଂଗ୍ରେସରେ ସଭ୍ୟ ହେଲେ ଓ ସେହି ଦିନଠାରୁ ଖଦଡ଼ ପିନ୍ଧିବା ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ । ଭାରତଛାଡ଼ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଝାସ ଦେବା ପରେ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା ତାଙ୍କର ସଂଗ୍ରାମୀ ଜୀବନ ।

ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ଆହ୍ୱାନରେ ସମ୍ମୋହିତ ହୋଇ ୧୯୪୧ ମସିହା ଜାନୁଆରୀ ପାଞ୍ଚ ତାରିଖରେ ୱାର୍ଦ୍ଧାର ସେବାଗ୍ରାମକୁ ଯାଇ ଗାନ୍ଧୀଙ୍କୁ ଦେଖି ଆସିଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ବାଣୀ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଚାଲି ଥିଲା ଏବଂ ଗାନ୍ଧୀଙ୍କୁ ସାକ୍ଷାତ କରିବାକୁ ଗଲାବେଳେ ତାଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ସହକର୍ମୀ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସାହୁ, ଶ୍ରୀଧର ରେଡ୍ଡୀ, ବଗାପୂଜାରୀ, ହରିଶ୍ଚନ୍ଦ୍ର ଗାଉଁଣ୍ଟିଆ ଓ ଶିବ ମାଝୀ ପ୍ରଭୃତି ଯାଇଥିଲେ । ତାଙ୍କର ପୁଣ୍ୟ ବଳ ଯୋଗୁଁ ସେ ମହାତ୍ମାଙ୍କ ସ୍ପର୍ଶ ଓ ପ୍ରେରଣା ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଭାବେ ପାଇଥିଲେ – ଯାହାର ସ୍ୱାକ୍ଷର ସ୍ୱରୂପ ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ନୀତି ଓ ଆଦର୍ଶକୁ ଅକ୍ଷରେ ଅକ୍ଷରେ ପାଳନ କରିବାର ସଂକଳ୍ପ ହିଁ ତାଙ୍କୁ ସଂଗ୍ରାମ କାଳରେ ପ୍ରାୟ ତିନି ବର୍ଷ ଦଶମାସରୁ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ହେବ ଜେଲରେ କଟାଇ ଦେବାର ପ୍ରେରଣା ଦେଇଥିଲା ।

ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଡାକରାରେ ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇ ମହମ୍ମଦ ବାଜୀ ୧୯୪୧ରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କରି ତା.୨୧.୧.୧୯୪୧ରୁ ୧.୧୧.୧୯୪୧ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କୋରାପୁଟ ଜେଲରେ କାରାଦଣ୍ଡ ଭୋଗି ଥିଲେ । ନବରଙ୍ଗପୁରର ସ୍ଥାନୀୟ

ପୋଲିସ ବାଜୀବାବୁଙ୍କର ପରିବାରକୁ ଅସୁବିଧାରେ ପକାଇଲେ ସେ ଆଉ ସରକାର ବିରୋଧରେ ଯିବେ ନାହିଁ ଭାବି ତାଙ୍କ ଭାଇ ମହମ୍ମଦ ପେଣ୍ଟ ସାହେବ ଓ ମହମ୍ମଦ ଶରୀଫ ବାଜୀଙ୍କୁ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମ ପାଇଁ ଉତ୍ସାହିତ କରୁଥିବା ଅଭିଯୋଗରେ ଚାକିରିରୁ ବରଖାସ୍ତ କରିଥିଲେ । ସେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହରେ ପ୍ରଥମେ ବିନୋବାଜୀ ଜେଲ ଯାଇଥିଲେ, ପରେ ପରେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ସହ କୋରାପୁଟର ଶହେ ତିନି ଜଣ ଜେଲ ଦଣ୍ଡ ଭୋଗିଥିଲେ ।

୧୯୪୨ ଆନ୍ଦୋଳନର ଅବ୍ୟବହିତ ପୂର୍ବରୁ ସେ କଟକ ଆସି ଗୋପବନ୍ଧୁ ଚୌଧୁରୀ, ରମାଦେବୀ, ମନମୋହନ ଚୌଧୁରୀ, ମାଳତୀ ଦେବୀ, ନବକୃଷ୍ଣ ଚୌଧୁରୀ, ଅର୍ଣ୍ଣପୂର୍ଣ୍ଣା ମହାରଣା ପ୍ରମୁଖଙ୍କ ସହ ନିଜକୁ ସାମିଲ କରିବା ପରେ ଅବିଭକ୍ତ କୋରାପୁଟର ଗାଁ ଗହଳରେ ବିପ୍ଳବର ବାର୍ତ୍ତା ଓ କଂଗ୍ରେସର ଆଭିମୁଖ୍ୟ ପ୍ରଚାର କାର୍ଯ୍ୟ ନିମନ୍ତେ ତାଙ୍କୁ ଦାୟିତ୍ୱ ନ୍ୟସ୍ତ କରାଯାଇଥିଲା । ତାଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ଓ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସଂପାଦନ ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରାଣରେ ସେ ସମୟରେ ଯଥେଷ୍ଟ ସହାୟକ ହୋଇଥିଲା । ଭାରତଛାଡ଼ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଯୋଗଦେବା ଯୋଗୁଁ ମହମ୍ମଦ ବାଜୀଙ୍କୁ ୧୯.୮.୧୯୪୨ରେ ଗରୁଡ଼ଗୁଡ଼ାଠାରେ ଗିରଫ କରାଯାଇଥିଲା । ତାଙ୍କ ନାମରେ ସରାଗୁଡ଼ାର ପୋଲ ଭାଙ୍ଗିବା, ଗଛ କଟାଇବା, ସରକାରଙ୍କ ବିରୋଧରେ ଧ୍ୱନି ଦେବା, ଲୋକଙ୍କୁ ସରକାର ବିରୋଧରେ ପ୍ରଚାର କରି ମତାଇବା ପ୍ରଭୃତି ଗୁରୁତର ଅପରାଧର ଅଭିଯୋଗ ଥିଲା । ତା.୧୯.୮.୪୨ଠାରୁ ତା.୧୭.୧୨.୪୨ ଯାଏଁ ନବରଙ୍ଗପୁର ସବ୍‌ଜେଲରେ ବିଚାରାଧୀନ ବନ୍ଦୀ ଭାବେ ରହିବା ପରେ ବିଭିନ୍ନ ଦଫାର ବିଚାର କରାଯାଇ ୨ ବର୍ଷ ୬ ମାସ ଜେଲଦଣ୍ଡ ଭୋଗ କରିବା ପାଇଁ ତାଙ୍କୁ କୋରାପୁଟ ଜେଲକୁ ପଠାଇ ଦିଆଯାଇଥିଲା । ସେଠାରେ ଥିଲାବେଳେ ଗୋଟିଏ କୋଠରୀରେ ତାଙ୍କ ସହ ସଂଗ୍ରାମୀ ବିଶ୍ୱନାଥ ପଟ୍ଟନାୟକ, ଧନୁ ପୂଜାରୀ, ଲିମା ସାରନ୍ତା, ସୁରେନ୍ଦ୍ର ଦ୍ୱିବେଦୀ ପ୍ରଭୃତି ସହବନ୍ଦୀ ଭାବେ ରହିଥିଲେ । ସେ କୋରାପୁଟ ଜେଲରେ ଥିଲାବେଳେ ସଂଗ୍ରାମୀ ବଗା ପୂଜାରୀଙ୍କର ତିରୋଧାନ ହୋଇଥିଲା, ତାଙ୍କ ଘରକୁ ଖବର ନଦେଇ ଚାରି ଜଣ ୱାର୍ଡ଼ର ଗୋଟେ ବାଉଁଶ ଠେଙ୍ଗାରେ ତାଙ୍କୁ ଗୁଡ଼େଇ ବାନ୍ଧି ନେଇ ଜେଲ ବାହାରେ ପୋତି ଦେଇ ଆସିବା ଯୋଗୁଁ ସେ ମର୍ମାହତ ହୋଇଥିଲେ । ଏତଦ୍‌ବ୍ୟତୀତ ତାଙ୍କ ଆଖି ସାମ୍ନାରେ ବିପ୍ଳବୀମାନେ ପୋକମାଛି ଭଳି ଟଳି ପଡୁଥିବା ସେ ଦେଖିଥିଲେ । ସବୁଠାରୁ ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ ଘଟଣା ହେଉଛି କୋରାପୁଟର ମାତିଲି ଥାନା ଓ ପାପଡ଼ାହାଣ୍ଡିର ଗୁଳିକାଣ୍ଡ ତାଙ୍କ ଆଖି ଦେଖା ଘଟଣା । ମାତିଲିରେ ୧୪ ଜଣ ଓ ପାପଡ଼ାହାଣ୍ଡିରେ ୧୯ ଜଣ ବ୍ରିଟିଶ ଗୁଳିରେ ଏକ ସମୟରେ ଶହୀଦ ହୋଇଥିଲେ । ସେହି ବିପ୍ଳବକୁ କେନ୍ଦ୍ର କରି ଲକ୍ଷ୍ମଣ ନାୟକଙ୍କୁ ଫାଶି ଆଦେଶ ହେଲା ଏବଂ ବ୍ରହ୍ମପୁର କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ଜେଲରେ ସେ ଶହୀଦ ହେଲେ । ସେତେବେଳେ ସେ କୋରାପୁଟ ଅଞ୍ଚଳରୁ ଗିରଫ ହୋଇଥିଲେ । ଅଗଷ୍ଟ ବିପ୍ଳବରେ ନବରଙ୍ଗପୁରରୁ ପ୍ରାୟ ତିନି ଶହ ସଂଗ୍ରାମୀ ଯୋଗ ଦେଇ କାରାବରଣ କରିଥିଲେ ।

ନିଜର ଭଲ କାମ ଓ ଆଚରଣ ଯୋଗୁଁ ମହମ୍ମଦ ବାଜୀଙ୍କୁ ଯେଉଁ ୨ ବର୍ଷ ୬ ମାସ ଦଣ୍ଡ ଭୋଗିବାର ଥିଲା ସେଥିରୁ ୬ ମାସ କମାଇ ଦିଆଯାଇ ତାଙ୍କୁ ଜେଲରୁ ୨୧.୧୨.୧୯୪୪ରେ ଖଲାସ କରାଯିବା ପାଇଁ ସ୍ଥିର ହୋଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଜେଲ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ଦେଶର ପରିସ୍ଥିତି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସରକାର ନ ଚାହିଁଲା ଯାଏ ସେ ଜେଲ ଭିତରେ ଅଟକବନ୍ଦୀ ଭାବେ ରହିବେ ବୋଲି ଜଣାଇଥିଲେ । ୧୯୪୪ ମସିହା ଡିସେମ୍ବର ଶେଷ ଆଡ଼କୁ ତାଙ୍କୁ ଅଟକବନ୍ଦୀ ଭାବେ କଟକ କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ଜେଲକୁ ସ୍ଥାନାନ୍ତରିତ କରାଯାଇଥିଲା । ତାଙ୍କ ସହିତ ବିଶ୍ୱନାଥ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ସ୍ଥାନାନ୍ତରିତ କରାଯାଇଥିଲା । ସେ ଅଟକବନ୍ଦୀ (Security Prisoner) ଭାବେ ପ୍ରାୟ ଛଅ ମାସ ତା.୨୫.୧୨.୧୯୪୪ଠାରୁ ୨୫.୬.୧୯୪୫ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କଟକ ଜେଲରେ ରହିଥିଲେ । ସେଠାରେ ରହିବା ଭିତରେ ବହୁ ମାନ୍ୟଗଣ୍ୟ ଦେଶପ୍ରେମୀ, ସଂଗ୍ରାମୀ ଓ ନିସ୍ୱାର୍ଥପର କର୍ମୀଙ୍କ ସଂସ୍ପର୍ଶରେ ଆସିଥିଲେ । ତା.୨୫.୬.୧୯୪୫ରେ ସେ କଟକ କେନ୍ଦ୍ର ଜେଲରୁ ଖଲାସ ହୋଇଥିଲେ । ଭାରତ ସ୍ୱାଧୀନ ହେବା ଦିନର ସ୍ମୃତିକୁ ମନେ ପକାଇ ଶ୍ରୀ ବାଜି କହନ୍ତି – ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମରେ କୋରାପୁଟ ଜିଲ୍ଲାର ଶହୀଦ ହୋଇଥିବା ୧୦୧ ଜଣଙ୍କ ନାମରେ ନବରଙ୍ଗପୁରର ସାହି, ଗଳି, ମୁଖ୍ୟରାସ୍ତା କଡ଼ରେ ଶହୀଦ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ନାୟକ, ସଦାଶିବ ବେହେରା, ବଗା ପୂଜାରୀ, ବଣ୍ଡକୁ ଉତ୍ତରା ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ନାମରେ ୧୦୧ଟି ତୋରଣ ନିର୍ମିତ କରିଥିଲେ । ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଆମ୍ବ ତୋରଣ, ପତାକାରେ ସୁସଜ୍ଜିତ ହେବା ସାଂଗକୁ କଦଳୀଗଛ ପୋତି ସବୁ ଘର ଆଗରେ ସଂଜରେ ମାଟି ଦୀପ ଜଳାଇଥିଲେ ।

ସ୍ୱାଧୀନତା ପରେ ରାଜନୀତିରେ ଯୋଗ ଦେବା ପାଇଁ ଡାକରା ଆସିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତାହାକୁ ସେ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରି ଗାଁ ଗହଳିରେ ସେବାକାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ପରେ ବିନୋବାଜୀଙ୍କ ଭୂଦାନ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ସାମିଲ ହୋଇଥିଲେ ଏବଂ ଭୂଦାନ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ନବରଙ୍ଗପୁରରେ ସାକାର ରୂପ ଦେବାରେ ସଫଳ ହୋଇଥିଲେ । ତାଙ୍କର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ପ୍ରଚେଷ୍ଟା ଯୋଗୁଁ ୧୯୬୩ ମସିହା ସୁଦ୍ଧା ୩୭ଟି ଗ୍ରାମକୁ ସେ ଦାନ ସୂତ୍ରରେ ପାଇଥିଲେ ଯାହାର ଆୟତନ

୭୦,୦୫୮୩,୮୩ ଏକର ଥିଲା ଏବଂ ତାଙ୍କ ସଭାପତିତ୍ୱ ସମୟରେ ମୋଟ ୩୯,୫୫୨,୩୭ ଏକର ଜମି ଭୂମିହୀନଙ୍କୁ ବଣ୍ଟା ଯାଇଥିଲା । ୧୯୬୩ ମସିହାରେ ବାଜୀବାବୁ ଓଡ଼ିଶା ନବଜୀବନ ମଣ୍ଡଳର ସଭାପତି ପଦରେ ରହିଥିଲେ । ସେ ଅଖିଳ ଭାରତୀୟ ସର୍ବୋଦୟ ସମିତିର ଜଣେ ସକ୍ରିୟ ସଭ୍ୟ ଭାବେ ବିନୋବାଙ୍କ ସହ ସାରା ଭାରତବର୍ଷ ପଦଯାତ୍ରାରେ ଭ୍ରମଣ କରି ବହୁ ଲୋକଙ୍କ ସଂପର୍କରେ ଆସିଥିଲେ । ସେ ବିଜାପୁରଠାରେ ଗାନ୍ଧୀ ଆଶ୍ରମ ସ୍ଥାପନା କରିଥିଲେ ଏବଂ ଏହା ଅତି ଅନୁନ୍ନତ ଅଞ୍ଚଳ ହେତୁ ଏହାର ଉନ୍ନତି ନିମିତ୍ତ ବିଜାପୁର ଗ୍ରାମକୁ ନିଜର କର୍ମଭୂମି ରୂପେ ବାଛି ଥିଲେ । ୧୯୭୫ ମସିହାରେ ଜରୁରୀକାଳୀନ ପରିସ୍ଥିତି ଜାରୀ ସମୟରେ ସେ ଲୁଚେଇ ରମାଦେବୀ ଓ ନବବାବୁଙ୍କ ପ୍ରଚାରପତ୍ର ବାଣ୍ଟୁଥିବା ଅଭିଯୋଗରେ ପୁଣି ନଜରବନ୍ଦୀ ହୋଇ ରହିଥିଲେ । ଘରୁ ତାଙ୍କୁ ଗିରଫ କରାଯାଇଥିଲା ।

ଶିକ୍ଷାଗତ ଯୋଗ୍ୟତା ଅଧିକ ନହେଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ଗୋପବନ୍ଧୁ ଚୌଧୁରୀଙ୍କର ପଟ୍ଟଶିଷ୍ୟ । ଉତ୍କଳ ସର୍ବୋଦୟ ମଣ୍ଡଳର ୫ ବର୍ଷ ପାଇଁ ସେ ସଭାପତି ଥିଲେ । ଏବେ ୯୩ ବର୍ଷ ବୟସରେ ମଧ୍ୟ ସେ ସକ୍ରିୟ ଅଛନ୍ତି । 'ସର୍ବ ଧର୍ମ ସମନ୍ୱୟ ନୀତି ହେଉଛି' ତାଙ୍କର ମୂଳମନ୍ତ୍ର । ଏକ ଆଦର୍ଶ, ନୀତି ନିଷ୍ଠ ତଥା ସେବା ତ୍ୟାଗର ମୂର୍ତ୍ତିମନ୍ତ ପ୍ରତୀକ, ସ୍ୱୟଂ ପୂର୍ଣ୍ଣ ବ୍ୟକ୍ତି ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବାଜୀବାବୁଙ୍କ ଆଦର୍ଶରେ ଆମେ ଅନୁପ୍ରାଣୀତ ହେଲେ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ ।

ଏମ୍.ଆଇ.ଜି.ୱାନ-୪୨/୧
ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖରପୁର ହାଉସିଂବୋର୍ଡ଼ କଲୋନୀ
ଭୁବନେଶ୍ୱର-୧୬

ନୂଆଦିଲ୍ଲୀସ୍ଥିତ ଓଡ଼ିଶା ନିବାସର ଅତ୍ୟାଧୁନିକ ଅଭ୍ୟର୍ଥନା ପ୍ରକୋଷ୍ଠକୁ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ନବୀନ ପଟ୍ଟନାୟକ ଉଦ୍‌ଘାଟନ କରୁଛନ୍ତି । ୧୪.୦୭.୧୦

Óæ™êœÿ†ÿæ ÓóSæþê - œÿæÀÿÓ Éˆÿ¨¨$ê

ଡଃ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ଚନ୍ଦ୍ର ମହାନ୍ତି (ହାରିତସ)

ପରାଧୀନ ଭାରତ ମାତାର ଦୁଃଖ ସାରା ଭାରତମାତାର ସମସ୍ତ ସନ୍ତାନମାନଙ୍କୁ ଦୁଃଖିତ କରୁଥିଲା । ମା' ଯେତେବେଳେ ବନ୍ଦିନୀ ତାରି ପିଲାମାନେ କିଭଳି ମୁକ୍ତ ଜୀବନ ବିତାଇବେ ? ସେମାନେ ବି ବିଦେଶୀ ଇଂରେଜ ଜାତିଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବନ୍ଦୀ ଜୀବନ କଟାଉଥିଲେ । ଦେଶରେ ଭାରତୀୟଙ୍କ ପାଇଁ ନ୍ୟାୟ ନ ଥିଲା । ଧର୍ମ ନ ଥିଲା । ଯାହାବି ଥିଲା ସେ ସବୁ ଥିଲା ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ସ୍ୱାର୍ଥ ପାଇଁ । ନିଜ ମାଟିରେ ନିଜେ ଭାରତୀୟମାନେ ଗୋରାମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନିଷ୍ପେସିତ ଘୃଣିତ ଜୀବନ କଟାଉଥିଲେ । ଆରମ୍ଭ ହେଲା ଦେଶ ସ୍ୱାଧୀନ ପାଇଁ ଆନ୍ଦୋଳନ । ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନର ନେତୃତ୍ୱ ନେଲେ ବହୁ ଦେଶଭକ୍ତ ବୀର ପୁରୁଷମାନେ । ଗାଁ ଗାଁ, ନଗର ନଗର ପ୍ରାନ୍ତରେ ବାଜି ଉଠିଲା ଦୁର୍ବାର ରଣଭେରୀ ସ୍ୱାଧୀନତାର ଦୁନ୍ଦୁଭି । ଅଗଣିତ ଜନତା ଜାତି ଧର୍ମ ବର୍ଣ୍ଣ ଭେଦର ବିଚାର ନ ରଖି ଆପଣାଛାଏଁ ସ୍ୱାଧୀନତା ହାସଲ କରିବା ପାଇଁ ଝାସ ଦେଲେ ଏହି ସ୍ୱାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନର ଲେଲିହାନ ଶିଖା ମଧ୍ୟରେ । ନିଜେ ଜଳିଗଲେ ସିନା ସ୍ୱାଧୀନତାର ଦୁର୍ଜୟ ବହ୍ନିକୁ ଜଳାଇ ରଖିଲେ ଅଖଣ୍ଡ ଭାବରେ । ବିରାଟ ବ୍ରିଟିଶ ବାହିନୀ, ଇଂରେଜ ସାହେବମାନଙ୍କ କୂଟ ଚକ୍ରାନ୍ତ ଗୋଳା ଶେଷରେ ପରାସ୍ତ ଗଲା । ଲବଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ, ଭାରତଛାଡ଼, ବିଦେଶୀ ବର୍ଜନର ଘୋର ଚିତ୍କାର ଇଂରେଜ ଶାସକ ବଣିଜ ଜାତିକୁ ଶେଷରେ ଆମ ଭାରତ ଆମ ମାତୃଭୂମିରୁ ବିତାଡ଼ିତ କଲା । ଭାରତମାତା ସ୍ୱାଧୀନ ହେଲା ସେହି ସଂଗ୍ରାମୀ ବୀର ପୁରୁଷ ଆଉ ରମଣୀମାନଙ୍କ ତ୍ୟାଗ, ନିଷ୍ଠା, ଜୀବନ ସମର୍ପଣରେ । ମୋହନ ଦାସ କରମଚାନ୍ଦ, ଲାଲାଲଜପତ ରାୟ, ବାଲ୍ ଗଙ୍ଗାଧର ତିଲକ, ସୁବାଷ ଚନ୍ଦ୍ର ବୋଷ, ଲାଲ ବାହାଦୁର ଶାସ୍ତ୍ରୀ, ସନ୍ଥ ବିନୋବା ଭାବେ, ଜୟପ୍ରକାଶ ନାରାୟଣଙ୍କ ଭଳି ବହୁ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମୀ ନେତୃବର୍ଗଙ୍କ ମାର୍ଗ ଦର୍ଶନରେ ଏହି ଭାରତ ବିଦେଶୀମାନଙ୍କ କବଳରୁ ମୁକ୍ତି ପାଇଲା । ବିଶ୍ୱ ଚମକି ଗଲା ଅହିଁସା ଆନ୍ଦୋଳନର ଡାକରାରେ ଏହି ବଡ଼, ସମୃଦ୍ଧ ଇଂରେଜ ବଣିକ ଜାତି ପରାଜିତ ହେବାକୁ ବାଧ ହେଲା । ପୁଣି ଭାରତର ସ୍ୱାଧୀନତା ପରେ ଜଣେ ମହାପୁରୁଷ ମହାତ୍ମା ଆଖ୍ୟା ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଥିଲା । ମହାତ୍ମାଜୀଙ୍କ ଡାକରେ ବିମୋହିତ ହୋଇ ଭାରତର ବହୁ ନାଗରିକ ସ୍ୱାଧୀନତାର ସଂଗ୍ରାମରେ ନିଜ ଜୀବନର ସବୁକିଛିକୁ ଅଜାଡ଼ି ଦେଇଥିଲେ । ସେଭଳି ଜଣେ ମଣିଷ ଥିଲେ, ଦକ୍ଷିଣ ଓଡ଼ିଶା ବ୍ରହ୍ମପୁର ଉପଖଣ୍ଡର ଗୋଳନ୍ଥା ଗ୍ରାମର ଜଣେ ନିର୍ଭୀକ ଦେଶଭକ୍ତ ନାରସୁ ଶତପଥୀ । ନାରସୁଙ୍କର ଜନ୍ମ ହୋଇଥିଲା ୧୯୧୪ ମସିହାରେ, ବ୍ରହ୍ମପୁର-ଆନ୍ଧ୍ର ଆଡ଼କୁ ଯାଇଥିବା ୫ନମ୍ବର ଜାତୀୟ ରାଜପଥରୁ ମାତ୍ର ୧୦ କିଲୋମିଟର ଦୂରସ୍ଥ ଗୋଳନ୍ଥା ଗ୍ରାମର ଏକ ନୈଷ୍ଠିକ ଦାନୈକ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଶତପଥୀ ପରିବାରରେ । ନାରସୁଙ୍କପିତାଙ୍କ ନାମ ଥିଲା ଗୋବିନ୍ଦ ଶତପଥୀ ଓ ମାତା ଥିଲେ କେତକୀ । ଗୋବିନ୍ଦବାବୁଙ୍କର ଅନେକ ଦିନ ଧରି କୌଣସି ପୁତ୍ର ସନ୍ତାନ ନ ହେବାରୁ ଦ୍ୱିତୀୟ ସ୍ତ୍ରୀ ଭାବରେ ଚନ୍ଦ୍ରମାଙ୍କୁ ଗ୍ରହଣକରି ଠାକୁରଙ୍କ ପାଖରେ ମନସ୍କାମନା କରି ଇଶାଣେଶ୍ୱରଙ୍କ କୃପାରୁ ପୁତ୍ର ସନ୍ତାନଟିଏ ଜନ୍ମଲାଭ କଲା । ଠାକୁରଙ୍କ ଆଶିଷରୁ ଲାଭ କରିଥିବା ସନ୍ତାନଟିର ନାମ ରଖିଲେ ନାରସୁ । ପରର ସେବାରେ ଉତ୍ସର୍ଗୀକୃତ ପୁତ୍ର ସନ୍ତାନ । ଗାଁ ଚାଟଶାଳୀ ଓ ଉଚ୍ଚବିଦ୍ୟାଳୟରେ ବିଦ୍ୟାଧ୍ୟୟନ ପରେ ନାରସୁ ପରେ ପରେ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷା ଗ୍ରହଣ କରିବାର ଆଶା ପୋଷଣ କରିଥିଲେ । ବହୁ ଜଜମାନିଙ୍କର କର୍ମକର୍ମାଣୀରେ ବ୍ୟସ୍ତଥିଲେ ସଂସ୍କାର ଓ ସଂସ୍କୃତି ସଂପନ୍ନ ପିତା ଗୋବିନ୍ଦ ଶତପଥୀ । ସସ୍କୃତ, କର୍ମକାଣ୍ଡ, ବେଦଶାସ୍ତ୍ରରେ ଧୁରନ୍ଧର ଜଣେ ପଣ୍ଡିତ ବ୍ରାହ୍ମଣ ସିଏ । କିରସ୍ତାନୀ ଇଂରାଜୀ ଭାଷା ଶିକ୍ଷା ପାଇଁ ଘୃଣାଭାବ । ସେ ଚାହୁଁଥିଲେ ପୁତ୍ର ନାରସୁ ସଂସ୍କୃତ ଶାସ୍ତ୍ର ଅଧ୍ୟୟନ କରି ଜଜମାନି କାମରେ ମନ ଦେଉ । ସେୟା ହିଁ ହେଲା । ଅତୀତରେ ନୌ-ବାଣିଜ୍ୟରେ ସୁସମୃଦ୍ଧି ମନ୍ତ୍ରିଡ଼ି ନଗରୀରେ ଗୋବିନ୍ଦ ବାବୁଙ୍କ ନିବାସ ଥିଲା । ବହୁ ଜଜମାନ ଥିଲେ । ପୁରୋହିତ ଭାବେ ଭାରି ସମ୍ମାନ ଓ ଭକ୍ତି ରହିଥିଲା ତାଙ୍କ ପରିବାର ପ୍ରତି । କଳାଜର ଓ ମା'ଭୈରବୀ ଦେବୀଙ୍କର କୋପାନଳରେ ଭସ୍ମୀଭୂତ ମନ୍ତ୍ରିଡ଼ିର ସମୃଦ୍ଧି ଓ ଜନସଂଖ୍ୟା, ଆପଣାର ରକ୍ଷା ପାଇଁ ବ୍ରହ୍ମପୁର ଓ ଇଚ୍ଛାପୁରକୁ

ସ୍ଥାନାନ୍ତର ହେଲେ । ସେବେଳରେ ଗୋବିନ୍ଦଙ୍କ ପିତାମହ ମନ୍ତ୍ରିଡ଼ିରୁ ନିଜ ପିଲାଛୁଆଙ୍କୁ ନେଇ ନୂତନ ଭାବେ ଗଢ଼ି ଉଠିଥିବା ମହୁରୀ ଜମିଦାରୀର ପ୍ରାନ୍ତୀୟ ସୀମା ଅଞ୍ଚଳରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଗ୍ରାମ 'ଗୋଳନ୍ତରା'ରେ ବସତି ସ୍ଥାପନ କଲେ । ଗୋଳନ୍ତରା ଗ୍ରାମର ନାମକରଣ ବିଷୟରେ ଜଣାଯାଏ ଯେ, ମହୁରୀ ଓ ଚିକିଟି ଦୁଇଟି ପାଖାପାଖି ଥିବା ଜମିଦାରୀ । ଉଭୟ ରାଜନବର୍ଗଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବନ୍ଧୁତା ରହିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ଦୁଇ ଜମିଦାରୀ ମଧ୍ୟରେ ସୀମା ବିବାଦ ଓ ଶତ୍ରୁତା ଲାଗିରହିଲା । ସେହି ସୀମା ବିବାଦର ଅବସାନ ପାଇଁ ଏକ ସନ୍ଧିରେ ଉପନୀତ ହୋଇ ଦୁଇ ରାଜନ୍ୟ ପରିବାର ମଧ୍ୟରେ ଗଣ୍ଡଗୋଳର ଅନ୍ତ କରାଯାଇଥିଲା । ତାହାର ସ୍ମାରକୀ ହେଉଛି ଚିକିଟି ରାଜାଙ୍କ ନାମାନୁସାରେ ଗୋବିନ୍ଦ ନଗର ବା ରଜାନୁଆଁଗାଁ ଗ୍ରାମ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରାଯାଇଥିବା ବେଳେ ମହୁରୀ ରାଜାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଗୋଳନ୍ତରା ଗ୍ରାମ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରାଗଲା । ବର୍ତ୍ତମାନକୁ ରହିଥିବା ଭୈରବୀରୋଡ଼ ଛକକୁ ଗୋଳନ୍ତରା ଚଟି ଭାବରେ ଚିହ୍ନିତ କରାଯାଇଥିଲା । 'ଚଟି'ର ଅର୍ଥ ଜମିଦାରୀର ଶେଷ ରାଜଶାସନ ସମୟରେ ସେମାନଙ୍କ ପରିସୀମା ଅଞ୍ଚଳରେ ସୁରକ୍ଷା ପାଇଁ ଚଟଘର ରହୁଥିଲା ଓ ସେଠାରେ ନିଜ ପାଇକମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଦ୍ୱାର ରକ୍ଷା ପାଇଁ ପ୍ରହରା ବ୍ୟବସ୍ଥା କଡ଼ାକଡ଼ି ଭାବେ କରାଯାଉଥିଲା । ଏଭଳି ଏକ ପରିବେଶରେ ପଣ୍ଡିତ ଗୋବିନ୍ଦ ଶତପଥୀଙ୍କ ପିତୃପିତାମହ ମହୁରୀ ରାଜାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନିମନ୍ତ୍ରିତ ଓ ବିନା ଦେୟରେ ପୁରହିତଙ୍କ ରହଣୀ ପାଇଁ ଦିଆଯାଇଥିବା ଭୂ-ସଂପତ୍ତିରେ ନିଜଗୃହ ନିର୍ମାଣ କରି ରହି ଆସିଥିଲେ । ଏସବୁର ସତ୍ୟତା ପାଇଁ ଐତିହାସିକ ଦଲିଲ, ବିବରଣୀ ଓ ମନ୍ତ୍ରୀଡ଼ିରେ ଏଯାବତ୍ ରହିଆସିଥିବା ପୁରୋହିତ ଅନ୍ୟ ଶତପଥୀ ପରିବାରଙ୍କ ବଂଶ ସମ୍ପର୍କ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇପାରେ ।

ପିଲାଟିବେଳୁ ନାରସୁ ଶତପଥୀ ଘିଅସରରେ ବଢ଼ିଥିଲେ । ପୁରୋହିତ କର୍ମକର୍ମାଣୀରେ ଘିଅ ଖିରସରରେ ଅଭାବ ନ ଥାଏ । ଗୋଟିଏ ବୋଲି ପୁଅ । ତାଙ୍କରି ଉପରେ ଦୁଇ ଭଉଣୀ । ସମସ୍ତଙ୍କ ଗେହ୍ଲା ଓ ଆଦରରେ ନାର୍‌ସୁଙ୍କ ବାଲ୍ୟକାଳ କଟିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଭରି ହୃଷ୍ଟପୃଷ୍ଟ ଚେହେରା, ଖୁନ୍ଦିଲା ପରି ଦିହ । ଦିନକୁ ଦିନ ଦେହରେ ଅସୁମାରୀ ବଳ । ଗାଁ ଦାଣ୍ଡରେ ଅନ୍ୟ ସାଙ୍ଗସାଥିଙ୍କୁ ଡୁଡୁ, କବାଡ଼ି, ଦଉଡ଼ା ଦଉଡ଼ି, ପଥରଟେକା, କୁସ୍ତି, କସରତରେ ନାର୍‌ସୁଙ୍କୁ ସାମନା କରିବାକୁ ପଛାଇ ଯାଆନ୍ତି । ନାର୍‌ସୁଙ୍କ ଚେହେରା ଯେମିତି ବଳବି ସେମିତି ଆଉ ଖାଇବା ବି ସେମିତି । ସେ ଭାରି ସ୍ୱାଧୀନ ଚେତା । କାହାରି ଆଗରେ ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଁଇ ଚଳିବା ତାଙ୍କରି ବ୍ୟବହାରରେ ନ ଥାଏ । ଗାଁ ପାଖରେ ସୋରଳା ସୁମାଣ୍ଡିର ଲୁଣ ଗୋଦାମ୍ । ବ୍ରିଟିଶ ଫଉଜ ଓ ସାହେବମାନଙ୍କ ଶାସନ । ଲୋକେ ଗୋଳନ୍ତରାରୁ ଡେଇଁ ଆନ୍ଧ୍ରର ନିକଟ ସହର ଇଚ୍ଛାପୁର ଅଞ୍ଚଳକୁ ଗଲାବେଳେ ସାଲଟ ଚେକ୍‌ଗେଟଣ ଅଫିସରମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନୀତି ନିର୍ଯ୍ୟାତିତ ହେଉଥାଆନ୍ତି । କଥା କହିଲେ ଗୋରା ଫଉଜଙ୍କ ଦଣ୍ଡ, ଜୋରିମାନା, ଚାବୁକମାଡ଼, ଗାଁ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ପୋକ ମାଛି ଭଳିଆ ବ୍ୟବହାର । ସେତେବେଳେ ସେତେଟା ରାସ୍ତାଘାଟର ଉନ୍ନତି ହୋଇ ନ ଥିଲା । ଇଂରେଜମାନେ ଅନେକ ସମୟରେ ଘୋଡ଼ା ଝପଟେଇ ଆସୁଥିଲେ ଓ କଥା ମାତ୍ରକେ ନିଜ ସ୍ୱାର୍ଥ ଉପରେ ଆଞ୍ଚ ଆସିଲେ ଦଣ୍ଡ, ଜୋରିମାନା, କୋର୍ଟ, କଚେରୀରେ ପରାଧୀନ ଭାରତୀୟ ଜନତା ତଥା ଏ ଅଞ୍ଚଳର ନିରୀହ ଗ୍ରାମବାସୀମାନଙ୍କୁ ହଇରାଣ ହରକତ କରି ଶୋଷଣ କରୁଥିଲେ । ଏହି ପ୍ରକାର ନୀତିହୀନ ଇଂରେଜ ପ୍ରଶାସକମାନଙ୍କ ମନମୁଖୀ କାରବାରକୁ ଗୋଳନ୍ତା ଅଞ୍ଚଳର ଲୋକେ ଡରରେ ସେମିତି ମୁଣ୍ଡପାତି ସହିଯାଉଥିଲେ । ବ୍ରିଟିଶ ପ୍ରଶାସନ କାଳରେ ଗୋଟିଏ ପୋଲିସ କନେଷ୍ଟବଲ୍‌ର ପତିଆରା ବହୁତ ଥିଲା । ଗାଁମାନଙ୍କରେ ଯଦି କୌଣସି ବେଳେ ଗୋଟିଏ ପୋଲିସ୍ ପ୍ରବେଶ କରୁଥିଲା ସେତେବେଳେ ଗାଁର ଲୋକମାନେ ଘରର କବାଟ କିଳି ବାରି, ବଣ, ଜଙ୍ଗଲରେ ଯାଇ ଲୁଚି ରହୁଥିଲେ । ପୋଲିସକୁ ସାମନା କରି କିଛି କହିବା ପାଇଁ କାହାର ଶକ୍ତି ନ ଥିଲା ଓ ବ୍ରିଟିଶ ପୋଲିସ୍ ଯାହା ଚାହୁଁଥିଲେ ତା' କରୁଥିଲା। ଯୁବକ ନାରସୁ ମଧ୍ୟ ଏସବୁ ଦେଖୁଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ଅନ୍ୟାୟ ଅତ୍ୟାଚାରକୁ ସହିପାରୁ ନ ଥିଲେ । ଏଭଳି ଏକ ଘଡ଼ିସନ୍ଧି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କ ଦ୍ୱିତୀୟ ପର୍ଯ୍ୟାୟ ଆନ୍ଦୋଳନ ସାରା ଭାରତରେ ଶୁଷ୍କ ତରୁତୃଣରେ ଅଗ୍ନି ସଂଯୋଗ ଭଳି ଦ୍ରୁତଗତିରେ ସମସ୍ତ ଭାରତୀୟଙ୍କ ମନରେ ଜାଗି ଉଠିବାରେ ଲାଗିଲା । ଯୁବସୁଲଭ ନାର୍‌ସୁ ମହାତ୍ମାଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ଜାତୀୟତାବାଦ, ସ୍ୱାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନ ଓ ଆହ୍ୱାନରେ ଉଦ୍‌ବୁଦ୍ଧ ହୋଇ ଇଂରେଜମାନଙ୍କୁ ଦେଶରୁ ତଡ଼ିବା ପାଇଁ ମନେମନେ ସଂକଳ୍ପ ନେଇଥିଲେ । ଏକଲବ୍ୟର ଶାସ୍ତ୍ର ଶିକ୍ଷାଭଳି ନାର୍‌ସୁ ଜାତୀର ପିତା ମହାତ୍ମାଙ୍କ ସଂସ୍ପର୍ଶରେ ନ ଆସି ମଧ୍ୟ ମହାତ୍ମାଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ଆହ୍ୱାନକୁ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଇ ଜାତୀୟତାବୋଧ ସ୍ୱାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ନିରୀକ୍ଷଣ କରିବାରେ ଲାଗିଲେ ଓ ଅତି କମ୍ ବୟସରୁ ମଧ୍ୟ ବ୍ରହ୍ମପୁରଠାରେ ହେଉଥିବା ବେଦେଶୀ ଦ୍ରବ୍ୟ ବର୍ଜନ, ବିଦେଶୀ ଲୁଗା ପୋଡ଼ିବା, ଖଜୁରୀ ଗଛ କାଟିବା, ଅଫିମ ଓ ମଦ ଦୋକାନ ସାମନାରେ ପିକେଟିଂ କରିବାରେ ଲାଗି ପଡ଼ିଥିଲେ । ୧୯୨୧ ମସିହା ମାର୍ଚ୍ଚ ମାସରେ ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀ ବ୍ରହ୍ମପୁର ଆସି ବାରାକ୍ସଠାରେ ଏକ ବିରାଟ

ଜନସମାବେଶରେ ଭାଷଣ ଦେଇ ଗଞ୍ଜାମର ବିଭିନ୍ନ ଅଂଚଳର ଏକାଠି ହୋଇଥିବା ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମୀ ଓ ତରୁଣ ତରୁଣୀଙ୍କ ମନରେ ଆନ୍ଦୋଳନର ବୀଜ ବିକ୍ଷେପ କରିଦେଇଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ନାର୍‌ସୁଙ୍କ ବୟସ ମୋଟେ ସାତବର୍ଷ । ସେବା କରିବେ କ'ଣ ? ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନଙ୍କର ଖାଇବା ରହିବା ପାଇଁ ଗାଁ ଗହଳିରୁ ଚାଉଳ ମାଗି ଅନ୍ଧାର ରାତିରେ ପୋଲିସର ଅଜାଣତରେ ଚାଲିଚାଲି ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆଶ୍ରମମାନଙ୍କରେ ନେଇ ଯୋଗାଇ ଦେଉଥିଲେ । ଏଭଳି ଯେଉଁ ପିଲାମାନେ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମୀମାନଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ ସେମାନଙ୍କୁ କୁହାଯାଉଥିଲା 'ବାନରସେନା' । ଯଦି ପୋଲିସ୍ ଏମାନଙ୍କୁ ଦେଖି ଦେଉଥିଲା, ତେନ୍ତୁଳି ଛାଟରେ ମାଡ଼ ଖାଇବାକୁ ପଡୁଥିଲା । ଗାଁ ଲୋକେ ପୋଲିସର ଏହି ବର୍ବରତାକୁ ସହିପାରୁ ନ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ପୋଲିସକୁ ଡରିମରି ଚୁପ ରହୁଥିଲେ । ପରେ କିନ୍ତୁ ସେହି ବାନରସେନାଙ୍କୁ ଖାଇବା ପିଇବାକୁ ଦେଇ ଉତ୍ସାହିତ କରୁଥିଲେ । ୧୯୨୨ରେ ଇଂରେଜ ସରକାରଙ୍କଦ୍ୱାରା ଅବକାରୀ ନିଲାମ ପାଇଁ ଇଚ୍ଛାପୁର, ବ୍ରହ୍ମପୁର, ଆଦି ସ୍ଥାନ ନିରୁପଣ କରାଗଲା । ଏହାର ଖବର ପାଇଁ ଗଞ୍ଜାମର ପୁରୁଖା କଂଗ୍ରେସ କର୍ମୀ ଭି.ଭି.ଗିରି, ଦିବାକର ପଟ୍ଟନାୟକ, ମାଷ୍ଟର ରାମଲିଂଗମ, ସୋମେୟା, କେ.ବିରୁରାଜୁ, ଦୀନବନ୍ଧୁ ବେହେରା, ବାଞ୍ଛାନିଧି ପଟ୍ଟନାୟକ, ଲକ୍ଷ୍ମୀବାଇ, ରାଧାକାନ୍ତ ପାଢ଼ୀ, ବୃନ୍ଦାବନ ପଣ୍ଡା, ଭରତ ବେହେରା, ଅର୍ଜୁନ ଦାଶ, ପି. ଶାମସୁନ୍ଦରଙ୍କ ସମେତ ଆହୁରି ଅନେକ ସଂଗ୍ରାମୀ ପିକେଟିଂର ଗିରଫ ହେଲେ । ଏହି ଘଟଣା ନାରସୁଙ୍କୁ ଅସ୍ଥିର କରିଦେଇ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମକୁ ଲମ୍ଫ ଦେବା ପାଇଁ ପ୍ରେରଣା ଯୋଗଇଥିଲା । ଏହି ବେଳର ମଦ ଦୋକାନ ଆଗରେ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମୀମାନଙ୍କ ନିଲାମକୁ ବିରୋଧ କରି ଇଂରେଜ ପ୍ରଶାସନକୁ ଦେଶରୁ ହଟାଇବାର ଘଟଣା କେବଳ ନାର୍‌ସୁ କାହିଁକି ଆଖପାଖର ଗ୍ରାମବାସୀମାନଙ୍କ ମନରେ ହଇଚଇ ସୃଷ୍ଟି କରି ଦେଇଥିଲା । ୧୯୨୭ରେ ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀ ଦ୍ୱିତୀଥର ପାଇଁ ଓଡ଼ିଶା ଓ ଆମ ଗଂଜାମ ଜିଲ୍ଲାକୁ ଗସ୍ତରେ ଆସିଥିଲେ । ଏବେଳରେ ବ୍ରହ୍ମପୁର, ଆସିକା, ଗୋବରା, ଭଂଜନଗର, କୋଦଳା, ବୋଇରାଣୀ, ଖଲିକୋଟ ଓ ରମ୍ଭା ଆଦି ସ୍ଥାନକୁ ଭ୍ରମଣ କରି ସ୍ୱାଧୀନତାର ବାର୍ତ୍ତା ପ୍ରେରଣ କରିଥିଲେ । ଏହି ସମୟରେ ନାରସୁ ବାବୁ ବ୍ରହ୍ମପୁର ଓ ଓଡ଼ିଶାର କେତେକ ବିଶିଷ୍ଟ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମୀମାନଙ୍କ ସଂସ୍ପର୍ଶରେ ଆସିବାର ସୁଯୋଗ ପାଇ ଦେଶ ସ୍ୱାଧୀନ ଆଡକୁ ଅଧିକା ଆକର୍ଷିତ ହୋଇଥିଲେ ।

୧୯୩୦ରେ ଆରମ୍ଭ ହେଲା ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟର ଏକ ନୂତନ ସ୍ୱରୂପ, ଲବଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ, ଭାରତର ସମୁଦ୍ର ଉପକୂଳ, ସମୁଦ୍ର ପାଣିରୁ ଆଗରୁ ଲୁଣ ମାରିବାରେ କୌଣସି କଟକଣା ନ ଥିଲା । ବ୍ରିଟିଶ୍ ସରକାର ବ୍ରିଟିଶ ତିଆରି ଲୁଣର ବିକ୍ରୀ ପାଇଁ ଭାରତବାସୀଙ୍କୁ ଲୁଣ ମାରି ପାରିବେ ନାହିଁ ବୋଲି ଆଇନ୍ କଲେ । ଏହାକୁ ଭାରତସାରା ମହାତ୍ମାଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ଆହ୍ୱାନ କ୍ରମେ ବିରୋଧ କରାଗଲା ଓ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମୀମାନେ ଆଇନ ଅମାନ୍ୟ ପୂର୍ବକ ଲୁଣ ମାରିବା ପାଇଁ ସୋରଳା, ସୋନପୁର, ଗଂଜା, ହୁମା, ରମ୍ଭା ଆଦି ସମୁଦ୍ର ଉପକୂଳକୁ ଯାତ୍ରା କଲେ । ୧୯୩୧ର କଥା । ଲୁଣ ମାରିବା ପାଇଁ ବ୍ରହ୍ମପୁରର ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆଶ୍ରମଠାରେ ଆଖ ପାଖର ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମୀମାନେ ଏକଜୁଟ ହୋଇଥାଆନ୍ତି । ଗଂଜା ଓ ହୁମାର ଉପକୂଳରେ ଲୁଣ ମରାଯିବ । ଲବଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ପାଇଁ ବ୍ରହ୍ମପୁରଠାରେ 'ଉଦ୍ୟୋଗ' ମନ୍ଦିର ଖୋଲାଗଲା । ଶ୍ରୀ ବାଞ୍ଛାନିଧି ପଟ୍ଟନାକ ଥିଲେ ପରିଚାଳକ । ସେଠାରୁ ଚାଉଳ ପରିବା ସଂଗ୍ରହ କରି ହୁମା ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀଙ୍କ ଶିବିରକୁ ପଠାଯାଉଥାଏ । ଶିବିରମାନଙ୍କରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀଙ୍କୁ ଉଦ୍‌ବୋଧନ ଦେଉଥାଆନ୍ତି ବିଶ୍ୱନାଥ ଦାସ, ହରିହର ପଟ୍ଟନାୟକ, ବାଞ୍ଛାନିଧିବାବୁ, ଈଶ୍ୱର ସାହୁ, ଶ୍ରୀମତୀ କୁନ୍ଦଲତା ଦେବୀ, କିଶୋରମଣୀ, ଘନଶ୍ୟାମ ପଟ୍ଟନାୟକ, ଜଗନ୍ନାଥ ମିଶ୍ର ଆଦି ଗଂଜାମର ନଉପଡ଼ା, ବାରୁବା ଆଦିଠାରେ ମଧ୍ୟ ଲୁଣମରା ଅଭିଯାନ ଆରମ୍ଭ କରାଯାଇଥିଲା । ସମଗ୍ର ଗଂଜାମ ଜିଲ୍ଲାର ଏହି ଲୁଣମରା ତଥା ଲବଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ସୁପରିଚାଳନା ପାଇଁ ନିରଂଜନ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ଉପରେ ଦାୟିତ୍ୱ ନ୍ୟସ୍ତ ଥିଲା । ଏହି ଅଭିଯାନରେ କୋରାପୁଟରୁ ରାଧାକୃଷ୍ଣ ବିଶ୍ୱାସରାୟ, ସରଳା ଦେବୀ, ଦିବାକର ପଟ୍ଟନାୟକ ମଧ୍ୟ ଆସି ସାମିଲ ହୋଇଥିଲେ । ଲୁଣମରାକୁ ଭଣ୍ଡୁର କରିବା ପାଇଁ ପୋଲିସ ମଧ୍ୟ ଠୁଳ ହୋଇଥିଲେ ଗଂଜା ଆଉ ହୁମା ସମୁଦ୍ର କୂଳରେ । ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମୀମାନେ 'ଜୟ ଭାରତମାତା କି ଜୟ'ର ସ୍ଲୋଗାନ୍ ଦେଇ ଦେଇ ଗଂଜା – ହୁମା ସମୁଦ୍ରକୂଳରେ ଲୁଣ ମାରିବା ଆରମ୍ଭ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସମୁଦ୍ରଠାରୁ ମାଇଲ ମାଇଲ ଦୂରକୁ ମାଠିଆରେ ପାଣି ବୋହିଆଣି ଚୁଲିଜାଳି ଲୁଣ ତିଆରି କରିବାରେ ଲାଗିଲେ । ପୋଲିସ୍ ସେମାନଙ୍କୁ ବାଧା ଦେଉଥାଏ । ହାଣ୍ଡି ଭାଙ୍ଗି ଦେଉଥାଏ କିନ୍ତୁ କର୍ମୀମାନେ ଅହିଂସା ଭାବରେ ଲୁଣମରା କାର୍ଯ୍ୟ ଚାଲୁ ରଖିଥାଆନ୍ତି । ଗଂଜାମରେ ସେତେବେଳେ କଲେକ୍ଟର ଥାଆନ୍ତି ଅଷ୍ଟିଲ ସାହେବ । ନିଜେ ତଦାରଖ କରୁଥାଆନ୍ତି ଲୁଣମରାକୁ ପୋଲିସ୍ ଫୌଜକୁ ଧରି । ନାରସୁ ବାବୁ ମଧ୍ୟ ଅନ୍ୟ ବୟୋଜ୍ୟେଷ୍ଠ କର୍ମୀମାନଙ୍କ ସହ ପାଦ ମିଳାଇ ଚାଲିଥାଆନ୍ତି । ମୁଣ୍ଡରେ ସମୁଦ୍ରରୁ ଆଣିଥିବା ଲୁଣପାଣିର ମାଠିଆ ବଢ଼ାଉଥାନ୍ତି । ପଛରେ ସଶସ୍ତ୍ର ପୋଲିସ୍ ବାରଣ କରୁଥାଏ ଲୁଣ ମାରିବାକୁ ।

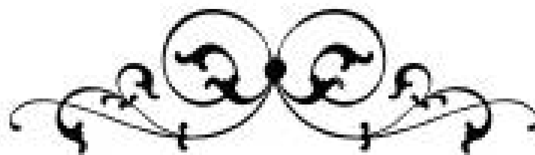
ନାର୍‌ସୁ ଶତପଥୀଙ୍କ ଯୁବକ ସମୟ । ଦେଶ ମାତୃକାର ଭକ୍ତିମନ୍ତ୍ରରେ ଦୀକ୍ଷିତ ସିଏ । ସେ କାହିଁକି ମାନି ଥାଆନ୍ତେ ଇଂରେଜ ପୋଲିସ୍‌ର ବିରୋଧକୁ ? ପିଛା କରୁଥିବା ପୋଲିସ୍ କିନ୍ତୁ ଗୋଡ଼ାଇ ଥାଏ ପଛରେ । ହାତରେ ତା'ର ପିତଳ ମୁଦିଆ ବସା ତିନିହାତ ଉଚ୍ଚର ଠେଙ୍ଗା । ପୋଲିସ ନାରସୁବାବୁଙ୍କ ଉପରକୁ ଲାଠି ପ୍ରହାର କଲା । ପୋଲିସ୍‌ର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଥିଲା ଟୋପାଏ ବି ପାଣି ଛାଡ଼ି ଦେବେନି କର୍ମୀମାନଙ୍କୁ । ଠେଙ୍ଗା ପ୍ରହାରରେ ନାରସୁ ବାବୁଙ୍କ ମାଠିଆଟି ଭାଙ୍ଗି ଆଣିଥିବା ଲୁଣ ପାଣିତକ ସମୁଦ୍ର ବାଲିରେ ବିଛୁରି ହୋଇ ପଡ଼ିଗଲା । ନାରସୁବାବୁଙ୍କ ଶୀରକୁ ରାଗ ଚଢ଼ିଗଲା । ଇଂରେଜଙ୍କ ବର୍ବର ଶାସନରେ ସେ ଅନେକ ଦିନରୁ ମର୍ମାହତ । ଜାଲିଆନାବାଗ ହତ୍ୟାକାଣ୍ଡ, ଇଞ୍ଚୁଡ଼ିରେ ହତ୍ୟା ଆଦିକୁ କେମିତି ସହନ୍ତେ ? ସହଜେତ ସେ ଖୁବ୍ ବଳଶାଳୀ, ଯୋଗ, କୁସ୍ତି କସରତରେ ଭାରି ମଜଭୁତ ତାଙ୍କର ମାଂସପେଶୀ, ଶକ୍ତ ବାହୁ, ବିପୁଳ ବକ୍ଷ, ପଛକୁ ବୁଲି ପଡ଼ିଲେ ନାରସୁବାବୁ । ଇଂରେଜ ହାତରୁ ସାମାନ୍ୟ ଚେଷ୍ଟାରେ ଲାଠିଟିକୁ ଛଡାଇ ଆଣି ସେଇ ସମୁଦ୍ରର ବାଲିକୁଦ ଉପରେ ପ୍ରହାର କଲେ ଇଂରେଜ ପୋଲିସ ଉପରେ । ପୋଲିସ୍ ବିଚରା ତ୍ରାହି ତ୍ରାହି ଡାକିବା ବେଳକୁ ସାଙ୍ଗରେ ଥିବା ଅନ୍ୟ କର୍ମୀ ଦିବାକର ପଟ୍ଟନାୟକ ଓ ବିଶ୍ୱନାଥ ଦାସ ବୁଲି ଦେଖିଲା ବେଳକୁ ନାରସୁବାବୁ କନେଷ୍ଟବଲ ଉପରକୁ ପ୍ରହାର କରିବାରେ ଉଦ୍ୟତ ହଠାତ୍ ଦିବାକର ବାବୁ ଏ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖି ପାଟି କରି ଉଠିଲେ । ଅହିଂସା .... ଆହିଂସା ! ସାରସୁ ଶତପଥୀ ସଚେତନ ହୋଇପଡ଼ିଲେ । ଅହିଂସା ବ୍ରତର ଅନୁସରଣ କରି ପୋଲସକୁ ଛାଡ଼ିଦେଲେ । ଲାଠି ପ୍ରହାର ଖାଇଲେ ସିନା ଆଉ ଦ୍ୱିତୀୟ ଥର ପାଇଁ ପୋଲିସ୍ ଉପରକୁ ଆଉ ଉହୁଁକି ଗଲେ ନାହିଁ । ସେହିପରି ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ଅହିଂସା କର୍ମୀ ଯେତେଯାହା ହେଲେ ବି ସେମାନେ ସିନା ହିଂସାର ଶିକାର ହେବେ କିନ୍ତୁ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମରେ ଅସ୍ତ୍ର ଧରିବେ ନାହିଁ । ପୋଲିସ୍ ଦ୍ୱାରା ଗିରଫ ହେଲେ । ଗଂଜାମ ଜେଲରେ ରହିଲେ । ସେତେବେଳକୁ ଅନ୍ୟ କର୍ମୀମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଗିରଫ କରାସରିଥାଏ । ଗଂଜାମ ଜେଲରେ ନାରସୁ ବାବୁଙ୍କୁ ରଖାଯାଇଥାଏ । ଦିନେ ରାତିରେ ସାରସୁ ବାବୁଙ୍କୁ ଶୋଇଥିବା ବେଳେ ବିଛାଟିଏ ଦଂଶନ କଲା । ବିଛାଙ୍କ କଡା ବିଷ ଜ୍ୱାଳାରେ ସେ ଜେଲ୍‌ରେ ଥିବା ଜଗୁଆଳୀମାନଙ୍କୁ ଡାକ ଛାଡ଼ିଲେ । କିନ୍ତୁ କେହି ଶୁଣିଲେ ନାହିଁ । ଶେଷରେ, କୁସ୍ତି କସରତରେ ବଳଶାଳୀ ନାରସୁବାବୁ ଜେଲର ଅନ୍ଧାରୀ କୋଠରୀରୁ ବାହାରିବା ପାଇଁ ପ୍ରୟାସ କରି ଦୁଇ ହାତରେ ଝରକା ରେଲିଂକୁ ଭିଡ଼ି ବଙ୍କା କରିଦେଲେ ଓ ଜେଲ୍ କୋଠରୀ ମଧ୍ୟରୁ ବାହାରି ଆସିଲେ । ସକାଳେ ଜେଲର ସାହେବ ନାରସୁ ବାବୁଙ୍କ ଏଭଳି ଅବସ୍ଥା ଦେଖି ତାଜୁବ୍ । ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଏଭଳି ବନ୍ଦୀକରି ଗଂଜାମର ଜେଲରେ ରଖିବା ବିପଦଜନକ ବୋଲି ଉପର ଅଫିସରଙ୍କୁ ଲେଖି ନାରସୁ ଶତପଥୀଙ୍କୁ ଆନ୍ଧ୍ରପ୍ରଦେଶର ତିରୁଚିନା ପଲ୍ଲୀକୁ ସ୍ଥାନାନ୍ତର କରିଦେଲେ ।

ମାନ୍ଦ୍ରାସର ତିରୁଚିନାପଲ୍ଲୀ ଜେଲରେ ନାରସୁ ବାବୁଙ୍କୁ ରଖାଗଲା । ସଂଗ୍ରାମୀ ନାରସୁଙ୍କର ସିଗାରେଟ୍ ପିଇବା ଅଭ୍ୟାସ ଥିଲା । ସିଗାରେଟ୍ ପିଇବା ପାଇଁ କିଛି ପଇସାର ଦରକାର । କିଭଳି ପାଇବେ ? ଶେଷରେ ତାଙ୍କରି ପରାମର୍ଶରେ ଘିଅ ପାତ୍ରର ତଳରେ କିଛି ଟଙ୍କା ରଖି ଉପରେ ଘିଅ ଭରି ଜେଲକୁ ପଇସା ପଠାଇ ଦିଆଯାଉଥିଲା ଓ ତିରୁଚିନାପଲ୍ଲୀ ପୋଲିସ ତାର ଥଳକୂଳ ପାଇ ପାରୁ ନ ଥିଲେ । ଏହି ଜେଲରେ ଆଗରୁ ବିଶ୍ୱନାଥ ଦାସ, ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବ ଓ ଦିବାକର ପଟ୍ଟନାୟକ ଆଦି ସ୍ୱାଧୀନତା କର୍ମୀମାନେ ରହୁଥଲେ । ନାରସୁ ଶତପଥୀ ସେଠାରେ ରହି ଭବିଷ୍ୟତରେ ସଂଗ୍ରାମର ନୂତନ ଚିଠାମାନ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଥିଲେ । ନାରସୁ ବାବୁ ବଡ଼ ଟାଣୁଆ ଲୋକ । ଖାଇବା ପିଇବାରେ କମ୍ ହେଲେ ତାଙ୍କର ଭାରି ଅସୁବିଧା । ଜେଲରେ କଏଦୀମାନଙ୍କୁ ବଗଡ଼ା ଚାଉଳର ଶହେଗ୍ରାମ ଭାତ ସାଙ୍ଗକୁ ନିକୃଷ୍ଟ ଧରଣର ଡାଲିରୁ ପାଣି ମୁନ୍ଦିଏ । ରାତିରେ ଚାରିପଟ ରୋଟି ଓ ସନ୍ତୁଳା । କଏଦୀମାନଙ୍କ ବଳ ଭାଙ୍ଗିଦିଏ । ନାରସୁବାବୁ ତ୍ରିଚିନାପଲ୍ଲୀ ଜେଲରେ କଏଦୀ ଜୀବନ କଟାଇଲାବେଳେ ସେ କୌଣସିମତେ ଚୁପ୍ ହୋଇ ବସି ନ ଥିଲେ । ସଂଗ୍ରାମୀ କଏଦୀମାନଙ୍କୁ ଖାଦ୍ୟ ଓ ଚିକିତ୍ସାର ସୁବିଧା କରିବା ପାଇଁ ଭୁକ୍ ହରତାଳ ସହ ଆନ୍ଦୋଳନ ଜାରି ରଖିଥିଲେ । ବେଳେବେଳେ ବିଶ୍ୱନାଥ ଦାସ ତାଙ୍କୁ ମିଳୁଥିବା ରୋଟିରୁ କେଇପଟ ଦେଇ ନାରସୁ ବାବୁଙ୍କୁ ଦେଇ ଖାଇବାକୁ କହୁଥିଲେ । ସେହି ଜେଲରେ ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବଙ୍କ ସହ ଗଂଜାମର ଗୋଳନ୍ଥ ମାଟିର ଏକମାତ୍ର ବୀର ନାରସୁ ବାବୁଙ୍କର ସଂପର୍କ ବଢ଼ିଥିଲା । ନାରସୁ ବାବୁ ତାଙ୍କ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମ ବିଷୟରେ ଗ୍ରାମର ଅନ୍ୟ ସହକର୍ମୀମାନଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ଅନୁଭୂତି ସଂପର୍କରେ ବେଳେବେଳେ କହି ବସନ୍ତି ଯେ ସେମାନେ କେମିତି ସମୁଦ୍ରରୁ ପାଣି ଆଣି ଚୁଲି ଜଳାଇ ଲୁଣ ମାରୁଥିଲେ ଓ ସେହି ଲୁଣକୁ ପୁଡାକରି ରେଳଷ୍ଟେସନ୍‌ମାନଙ୍କରେ ଯାତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ସ୍ୱାଧୀନତାର ବାର୍ତ୍ତା ଦେବାସହ 'ବେଆଇନ୍ ଲୁଣ' ନ ନିଅନ୍ତୁ ବୋଲି ଡାକି ଡାକି ବିକ୍ରି କରୁଥିଲେ । ବ୍ରହ୍ମପୁର ସହରର ଛକ, ବାରାକସ୍ ମଇଦାନ ଉପରେ ସଭାସମିତି କରି ଶେଷରେ ଏହି ବେଆଇନ୍ ଲୁଣ ପୁଡ଼ିଆମାନଙ୍କୁ ଏକଟଙ୍କାରୁ ଦଶଟଙ୍କାଯାଏ ନିଲାମ କରାଯାଉଥିଲା ଓ ଏହି ସଂଗୃହିତ ଅର୍ଥ ସଂଗ୍ରାମୀ ପାଣ୍ଠିରେ ରଖା ଯାଉଥିଲା ।

ଥରେ କୁଆଡ଼େ ଗଂଜାମର ତତ୍‌କାଳୀନ କଲେକ୍ଟର ଲୁଣ ମାରୁଥିବା ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନଙ୍କୁ ହଇରାଣ ହରକତ ସିନା କରୁଥିଲେ କିନ୍ତୁ ଗିରଫଦାରୀ କରୁ ନ ଥିଲେ । ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନଙ୍କ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଥିଲା ଗିରଫ ହେବା । କିନ୍ତୁ, କଲେକ୍ଟର କୁଆଡେ କହୁଥିଲେ "Let them burn the Bay of Bengal. I won't arrest them" – ''ସେମାନେ ଚାହିଁଲେ (ଲୁଣ ମାରିବା ପାଇଁ) ବଙ୍ଗୋପସାଗରଟାକୁ ପୋଡ଼ି ଦିଅନ୍ତୁ । ମୁଁ ସେମାନଙ୍କୁ ଗିରଫ କରିବି ନାହିଁ।'' ଏହାଫଳରେ ଗଂଜାମର ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନଙ୍କର ଲକ୍ଷ୍ୟ ପୂରଣ ହେଲା ନାହିଁ । ଏଣୁ ଗିରଫ ହେବା ପାଇଁ ହୁମାରେ ଥିବା ଲୁଣ ଗୋଦାମ୍ ଲୁଟି କରିବା ପାଇଁ ନୋଟିସ୍ ବଣ୍ଟାଗଲା । ଏହା ଜାଣି ପୋଲିସ ଫୌଜ ଭରି ହୋଇଗଲେ ଓ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଶିବିରରେ ଥିବା ୨୧ ଜଣ କର୍ମୀଙ୍କୁ ଗିରଫ କରିନେଲେ । ଏବେଳରେ ଗଂଜାମର ବନମାଳୀ ମହାରଣା, ପର୍ଶୁରାମ ମହାନ୍ତି, ଶ୍ରୀହର୍ଷ ମିଶ୍ର, ସହଦେବ ପଟ୍ଟନାୟକ, ପୂର୍ଣ୍ଣ ବେହେରା ଆଦି ଗିରଫ ହୋଇ ଜେଲ ସଜା କାଟିଥିଲେ ଓ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀଙ୍କ ଲକ୍ଷ୍ୟ ହାସଲ ହୋଇଥିଲା । ଏ ବିଷୟରେ ଗଂଜାମ ଜିଲ୍ଲା ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମୀ ସଂଘ ଦ୍ୱାରା ୧୯୮୫ରେ ପ୍ରକାଶିତ 'ଗଂଜାମ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମୀ ଜୀବନୀ ସ୍ମରଣିକାରେ ସଂକଳୟିତା ମାଗୁଣି ଦାଶଙ୍କ ଭାରତୀୟ କଂଗ୍ରେସ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ଗଂଜାମର ଅବଦାନ' ଅଗ୍ରଲେଖାରେ ମଧ୍ୟ ଅନେକ କଥା ରହିଛି । ଏହି ପୁସ୍ତକର ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ଓଡ଼ିଶା ରାଜ୍ୟ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମୀ ସଂଘ ସଭାପତି ବଳରାମ ପଣ୍ଡାଙ୍କଦ୍ୱାରା ଗଂଜାମର କେତେଜଣ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମୀମାନଙ୍କ ବିଷୟରେ ତଥ୍ୟ ପ୍ରମାଣ ପାଇଛି । ଏହି ସ୍ମରଣିକାରେ ତାଙ୍କ ବିଷୟରେ ଅଧିକା ଆଲୋଚନା ହୋଇପାରି ନାହିଁ । ସେହିଭଳି ୩୨ ଜଣଙ୍କ ସଂଗ୍ରାମୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ନବମ ସ୍ଥାନରେ ନାରସୁ ଶତପଥୀଙ୍କ ବିଷୟରେ ନିମ୍ନ ପ୍ରକାରେ ଉଲ୍ଲେଖ ରହିଛି ଯଥା – ''ନାରସୁ ଶତପଥୀ – ଗୋଳନ୍ଥ । ସେ ଛାତ୍ର ଜୀବନରୁ କଂଗ୍ରେସ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଶ୍ରୀ ବିଶ୍ୱନାଥ ଦାସଙ୍କ ସହକର୍ମୀ ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରି ଜେଲ ବରଣ କରିଥିଲେ, ବର୍ତ୍ତମାନ ସେ ମୃତ ।''

ନାରସୁବାବୁ ଜେଲରୁ ଫେରି ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମକୁ ଅଧିକା ବ୍ୟାପକ କରିଥିଲେ ଓ ସ୍ୱାଧୀନତା ପରେ ଦୀର୍ଘ ୧୫ ବର୍ଷ ଧରି ଗୋଳନ୍ଥା ପଞ୍ଚାୟତର ସରପଞ୍ଚ ଭାବରେ ପଞ୍ଚାୟତକୁ ରାଜ୍ୟସ୍ତରରେ ପ୍ରତିପାଦିତ କରିଥିଲେ । ଆଖପାଖ ଗାଁରେ ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ବାର୍ତ୍ତା ପ୍ରଚାର ସାଙ୍ଗକୁ, ଅରଟରେ ସୂତା କାଟିବା, ଖଦୀବସ୍ତ୍ର ବୁଣିବା, ଖଦଡ଼ ପିନ୍ଧିବା, ବିଦେଶୀ ବର୍ଜନ କରିବା, ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା, ନିବାରଣ, ଶିକ୍ଷା ଓ ସମାଜ ସେବାରେ ବ୍ରତୀ ଥିଲେ । ପଂଚମା, କନିସି, ବୟାଳୀ, ମନ୍ତ୍ରିଡ଼ି ଆଦିରେ ଗାନ୍ଧୀପୂଜା ପ୍ରଚଳନ ଆରମ୍ଭ କରାଇଥିଲେ । ଏସବୁର ମୂକସାକ୍ଷୀ ଭାବରେ ବୟାଳୀ ଗ୍ରାମରେ ନାରସୁବାବୁଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଆନୀତ ସ୍ୱାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନର 'ଶୁଭଖୁଣ୍ଟି' ଓ ବରଗଛ ବାଲିହରଚଣ୍ଡୀ ପ୍ରୋଥିତ କରିଥିଲା । ଆଜି ସେହି ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମର ବାର୍ତ୍ତା ପ୍ରସାରିତ କରୁଥିବା ବରଗଛ 'ଗାନ୍ଧୀ ମହାତ୍ମା – ବରଗଛ' ଭାବରେ ଏହି ଖଣ୍ଡମଣ୍ଡଳରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧି ଲାଭ କରିଛି । ଏବେ ଏହା କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ହୋଇଛି ସିନା ନାରସୁ ବାବୁଙ୍କ ଦେଶପ୍ରେମ ଏବେବି ଅଂଚଳ ଲୋକଙ୍କୁ ବଶୀଭୂତ କରି ରଖିଛି । ସେହି ମହାପୁରୁଷଙ୍କର ୧୯୮୧ ମସିହା ମେ ମାସ ୧୬ ତାରିଖରେ ମହାପ୍ରୟାଣ ହୋଇଥିଲା । ଏବେ ତାଙ୍କରି ଧର୍ମ ପତ୍ନୀ ସରସ୍ୱତୀ ଦେବୀ, ପୁତ୍ର ପ୍ରପୌତ୍ରମାନେ ଏହି ଗ୍ରାମରେ ବାସ କରିଆସୁଛନ୍ତି । ଲୁଣ୍ଠା ପଞ୍ଚାୟତ ସମିତି କନିସିଠାରେ ନିର୍ମିତ ଶହୀଦ୍ ସ୍ମୃତି ସ୍ତମ୍ଭରେ ନାରସୁ ଶତପଥୀଙ୍କ ଶ୍ରାଦ୍ଧଉତ୍ସବ ପାଳନ କରାଯାଉଛି । ନାରସୁବାବୁଙ୍କ ଜୟନ୍ତୀ ଓ ଶ୍ରାଦ୍ଧକୁ ଉତ୍ସବ କରି ପାଳନ କରିବାରେ ବେଶି କିଛି ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ନ ଥାଇପାରେ ମାତ୍ର, ନାରସୁ ବାବୁଙ୍କ ଦେଶଭକ୍ତି, ସ୍ୱାଧୀନ ଚିନ୍ତା, ଆଦର୍ଶ ସଂଗ୍ରାମୀ ଜୀବନ ଆଜିର ଯୁବପୀଢ଼ିଙ୍କୁ ଅନୁପ୍ରାଣିତ କରିପାରିଲେ – ତାଙ୍କ ମହାନ ଆତ୍ମା ପାଇଁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଶ୍ରଦ୍ଧାଞ୍ଜଳି ହେବ ।

ଅଧ୍ୟକ୍ଷ
ସରକାରୀ ମହାବିଦ୍ୟାଳୟ, ଗଞ୍ଜାମ

HÝAæ Lÿæ¯ÿ¿ ÓæÜÿ†ÿ¿Lÿ
Àÿæf Lÿ¯ÿ `ÿ¢ÿ{ÉQÀÿ µÿqZÿ ’ÿæœÿ

ସତ୍ୟନାରାୟଣ ପାଣି

ଚିତ୍ରୋତ୍ପଳା ଗଙ୍ଗା ଭାବରେ ପରିଚିତ ଚିରପ୍ରସୂ ମହାନଦୀ ତଟରେ ଅବସ୍ଥିତ ଐତିହାସିକ କୀର୍ତ୍ତି ବିମଣ୍ଡିତ ବୌଦ୍ଧ ରାଜ୍ୟ ପଞ୍ଚଧର୍ମର (ଶୈବ, ଶାକ୍ତ, ବୌଦ୍ଧ, ବୈଷ୍ଣବ ଓ ମହିମା) ପବିତ୍ର ମିଳନସ୍ଥଳୀ ଭାବରେ ପରିଚିତ । ୨୦୦୦ ବର୍ଷରୁ ତଦୁର୍ଦ୍ଧ୍ୱର ଇତିହାସ ନିଜ ବକ୍ଷରେ ସାଉଁଟିଥିବା ଏହି ପ୍ରାଚୀନ ଭୂଖଣ୍ଡକୁ ବିଭିନ୍ନ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ବ୍ରାହ୍ମଣ, ନନ୍ଦ, ଭଞ୍ଜ, ସୋମବଂଶ, ଗଙ୍ଗ, କଳଚୂରୀ, ପରବର୍ତ୍ତୀ ଭଞ୍ଜ ଶାସକଗଣ ଶାସନ କରୁଥିବାର ପ୍ରମାଣ ମିଳିଥାଏ । ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟାୟ ଅର୍ଥାତ୍ ଦ୍ୱାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀଠାରୁ ଗଡ଼ଜାତ ମିଶ୍ରଣ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହି ବୌଦ୍ଧ ରାଜ୍ୟକୁ ୪୫ ଜଣ କାଶ୍ୟପଗୋତ୍ରୀ ଭଞ୍ଜରାଜା କ୍ରମାନ୍ୱୟରେ ଶାସନ କରୁଥିବାର ବୌଦ୍ଧ ରାଜବଂଶାବଳୀରୁ ଜଣାପଡ଼ିଥାଏ । ଏହି ଭଞ୍ଜ ରାଜାଗଣ ସୁଶାସକ ଭାବରେ ରାଜ୍ୟ ଶାସନ ସହ ସାହିତ୍ୟ (ପଦ୍ୟ)ରେ ମନୋନିବେଶ କରି ଅନେକ ଛାନ୍ଦ, ଚଉତିଶା, ଜଣାଣ ଆଦି କାବ୍ୟ ଆକାରରେ ରଚନା କରିଥିଲେ । ବୌଦ୍ଧ ରାଜ୍ୟର ଦରବାରୀ ସାହିତ୍ୟ ଓ ଲୋକ ସାହିତ୍ୟ ସେ ସମୟରେ ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସ୍ଥାନର ଅଧିକାରୀ ଥିଲା । ବିଶେଷତଃ ଦରବାରୀ ସାହିତ୍ୟରେ ଭଞ୍ଜରାଜାଙ୍କ ବିଚରିତ କାବ୍ୟ କବିତା ସାଧାରଣରେ ଗ୍ରହଣୀୟ ହୋଇପାରିଥିଲା । ଏହି ରାଜାଗଣଙ୍କ କୃତୀ ମଧ୍ୟରେ ଯୁଗ ଭଞ୍ଜଙ୍କ ଦଶପୋଇ, ବାରପୋଇ, ନାରାୟଣ ଭଞ୍ଜଙ୍କ ରୁକ୍ମୀଣୀ ପରିଣୟ, ନୀଳାମ୍ବର ଭଞ୍ଜଙ୍କ କୃଷ୍ଣଲୀଳାମୃତ, ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ଭଞ୍ଜଙ୍କ ପ୍ରେମ ମଞ୍ଜରୀ, ସଂଗୀତ ଶତକ, ଦମୟନ୍ତୀଶ ବିଳାସ, ଯୋଗୀନ୍ଦ୍ର ଦେବଙ୍କ ଫୁଲମନାସ, ବୃନ୍ଦାବିହାର, ପତିବ୍ରତା ଚରିତ, ବନ୍ଧୁଭୂଷଣ ସଂଗୀତ ଅର୍ନ୍ତଃଲିପି ଆଦି କାବ୍ୟ କବିତା ଓଡ଼ିଆ କାବ୍ୟ ସାହିତ୍ୟର ମଧ୍ୟଯୁଗୀୟ ଭାବଧାରା ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇ ନିଜସ୍ୱ ଶୈଳୀରେ ରଚିତ ହୋଇଥିଲା । ଏହି ଧାରାରେ ଆଲୋଚ୍ୟ ରାଜକବି ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ଭଞ୍ଜ ଯେଉଁ କୃତୀଗୁଡ଼ିକୁ ସୃଷ୍ଟି କରିଛନ୍ତି ତାହା ପ୍ରକୃତରେ ଓଡ଼ିଆ କାବ୍ୟ ସାହିତ୍ୟର ଏକ ମାଇଲ ଖୁଣ୍ଟ ସଦୃଶ୍ୟ । ଅଦ୍ୟାବଧି କବିଙ୍କ ସମସ୍ତ କୃତୀଗୁଡ଼ିକ ଉପଲବ୍ଧ ନ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ଅନେକ କାବ୍ୟ, କବିତା, ଚଉତିଶା ଆଦି ରଚନା କରିଥିବାର ପ୍ରମାଣ ୧୮୭୨ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ରଚିତ ବୈଦ ରାଜବଂଶାବଳୀ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସ୍ଥାନରୁ ପ୍ରାପ୍ତ ପାଣ୍ଡୁଲିପିରୁ ମିଳିଥାଏ । କବିଙ୍କ ସୃଷ୍ଟିଗୁଡ଼ିକୁ ଲୋକଲୋଚନକୁ ଆଣିବା ନିମନ୍ତେ ସର୍ବ ପ୍ରଥମେ କବିଙ୍କ ପୌତ୍ର ତଥା ବୌଦ୍ଧର ୪୪ତମ ଦକ୍ଷ ଶାସକ ଯୋଗୀନ୍ଦ୍ର ଦେବ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ । ଯୋଗୀନ୍ଦ୍ର ଦେବ ଊନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଶେଷ ଦଶକରେ ରାଜବାଟୀ ସନ୍ନିକଟରେ ଜଗଦୀଶ ପ୍ରେସ ନାମକ ଛାପାକଳ ବସାଇବା ସହ ନିଜ ପୂର୍ବଜଙ୍କ କୃତୀ (ତାଳପତ୍ର ପୋଥିରେ ଲିଖିତ)କୁ ପୁସ୍ତକ ଆକାରରେ ଛପାଇଥିଲେ । ୧୯୦୦ ମସିହାରେ ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ଦେବଙ୍କ ''ପ୍ରେମମଞ୍ଜରୀ'' ଓ ପରେ ''ସଂଗୀତ ଶତକ''କୁ ଏହି ପ୍ରେସରୁ ପୁସ୍ତକ ଆକାରରେ ମୁଦ୍ରଣ କରାଯାଇଥିଲା । ଏହାର ପ୍ରାୟ ଶହେ ବର୍ଷ ପରେ ଅର୍ଥାତ ୧୯୯୯ ମସିହାରେ କବିଙ୍କ ''ଦମୟନ୍ତୀଶ ବିଳାସ'' କାବ୍ୟ କେଦାରନାଥ ଗବେଷଣା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଦ୍ୱାରା ଆତ୍ମ ପ୍ରକାଶ ଲାଭ କଲା । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ଭଞ୍ଜ ବିରଚିତ ''ମନମୋହିନୀ'', ''ମୋ ପରାସୁରତେ'', ''ପର କହିଲେ କିହେବ'' ପ୍ରଭୃତି କାବ୍ୟ ପାଣ୍ଡୁଲିପି ଆକାରରେ ଥିବାର ଗବେଷକ ଡ଼ଃ ପବିତ୍ର ମୋହନ ନାଏକ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି । ବୌଦ ରାଜବଂଶାବଳୀରେ ମଧ ରାଜକବି ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ଭଞ୍ଜ ଅନେକ କାବ୍ୟ କବିତା ରଚନା କରିଥିବାର ବର୍ଣ୍ଣନା ରହିଛି ।

ନଳ ରାଜା ଚରିତ ଯହିଁରେ ବଖାଣିଲେ ।
ବିଳାସୋତ୍ତର ଦମୟନ୍ତୀଶ ନାମ ଦେଲେ ॥

ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଚରିତ ନିବନ୍ଧ କଲେ ଯାହା ।
ରାଘବ ଲୀଳାମୃତ ନାମକୁ ଦେଲେ ତାହା ॥

ପଦ୍ମପୁରାଣ ଭକ୍ତ ମାଧବରାଜା ଗୀତ ।
ସୁଲୋଚନା ବିବାହ ନାମ ତା କଲେ ଖ୍ୟାତ ॥

ପ୍ରେମମଞ୍ଜରୀ ନାମେ ଏକଇ ଗୀତ କଲେ ।
ଚଉତ୍ରିଂଶ ବର୍ଣ୍ଣରେ ନିୟମ ବସାଇଲେ ॥

ଯାହାର ନାମ ଦେଲେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ କଳାନିଧି ।
କବିତ୍ୱ ମର୍ଯ୍ୟାଦାକୁ ସଫଳ କରି ସିଦ୍ଧି ॥
(ବୌଦ ରାଜବଂଶାବଳୀ, ଅଧ୍ୟାୟ-୨୩)

ବୌଦ୍ଧ ମହାରାଜା ବିଶ୍ୱମ୍ଭର ଦେବ ଓ ମହାରାଣୀ ତ୍ରୈଲୋକ୍ୟ ଦେବୀଙ୍କ ସୁପୁତ୍ର ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ଦେବଙ୍କ ଉପରେ ରୀତିଯୁଗୀୟ (୧୬୫୦-୧୮୮୦) କାବ୍ୟ କବିତାର ପ୍ରଭାବ ପଡ଼ିଥିବା ସ୍ପଷ୍ଟ ଅନୁମେୟ । କବି ପ୍ରେମ ମଞ୍ଜରୀ କାବ୍ୟରେ ସମସ୍ତ ୩୪ଗୋଟି ଛାନ୍ଦରେ କ ଠାରୁ କ୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମସ୍ତ ଅକ୍ଷର କ୍ରମାନ୍ୱୟରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବା ସହ ତୃତୀୟ ଓ ଷଡବିଂଶ ଛାନ୍ଦରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ରାଗ ତଥା ଅଳଙ୍କାରର ଚମତ୍କାରିତା ଦେଖିବାକୁ ମିଳିଥାଏ । ତୃତୀୟ ଛାନ୍ଦରେ ପଞ୍ଚତିରିଶ ଗୋଟି ରାଗ ସନ୍ନିବସିତ କରିଥିବାବେଳେ ଷଡ଼ବିଂଶ ଛାନ୍ଦରେ ଚଉତିରିଶ ଗୋଟି ଅଳଙ୍କାର ପ୍ରୟୋଗ କରିଛନ୍ତି ।

'କ' ରୁ କମଳ ଧାରଣ ତମ ଅନ୍ତକ ଶ୍ରୀଧର ।
କମନୀୟ ଚକ୍ର ବରେ ସର ॥

'କ୍ଷ' ରୁ କ୍ଷିତି ବଉଦ ଦେଶେଶ୍ୱର ।
କ୍ଷମି ଭଞ୍ଜି ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ॥

ସେହିପରି ଦମୟନ୍ତୀଶ ବିଳାସ କାବ୍ୟଟିରେ କବି ଅଷ୍ଟତ୍ରିଂଶ (୩୮) ଗୋଟି ଛାନ୍ଦକୁ ନେଇ ରଚନା କରିଛନ୍ତି । ବିଶେଷତଃ ଦ୍ୱାବିଂଶ (୨୨) ଛାନ୍ଦ, ଏକୋନୋତ୍ରିଂଶ (୨୯) ଛାନ୍ଦ ଓ ପଞ୍ଚତ୍ରିଂଶ (୩୫) ଛାନ୍ଦ ରୀତିଯୁଗୀୟ କାବ୍ୟର ଅନୁକରଣରେ ରଚନା ହୋଇଥିବାର ଦେଖାଯାଏ । ପଞ୍ଚତ୍ରିଂଶ ଛାନ୍ଦରେ କବିଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ''ଦମୟନ୍ତୀଶ ବିଳାସ'' କାବ୍ୟର ନାମ ଅନୁକରଣରେ ଯେପରି ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି ତାହା ବାସ୍ତବିକ କବିଙ୍କ ବିଜ୍ଞତାର ପରିଚୟ ଦେଇଥାଏ । କବିଙ୍କ 'ସଙ୍ଗୀତ ଶତକ' କାବ୍ୟ ଉପେନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜଙ୍କ ଚିନ୍ତାଧାରାର ପରିସ୍ଫୁଟନ ଭଳି ମନେହୋଇଥାଏ ।

ଚିବୁକେ ଠେସି ଦେଉଥିଲା ସ୍ତନ ।
ନୀଳ କାଞ୍ଚୁଲୀ ତା କେଡେ ଯତନ ॥

ଏଥିରେ କବି ଶୃଙ୍ଗାର ରସର ଭିନ୍ନ ଦିଗକୁ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଥିଲା ବେଳେ 'ମନମୋହିନୀ' କାବ୍ୟରେ କିପରି ମାନିନୀ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ମନମୋହିନୀ ରାଧାଙ୍କ ମାନଭଞ୍ଜନ କରିଛନ୍ତି ତାରସୁନ୍ଦର ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି ।

''ଏ ରୀତିରେ ତୋର ।
ଧରି ଧନୁଶର ।
ମରମେ ମାରୁଛି ସ୍ମର ଶରରେ ।

ମହୀକି ତ ଚାହୁଁ ।
ମୋତେ ନ ଅନାଉ ।
ମଧୁର ବଚନ ଶୁଣାଉରେ ॥''

ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ପର କହିଲେ କି ହେବ' କାବ୍ୟରେ ଶ୍ରୀରାଧା ଦୂତୀକୁ କୁହନ୍ତି :

''ପର କହିଲେ କିହେବ ସଂଗାତ ।
ପରାଣ ଯାହାକୁ ବିକି ଦେଇଥାଇ ସେ କାହୁଁ ତା ମନୁ ଯିବ ?''

ଏହିପରି ଅନେକ ଉପମା, ଅଳଙ୍କାର ଆଦିର ପ୍ରୟୋଗରେ ଅଜସ୍ର କାବ୍ୟ, କବିତା, ଚଉତିଶା ଆଦି ରଚନା କରିଯାଇଛନ୍ତି, ଏହି ପ୍ରଥିତ-ଯଶା ନୃପତି ତଥା ରାଜକବି ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ଦେବ । ଓଡ଼ିଶାର ଭାଷା, ସାହିତ୍ୟ ସୁରକ୍ଷା ଦିଗରେ ଏହି ମହାନ କବିଙ୍କ ଅବଦାନକୁ ଭୁଲି ହେବ ନାହିଁ । ଏଣୁ ୧୯୦୦ ମସିହାରେ ଯୋଗୀନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରକାଶିତ ପ୍ରେମମଞ୍ଜରୀ କାବ୍ୟ ପ୍ରଥମ ପୃଷ୍ଠାର ଭୂମିକାରେ କବିଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ଯାହା ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇଛି ତାହା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଗ୍ରହଣୀୟ ଅଟେ ।

''ସେ କାଳର ବିଳାସମୟ ଓ ସାହିତ୍ୟ ବିମୁଖ ଯୁଗରେ, ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କ ପ୍ରିୟ ପୁତ୍ର, ଉତ୍କଳୀୟ ରାଜନ୍ୟବର୍ଗଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଯେ କେତେକ ଜଣ, ବାଗ୍‌ଦେବୀଙ୍କ ସେବାରେ ମନ ବଳାଇ, ସ୍ୱୀୟ ଶକ୍ତି ଅନୁସାରେ, ମାତୃଭାଷାକୁ ପୁଷ୍ଟ ଓ ଅଳଙ୍କୃତ କରିଯାଇଅଛନ୍ତି । ସେମାନେ ସମସ୍ତ ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ଧନ୍ୟବାଦାର୍ହ ।''

ସହାୟକ ଗ୍ରନ୍ଥସୂଚୀ

୧. ପ୍ରେମମଞ୍ଜରୀ - ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ଦେବ (ଯୋଗୀନ୍ଦ୍ର ଦେବ)

୨. ଦମୟନ୍ତୀଶ ବିଳାସ - କେଦାରନାଥ ଗବେଷଣା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ, ଭୁବନେଶ୍ୱର

୩. ଗନ୍ଧରାଡ଼ି - ଯୋଗୀନ୍ଦ୍ରଦେବ କ୍ଲବ

୪. ବୌଦ ରାଜ ବଂଶାବଳୀ -କେଦାରନାଥ ଗବେଷଣା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ, ଭୁବନେଶ୍ୱର

ସଭାପତି
ଲୋକ ସଂସ୍କୃତି ଗବେଷଣା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ, ବୌଦ୍ଧ

ÉêfSŸæ$ H fß{’ÿ¯ÿ

ଡକ୍ଟର ଉମେଶ ଚନ୍ଦ୍ର ଚିହ୍ନରା

ଓଡ଼ିଶାର ରାଷ୍ଟ୍ର ଦେବତା, ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ପରିଚିତି, ପ୍ରାଣ ଓ ସ୍ପନ୍ଦନ ମହାପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ରୂପରେ ପ୍ରତିପାଦନ କରି, ତାଙ୍କ ବନ୍ଦନାରେ ଆତ୍ମବିଭୋର ହୋଇଥିବା ପ୍ରଥମ ଓଡ଼ିଆ କବି ହେଉଛନ୍ତି ପ୍ରାତଃ ସ୍ମରଣୀୟ ଶ୍ରୀ ଜୟଦେବ । ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ଯେ ସ୍ୱୟଂ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ, ଦ୍ୱାପର ଯୁଗର ଯାଦବେନ୍ଦ୍ର ଏହା ତାଙ୍କ ରଚନାରେ ସମ୍ଭବତଃ ସର୍ବ ପ୍ରଥମେ ଜନମାନସକୁ ଜଣାଇ ଦେଇଥିଲେ । ପବିତ୍ର ଉତ୍କଳ ଭୂମିର ଗୌରବ ଏବଂ ଗର୍ବର ସଂସ୍କୃତ କବି ଜୟଦେବ ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ଦ୍ୱାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଅବିଭକ୍ତ ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲା ବାଲିଅନ୍ତା ଥାନା ଅନ୍ତର୍ଗତ କେନ୍ଦୁଲୀ ଗ୍ରାମରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ପିତା ଭୋଜଦେବ ଜଣେ ସଂସ୍କୃତି ସମ୍ପନ୍ନ କୁଳୀନ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଏବଂ ମାତାଙ୍କ ନାମ ରାଧା ଦେବୀ ଥିଲା । ବାଲିଅନ୍ତାର କେନ୍ଦୁଲୀ ଗ୍ରାମ, ପୁରାଣ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ପୂଣ୍ୟତୋୟା ପ୍ରାଚୀ ନଦୀ କୂଳରେ ଅବସ୍ଥିତ । ପ୍ରାଚୀ ନଦୀରେ ସ୍ନାନ ଗଙ୍ଗା ସ୍ନାନ ଫଳପ୍ରାପ୍ତି ହୋଇଥାଏ ବୋଲି ପଦ୍ମ ପୁରାଣରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇଅଛି । ବାଲ୍ୟାବସ୍ଥାରୁ ଜୟଦେବଙ୍କଠାରେ ଭଗବତ ଭାବନା ଉଦ୍ରେକ ହୋଇଥିଲା । ସଂସ୍କୃତି ସମ୍ପନ୍ନ ପିତା ଏବଂ ସଂସ୍କୃତ ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ଠାରୁ ସେ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷା ଶିକ୍ଷା କରିଥିଲେ । ଜୟଦେବଙ୍କୁ ୧୧ ବର୍ଷ ବୟସ ବେଳକୁ ପିତାମାତା ଉଭୟେ ସ୍ୱର୍ଗାରୋହଣ କଲେ । ପିତାମାତାଙ୍କ ସ୍ୱର୍ଗାରୋହଣ ପରେ ସେ ଭଗବତ ଭିକ୍ଷୁ କୃପାଭିକ୍ଷୁ ହୋଇ ଜୀବନ ଯାପନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

ମହାପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଆଶୀର୍ବାଦ ଓ ଅପାର କରୁଣା ଲାଭ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଜୟଦେବ ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ର ଯାତ୍ରା କଲେ । ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଦର୍ଶନ ଲାଭ କରି ଜୀବନ କଟାଇବାକୁ ମନସ୍ଥ କରି ପରାଶର ନାମକ ଏକ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବାଳକକୁ ସଙ୍ଗରେ ଧରି ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଅଭିମୁଖେ ବାହାରିଲେ । ଶୁଣାଯାଏ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଯିବା ବାଟରେ ବାଟବଣା ହୋଇଥିଲେ । ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରନ୍ତେ ଜଗନ୍ନାଥ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଯାତ୍ରୀ ରୂପରେ ଜୟଦେବ ସାଥୀ ହୋଇ ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ରରେ ପହଞ୍ଚାଇ ଦେଇଥିଲେ । ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ରରେ ପହଞ୍ଚି ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କ ଦର୍ଶନ ଲାଭ କରି ସେ ଏପରି ଭାବବିହ୍ୱଳ ହୋଇ ଯାଇଥିଲେ ଯେ ଜନ୍ମମାଟିକୁ ଫେରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ପ୍ରକାଶ କରି ନ ଥିଲେ । ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ରରେ ରହିବା ଏବଂ ଖାଇବା ସମସ୍ୟା ହେବାରୁ ନିଜେ ସନ୍ୟାସୀ ବେଶ ଧାରଣ କରି ପରାଶର ସହିତ ପ୍ରତିଦିନ ଭିକ୍ଷା ମାଗିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଭିକ୍ଷାବୃତ୍ତିରୁ ଯାହା ମିଳେ ସେଥିରେ ଦୁଇଜଣ ଆନନ୍ଦରେ ଚଳିଯାଆନ୍ତି । ଖାଇବାକୁ ମିଳିଗଲା ସିନା କିନ୍ତୁ ବାସସ୍ଥାନ ସମସ୍ୟା ହେଲା । ବିଭିନ୍ନ ମଠବାଡ଼ି ବୁଲି ବୁଲି କେଉଁଠାରେ ହେଲେ ଆଶ୍ରୟ ନ ପାଇବାରୁ ଶେଷରେ ଗୋଟିଏ ବଟବୃକ୍ଷ ମୂଳରେ ଦୁହେଁ ଆଶ୍ରୟ ନେଲେ । ଏକଦା ଦୁହେଁ ଧ୍ୟାନ ଅବସ୍ଥାରେ ଉପବେଶନ କରିଥିବା ସମୟରେ ଜୟଦେବଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଲୀଳାମୟ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କର ଆବିର୍ଭାବ ଓ ବଂଶୀବାଦନର ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖିବାକୁ ପାଇଲେ । ଏହି ଦୃଶ୍ୟ ଅବଲୋକନ କରି ଜୟଦେବ ଏଭଳି ରୋମାଞ୍ଚିତ ଓ ପୁଲକିତ ହୋଇଉଠିଥିଲେ ଯେ ତାଙ୍କ ମୁଖରୁ

ଯେଉଁ ଶ୍ଳୋକଟି ନିଶୃତ ହୋଇଥିଲା, ତାହାଥିଲା ତାଙ୍କର ବିଶ୍ୱପ୍ରସିଦ୍ଧ ଶ୍ରେଷ୍ଠକୃତି ଶ୍ରୀ ଗୀତ ଗୋବିନ୍ଦର ପ୍ରଥମ ଶ୍ଳୋକ ।

''ମେଘୈ ର୍ମେଦୁର ମମ୍ବରଂ ବନଭୁବଃ ଶ୍ୟାମାସ୍ତମାଳ ଦ୍ରୁମୈ
ର୍ନକ୍ତଂ ଭୀରୁରୟଂ ତ୍ୱମେବ ତଦିମଂ ରାଧେ ଗୃହଂ ପ୍ରାପୟା
ଇତଥଂ ନନ୍ଦନି ଦେଶ ଶ୍ଚଲିତ ଯୋଃ ପ୍ରତ୍ୟଧ୍ୱକୁଞ୍ଜ ଦ୍ରୁମଂ
ରାଧାମାଧବ ଯୋର୍ଜୟନ୍ତି ଯମୁନାକୂଳେ ରହଃ କେଳୟଃ ।''

ଅର୍ଥାତ୍ ଗୋପରାଜ ନନ୍ଦ ବୃନ୍ଦାବନ ଅରଣ୍ୟକୁ ଗାଈ ଚରାଇବାକୁ ଯିବା ସମୟରେ ଆକାଶରେ ମେଘ ମେଦୁରର ଆବିର୍ଭାବ ଦେଖି ବାଳକ ପୁତ୍ର ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ନିର୍ଭୟ ଏବଂ ନିର୍ବିଘ୍ନରେ ଗୃହରେ ପହଞ୍ଚାଇ ଦେବାକୁ ସେଠାରେ ଉପସ୍ଥିତ ଥିବା ରାଧାଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କରିବା ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ କହିଛନ୍ତି – ''ରାଧେ ଆକାଶରେ ଘୋର ମେଘ ଘୋଟି ଆସିବା ସହିତ ମେଦୁର ପ୍ରକମ୍ପିତ ହୋଇ ଭୟ ସଂଚାର କରୁଅଛି । ଶ୍ୟାମ ତମାଳ ବୃକ୍ଷଗୁଡ଼ିକର ଛାୟାରେ ବନଭୂମି ଅନ୍ଧକାରମୟ ହୋଇଉଠିଲାଣି । ମୋର ପୁତ୍ର କୃଷ୍ଣ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭୟାଳୁ ଓ ରାତ୍ରିରେ ଏକକୀ ଯିବାକୁ ଭୟ କରେ । ତେଣୁ ତୁମେ କୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ସାଙ୍ଗରେ ନେଇ ଘରେ ଛାଡ଼ିଦିଅ । ଶ୍ରୀରାଧା ଗୋପ ରାଜା ନନ୍ଦଙ୍କଠାରୁ ଏହିପରି ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ପାଇ କୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ଧରି ଗୃହାଭିମୁଖେ ଗମନ କରିବା ଅବସରରେ ଯମୁନାକୂଳ ନିକଟସ୍ଥ କୁଞ୍ଜତରୁ ମୂଳରେ ପହଞ୍ଚି ନିର୍ଜନରେ କ୍ରୀଡ଼ା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ରାଧାମାଧବଙ୍କର ସେହି ଗୁପ୍ତକ୍ରୀଡ଼ା ଭକ୍ତମାନଙ୍କ ହୃଦୟରେ ପ୍ରସ୍ଫୁଟିତ ହୋଇ ସର୍ବଦା ଜୟଲାଭ କରୁ ।

ଉପରୋକ୍ତ ଶ୍ଳୋକ ଉଚ୍ଚାରଣ ପରଠାରୁ ଜୟଦେବଙ୍କ କବି ପ୍ରତିଭା ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା । ଅନ୍ୟ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ମନୋନିବେଶ ନ କରି ଜୟଦେବ ସର୍ବଦା ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଗୁଣ କୀର୍ତ୍ତନ ଓ ଭଜନ ଜଣାଣ କରି ସମୟ ଅତିବାହିତ କଲେ । ଶୁଣାଯାଏ କବି ଧ୍ୟାନ ବଳରେ ଭଗବାନଙ୍କର ଦଶବିଧ ଅବତାର ଲୀଳା ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷକରି ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଗୀତଗୋବିନ୍ଦ ଗ୍ରନ୍ଥ ରଚନା କରିବାକୁ ସକ୍ଷମ ହୋଇଥିଲେ। ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ କରୁଣା ଲାଭ ପୂର୍ବକ ଗ୍ରନ୍ଥ ରଚନା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ। ଏହି ସମୟରେ ସୁଦେବ ନାମକ ଧର୍ମନିଷ୍ଠ ବ୍ରାହ୍ମଣ ପୁରୀରେ ବାସ କରୁଥିଲେ । ପଦ୍ମାବତୀ ନାମରେ ତାଙ୍କର ଏକ ରୂପବତୀ, ଗୁଣବତୀ କନ୍ୟା ଥିଲା । ନିଜ କନ୍ୟାର ବିବାହ ପାଇଁ ସୁଦେବ ଚିନ୍ତିତ ଥାଇ ମହାପ୍ରଭୁ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରୁଥିଲେ । ଏକଦା ରାତ୍ରିରେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ସ୍ୱପ୍ନାଦିଷ୍ଟ ହୋଇ ଜୟଦେବ ସନ୍ୟାସୀଙ୍କୁ ସାକ୍ଷାତ କଲେ । ଅନୁରୂପ ଭାବରେ ଜୟଦେବଙ୍କୁ ସ୍ୱପ୍ନାଦିଷ୍ଟ ହୋଇ ମହାପ୍ରଭୁ ପଦ୍ମାବତୀଙ୍କୁ ପତ୍ନୀରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ କହିଲେ । ତତ୍ ସହିତ ନିଜ ଜନ୍ମସ୍ଥାନ କେନ୍ଦୁଲିକୁ ଶିରୋଧାର୍ଯ୍ୟ କରି ଜୟଦେବ ପଦ୍ମାବତୀଙ୍କ ପାଣି ଗ୍ରହଣ କରି ନିଜର ଜନ୍ମସ୍ଥାନ କେନ୍ଦୁଲି ଗ୍ରାମକୁ ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ କରିଥିଲେ ।

ଜୟଦେବ ଥିଲେ ଯୁଗଳ ଉପାସକ । ରାଧା ମାଧବ ହେଉଛନ୍ତି ତାଙ୍କର ଇଷ୍ଟ । ତେଣୁ ସେ ଗୃହରେ ରାଧାମାଧବଙ୍କ ଯୁଗଳ ମୂର୍ତ୍ତି ସ୍ଥାପନ କରି ପୂଜା ଆରାଧନା ପୂର୍ବକ ଗୃହସ୍ଥ ଜୀବନ ଯାପନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ପତିବ୍ରତା ପତ୍ନୀ ପଦ୍ମାବତୀ ପ୍ରତିଦିନ ଯେଉଁ ଖାଦ୍ୟ ପଦାର୍ଥ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରନ୍ତି, ପ୍ରଥମେ ରାଧାମାଧବଙ୍କୁ ସମର୍ପଣ କରି ସ୍ୱାମୀ–ସ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରସାଦ ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି । ଜୟଦେବ ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ରରୁ ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ କରିବା ପରେ ସେଠାରେ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିବା ଗୀତ ଗୋବିନ୍ଦକୁ ସମାପ୍ତ କରିବା କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଜକୁ ନିୟୋଜିତ କରାଇଥାନ୍ତି । ଦିନେ ସକାଳ ସମୟରେ ତାଳପତ୍ର ପୋଥି ଲେଖୁଥିବାବେଳେ ପଦଟିର ଶେଷ ପାଦଟି ପୂରଣ କରିବାକୁ ଅକ୍ଷମ ହୋଇ ଚିନ୍ତାମଗ୍ନ ହୋଇଥାନ୍ତି । ପତ୍ନୀ ପଦ୍ମାବତୀ ସେଠାରେ ପହଞ୍ଚି ସ୍ୱାମୀଙ୍କର ଚନ୍ତାର କାରଣ ପଚାରି କହିଲେ ଆପଣ ପ୍ରଥମେ ସ୍ନାନ ସାରି ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପ୍ରସାଦ ଗ୍ରହଣ କରିସାରିବା ପରେ ଗୀତଗୋବିନ୍ଦ ଲେଖିବେ । ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ କଥାରେ ଜୟଦେବ ପ୍ରାଚୀ ନଦୀକୁ ସ୍ନାନ ନିମନ୍ତେ ବାହାରିଗଲେ । କବିଙ୍କର ପ୍ରସ୍ଥାନର କିଛି ସମୟ ପରେ ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଜୟଦେବ ବେଶ ଧାରଣ କରି ଆସି ସେଠାରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ଦେହ ତୈଳାକ୍ତ ଏବଂ କନ୍ଧରେ ଉତ୍ତରୀୟ । କବିଙ୍କର ସ୍ନାନ ନ ସାରି ଫେରି ଆସିବା ଦେଖି ପଦ୍ମାବତୀ ଫେରିଆସିବାର କାରଣ ପଚାରିବାରୁ ଜୟଦେବ ରୂପୀ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ କହିଲେ ଯେ ନଦୀକୁ ଯିବା ବାଟରେ ପଦଟିର ଶେଷ ଚରଣ ମୋର ସ୍ମରଣରେ ଆସିଗଲା । ଏଥିପାଇଁ ମୁଁ ଫେରିଆସିଲି । ମୋତେ ମୋର ତାଳପତ୍ର ପୋଥି ଓ ଲେଖନୀ ଦିଅ, ମୁଁ ପ୍ରଥମେ ଲେଖିଦିଏ । ପଦ୍ମାବତୀ ପୋଥି ଦେବାରୁ ପଦଟିର ଶେଷ ଚରଣରେ ସେ ଲେଖିଲେ – ''ଦେହିମେ ପଦପଲ୍ଲବ ମୁଦାରମ୍'' । ଲେଖି ସାରିବା ପରେ ପ୍ରାଚୀ ନଦୀକୁ ସ୍ନାନ କରିବାକୁ ନ ଯାଇ ଘରେ ସ୍ନାନ ସାରିଲେ । ଏହାପରେ ଗୃହରେ ପତ୍ନୀ ପଦ୍ମାବତୀ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଥିବା ଖାଦ୍ୟକୁ ରାଧା ମାଧବଙ୍କୁ ଅର୍ପଣ କରି ପ୍ରସାଦ ସେବନ ପୂର୍ବକ ଶୟନକକ୍ଷକୁ ବିଶ୍ରାମ ନେବାକୁ ଚାଲିଗଲେ । ସ୍ତ୍ରୀ ପଦ୍ମାବତୀ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ଭୋଜନ କରିଥିବା ପାତ୍ରରେ ଭୋଜନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଏହି ସମୟରେ କବି ଜୟଦେବ ସ୍ନାନ ତର୍ପଣ ସାରି ଓଦା ବସ୍ତ୍ର ପରିଧାନ ପୂର୍ବକ ଗୃହରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ । ପଦ୍ମାବତୀଙ୍କୁ ଭୋଜନ କରୁଥିବା ଦେଖି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ କହି ଉଠିଲେ ଯେ– ''ପଦ୍ମା, ତୁମର ଏପରି ସ୍ୱଭାବ ମୁଁ ତ କେବେ ଦେଖି ନ ଥିଲି ? ସ୍ନାନ ସାରି ଆସିବାରେ

ସାମାନ୍ୟ ବିଳମ୍ବ ହେବାରୁ ତୁମେ ପୂଜାସାରି ଠାକୁର ପ୍ରସାଦ ଆଗ ଖାଇଦେଲ ?'' ପଦ୍ମାବତୀ ଜୟଦେବଙ୍କ ଏ କଥାରେ ଯେତିକି ବିସ୍ମିତ ହେଲେ ସେତିକି ଲଜ୍ଜା ବୋଧ କରି କହିଲେ ଯେ ଆପଣତ କିଛି ସମୟ ପୂର୍ବରୁ ସ୍ନାନ ନ କରି ଫେରିଆସି ମୋଠାରୁ ତାଳପତ୍ର ପୋଥି ମଗାଇ ମନେ ପଡୁ ନ ଥିବା ପଦ ପୂରଣ କରି ଏହିଠାରେ ସ୍ନାନ କଲ । ତା'ପରେ ଠାକୁରଙ୍କୁ ପୂଜା କରି ପ୍ରସାଦ ସେବନ ପୂର୍ବକ ବିଶ୍ରାମ କରିବାକୁ ଶୟନ କକ୍ଷକୁ ଗଲ । ଏହି କଥା ଶୁଣି କବି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ତାଳପତ୍ର ପୋଥି ଦେଖିବାରୁ ସେଥିରେ ମନେ ପଡୁ ନ ଥିବା ପଦଟି ପୂରଣ ହୋଇଯାଇଅଛି ବୋଲି ଜାଣିଲେ । ତା'ପରେ ବିଶ୍ରାମ କକ୍ଷକୁ ଯାଇ ସେଠାରେ କେହି ହେଲେ ନ ଥିବାର ଦେଖିଲେ । ଏହି ଐଶ୍ୱରୀୟ ଅଲୌକିକ ଘଟଣା ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ କରି ପଦ୍ମାବତୀଙ୍କୁ ଧନ୍ୟ ଧନ୍ୟ କହିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସ୍ୱୟଂ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଆସି ଗୀତ ଗୋବିନ୍ଦର ପଦ ପୂରଣ କରିବା ଏବଂ ପଦ୍ମାବତୀ ତାଙ୍କର ସାନ୍ନିଧ ଲାଭ କରି ହାତରନ୍ଧା ଖାଦ୍ୟ ଖୁଆଇବା କିଛି ସାମାନ୍ୟ ଘଟଣା ନୁହେଁ । ଏହା ଏକ ଅଲୌକିକ ଘଟଣା । ସେ ପଦ୍ମାବତୀ ଖାଉଥିବା ବାସନରୁ ଆନନ୍ଦରେ ଖାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଭାବ ବିହ୍ୱଳ ପୂର୍ବକ ଦୁଇ ବାହୁ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱକୁ ଉତ୍ତୋଳନ କରି ନୃତ୍ୟ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ପଦ୍ମାବତୀଙ୍କୁ କହିଲେ ଯେ ତୁମେ ମହାଭାଗ୍ୟବତୀ । ଭଗବାନଙ୍କୁ ତୁମେ ଆଜି ସ୍ୱଚକ୍ଷୁରେ ଦର୍ଶନ କଲ ଏବଂ ତୁମ ହାତରନ୍ଧା ଖାଦ୍ୟ ଖୁଆଇଲ । ଗୀତ ଗୋବିନ୍ଦର ଯେଉଁ ନୈସର୍ଗିକ ପଦଟି କବି ରଚନା କରୁଥିଲେ, ତାହା ଥିଲା –

''ସ୍ଥଳ କମଳ ଖଞ୍ଜାନଂ ମମ ହୃଦୟ ରଞ୍ଜାନଂ
ଜାନିତ ରାତିରଙ୍ଗ ପରାଭାଗମ୍
ଭଣ ମସୃଣ ବାଣୀ କରବାଣୀ ଚରଣ ଦ୍ୱୟଂ,
ସରସଳ ମଦଲକ୍ତ କରାଗମ୍
ସ୍ମରଗରଳ ଖଣ୍ଡନମ୍ ମମ ଶିରସ ମଣ୍ଡନମ୍
ଦେହି ମେ ପଦପଲ୍ଲବ ମୁଦାରମ୍ ।''

ଏହି ଘଟଣା ପରେ ଖୁବ ଅଳ୍ପଦିନ ମଧ୍ୟରେ ଗୀତ ଗୋବିନ୍ଦର ବାକି ଥିବା ଅଂଶଟିକୁ ଜୟଦେବ ଶୀଘ୍ର ସମାପ୍ତ କରିବାକୁ ସକ୍ଷମ ହୋଇଥିଲେ । ଏହାପରେ ସ୍ତ୍ରୀ ପଦ୍ମାବତୀ, ସାଥୀ ପରାଶର ଭକ୍ତ ନିରଞ୍ଜନ ସହିତ କବି ଗାଁ ଗାଁ ବୁଲି ସୁଲଳିତ କଣ୍ଠରେ ଗାନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଶୁଣାଯାଏ ଯେ ଯେଉଁଠାରେ ଏହି ଗୀତ ଗୋବିନ୍ଦ ଗାନ କରାଯାଉଥିଲା, ସେଠାରେ ଭଗବାନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ବାଳକ ବେଶରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ଏହା ଶୁଣୁଥିଲେ ।

କବି ଜୟଦେବଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦ୍ୱାପର ଯୁଗର ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ହେଉଛନ୍ତି କଳିଯୁଗର ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ । ସ୍ୱୟଂ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ମହାପ୍ରଭୁ ଜଗନ୍ନାଥ ରୂପରେ ରୂପାନ୍ତର ହୋଇ ଶ୍ରୀମନ୍ଦିର ରତ୍ନ ସିଂହାସନ ଉପରେ ଅବତାରୀ ପୁରୁଷ ରୂପରେ ବିରାଜମାନ କରିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ରୀତିନୀତି ଓ ସେବା ପୂଜାରେ କୃଷ୍ଣକୈନ୍ଦ୍ରିକ ଲୀଳାର ଛାପ ପରିଦୃଷ୍ଟ । ବଡ଼ଭାଇ ବଳରାମ ଏବଂ ଭଗ୍ନୀ ସୁଭଦ୍ରା ସହିତ ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ରରେ ସେ ବିରାଜିତ । ଜୟଦେବଙ୍କ ରଚିତ ଗୀତ ଗୋବିନ୍ଦର ଲୋକ ପ୍ରିୟତା, ଏହାର ପ୍ରଚାର ଓ ପ୍ରସାରରେ ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇ ଗଙ୍ଗ ବଂଶର ରାଜା ରାଜକବି ନରସିଂହ ଦେବ (୧୨୮୪-୧୩୦୭) ଶ୍ରୀମନ୍ଦିରରେ ଗୀତଗୋବିନ୍ଦ ଗାନ କରାଯିବା ବିଧିକୁ ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଏକ ସେବା ରୂପରେ ପ୍ରଚଳନ କରାଇଥିଲେ । ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ମଙ୍ଗଳ ଆଳତିଠାରୁ ଶୟନ ପହୁଡ଼ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯେଉଁ ସବୁ ସେବା ନୀତି ପ୍ରଚଳନ କରାଯାଇଛି, ତା' ମଧ୍ୟରେ ଶୟନ ପୂର୍ବରୁ ଶ୍ରୀ ଗୀତଗୋବିନ୍ଦ ଶ୍ରବଣ (ଗାନ) ନୀତି ସଂଯୋଜିତ । ଏହାକୁ ଦେବଦାସୀ ଗାନ କରିବାର ବିଧି ରହିଅଛି । କୃଷ୍ଣେକ ପ୍ରାଣ ଅବିବାହିତ ସ୍ତ୍ରୀ ସମର୍ପଣ ଭାବ ସମ୍ପନ୍ନ ହୋଇ ଏହି ଗୀତକୁ ନୃତ୍ୟ ସହିତ ମନ୍ଦିରର ବାହାର ପୋଖରୀଆରେ ଗାନ କରାଯିବାର ବିଧି ଅଦ୍ୟାବଧି ପ୍ରଚଳିତ । ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ରାଷ୍ଟ୍ର ଦେବତା । ଏଥିପାଇଁ ତାଙ୍କ ସେବାରେ ଛତିଶା ପାଟକ ନିୟୋଜିତ । ସମସ୍ତ ସେବାନୀତି ପୁରୁଷ ସେବକମାନେ ନାରୀ ସୁଲଭ ବସ୍ତ୍ର (ତିନି ଖଣ୍ଡବସ୍ତ୍ର) ପରିଧାନ ପୂର୍ବକ ସଂପାଦନ କରିଥାନ୍ତି । କିନ୍ତୁ କେବଳ ଦେବଦାସୀ ସେବା ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକ ଦ୍ୱାରା ସଂପାଦିତ ହୋଇଥାଏ । ଏହି ପରଂପରା ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ସେବା ପୂଜାର ଏକ ଅଦ୍ୱିତୀୟ ତଥା ଅଭିନବ ବିଧି କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ ।

କବି ଜୟଦେବ ଥିଲେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ପରମ ଭକ୍ତ । ତାଙ୍କ ରଚିତ ଅଦ୍ୱିତୀୟ ଗୀତ ଗୋବିନ୍ଦ ଗ୍ରନ୍ଥର ଆରମ୍ଭରୁ ଯେଉଁ ଦଶାବତାର ସ୍ତୁତିର ଅବତାରଣା କରିଛନ୍ତି । ସେଥିରେ କବିଙ୍କର ଜଗନ୍ନାଥୈକ ପ୍ରାଣତାର ପ୍ରମାଣ ପରିସ୍ଫୁଟ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶ୍ଳୋକର ଶେଷରେ ''ଜୟ ଜଗଦିଶ ହରେ''ର ସମ୍ବୋଧନରେ ମହାପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ଲାଭ କରିଛନ୍ତି । ଗୀତ ଗୋବିନ୍ଦ କାବ୍ୟ ପାଠକଲେ କବିଙ୍କର କୃଷ୍ଣୈକ ପ୍ରାଣତା ପ୍ରକାଶିତ ହେଉଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଦ୍ୱାପର ଯୁଗର ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ବାସୁଦେବ ବିଷ୍ଣୁ ରୂପରେ ଏବଂ ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ମାଧବ ରୂପରେ ଗୃହୀତ ହୋଇଛନ୍ତି । ଏହି ମାଧବ କଳିଯୁଗରେ ନୀଳ ମାଧବ ରୂପରେ ବିଶ୍ୱାବସୁ ଶବର ଦ୍ୱାରା ପୂଜିତ ହୋଇ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ବୁଦ୍ଧ ରୂପରେ ସର୍ବଜନବିଦିତ ହେଲେ । ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ୬ଷ୍ଠ ଶତାବ୍ଦୀରେ ରଚିତ ନୀଳମତ ପୁରାଣରେ ବୁଦ୍ଧଙ୍କୁ

ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ଅବତାର ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରାଯିବା ସହିତ ୭ମ-୮ମ ଶତାବ୍ଦୀରେ ରଚିତ ବରାହ ପୁରାଣରେ ବୁଦ୍ଧଙ୍କୁ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ନବମ ଅବତାର ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇଅଛି । ୫ମ ଶତାବ୍ଦୀରେ ବରାହ ମିହିରଙ୍କ ରଚିତ ବୃହତ୍ ସଂହିତାରେ କୃଷ୍ଣବାସୁଦେବ, ବଳରାମ ଓ ଏକନଂସାଙ୍କୁ ନେଇ ତ୍ରୟୀ ଉପାସନା ପ୍ରଚଳନ ହୋଇଥିଲା ।

ଏକ ନଂସା କାର୍ଯ୍ୟା ଦେବୀ ବଳଦେବ କୃଷ୍ଣୟୋର୍ମଧ୍ୟେ
କଟି ସଂସ୍ଥିତ-ବାମକରା ସରୋଜ ମିତ ରେଣ ଚୋଦ୍ବହତି ।
-ବୃହତ୍ ସଂହିତା ୫୮/୩୬

ଅତଏବ ଏଥିରୁ ପ୍ରମାଣିତ ହୋଇଛି ଯେ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ରୂପେ ଗ୍ରହଣୀୟ ହୋଇସାରିଛନ୍ତି । ପୁଣି ଗୀତଗୋବିନ୍ଦର ଦଶାବତାର ସ୍ତୁତି ପରେ ପରେ ଯେଉଁ ଗୀତଟି ଜୟଦେବ ରଚନା କରିଛନ୍ତି, ସେଥିରେ ଥିବା ବର୍ଣ୍ଣନାରେ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ବେଶଭୂଷା ହିଁ ଚିତ୍ରିତ ହୋଇଅଛି ।

ଶ୍ରିତ କମଳା କୁଚ ମଣ୍ଡଳ ଧୃତକୁଣ୍ଡଳ ଏ
କଳିତ ଲଳିତ ବନମାଳ, ଜୟ ଜୟ ଦେବ ହରେ ।

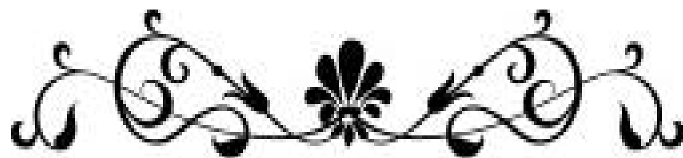
ଏଥିରେ କମଳା ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ପତ୍ନୀ ନୁହଁନ୍ତି । ବରଂ ବିଷ୍ଣୁରୂପୀ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ପତ୍ନୀ । ତାଙ୍କ ବେଶରେ ବ୍ୟବହୃତ କର୍ଣ୍ଣ କୁଣ୍ଡଳ, ପାଦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲମ୍ବିଥିବା ଚଉସରା କରଡ଼ିଆ ମାଳକୁ କବି ମନମାଳ ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି ।

''ଆପାଦ ଲମ୍ବିନୀ ମାଳା ବନମାଳା ପ୍ରକୀର୍ତ୍ତିତା ।''

ପୁଣି ''ଦିନ ମଣି ମଣ୍ଡଳ'' ଏବଂ ''ଜନକ ସୁତାକୃତ ଭୂଷଣ, ଜିତ ଦୂଷଣ ଏ, ସମର ସମିତ ଦଶକଣ୍ଠ'' କହି କବି ଜୟଦେବ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ ରାମ ରୂପରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି । ଏହାପରେ ମଧୁ, ମୁର ଓ ନାରକା ସୁର ନିଧନକାରୀ, ମନ୍ଦର ପର୍ବତ ଧାରଣ ପୂର୍ବକ ସମୁଦ୍ର ମନ୍ଥନକାରୀ ଗରୁଡ଼ାସନ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କୁ ସ୍ତୁତି କରିଛନ୍ତି । ''କାଳୀୟ ବିଷଧର ଗଞ୍ଜନ'' ଏବଂ ଯଦୁକୁଳ ନଳିନ ଦିନେଶ'' ପଦରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ସ୍ତୁତିରେ କବି ଶତମୁଖର ହୋଇ ଉଠିଛନ୍ତି । ଦଶାବତାର ସ୍ତୁତିରେ କବି ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ଅବତାରୀ ରୂପରେ ଗ୍ରହଣ କରି ବଳରାମଙ୍କୁ ଅବତାର ଭାବରେ ସ୍ଥାନିତ କରିଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଏହି ପଦରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ସ୍ତୁତି ନ କରି କବି ରହିପାରି ନାହାଁନ୍ତି । ସୁତରାଂ ଗୀତ ଗୋବିନ୍ଦରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ନାୟିକା ଶ୍ରୀରାଧା ଓ ନାୟକ ଯଦୁକୁଳ ଇନ୍ଦୁ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ସ୍ୱୟଂ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ଓ ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କେହି ହୋଇ ନ ପାରନ୍ତି । ପରୋକ୍ଷରେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କଠାରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ସ୍ୱରୂପ ଦେଖିବା ସହିତ ତାଙ୍କୁ ଅବତାରୀ ''ଦଶାକୃତି କୃତ'' ରୂପେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ କରିଛନ୍ତି ।

ଉପ ସଂହାରରେ ଏତିକି କୁହାଯାଇପାରେ ଯେ ଗୀତ ଗୋବିନ୍ଦରେ ରଚିତ ଗୀତ ଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରତି ମହାପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଦୁର୍ବଳତା ସଂପର୍କରେ ବହୁ ଲୋକକଥା ରହିଥିଲେ ହେଁ ଦୈନନ୍ଦିନ ଶ୍ରୀ ମନ୍ଦିରରେ ମଙ୍ଗଳଆଳତି ସମୟରେ ଗରୁଡ଼ ସ୍ତମ୍ଭ ନିକଟରେ ଗାନ କରାଯାଉଥିବା ବୃନ୍ଦଗାନ ଓ ପହୁଡ଼ ସମୟର ଦେବଦାସୀଦ୍ୱାରା ଗୀତଗୋବିନ୍ଦର ସୁଲଳିତ ସଂଗୀତ ଯେ ଜଗନ୍ନାଥ ଉପାସନାର ଅବିଚ୍ଛେଦ୍ୟ ଅଂଶ ଏଥିରେ ଦ୍ୱିମତ ନ ଥାଇପାରେ । ଭକ୍ତ କବି ଜୟଦେବଙ୍କ ଶେଷ ଜୀବନ ନିଜ ଜନ୍ମସ୍ଥାନ କେନ୍ଦୁବିଲ୍ୱରେ ଅତିବାହିତ ହେଉଥିଲେ ହେଁ କୃଷ୍ଣଲୀଳା ସମ୍ବଳିତ ଗୀତଗୋବିନ୍ଦ ତାଙ୍କୁ ଯୁଗେ ଯୁଗେ ଅମର କରି ରଖିଥିବ ।

ପି.ଏମ୍.ବି-୬୪, ହାଉସିଂବୋର୍ଡ କଲୋନୀ
ବଳିଆ ପଣ୍ଡା, ପୁରୀ -୭୫୨୦୦୧

{àÿæÜÿ†ÿ ’ÿS;ÿ

ସୁଧାକର ନନ୍ଦ

ଆଜି ବି ମାଟିମାଆ ବନ୍ଦିନୀ । ଶ୍ୱଶୁର ଆଉ ଶ୍ୱଶୁରଙ୍କ ବାପା, ଦୁହେଁ ଯାକ ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ବିରୋଧରେ ଲଢ଼େଇ କରି ଯୁଦ୍ଧ ଭୂଇଁରେ ପ୍ରାଣ ଦେଇଛନ୍ତି । ଇଏ ବି ଗାନ୍ଧୀ ମହାତ୍ମା, ଦାସେ ଆପଣେଙ୍କ ଡାକରାରେ ମାଟି ମା'ର ମୁକ୍ତି ପାଇଁ ଯେ' ଯାଇଛନ୍ତି, ଆଉ ଘରକୁ ଫେରି ନାହାନ୍ତି । ଖବର ଆସିଥିଲା ସେ କଳାପାଣି ପାରିହେବା ଦଣ୍ଡ ପାଇଛନ୍ତି । ଫେରିବେକି ନାହିଁ ସେଇ ମା' ବରୁଣେଇ ଜାଣନ୍ତି । ଆଉ ଏଇ ବାଇଆ ଟି ଗୋଟିଏ ବୋଲି ପୁଅ । ତା'ରି ମୁହଁକୁ ଚାହିଁ ସେ ବଞ୍ଚିରହିଛି । ତା'ଭିତରେ ସେ ବାଇଆର ବାପ, ତା ଶ୍ୱଶୁର ଓ ଗୋସେଇଁ ଶ୍ୱଶୁରଙ୍କୁ ସବୁବେଳେ ଦେଖୁଥାଏ ।

ଭଲପାଠ ପଢୁଛି ବୋଲି ଅବଧାନେ କହୁଥିଲେ । ତାକୁ ପଢ଼େଇ ପାରିଲେ, ସେ ମାଜିଷ୍ଟର କି ମଧୁବାବୁଙ୍କ ପରି ବାରିଷ୍ଟର ହୋଇପାରନ୍ତା । ତା' ଇଚ୍ଛା କିନ୍ତୁ ଅଲଗା । ଫିରିଙ୍ଗି ପାଖରେ ମୁଣ୍ଡବିକି ମାଜିଷ୍ଟର ହବା ଅପେକ୍ଷା ..... ଆଉ ଭାବି ପାରିଲା ନାହିଁ ସେ । ପନ୍ଦରବର୍ଷର ପିଲାଟାକୁ ଯିଏ ଦେଖିବ, ଭାବିବ ଯୁଆନ୍ ଟୋକା । ଜିଭ କାମୁଡ଼ିଲା ସେ' । ସତରେ ମା' ହୋଇ ନିଜ ପୁଅଟାକୁ ପୁଣି ନିଜେ ନଜର ପକାଉଛି ? ପୁଅ ବାଇଆ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଦୁଇନଣ୍ଡା ଛେପ ପକାଇଦେଲା ତଳକୁ ।

ରାତି ଅନେକ ହେଲାଣି । କେତେବେଳୁ ପହରକିଆ ଶିଆଳ ଭୁକିଲେଣି । ଏ ବେଳେ ଯେଉଁ ଫିରିଙ୍ଗିଗୋଳ ଲାଗିଛି, ସେଥିରେ ସଞ୍ଜପରେ ଗାଁରେ ବୁଲିବାକୁ କେତେଥର ସେ ବାଇଆକୁ ମନା କଲାଣି । ସେ କ'ଣ ମାନୁଛି ?

ପାଟିକରି ଡ଼ାକିଲା : ବାଇଆ .... ବାଇଆରେ ......

ବାଇଆ ଜବାବ ଦେଲା : ଯାଉଛି ମା' ! ତୁ ଭାତ ବାଢ଼େ, ସାଙ୍ଗ ହୋଇ ଖାଇବା ।

ପୁଅ ଫେରିଲା । ମା' ପୁଅ ଦୁହେଁ ସାଙ୍ଗରେ ବସି ଖାଇଲେ । ପୁଅକୁ କୋଳରେ ପୂରାଇ ଶୋଇଲା ବେଳେ ସବୁ ଦୁଃଖ ଭୁଲିଗଲା ସେ । ମାତ୍ର ଶୋଇବାକୁ ଯେତେ ଚେଷ୍ଟା କଲେ ବି ଆଖିକୁ ଜମା ନିଜ ଆସୁନାହିଁ । ମା' ଯା'ର ବନ୍ଦିନୀ ସତରେ ସେ ନିଶ୍ଚିନ୍ତରେ ଶୋଇବ କେମିତି ? ତା' ଆଖିକୁ ଦିନ ଆସିବ ବା କେମିତି ? ଶୋଇ ନ'ପାରି ଖାଲି ଛଟପଟ ହେଲା ବିଛଣା ଉପରେ ।

ସବୁ ଜାଣିପାରିଲା ପରି ବାଇଆ ପଚାରିଲା : ତୋତେ କଣ ନିଦ ଆସୁନିକି ମା' ? : ଆଉ ତୋତେ ?

ମା'ଙ୍କ କଥା ଶୁଣି ବାଇଆ କହିଲା : ନା' ମା' ! ଜମାରୁ ନିଦ ଆସୁନାହିଁ । ସକାଳୁ ଗୋଟେ କଥା ଶୁଣି, ମନ ମୋର ଖାଲି ଗୋଳେଇ ଘାଣ୍ଟିହେଉଛି । ତୋତେ ପଚାରିବି ପଚାରିବି ବୋଲି କାଲିଠୁଁ ଭାବୁଛି, ହେଲେ ସାହସ ପାଉନାହିଁ ।

ଆରେ ପାଗଳା ! ମୋ ପାଖରେ କିଛି ଲୁଚା ନା । ତୋ'ଛଡ଼ା ମୋ'ର ଆଉ କିଛିକିଏ କହିଲୁ ବାପା ? କ'ଣ ପଚାରିବୁ ଭାବୁଛୁ । ତୁତ ମୋର ଏକୋଇର ବାଳା ବିସିକେସନ ଏ ଦୁଃଖିନୀ ମା'ର ମାଣିକ । ଯାହା ପଚାରିବୁ ମୁଁ ସବୁ ସତ କହିବି ଟିକିଏ ଲୁଚେଇବି ନାହିଁ ।

ମନକଥାକୁ ଚାପି ରଖି ଗେହ୍ଲେଇ ହୋଇ ବାଇଆ ପଚାରିଲା : ମା'ଲୋ ! ଆମ ଆଙ୍ଗୁ ଉପରେ ଯେଉଁ ଲମ୍ବା ଖଣ୍ଡାଟି ଅଛି ......

ପୁଅ ମୁଣ୍ଡରେ ହାତ ବୁଲଉ ବୁଲଉ ମା' କହିଲେ : ସିଏ ତୋ' ବାପ ଗୋସାପ ଚଉଦ ପୁରୁଷ ଖଣ୍ଡା । ଗଜପତି, ବକ୍ସି ଆପଣେ, ଜୟୀ ରାଜଗୁରୁଙ୍କ ଡାକରାରେ ସେଇ ଖଣ୍ଡା ବୁଲାଇ ମାଟି ମା' ପାଇଁ ଫିରିଙ୍ଗି ସାଙ୍ଗରେ ଲଢୁଥିଲେ ସେମାନେ । ଜଣ ଜଣ କରି ଜୀବନ ଦେଇଛନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ହାର ମାନି ନାହାନ୍ତି । ତା' ବାପା ସେଇ ଖଣ୍ଡାକୁ ପୂଜା କରୁଥିଲେ ସତ, ହେଲେ ତାଙ୍କର ଏ ଖଣ୍ଡାକୁ ଧରିବା ଦରକାର ହୋଇନାହିଁ । ଗାନ୍ଧୀ ମହାତ୍ମା ହିଂସା ଓ

ରକ୍ତପାତରେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ତେଣୁ ଦାସେ ଆପଣେଙ୍କ ଡ଼ାକରାରେ ସାଙ୍ଗରେ ଖଣ୍ଡା ନ'ନେଇ ସେ ଘରଛାଡ଼ି ବାହାରି ଗଲାବେଳେ ତୁ ପେଟରେ ଥିଲୁ । ତୁ ଜନ୍ମ ହୋଇ ଏଡ଼େଟିଏ ହେଲୁଣି ହେଲେ ସିଏ ଆଉ ସେଇ ଦିନୁ ଫେରିନାହାନ୍ତି ।

ମା' କାନ୍ଦୁଛନ୍ତି ଜାଣିପାରି, ଅନ୍ଧାର ଭିତରେ ମା' ଆଖିରୁ ଲୁହ ପୋଛୁପୋଛୁ ବାଇଆ କହିଲା : ବାପାଙ୍କ ପାଇଁ ତୁ କାନ୍ଦୁଛୁ ମା' ?

ନା'ରେ ବାଇଆ ତୋ'ବାପା ତ ମାଟି ମା'କୁ ମୁକ୍ତ କରିବା ପାଇଁ ଘର ଛାଡ଼ିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ପାଇଁ ମୁଁ କାନ୍ଦିବି କାହିଁକି ?

ତେବେ ତୋ' ଆଖିରେ ଲୁହ ?

ପୁଅକୁ ଆହୁରି ପାଖକୁ ଟାଣିନେଇ ମା' କହିଲେ : ତୋ' ବାପା ପାଇଁ ନୁହଁରେ ବାଇଆ, ମୋ' ମା' ପାଇଁ ହିଁ ମୋ ଆଖିରେ ଏ ଲୁହ । କେବେ ସେ ମୁକ୍ତ ହେବ, ଏଇ ଚିନ୍ତାରେ ମନ ଭିତରଟା ମୋର ସବୁବେଳେ ଜଳୁଛି ।

ଗେହ୍ଲେଇ ହୋଇ ବାଇଆ କହିଲା : ଶୁଣିଛୁ ମା', ନେତାଜୀ ଡ଼ାକରା ଦେଇଛନ୍ତି, 'ମୋତେ ରକ୍ତ ଦିଅ, ମୁଁ ତୁମକୁ ସ୍ୱାଧୀନତା ଦେବି ।' ଆଜାଦହିନ୍ଦ୍ ଫଉଜ ଗଠନକରି ସେ 'ଦିଲ୍ଲୀ ଚଲୋ' ଡାକରା ବି ଦେଇଛନ୍ତି । ସେହି ଆଜାଦହିନ୍ଦ୍ ଫୌଜର ଜଣେ ସେନାପତି କାଲି କଟକ କିଲ୍ଲାପଡ଼ିଆକୁ ଆସୁଛନ୍ତି । ମୋରି ପରି ଭେଣ୍ଡିଆମାନଙ୍କୁ ପରୀକ୍ଷା କରି ସାରିବା ପରେ ସେମାନଙ୍କୁ ସେ ଫଉଜରେ ସାମିଲ କରିବେ । ହେଲେ ଆମର ସେଥିରେ କଣ ଅଛି ? ସେ କଥା ଛାଡ଼ ।

ମା' ପଚାରିଲେ : ମାନେ ?

ଆଲୋ, ମାନେ କ'ଣ ? ତୋତେ ଏକୁଟିଆ ଛାଡ଼ି ମୁଁ କ'ଣ ସେ ଫଉଜରେ ଯୋଗଦେଇ ପାରିବି ?

ପୁଅକୁ ଠେଲି ଦେଇ କଠୋର କଣ୍ଠରେ ମା' କହିଲେ : କ'ଣ କହିଲୁ ବାଇଆ ! ମୁଁ ତୋ'ର କିଏ ?

ନିର୍ଲିପ୍ତ ଭାବରେ ବାଇଆ ଉତ୍ତର ଦେଲା : କାହିଁକି ? କିଏ ମାନେ ? ତୁ ତ ମୋ' ମା' ? ମୋର ତୋ' ଛଡ଼ା ଆଉ କିଏ ଅଛି ନା', ତୋ'ର ମୋ ବିନା ଆଉ ଅଛି କିଏ ?

ଅନ୍ଧାର ଭିତରେ ବାଇଆ ଜାଣିପାରିଲା, ମା' ତା'ର ଉଠିବସିଲାଣି ।

ଆହୁରି କଠୋର କଣ୍ଠରେ କହିଲେ ମା' : ଅଛି, ଅଛିରେ ପାଗଳା, ଅଛି । ମୁଁ ଏକା ତୋ'ର ମା' ନୁହେଁ । ସିଏ ତ ତୋର ଅସଲ ମା', ମୋ'ର ମା' । ତୋ' ବୋପା, ଗୋସବାପା, ଚଉଦ ପୁରୁଷର ମାଆ ସେ । ଗାନ୍ଧି ମହାତ୍ମା, ଦାସେ ଆପଣେ, ମଧୁବାରିଷ୍ଟର, ନେତାଜୀ ସମସ୍ତଙ୍କର ମା' । ସିଏ ହେଉଛି ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କ ମାଟିମାଆ' । ସେ ଆଜି ଫିରିଙ୍ଗି ବେପାରୀ ଦ୍ୱାରା ଖୁଣ୍ଟରେ ପଶୁ ବନ୍ଧା ହେଲାପରି ବନ୍ଧା ହୋଇଛି । କହୁଥିଲିନା କେବଳ ସେଇ ମା'କୁ ବନ୍ଧନରୁ ମୁକୁଳେଇବା ପାଇଁ ତୋ'ର ତିନି ପୁରୁଷ, ସେମାନଙ୍କ ବୁକୁର ରକ୍ତ ଢାଳି, ଜୀବନକୁ ବାଜିଲଗେଇ, ଲଢ଼ିଛନ୍ତି । ସେମାନେ ଦିନେ ବି ତାଙ୍କ ଜନମ କଲା ମା'କୁ ଅନେଇ ନାହାନ୍ତି । ଆଉ ତୁ, ମୋ ପଣତ କାନି ତଳେ ଲୁଚିବା ପାଇଁ ମାଟିମା'କୁ ଭୁଲିଯିବାକୁ କହୁଛୁ ? ସତ କହୁଛି ବାଇଆ ! ମନ ହେଉଛି ଏଇ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ବାରିକୂଅକୁ ଡ଼େଇଁ ଜୀବନ ହାରି ଦିଅନ୍ତି, ହେଲେ ସେମିତି ମରଣ ମୁଁ ଚାହେଁ ନାହିଁ ।

କିଟିକିଟି ଅନ୍ଧାର ଭିତରେ ତା' ମାଆକୁ ଭଲଭାବରେ ପରଖି ନେଇ ବାଇଆ କହିଲା : ନା ମା' ନା, ଏମିତି କହି ମୁଁ ଭୁଲ କରିଛି । ତୋ ପରି ମା'କୁ ପରୀକ୍ଷା କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରି ମୁଁ ପାପ କରିଛି । ଯିବି ମା' ! ମୁଁ ନିଶ୍ଚୟ ଯିବି । କାଲି ସକାଳୁ ଉଠି ମୁଁ କଟକ ଯାଇ ଆଜାଦ୍‌ହିନ୍ଦ୍ ଫଉଜରେ ଯୋଗ ଦେବା ପାଇଁ ପରୀକ୍ଷା ଦେବି । ମୋ ପୂର୍ବ ପୁରୁଷଙ୍କ ପରି ଜୀବନକୁ ବାଜି ଲଗେଇ ମାଟି ମା'କୁ ମୁକ୍ତ କରିବା ପାଇଁ ମୁଁ ଲଢ଼ିବି । ଶୁଣ୍ ମା' ତୋ ପାଦ ଛୁଇଁ ଶପଥ କରି କହୁଛି ମୋ ଦେହରେ ଟୋପେ ରକ୍ତ ଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲଢ଼ିବି ମା', ମୁଁ ନିଶ୍ଚେ ଲଢ଼ିବି । ରାଗେନା ଲୋ ମା', ତୁ ମୋ ଉପରେ ରାଗେନା ।

ସିନ୍ଦୁରା ଫାଟିବା ଆଗରୁ ମା' ତା'ର ବଢ଼ାରେ ରାନ୍ଧିଥିବା ଭାତକୁ ଖାଇସାରି ମା'ପୁଅ ଦୁହେଁ କଟକ ବାହାରି ଗଲେ । ମହାନଦୀ କୂଳ କିଲ୍ଲାପଡ଼ିଆରେ ଭେଣ୍ଡିଆମାନେ ରୁଣ୍ଡ ହୋଇଛନ୍ତି । ମାଆ ପଦାରେ ରହିଲା । ତା'ପାଦଧୂଳି ମୁଣ୍ଡରେ ମାରି ବାଇଆ ଓରଫ୍ ଶତ୍ରୁଜିତ୍ ବଳିୟାର ସିଂ ପରୀକ୍ଷା ଦେବାକୁ ତମ୍ବୁ ଭିତରକୁ ପଶିଲା ।

ବୟସ କମ୍ ହେଲେବି, ଶାରୀରିକ ଗଠନ, ଅସୀମ ଦେଶଭକ୍ତି ଓ ପରିବାରର ଇତିହାସ ଶୁଣି, ଆଜାଦ୍‌ହିନ୍ଦ ଫୌଜର ସେନାପତି କହିଲେ : ଶତ୍ରୁଜିତ୍ ! ତୁମପରି ଯୁବକ ହିଁ ନେତାଜୀଙ୍କର ଦରକାର । ଆଚ୍ଛା, ତୁମର ଘରେ ଆଉକିଏ ଅଛନ୍ତି ?

ବାଇଆ କହିଲା : ମା' ଛଡ଼ା ମୋର ଆଉ କେହି ନାହାନ୍ତି । ସେ ବି ଆନନ୍ଦମନରେ ବିଦାୟ ଦେବାକୁ ମୋ ସାଙ୍ଗରେ

ଏଠିକି ଆସିଛି । ବାହାରେ ଅଛି । ଆପଣଙ୍କୁ ଟିକିଏ ଆଖି ପୂରେଇ ଦେଖିବାକୁ ତା'ର ଭାରି ଇଚ୍ଛା । ଡ଼ାକିଆଣିବି ?

ସେନାପତିଙ୍କ ସମ୍ମତିପାଇ ବାଇଆ ଆନନ୍ଦରେ ପଦାକୁ ଗଲା । ମା'କୁ ସାଙ୍ଗରେ ଧରି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଫେରିଆସିଲା । ସେନାପତି ତାଙ୍କୁ ସାମରିକ ଠାଣିରେ ଅଭିବାଦନ କରିସାରି କହିଲେ : ମା' ! ଏଇ ଶତ୍ରୁଜିତ୍ ବ୍ୟତୀତ ଆପଣଙ୍କର ଆଉକିଏ ଅଛି ?

ଟିକିଏ ବିଳମ୍ବ ନ କରି ମା' କହିଲେ : ନା ବାବା, ତା'ଛଡ଼ା ମୋର ଆଉ କେହି ନାହିଁ । ସେହିଁ ମୋ ପରି ନିଃସ୍ୱ ମାଆ ଗଳାର ରତ୍ନହାର ।

ସେନାପତିଙ୍କ ପ୍ରଶ୍ନ : ତାକୁ ଛାଡ଼ି ଆପଣ ଏକୁଟିଆ ଚଳିବେ କେମିତି ? ଆପଣ ବୋଧହୁଏ ଜାଣି ନାହାନ୍ତି ମା' ଆଜାଦ୍‌ହିନ୍ଦ୍ ଫୌଜରେ ଯୋଗଦେଉଥିବା ସୈନିକମାନେ ଇଂରେଜ ସରକାରର ସୈନିକମାନଙ୍କ ପରି ମାସକୁ ମାସ ଦରମା ପାଇବେ ନାହିଁ । କାହା ଉପରେ ନିର୍ଭର କରି ଆପଣ ଆପଣଙ୍କ ଜୀବନର ଅବଶିଷ୍ଟ ସମୟ କଟାଇବେ ? ଆପଣଙ୍କର ଏ ବୟସରେ କିଏ ଆପଣଙ୍କର ସାହା ଭରସା ହେବ ?

ହସି ହସି ମା କହିଲେ : ସେନାପତି ! ଆଜି ବି ସେ କ'ଣ ମୋତେ ପୋଷୁଛି ନା ମୁଁ ତା ଉପରେ ନିର୍ଭର କରି ଚଳୁଛି ? ସ୍ୱାମୀ ଶଶୁରଙ୍କୁ ଏଇ ମାଟିମା'ର ମୁକ୍ତି ପାଇଁ ଏଇମିତି ହସି ହସି ପଠାଇ ଦେଇଥିଲି । ସେମାନେ ଆଉ ଫେରିଲେ ନାହିଁ । ତାଙ୍କ ପାଇଁ ଆଜି ବି ମୋ ମନରେ ଟିକିଏ ଦୁଃଖ ନାହିଁ । କାରଣ ମୁଁ ଜାଣେ ତାଙ୍କର ଜୀବନ ଦାନ କେବେ ନିରର୍ଥକ ହେବନାହିଁ । ମନେରଖ ସେନାପତି ! ମୁଁ ତା'ର ମା' ନୁହେଁ । ମୋର, ତୁମର, ନେତାଜୀଙ୍କର, ଜୟୀରାଜଗୁରୁ ଆଉ ଗାନ୍ଧି ମହାତ୍ମାଙ୍କ ମା', ଏଇ ମାଟିମା' ହିଁ ତା'ର ପ୍ରଥମ ମା' । ତା'ପରେ ମୁଁ । ମୋତେ ବିଶ୍ୱାସକର ସେନାପତି, ମୁଁ ଟିକିଏ ବି ତା ଉପରେ ନିର୍ଭର କରିନାହିଁ କି କରିବି ନାହିଁ । ଆଜାଦ୍‌ହିନ୍ଦ୍ ଫୌଜରେ ଯୋଗଦେଇ ସେ ଯଦି ମାଟିମା' ପ୍ରାଣବଳି ଦିଏ, ତେବେ ମୁଁ ଟିକିଏ ବି ଦୁଃଖ କରିବିନି । ସୁଭାଷ ଡାକରା ଦେଇଛନ୍ତି : 'ମୋତେ ରକ୍ତ ଦିଅ – ମୁଁ ତୁମକୁ ସ୍ୱାଧୀନତା ଦେବି ।' ତାରି ରକ୍ତର ପ୍ରତିବଦଳରେ ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କ ମା' ଯଦି ମୁକ୍ତି ପାଏ, ତା'ହେଲେ ମୁଁ ସବୁଠାରୁ ବେଶି ଖୁସି ହେବି ସେନାପତି । ତା'ପାଇଁ ମୋର ଛାତି କୁଣ୍ଡେମୋଟ ହୋଇଯିବ ।

ସେନାପତି ଦୁଃଖିତ ହୋଇ କହିଲେ : କିନ୍ତୁ ମା' ! ନେତାଜୀଙ୍କ ଆଦେଶ, ଯେଉଁ ଯୁବକ ଉପରେ କେହି ନିର୍ଭର କରୁଥିବା ଲୋକ ତା' ପରିବାରରେ ଥିବେ, ତାକୁ ଫଉଜରେ ନିଆଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ମୁଁ ଜାଣିଛି ମାଆ ! ଆପଣ ଶତ୍ରୁଜିତ୍‌କୁ ନିର୍ବିଘ୍ନରେ ଛାଡ଼ିଦେଇ ରହିପାରିବେ । ସେ କିନ୍ତୁ ବେଳେବେଳେ ନିଶ୍ଚୟ ଆପଣଙ୍କୁ ମନେ ପକାଇବ ହିଁ ପକାଇବ । ଠିକ୍ ସେତିକିବେଳେ ସେ ଯୁଦ୍ଧ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅନ୍ୟମନସ୍କ ହେବ । ଏଇକଥାକୁ ବିଚାରକୁ ନେଇ ନେତାଜୀ ଏ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଇଛନ୍ତି । କୁହନ୍ତୁ ମା' ତାଙ୍କର ଆଦେଶ ଉଲ୍ଲଙ୍ଘନ କରିବା ଶକ୍ତି ଆମ କାହାର ଅଛି କି ?

ସେନାପତିଙ୍କ ଆହୁରି ନିକଟକୁ ଘୁଞ୍ଚିଯାଇ ମା' ତାଙ୍କ ହାତ ଧରିଲେ । ବିନୟ ହୋଇ କହିଲେ : ଆମକୁ ନିରାଶ କରନ୍ତୁ ନାହିଁ ସେନାପତି । ସୁଭାଷ ବି ମୋର ପୁଅ । ସେ ଓଡ଼ିଆ ମା'ର ପୁଅ । ଏଇ କଟକରେ ତାର ଜନ୍ମ । ସେ ଏଠି ନାହିଁ । ନଚେତ୍ ମୁଁ ତାକୁ ବୁଝାଇ ତା'ର ଏ ଆଦେଶକୁ ମୁଁ ନିଶ୍ଚିତ ବଦଳାଇ ଦେଇ ପାରିଥାଆନ୍ତି ବୋଲି ମୋର ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ ହେଉଛି । 'ମୁଁ ନାଚାର ମା', ମୁଁ ନାଚାର' ?

ଏପରି କଠୋର ନାସ୍ତିବାଣୀ ଶୁଣି, ଆଖିର ପଲକ ମାତ୍ରକେ ମା' ସେନାପତିଙ୍କ କଟିରେ ଝୁଲୁଥିବା ତରବାରୀକୁ ବାହାର କରି ଆଣିଲେ । ସାମାନ୍ୟ ବିଳମ୍ବ ନକରି ନିଜ ଛାତିରେ ଭୁଷି ଦେଲେ ସେହି ତରବାରୀକୁ । ବହୁଥିବା ଧାର ଧାର ରକ୍ତକୁ ଆଙ୍ଗୁଳିରେ ନେଇ ଶତ୍ରୁଜିତ୍ ଓ ସେନାପତି ମଥାରେ ତିଳକ ପିନ୍ଧାଇ ଦେଇ କହିଲେ : ସେନାପତି ! ଏବେ ପୁଅ ମୋ'ର ଆଜାଦ୍‌ହିନ୍ଦ୍ ଫୌଜରେ ଯୋଗ ଦେବା ପଥରେ ଥିବା କଣ୍ଟା ଦୂର ହୋଇଯାଇଛି । ଆଉ ଚିନ୍ତା ନାହିଁ । ସେ'ବି ଯୁଦ୍ଧ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମୋ ପାଇଁ ଆଉ ଅନ୍ୟମନସ୍କ ହେବ ନାହିଁ । ତେଣୁ ହେ ମାଟି ମା'ର ବୀର ସନ୍ତାନ ! ଏବେ ବିନା ଦ୍ୱିଧାରେ ଶତ୍ରୁଜିତ୍‌କୁ ଫଉଜରେ ସାମିଲ କର । ଆରେ ଚାହିଁଛ କ'ଣ ସେନାପତି । ଏହାହିଁ ତ ନେତାଜୀଙ୍କ ଇଚ୍ଛା । ତାଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ସହିତ ଆଉ ଏ ମା'ର ଆଦେଶକୁ ପାଳନ କର । ଦେଖ ସେନାପତି, ଦୂର ଦିଗ୍‌ବଳୟ ତଳୁ ସିନ୍ଦୁରା ଫାଟିଲାଣି । ମୁଁ କହୁଛି ସେନାପତି ମୋ'ର ଆଉ ମୋ'ପରି ଲକ୍ଷକୋଟି ମା'ଙ୍କର ଏ ବଳିଦାନ କେବେ ନିଃଷ୍ଫଳ ହେବ ନାହିଁ । ଦେଖ, ଆରେ ମୋତେ ଚାହିଁଛ କ'ଣ, ସେନାପତି ! ଏ ଲୋହିତ ଦିଗନ୍ତକୁ ମନଭରି ଦେଖନା ! ଦିଗ୍‌ବଳୟର ବୁକୁ ଚିରି କେମିତି ଉଇଁ ଆସୁଛି ସ୍ୱାଧୀନତାର ସୂର୍ଯ୍ୟ ।

ବନ୍ଦିନୀ ମାଟିମା' ଉପରେ ମା'ଙ୍କ ପ୍ରାଣହୀନ ପିଣ୍ଡଟା ଲୋଟି ପଡ଼ିଲା ବେଳେ ଆଜାଦହିନ୍ଦ୍ ଫୌଜର ସେନାପତି ତାଙ୍କୁ ଅଭିବାଦନ ଜଣାଇ କହୁଥିଲେ : ଠିକ୍ କହିଛନ୍ତି ମା' ଲୋହିତ ଦିଗନ୍ତରୁ ଉଇଁ ଆସୁଥିବା ସ୍ୱାଧୀନତାର ସୂର୍ଯ୍ୟକୁ ଏବେ ମୁଁ ସ୍ପଷ୍ଟ ଦେଖିପାରୁଛି । ମୁଁ ନିଶ୍ଚିତ ଯେ ମାଟି ମା' ପାଇଁ ଏପରି ବଳିଦାନ କେବେ ନିରର୍ଥକ ହେବ ନାହିଁ ।

ସଂପାଦକ, ଜଗତ୍‌ଜନନୀ
ସରସ୍ୱତୀ ନିବାସ, ଭଦ୍ରକ – ୭୫୬୧୦୦

Lÿ^ÿ¯ÿæÓ LÿsLÿ H Sf¨¨†ÿ Lÿ¨¨{Áÿ¢ÿ {'ÿ¯ÿ

ଡକ୍ଟର ଲାବଣ୍ୟ ଚନ୍ଦ୍ର ସାହୁ

ଶବ୍ଦକୋଷ ଅନୁସାରେ 'କଟକ' ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ହେଲା – ଶିବିର, ସେନାଛାଉଣୀ, ରାଜଧାନୀ, ସଦର ମହକୁମା ବା ମୁଖ୍ୟ ଶାସନ କେନ୍ଦ୍ର । ତେବେ 'କଟକ' କହିଲେ ମୁଖ୍ୟତଃ ଶାସନ କେନ୍ଦ୍ରକୁ ହିଁ ବୁଝାଇ ଥାଏ । ମୁଖ୍ୟ ଶାସନ କେନ୍ଦ୍ର ହୋଇଥିଲେ ସେଠାରେ ଶାସନକର୍ତ୍ତାଙ୍କ ଦୁର୍ଗ ବା ରାଜପ୍ରାସାଦ, ମନ୍ତ୍ରିମଣ୍ଡଳରେ ବିଚାରବିମର୍ଷ ପାଇଁ 'ଦରବାର' (ସଭାକକ୍ଷ), ଆଉ ସେନା ଛାଉଣୀ ଓ ଅସ୍ତ୍ରାଗାର ମଧ୍ୟ ଥାଏ ।

ଓଡ଼ିଆରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରବାଦ ଅଛି, 'ଯହିଁ ରାଜା, ତହିଁ କଟକ' । ପ୍ରାଚୀନ ଭାରତର ପୁରାଣ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ନରାଜ ମଧ୍ୟରେ – ଅଯୋଧ୍ୟା କଟକ, ବୀରୁଣାବନ୍ତ କଟକ, ହସ୍ତିନା କଟକ, ମଥୁରା କଟକ, ଅବନ୍ତୀ କଟକ ତଥା ଇତିହାସରେ ଶ୍ରୀ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ କଟକ (ପୁରୀ), ବିରଜା କଟକ (ଯାଜପୁର), ଖୁରୁଧା କଟକ (ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ କଟକ), ଭଦ୍ରକ, କଟକ, ସୋନପୁର କଟକର ନାମ ସ୍ମରଣ କରାଯାଇପାରେ ଏପରିକି ତାମ୍ରଶାସନ ପଟ୍ଟା ଓ ଶିଳାଲେଖଗୁଡ଼ିକରେ ରେମୁଣା କଟକ, ଚହଟା କଟକ, ବାରାଣସୀ କଟକର ନାମ ଉଲ୍ଲେଖ ରହିଛି ।

ମଧ୍ୟଯୁଗୀୟ ଓଡ଼ିଶା ଇତିହାସରେ 'ପଞ୍ଚକଟକ'ର ପ୍ରସିଦ୍ଧି ରହିଛି । ଶାସନ ପରିଚାଳନା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଏହି ସ୍ଥାନଗୁଡ଼ଇକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ରାଜନୈତିକ କେନ୍ଦ୍ର ଭାବରେ ତତ୍‌କାଳରେ ବିବେଚିତ ହେଉଥିଲା । ଐତିହାସିକ A. Sterling ସାହେବଙ୍କ ମତରେ (An Account of Orissa - 1822) Five Katakas or Royal Metropolies ହେଲା – ଯଥାର୍ଥରେ (୧) ବିରଜା–କଟକ, (୨) ଚୌଦ୍ୱାର–କଟକ, (୩) ସାରଙ୍ଗଗଡ଼ (ବାରଙ୍ଗ)–କଟକ, (୪) ଛତିଆ (ଅମରାବତୀ)–କଟକ, (୫) ବିଡ଼ାନାସୀ–କଟକ । ଏହା ଶ୍ରୀମନ୍ଦିର ମାଦଳା ପାଞ୍ଜିରେ ସ୍ୱୀକୃତ । ବାସୁକଳ୍ପ କେଶରୀ ଓରଫ୍ ଉଦ୍ୟୋତ କେଶରୀ (ଖ୍ରୀ ୧୦୪୦–୧୦୬୫)ଙ୍କୁ ଅମରାବତୀ କଟକର ଆଦି ନିର୍ମାତା କୁହାଯାଏ (୧)। ଖ୍ରୀ ୧୪୫୫ରେ କେଣ୍ଡୀଭିଡ୍ରୁର ଶାସକ ଗଣଦେବଙ୍କ ତମ୍ବାପଟାରେ କପିଳେନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ରାଜତ୍ୱ ସମୟର 'ମହାନଦୀ ଓ କଟକ'ର ନାମୋଲ୍ଲେଖ ରହିଛି (୨) । ସେହିପରି ମୋଗଲମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ଓଡ଼ିଶା ଅଧିକୃତ ହେବାପରେ ଏହାର ୯୯ ଗୋଟି ପ୍ରଗନାକୁ ନେଇ ଶାସନ ସୁବିଧା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ପଞ୍ଚକଟକ ଭଳି ପାଞ୍ଚଟି ସରକାର ବା 'ସୁବା'ରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଇ ଏହାକୁ ଶାସନ କରାଯାଉଥିଲା । ସମ୍ରାଟ୍ ଆକବରଙ୍କ ବିଶିଷ୍ଟ ପାର୍ଷଦ : ଆବୁଲ ଫାଜଲଙ୍କ ପ୍ରଣୀତ 'ଆକବରୀନାମା' ଗ୍ରନ୍ଥର ତୃତୀୟ ଖଣ୍ଡ ହେଲା– 'ଆଇନ୍–ଇ–ଆକବରୀ' । ଏଥିରେ ସେହି ୫ଟି ସୁବାର ନାମ ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି । ଯଥା – ୧. ଜଳେଶ୍ୱର, ୨. ଭଦ୍ରକ, ୩. କଟକ, ୪. କଟକ, ୫. ରାଜମହେନ୍ଦ୍ରା (ଅଧୁନା ଆନ୍ଧ୍ରରେ) । ପୂର୍ବର ଆଗଙ୍ଗା ଗୋଦାବରୀ କଳିଙ୍ଗ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ, କ୍ଷୁଦ୍ରାକୃତ ହୋଇ, ମୁସଲମାନ ଶାସନ କାଳକୁ ଏକ 'ଦଣ୍ଡପାଟ', 'ସୁବା' ଅଥବା ଜିଲାରେ ସୀମିତ ହୋଇ ସାରିଥିଲା । ଏହି ଐତିହ୍ୟକୁ ବେଶୀ ଘାଣ୍ଟିଲେ ମନରେ ଖେଦ ଭରିଯାଏ ।

କୃତ୍ତିବାସ 'କଟକ'

କ୍ଷେତ୍ର ଏକାମ୍ରଙ୍କ ଶ୍ରେଷ୍ଠ କୃତ୍ତିବାସୋ ନିକେତନମ୍ । ଉପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତ ଶାସନ କେନ୍ଦ୍ର ଭଳି, ଏକଦା ଏକାମ୍ରକ୍ଷେତ୍ର (ଭୁବନେଶ୍ୱର)ର କୃତ୍ତିବାସ କଟକ, ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶୀ ଗଜପତି କପିଳେନ୍ଦ୍ରଦେବ ତଥା ତଦୀୟପୁତ୍ର ଗଜପତି ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଦେବଙ୍କ ରାଜତ୍ୱରେ ବେଶ୍ ପ୍ରସିଦ୍ଧି ଲାଭ କରିଥିଲା (୩) । ସୋମବଂଶୀ ତଥା ପରେ ପରେ ଗଙ୍ଗ ରାଜତ୍ୱରେ (ଖ୍ରୀ ୧୧ଶରୁ ୧୩ଶ ଶେଷଯାଏ) ଏହି କୃତ୍ତିବାସ କଟକ ବା ଏକାମ୍ରନଗରୀ, ଅଧିକ ଲୋକପ୍ରିୟ ହୋଇ ପାରିଥିଲା । ଯଯାତି କେଶରୀ, ଉଦ୍ୟୋତ କେଶରୀ, ସୋମେଶ୍ୱର କେଶରୀ ଆଦି କେଶରୀ ରାଜାମାନେ ଏହି ପବିତ୍ର ନଗରରେ ବହୁ ଶିବ ମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣ ପୂର୍ବକ ଏହାର ଶୋଭାବର୍ଦ୍ଧନ କରିଥିଲେ (୪) । କୁହାଯାଏ କେଶରୀ ବଂଶର

ଶେଷରାଜା, କୃତ୍ତିବାସ ଲିଙ୍ଗରାଜଙ୍କୁ ସେବାକରି, ସିଦ୍ଧକେଶରୀ ନାମକରଣ କରିଥିଲେ । ଗଙ୍ଗରାଜତ୍ୱରେ ଖୋଦିତ ଲିଙ୍ଗରାଜ ମନ୍ଦିରରେ ସ୍ଥିପିତ ସମସ୍ତ ଶିଳାଲେଖ ତଥା ତାମ୍ରଫଳକରେ ଶ୍ରୀଲିଙ୍ଗରାଜ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କୁ - କୃତ୍ତିବାସ ଦେବ, କୃତ୍ତିବାସେଶ୍ୱର, କୀର୍ତ୍ତିବାସ, ଏବଂ ଶୈବକ୍ଷେତ୍ର ଭୁବନେଶ୍ୱରକୁ 'କୃତ୍ତିବାସ କ୍ଷେତ୍ର' ବୋଲି ଉଲ୍ଲେଖ ରହିଛି (୫) ।

ଅନନ୍ତ ବର୍ମା ଚୋଡ଼ଗଙ୍ଗ ଦେବ, ଉତ୍କଳ ଓ କଳିଙ୍ଗାଧିପତି ଭାବରେ କଟକରେ (ଖ୍ରୀ ୧୧୧୨)ରେ ଅଧିଷ୍ଠିତ ହେବା ପରେ, ସର୍ବ ପ୍ରଥମେ ଏକାମ୍ର କ୍ଷେତ୍ର (ଭୁବନେଶ୍ୱର)କୁ ଆସି, କୀର୍ତ୍ତିବାସ ଭଟ୍ଟାରକଙ୍କ ନିକଟରେ ଶତସଂଖ୍ୟକ ବର୍ତ୍ତୀଯୁକ୍ତ ଅଖଣ୍ଡ ଦୀପ ଦାନ ପାଇଁ ଭୂମି ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ (୬) । ଗଙ୍ଗ ଓ ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶୀ ଗଜପତିଙ୍କ ରାଜତ୍ୱରେ (ଖ୍ରୀ - ଦ୍ୱାଦଶରୁ ଷୋଡ଼ଶ ଯାଏ) ପ୍ରଣୀତ ଶୈବଗ୍ରନ୍ଥ ଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରେ - ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣାଦ୍ରି ମହୋଦୟ, ଶୈବ ଚିନ୍ତାମଣି, ଏକାମ୍ରପୁରାଣ, ଏକାମ୍ରଚନ୍ଦ୍ରିକା, କପିଳ ପୁରାଣ ଆଦିରେ - ଲିଙ୍ଗରାଜ ପ୍ରବର କୃତ୍ତିବାସ, କୃତ୍ତିବାସ ବାସୁଦେବ, କୃତ୍ତିବାସାନ୍ତକ, କୃତ୍ତିବାସ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ମହାତ୍ମ୍ୟ ଜାତ ହୋଇଛି । ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣାଦ୍ରି ମହୋଦୟ (୪/୪୦-୪୧) ଓ ଏକାମ୍ର ଚନ୍ଦ୍ରିକା (୩/୮୩)ରେ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣକୁଟପତି ତ୍ରିଭୁବନେଶ୍ୱରଙ୍କୁ କୃତ୍ତିବାସ କୁହାଯାଇ ପ୍ରଣାମ ଜ୍ଞାପନ କରାଯାଇଛି । ଯଥା -

''କୃତ୍ତିବାସୋ ନମସ୍ତେଷ୍ଟୁ ଲିଙ୍ଗରାଜ ମହେଶ୍ୱର
ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣକୂଟପତେଃ ଶମ୍ଭୋ ! ଜୟ ତ୍ରିଭୁବନେଶ୍ୱର ।''

ଅର୍ଥାତ୍ କୃତ୍ତିବାସ କ୍ଷେତ୍ରର ପ୍ରମୁଖ ତୀର୍ଥେଶ୍ୱର ହେଲେ- ତ୍ରିଭୁବନେଶ୍ୱର । ସେ 'କୃତ୍ତିବାସ' - ଲିଙ୍ଗରାଜ ଅଟନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଅଧିଷ୍ଠାନ ହେଲା - କୃତ୍ତିବାସ କ୍ଷେତ୍ରସ୍ଥ - ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣକୂଟ ପର୍ବତ । କଳିଙ୍ଗ ସମ୍ରାଟ୍ ଐରଖାରବେଳଙ୍କ 'ମହାମେଘ ବାହାନ' ଉପାଧିକୁ ମଧ୍ୟ କେତେକ ଐତିହାସିକ, କୀର୍ତ୍ତିବାସ ଲିଙ୍ଗରାଜଙ୍କ ସହିତ ସଂଯୁକ୍ତ କରନ୍ତି (୭) ।

ଏକାମ୍ରପୁରାଣରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଏକ ଆଖ୍ୟାନରୁ ଜଣାଯାଏଁ ଯେ - ଭଗବାନ୍ ଶିବଶମ୍ଭୁ, ଦେବୀ ପାର୍ବତୀଙ୍କୁ ଏକାମ୍ରକ୍ଷେତ୍ରରେ ଦୌରାତ୍ମ୍ୟ କରୁଥିବା କୀର୍ତ୍ତି ଓ ବାସ ନାମକ ଦୁଇ ରାକ୍ଷସଙ୍କୁ ନିଧନ କରିବାରେ ସହାୟତା ପ୍ରଦାନ କରିଥିବାରୁ ସେ 'କୃତ୍ତିବାସ' ବା କୀର୍ତ୍ତିବାସ ନାମରେ ଖ୍ୟାତ ହେଲେ (୮) ।

ଗଜପତି କପିଳେନ୍ଦ୍ର ଓ କୃତ୍ତିବାସ କଟକ

ଅନନ୍ତବର୍ମା ଚୋଡ଼ଗଙ୍ଗଙ୍କଠାରୁ ୪ର୍ଥ ଭାନୁଦେବ ଯାଏଁ, ଗଙ୍ଗରାଜାମାନେ ୩୦୦ ବର୍ଷ ଯାଏଁ, ବାରାଣସୀ କଟକରୁ ଶାସନ ଚଳାଇ ଥିଲେ । ଏହାପରେ ଗଙ୍ଗବଂଶର ଶେଷରାଜା : ମରଭାନୁ ଦେବ (ଭାନୁଦେବ-୪ର୍ଥ) ଦୁର୍ବଳ ଶାସକ ଥିବାରୁ ତାଙ୍କୁ ବିତାଡ଼ିତ କରି ବା ସୁଯୋଗ ନେଇ ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶର ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା କପିଳେନ୍ଦ୍ର ଦେବ । ଉତ୍କଳର ସିଂହାସନ ଦଖଲ କଲେ । କପିଳେନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ବଂଶ ପରିଚୟ ଏବଂ ସିଂହାସନ ପ୍ରାପ୍ତି, ଇତିହାସରେ ଏକ କୁହେଳିକାପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଧ୍ୟାୟ ହୋଇରହିଛି । ତାଙ୍କୁ ନେଇ, 'କାଶିଆ କପିଳା ଭେଟ' ପ୍ରସଙ୍ଗ ଉତ୍ଥାପିତ ହୋଇଛି । 'ମାଦଳାପାଞ୍ଜି' ମଧ୍ୟ ଏହି ବିଖ୍ୟାତ ବିଜୟୀ ସମ୍ରାଟଙ୍କ ବାଲ୍ୟକାଳକୁ ଏକ 'ଅଜ୍ଞାତ କୁଳଶୀଳ - ଭିକ୍ଷାଜୀବୀ ବାଳକ'ର ଆଣି ଥୋଇଛି । ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କ ସ୍ୱପ୍ନାଦେଶ ବଳରେ ନିଃସନ୍ତାନ ଭାନୁଦେବ (୪ର୍ଥ) ତାଙ୍କୁ ଆଣି ନିଜର ଭାବୀ ବଂଶଧର ଭାବରେ ସିଂହାସନରେ ବସାଇବା କଥା, ମାଦଳାପାଞ୍ଜିରେ ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି (୯) ।

ଐତିହାସିକଙ୍କ ମତରେ କପିଳେନ୍ଦ୍ର ଥିଲେ ନିଶଙ୍କ ଭାନୁଦେବଙ୍କ ଦରବାରରେ ଜଣେ ଉଚ୍ଚପଦସ୍ଥ ପ୍ରତିଭା ସମ୍ପନ୍ନ ପାର୍ଷଦ । ତାଙ୍କର ପ୍ରଭୂତ ପ୍ରଭାବ ଥିଲା । ଏଣୁ ନିଶଙ୍କ ଭାନୁଦେବ ରାଜମହେନ୍ଦ୍ରୀର ରେଡିମାନଙ୍କ ସହିତ କ୍ଷୁଦ୍ଧଳିପ୍ତ ଥିବା ବେଳେ, କଟକରେ ତାଙ୍କର ଅନୁପସ୍ଥିତିର ସୁଯୋଗ ନେଇ, କପିଳେନ୍ଦ୍ର ସିଂହାସନ ଦଖଲ କଲେ (୧୦) । ଏହି ଶାସନ ହସ୍ତାନ୍ତର ବିନା ରକ୍ତପାତରେ ହୋଇ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ, ନିଶଙ୍କ ଭାନୁଦେଙ୍କ କେତେକ ଅନୁଗତ ପାତ୍ରମନ୍ତ୍ରୀ କପିଳେନ୍ଦ ଦେବଙ୍କ ସିଂହାସନାରୋହଣର ବିରୋଧ କରିଥିଲେ । ଏହି ସବୁ କାରଣରୁ କପିଳେନ୍ଦ୍ର ଦେବଙ୍କ ରାଜ୍ୟାଭିଷେକ ବାରାଣସୀ କଟକ ପରିବର୍ତ୍ତରେ କୃତ୍ତିବାସ କଟକ (ଏକାମ୍ରକ୍ଷେତ୍ର)ରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା । ଏବର ପୁରୁଣା ଭୁବନେଶ୍ୱରସ୍ଥିତ ପାପନାଶିନୀ ତୀର୍ଥର ଐଶାନ୍ୟ କୋଣରେ ଅବସ୍ଥିତ କପାଳିମଠର ଚଉତୁରା ଉପରେ କାଙ୍କର ରାଜ୍ୟାଭିଷେକ କାର୍ଯ୍ୟ ସତର୍କତାର ସହିତ ସମ୍ପନ୍ନ ହୋଇଥିଲା ବୋଲି ଏହି ତଥ୍ୟ ପ୍ରବୀଣ ଐତିହାସିକ ତଥା ରାଜ୍ୟ ସଂଗ୍ରହାଳୟର ପୂର୍ବତନ ଅଧକ୍ଷ ଡ଼ କେଦାରନାଥ ମହାପାତ୍ର, ଉଦ୍‌ଘାଟନ କରିଛନ୍ତି । ଏହି ଦିନଟି ଥିଲା -କକମ ୨୮ ଦିନ, ଶୁକ୍ଳ - ଚଉଠି - ବୁଧବାର (ମାଦଳାପାଞ୍ଜି : ପୃ-୪୩, ୧୯୪୦ ପ୍ରାଚୀ --- ପ୍ରକାଶନ) । ଜ୍ୟୋତିଷ ଗଣନା ଅନୁସାରେ ଖ୍ରୀ ୧୪୩୫ ମସିହା, ଜୁନ୍‌ମାସ - ୨୯ ତାରିଖ - ବୁଧବାର (ଆଷାଢ଼-ଶୁକ୍ଳ-୪ର୍ଥ)। ଏହି ଦିନଠାରୁ କପିଳାବ୍ଦ ଗଣାଯାଏ । 'The Temples of Bhubaneswar' ପୁସ୍ତକରେ ଡ଼ ମହାପାତ୍ର କହନ୍ତି - xx "Form 29th, June, 1435, an Era called Kapilabdla, is calculated in Orissa. To perpatuate the memory of his

coronation, he founded the village of Kapileswar at Kapilaprasad and build of Siva temple, after his name, which is the second important temple of Bhubaneswar."

କପିଳେନ୍ଦ୍ର ଦେବ, ରାଜ୍ୟାଭିଷେକ ପରେ କିଛିକାଳ କୃତ୍ତିବାସ କଟକରେ ଅବସ୍ଥାନ କରି ରାଜକାର୍ଯ୍ୟ ବୁଝାସୁଝା କରୁଥିବାର ଜଣାଯାଏ । ଏ ସଂପର୍କରେ ଐତିହାସିକ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ଅଭିମତ ହେଲେ –

ଲିଙ୍ଗରାଜ ବେଢ଼ା ଦକ୍ଷିଣ ପାଖ ପ୍ରାଚେରୀର ଅଳ୍ପ ଦୂରରେ ଥିବା, ପ୍ରବେଶ ଦ୍ୱାର ବାଟେ, ରାଜପ୍ରସାଦରୁ ମନ୍ଦିର ବେଢ଼ା ଭିତରକୁ ଯାତାୟତ କରାଯାଉଥିଲା । ରାଜପ୍ରସାଦର ଧ୍ୱଂସାବଶେଷ ଭୂପରେ ସମ୍ପ୍ରତି ମଧୁସୂଦନ ହାଇସ୍କୁଲ ଅବସ୍ଥିତ । ରାଜାପ୍ରାସାଦର ମୂଳଭିତ୍ତି ପ୍ରାୟ ଅକ୍ଷୁର୍ଣ୍ଣ ଥିଲା । ଗତ ୩୦ ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ତାହା ନଷ୍ଟ ଭ୍ରଷ୍ଟ ହୋଇଛି । ଗଡ଼ର ଦକ୍ଷିଣକୁ, ଦକ୍ଷିଣଚଣ୍ଡୀ ନାମରେ ପ୍ରଖ୍ୟାତ ମହିଷାମର୍ଦ୍ଦିନୀ ଦୁର୍ଗାଙ୍କ ଏକ ଭଗ୍ନ ମନ୍ଦିର ଏହି କୃତ୍ତିବାସ କଟକର ମୂକସାକ୍ଷୀ ରୂପେ ଅଦ୍ୟାପି ବିଦ୍ୟମାନ । ମହିଷାମର୍ଦ୍ଦିନୀ ଦୁର୍ଗା (ଦକ୍ଷିଣଚଣ୍ଡୀ) ଏହି ଦର୍ଗର ଆରାଧ୍ୟ ଦେବୀ ଥିଲେ ଏବଂ ଦୁର୍ଗର ନାମ ଥିଲା କୃତ୍ତିବାସ କଟକ (୧୨) ।

କପିଳେନ୍ଦ୍ର ଦେବଙ୍କ ରାଜ୍ୟଭାର ଗ୍ରହଣ ପରେ ଉପାନ୍ତ ଅଞ୍ଚଳରେ ବିଦ୍ରୋହ ଦେଖା ଦେଇଥିଲା । ନନ୍ଦପୁରର ଶିଳାବଂଶୀ, ବଡାଡିର ମତ୍ସ୍ୟବଂଶୀ ଓ ପଞ୍ଚ ଧାରକାର ଚାଳୁକ୍ୟ ବଂଶୀ ସାମନ୍ତମନେ ବିଦ୍ରୋହ କରିଥିଲେ । କପିଳେନ୍ଦ୍ର ଛତ୍ରଗଡ଼ଠାରେ ଶିବିର ସ୍ଥାପନ କରି ବିଦ୍ରୋହ ଶାନ୍ତ କଲେ । ଖେମଣ୍ଡି ବିଦ୍ରୋହ ଶାନ୍ତ ପରେ ସେ ମହେନ୍ଦ୍ର ପନ୍ତାର ରାଜ୍ୟଗୁଡ଼ିକର ପୁନର୍ବିନ୍ୟାସ କରିଥିଲେ । ଏହି କାର୍ଯ୍ୟରେ ତାଙ୍କୁ ପୁତ୍ର ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଦେବ ସହାୟତା ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ । କପିଳେନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ରାଜତ୍ୱର ଦୁଇବର୍ଷ ପରେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର କେତେକ ପୂର୍ବତନ କର୍ମଚାରୀ ଓ ସାମନ୍ତରାଜା ବିରୁଦ୍ଧାଚରଣ କରିଥିବାରୁ ଏକ ରାଜାଦେଶ (ଶିଳାଲେଖ) ବଳରେ ସେମାନଙ୍କୁ ସତର୍କ କରି ଦିଆଯାଇଥିଲା । ସେଥିରେ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଥିଲା ଯେ, ଯେଉଁମାନେ ରାଜାଙ୍କ ଅହିତରେ ଥିବେ, ଏବଂ ଉକ୍ତ ଆଦେଶନାମାର ବିରୁଦ୍ଧାଚରଣ କରିବେ, ସେମାନଙ୍କ ସମ୍ପତ୍ତି ବାଜ୍ୟାପ୍ତ ହେବା ସହିତ, ରାଜ୍ୟରୁ ବିତାଡିତ କରାଯିବ (୧୩) । ଏହି ଘୋଷଣାଟି ମଧ୍ୟ କୃତ୍ତିବାସ କଟକରେ ଅବସ୍ଥାନ ସମୟରେ (ଖ୍ରୀ ୧୪୩୭) ମିଥୁନ ସଂକ୍ରାନ୍ତି ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ମଙ୍ଗଳବାରରେ କରାଯାଇଥିଲା ।

କପିଳେନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପୁତ୍ର ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଦେବଙ୍କ ଏକ ଆଜ୍ଞାଦେଶ ମଧ୍ୟ 'କୃତ୍ତିବାସ କଟକ' (ଉଆସରୁ ଲିଙ୍ଗରାଜ ମନ୍ଦିରକୁ ଆସିବା ପଥରେ)ର ଏକ କ୍ଷୁଦ୍ର ଶିବମନ୍ଦିର ଗାତ୍ରରେ ଖଚିତ ଏକ ଶିଳାଲେଖରେ ଖୋଦିତ ହେବାର ଦେଖାଯାଏ । ଏହାର ଉତ୍କୀର୍ଣ୍ଣ ସମୟ – ଖ୍ରୀ ୧୧୪୮୧ ମସିହା – ଅକ୍ଟୋବର – ୨ ତାରିଖ । ଏଥିରେ ତାନ୍ତ୍ରିକମାନଙ୍କୁ ମନ୍ତ୍ରତନ୍ତ୍ର ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଜାଗଣଙ୍କୁ, ମାରଣ, ସମ୍ମୋହନ, ଆଦି ଅନିଷ୍ଟ କ୍ରିୟାକଳାପରୁ ନିବୃତ୍ତ ହେବାକୁ ଚେତାବନୀ ଦିଆଯାଇଛି । ଏପରିକି ମାନ୍ତ୍ରିକମାନଙ୍କୁ ରାଜଦ୍ରୋହୀ ଓ ଦେବଦ୍ରୋହୀ ଭାବରେ ଘେଷଣା କରାଯାଇଥିଲା । ଏହି ଘୋଷଣା ମଧ୍ୟ କୃତ୍ତିବାସ କଟକରୁ ହୋଇଥିଲା (୧୪) ।

ଗୌଡ଼େଶ୍ୱର : ନବକୋଟି କର୍ଣ୍ଣାଟ କଳେବର୍ଗେଶ୍ୱର – ଗଜପତି କପିଳେନ୍ଦ୍ର ଦେବ –

ଦକ୍ଷିଣାତ୍ୟରୁ ଆବିଷ୍କୃତ ବହୁ ଶିଳାଲେଖ ଓ ତାମ୍ରଶାସନ ପ୍ରମାଣିତ କରେ ଯେ, କପିଳେନ୍ଦ୍ର ଥିଲେ – ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରତାପଶାଳୀ ଦିଗ୍‌ବିଜୟୀ ସମ୍ରାଟ୍ । ବଂଗଦେଶ (ଉତ୍ତର ପୂର୍ବ)ଠାରୁ କାବେରୀ ନଦୀ ଔରାଙ୍ଗଲ୍‌ରଣତ ତାଙ୍କର ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ବିସ୍ତୃତ ଥିଲା । ଗୌଡ଼ ଦେଶର ସୁଲ୍‌ତାନ୍, ମାନବର ମୁସଲମାନ, ବିଜୟନଗରର ଶକ୍ତିଶାଳୀ ସମ୍ରାଟ୍, କୃଷ୍ଣ ଉପତ୍ୟାକାର ତାନିଲ ରାଜ୍ୟ, ତଥା ବାହାମନିର ସୁଲତାନ୍‌ଙ୍କୁ ସମରାଙ୍ଗନରେ ପରାସ୍ତ କରି ଗୁଲବର୍ମା ସମେତ ୯ଗୋଟି ଦୁର୍ଗ ଅକ୍ତିଆର କରିଥିଲେ । ଗଜପତି କପିଳେନ୍ଦ୍ର ଅଧିକୃତ ୯ଗୋଟି ଦୁର୍ଗ ହେଲା – ୧. ବାଳମୁକୁନ୍ଦ, ୨. ଭିନୁକୋଣ୍ଡା, ୩. କୋଣ୍ଡାଭିଡୁ, ୪. ରାଜମହେନ୍ଦ୍ରୀ, ୫. ପେଦାପୁରମ୍, ୬. କାରୁଭଲାପିଲ୍ଲା, ୭. ଓଭାଡ଼ି, ୮. ପଟ୍ନୁର୍, ୯. ନାଗାର୍ଜୁନ କୋଣ୍ଡା । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ଆହୁରି ଅନେକ ଦୁର୍ଗ ମଧ୍ୟରେ ଦକ୍ଷିଣାତ୍ୟର ଅନଙ୍ଗଗିରି, ଉଣ୍ଡକୋଣ୍ଡା, କାପୁଲିଭୟୀ, ନାଲାକୋଣ୍ଡା, କନକଗିରି, ଶଙ୍କରଗିରି, ଦୁର୍ଗଗୁଡ଼ିକ ତାଙ୍କ ଅଧୀନ ହେଲା । ତେଣୁ ସେ ନବକୋଟି କର୍ଣ୍ଣାଟ କଳବର୍ଗେଶ୍ୱର ହେଲେ । ମାଦଳାପାଞ୍ଜି ଅନୁସାରେ ସେ କୋଣ୍ଡାଭିଡୁ ଜୟକରି ଚନ୍ଦ୍ରାବତୀ ଦେବୀଙ୍କୁ ବନ୍ଦୀ କଲେ ଓ ଶ୍ରୀଶୈଳଠାରେ ବିଜୟସ୍ତମ୍ଭ ସ୍ଥାପନ କଲେ । ତାଙ୍କର ଚତୁରଙ୍ଗ ସେନା ବଳରେ ୨୦,୦୦୦ ହସ୍ତୀସେନା ଥିଲେ । ନିଜର ସାମ୍ରାଜ୍ୟକୁ ସେ ୯ ଗୋଟି ଦଣ୍ଡପାଟରେ ବିଭକ୍ତ କରି ଶାସନ ଚଳାଇଥିଲେ । ସେଗୁଡ଼ିକ ହେଲା – ଭଦ୍ରକ–ଭୀମନଗର – ବାରଙ୍ଗ – ଆଳି – ଲେମ୍ବାଇ ସରାଇ – ଚବିଶକୁଦ – କଳିଙ୍ଗ ରାଜମହେନ୍ଦ୍ରୀ – ଉଦୟଗିରି – ଜଳେଶ୍ୱର । ଓଡ଼ିଶା ଇତିହାସରେ ସେ ଦ୍ୱିତୀୟ ଖାରବେଳ ଭାବରେ 'କଳିଙ୍ଗ ଉତ୍କଳର' ଦିଗ୍‌ବିଜୟୀ

ସମ୍ରାଟର ଗୌରବ ଅର୍ଜନ କରିଥିଲେ । ଜଣେ ତେଜ, ବଳବୀର୍ଯ୍ୟ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ପରାକ୍ରମୀ ସମ୍ରାଟ ଭାବରେ ଇତିହାସ ତାଙ୍କୁ ସମ୍ମାନ ଦିଏ । ସେ ଥିଲେ – ଦୟାର୍ଦ୍ର, ପ୍ରଜାବତ୍ସଳ, ଗୁରୁବ୍ରାହ୍ମଣ ଭକ୍ତି ପରାୟଣ ବ୍ୟକ୍ତି । ଉଭୟ ଶୈବ ଓ ବୈଷ୍ଣବଧର୍ମର ପୃଷ୍ଠ ପୋଷକତା କରିଥିଲେ । ଶ୍ରୀ ଶୈଳ ଶିଳା ଲେଖରେ ସେ ନିଜକୁ ଶିବ, ଦୁର୍ଗା, ପୁରୁଷୋତ୍ତମଙ୍କ ପୁତ୍ର ଭାବରେ ଅଭିହିତ କରିଛନ୍ତି । ବେଜୱାଡର ପାପନାଶିନ ଶିବ ମନ୍ଦିରକୁ ପ୍ରଚୁର ଅର୍ଥ ଦାନ କରିଛନ୍ତି । ଭୁବନେଶ୍ୱରର କପିଳେଶ୍ୱର ଶାସନ ଓ କପିଳେଶ୍ୱର ମନ୍ଦିରର ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା ସେ । ମହାପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କଠାରେ ଥିଲା ତାଙ୍କର ଅଚଳାଚଳ ଭକ୍ତି । ଏଣୁ ଗଙ୍ଗରାଜ ଅନଙ୍ଗଭୀମଙ୍କ ପରି ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟ ଦିଗ୍‌ବିଜୟରୁ ଲବ୍ଧ ଧନରତ୍ନ–ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣାଦି, ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କ ରତ୍ନ ଭଣ୍ଡାରକୁ ଦାନ କରିଥିଲେ । ନିଜକୁ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ସେବକ ଓ ରାଉତ ଭାବରେ ଘୋଷଣା କଲେ । ଲୁଣ ଓ କଉଡ଼ି ଉପରୁ କର ଉଠାଇ ଦେଲେ ।

କପିଳେନ୍ଦ୍ର ଦେବ ଥିଲେ ଗଭୀର ସଂଗୀତାନୁରାଗୀ ବିଦ୍ୱାନ । ସାହିତ୍ୟ, ସଂଗୀତ ଓ ନାଟ୍ୟକଳାରେ ଗଭୀର ଶ୍ରଦ୍ଧା ଥିଲା । ଡଃ ସତ୍ୟନାରାୟଣ ରାଜଗୁରୁଙ୍କ ମତରେ – ''ସୁଦୂର ତୁଙ୍ଗଭଦ୍ରା ନଦୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମର ଉପକୂଳ ଅଞ୍ଚଳ, କପିଳେନ୍ଦ୍ରଦେବଙ୍କର ସାମ୍ରାଜ୍ୟଭୁକ୍ତ ଥିଲା । ଯେଉଁ କୋଣ୍ଡାଭିଡୁରେ ଦିନେ ସଙ୍ଗୀତ ଓ ନାଟ୍ୟ ବିଶାରଦମାନେ ସଙ୍ଗୀତ ଗବେଷଣାର ଉପାୟନ ଲାଭ କରିଥିଲେ ଏବଂ ରେଡ଼ି ବଂଶର ସହାନୁଭୂତି ପାଇଥିଲେ, ସେମାନେ ସବୁ ଆସି କପିଳେନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ଦରବାର ମଣ୍ଡନ କରିଥିଲେ । ଉତ୍ତମ ଗାୟକ ଏବଂ ନାଟ୍ୟଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞମାନଙ୍କୁ, କପିଳେନ୍ଦ୍ର ନୀଳାଚଳ ଧାମରେ ରଖାଇ ଶ୍ରୀମନ୍ଦିରରେ ନାଚଗୀତ ଶିକ୍ଷା ଦେଇଥିଲେ (୧୫) । ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ସାହିତ୍ୟର ଅଭିବୃଦ୍ଧି, କପିଳେନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ରାଜତ୍ୱରୁହିଁ ସମ୍ଭବ ହେଲା । ସେ ଥିଲେ 'ପର୍ଶୁରାମ ବିଜୟ' ନାଟକର ରଚୟିତା । ତାଙ୍କ ଭଣିତା ହେଲା – ଗଜପତିନାଂ ଶ୍ରୀ କପିଳେନ୍ଦ୍ର ଦେବେ କିରଚିତଂ ଅୟଂ ବ୍ୟାୟୋଗଃ' । ଏହି ନାଟକରେ ପ୍ରାକୃତ ପରିବର୍ତ୍ତରେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ପ୍ରୟୋଗ ହେଲା । ସେ ତେଲେଙ୍ଗାନାରୁ ଦକ୍ଷିଣୀ ନର୍ତ୍ତକୀ ମଗାଇ, ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଭୋଗ, ସମୟରେ ନାଚଗୀତ ପ୍ରଚଳନ କରିଥିଲେ । ସବୁଠାରୁ ମହତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ କାର୍ଯ୍ୟ ହେଲା – କପିଳେନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ରାଜତ୍ୱରୁ ଓଡ଼ିଶାର ଭାଷା ସାହିତ୍ୟ, ସଂସ୍କୃତର ନିଗଡ଼ ବନ୍ଧନୀରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇ, ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାଭିମୁଖୀ ହେଲା । ଏହାର ବଳିଷ୍ଠ ପ୍ରମାଣ ହେଲା ଓଡ଼ିଶା ମାଟିର ମହାକବି ସାରଳା ଦାସଙ୍କ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ରଚିତ ମହାଭାରତ । ସାରଳା ଦାସ ନିଜେ କହନ୍ତି –

'ପ୍ରଣିପତ୍ୟେ ଖଟଇ କପିଳେଶ୍ୱର ମହାରାଜ
ତେତିଶ କୋଟି ଦେବତା, ଚରଣେ ଯାର ପୂଜା ।'

ଭୁବନେଶ୍ୱରର କପିଳେଶ୍ୱର ଦେଉଳ, ଜଗମୋହନ, ନାଟମନ୍ଦିର, ଭୋଗମଣ୍ଡପ କପିଳେନ୍ଦ୍ରଙ୍କ କୀର୍ତ୍ତି । ରାଜକାର୍ଯ୍ୟ ତଦାରଖ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଦକ୍ଷିଣାତ୍ୟରୁ ଯାତ୍ରା କରିଥିବା ଅବସରରେ କୃଷ୍ଣାନଦୀ ତଟସ୍ଥିତ ବେଜୱାଡାଠାରେ ଖ୍ରୀ ୧୪୬୭ରେ ଏହି ସମ୍ରାଟଙ୍କ ଦେହାନ୍ତ ହେଲା ।

ଗଜପତି କପିଳେନ୍ଦ୍ର ଥିଲେ – ଯଥାର୍ଥରେ ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ଓ ଓଡ଼ିଆ ମାଟିର ଗର୍ବ ଓ ଗୌରବରେ ଦୀପଶିଖା । ତାଙ୍କ ରାଜତ୍ୱର ପ୍ରଥମ ଭାଗରେ 'ଓଡ଼ିଆ ଅଭିଲେଖ' – ଖ୍ରୀ ୧୪୩୭ରେ ଲିଙ୍ଗରାଜ ମନ୍ଦିର ଗାତ୍ରରେ ଖଚିତ ହେବା ଫଳରେ – 'ବାରାଣସୀ କଟକ', ପୁରୁଷୋତ୍ତମ କଟକ' ସହିତ 'କୃତିବାସ କଟକ'ର ରାଜନୈତିକ ଓ ଧାର୍ମିକ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଥିଲା ।

(କ) ପାଦଟୀକା

୧. ନାହିଁ ବସୁକଷ୍ଟ ରାଜା ଗଡ଼ କରିଥାଇ : ଚାଟ ଚଉତିଶା : ଶିଶୁ ଅନନ୍ତ ।

୨. Indian Antiquity - 1891 (pp.391)

୩. କୀର୍ତ୍ତିବାସ କଟକରେ ଗଜପତି କପିଳେନ୍ଦ୍ରଦେବଙ୍କର ରାଜ୍ୟାଭିଷେକ ହେତୁ, ଏହାର ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଥିଲା । ଗଜପତି କପିଳେନ୍ଦ୍ର ଦେବଙ୍କ ଓଡ଼ିଆ ଅଭିଲେଖ, ଖ୍ରୀ ୧୪୩୭ରେ ଯଥାର୍ଥରେ ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି –

''କପିଳେନ୍ଦ୍ରଦେବ ମହାରାଜାଙ୍କ, ବିଜେ ରାଜ୍ୟେ ସମସ୍ତ ୪ ଅଙ୍କ, ମିଥୁନ – ସଂକ୍ରାନ୍ତି – କ୍ରିଷ୍ଣ – ମଙ୍ଗଳବାରେ କୃତ୍ତିବାସ କଟକ ଭିତରେ...।''

୪. Someswar Keshari (The famous king of Keshari Kula) was the great builder and profound scholar. xx He beautified the Town of Krutibas, Bhubaneswar : Utkal Branch after Udyat Keshari (OHRJ-Special Volume - 1982)

୫. ଭଗବତଃ କୀର୍ତ୍ତିବାସ ଭଟ୍ଟାରକାୟ (ଜଗମୋହନ ଶିଳା ଲେଖ : (ଲିଙ୍ଗରାଜ) ୫ମ ଧାଡ଼ି : ଖ୍ରୀ ୧୧୧୨

ଦୀପ୍ତିମଖଣ୍ଡକ ଶ୍ରୀ କୀର୍ତ୍ତିବାସାୟ : ତତ୍ରୈବ (୨ୟ ଧାଡ଼ି) ଖ୍ରୀ ୧୧୩୧

କୀର୍ତ୍ତିବାସ ଦେବସ୍ୟ ... : ଅନିୟଙ୍କ ଭୀମଦେବ କଳାପାଟ ଦ୍ୱାରଲେଖ (୯, ୧୦ ଧାଡ଼ି) ଖ୍ରୀ ୧୨୩୦

୬. ଲିଙ୍ଗରାଜ ମନ୍ଦିରର ଜଗମୋହନ ପୂର୍ବ କାନ୍ଥରେ ୨'.୩'' x ୧'.୧'' ପରିମିତ ସ୍ଥାନରେ ୮ ଧାଡ଼ିରେ ଖୋଦିତ ହୋଇଛି, ଚୋଡଗଙ୍ଗଙ୍କ ଶିଳାଲେଖ । ସେଥିରେ ୧୦୦ଟି ବଳିତାଯୁକ୍ତ ଅଖଣ୍ଡ ଦୀପ, କୀର୍ତ୍ତିବାସ ଭଟ୍ଟାରକଙ୍କ ପାଖରେ ଜାଳିବା ନିମିତ୍ତ ବାର୍ଷିକ ୨୪ କୁଞ୍ଚା ତେଲେ, ଆଦାୟ ଭାର, ଏକ ତେଲି ବା ପାଟକକୁ ଦିଆଯାଇ, ସେଥିପାଇଁ ଭୂମିଦାନ କରାଯାଇଥିଲା । (ଭୁବନେଶ୍ୱର ଶିଳାଲେଖ : ପୃ-୧୧, ମହାପାତ୍ର କେଦାରନାଥ) ।

୭. xxx From Bayupuran, we came to know, that the name of 22nd Kalpa, is Meghavahan'. It is stated therein that, in that Kalpa, Mahavahu Mahavishnu, took the shape of Megha (cloud) and carried the God-Maheswar, Krutibas for Divya 1000 years. xxx . The emperor of Kalinga, having their capital at Khandagiri, might have derives the title of Mahameghavahan, after the God Krutibas of Bhubaneswar.xxx

''ଯତ୍ର ବିଷ୍ଣୁ ମହାବାହୁ ମେଘୀଭୂତ୍ୱା ମହେଶ୍ୱରମ୍
ଦିବ୍ୟ ବର୍ଷ ସହସ୍ରଂ ତୁ ଆବାହିତ କୀର୍ତ୍ତିବାସମ୍ ... ''

A note on Mahameghavahan - Narayan Tripathy (Journal of Orissa Akademy Vol.I, 10/1937)

୮. ବାରାଣସୀ ଗୁହ୍ୟଲିଙ୍ଗ କୃତ୍ତିବାସେଶ୍ୱରଙ୍କ ମହାତ୍ମ୍ୟ ସଂପର୍କରେ ମଧ୍ୟ କୂର୍ମ ପୁରାଣରେ ଏକ ରୋଚକ ପ୍ରସଙ୍ଗ ରହିଛି । ତାହା ଏହିପରି ପ୍ରଚୀନ କାଳରେ ଏକ ରାକ୍ଷସ, ଏକ ହାତୀଭୂଣ ଧରି ଭଗବାନ ଶଙ୍କରଙ୍କ ସେବାୟତ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ଆକ୍ରମଣ କଲା । ସେବକଙ୍କ ରକ୍ଷାପାଇଁ ଶିବଶମ୍ଭୁ, ଲିଙ୍ଗ ମଧ୍ୟରୁ ପ୍ରକଟ ହେଲେ । ସେହି ଦୁଷ୍ଟ ରାକ୍ଷସକୁ ଶୂଳଦ୍ୱାରା ନିଧନ କରି ତାହାର ଚର୍ମକୁ ସର୍ବାଙ୍ଗରେ ଧାରଣ କରିବାରୁ ସେହି ଦିନଠାରୁ ସେ କୃତ୍ତିବାସେଶ୍ୱର ହେଲେ । (କଲ୍ୟାଣ (ହିନ୍ଦୀ) କୂର୍ମ ବିଶେଷାଙ୍କ ! ଗୀତା ପ୍ରେସ୍ - ଗୋରଖପୁର)

୯. ମାଦଳାପାଞ୍ଜି (୧ମ) : ସଂପାଦନା ଆର୍ତ୍ତବଲ୍ଲଭ ମହାନ୍ତି । (କପିଳେଶ୍ୱର ମହାରାଜାଙ୍କର ପାଟ କକଡା - ୨, ଶୁକ୍ଳ-ଚଉଠି- ବୁଧବାର କୃତ୍ତିବାସ କଟକେ, ଅଭିଷେକ ହୋଇ ରାଜା ହୋଇଲେ)

୧୦. ଭାନୁଦେବ (୪ର୍ଥ) ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟରେ ରେଡ଼ିବଂଶ ସହିତ ଯୁଦ୍ଧଲିପ୍ତ ଥିବା ବେଳେ, କପିଳେନ୍ଦ୍ର ରାଜ୍ୟାଦୀ ଦଖଲ କଲେ । ଭାନୁଦେବ ନିରୁପାୟ ହୋଇ ଗୁଡ଼ାରି କଟକ (ପାରଳାଖେମଣ୍ଡି)ରେ ଶାସନ କଲେ । ଉତ୍ତରପଟୁ ହୁସାଂହ ସାହା, କପିଳେନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ସୁଯୋଗ ଦେଲେ । କପିଳେନ୍ଦ୍ର, ରାଉତରୁ 'ମହାପାତ୍ର ଭ୍ରମରବର' ଓ ଶେଷକୁ ଗଜପତି ବୋଲାଇଲେ । କପିଳେନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ପିତାଙ୍କ ନାମ - ଯଦୁଶ୍ୱେର । ମାତା - ବେଳାମ୍ମା । ଏଣୁ ଐତିହାସିକ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ପାଣିଗ୍ରାହୀ, ତାଙ୍କୁ ଗଞ୍ଜାମର ଲୋକ ବୋଲି କହନ୍ତି । (ପୃ. ୫୧ ମଦଳାପାଞ୍ଜି : ମୃତ୍ୟୁଞ୍ଜୟ ନାୟକ)

୧୧. କପାଳ ମଠର ଉଚ୍ଚ ଚଉତୁରା ୂପରେ କପିଳେନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ରାଜ୍ୟାଭିଷେକ ଉତ୍ସବ ସମ୍ପନ୍ନ ହୋଇଥିବାର କିମ୍ବଦନ୍ତି ଅଛି । ଏହାର ପୂର୍ବ ପଶ୍ଚିମରେ ପାବଚ୍ଛ ଶ୍ରେଣୀଯୁକ୍ତ ୨ଟି ପ୍ରବେଶ ଦ୍ୱାର ଅଛି । (କପାଳି ମଠ ବାଡ଼ସ୍ଥିତ ଲେଖ : ପୁସ୍ତକ : ଭୁବନେଶ୍ୱର ଶିଳାଲେଖ - ମହାପାତ୍ର କେଦାର ନାଥ ମିଶ୍ର)

୧୨. It has got historical impotance onDurga (Dakshina Chandi) become the presiding deity of the Castle cattled, Krutibas Kataka in Lingaraj temple inscription as 4th Anka, of Gajapati Kapilendra Dev -

କୀର୍ତ୍ତିବାସ କଟକ ଭିତରେ ପୂଜା ଅବକାଶେ .... This proved that this 'KATAKA', as well as the presiding deity, was existign before Kapilendra Dev (Temple of BBSR. By Mahapatra K.N.)

୧୩. ''ଆମ୍ଭର ଓଡ଼ିଶା ରାଜ୍ୟେ କେତେ ରାଜ ସୁଣ । ସବୁହେ ରଜାଙ୍କ ହିତେ ବ୍ରତୀ ଜେ ଆପଣାର ସଦାଚାରେ ଥିବେ । ଅସଦ୍ ମାର୍ଗେ ନ ରହିବେ । ରାଜାଙ୍କ ଅଣହିତେ ବ୍ରତିଲେ, ରାଜ୍ୟ ବାହାର କରି ତାହାର ସର୍ବସ୍ୱ ହରି ।''

(ଗଜପତି କପିଳେନ୍ଦ୍ର ଦେବଙ୍କ ଓଡ଼ିଆ ଅଭିଲେଖ : କେଦାରନାଥ -ପୃ -୩୩, Inscription discovered and edited by Manmohan Chakravarty : J.A.G.B. 1893. pp. 92-100)

୧୪. ୧୯ ଅଙ୍କ - ସ୍ରାହି - ତୁଳେ - ବୃ - ୨ ରଇବାରେ କୃତ୍ତିବାସ କଟକେ (କେଦାରନାଥ - ପୃ - ୩୫)

୧୫. ସଙ୍ଗୀତ ପାରିଜାତ ଗ୍ରନ୍ଥକର୍ତ୍ତା ଡ. ସତ୍ୟନାରାୟଣ ରାଜଗୁରୁ - କୋଣାର୍କ (୧୯୮୧-ପୃ-୨୧)

(ଖ) ସହାୟକ ଗ୍ରନ୍ଥସୂଚୀ

୧. ଏକାମ୍ର ପୁରାଣ / ଏକାମ୍ର ଚନ୍ଦ୍ରିକା / ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣାଦ୍ରି ମହୋଦୟ / ସାରଳା ମହାଭାରତ

୨. ଭୁବନେଶ୍ୱର ଶିଳା ଲେଖ : ମହାପାତ୍ର କେଦାର ନାଥ
୩. ମାଦଳା ପାଞ୍ଜି : ଆର୍ତ୍ତବଲ୍ଲଭ ମହାନ୍ତି / ମୃତ୍ୟୁଞ୍ଜୟ ନାୟକ
୪. କୋଣାର୍କ (୪୪ଶ ସଂଖ୍ୟା - ୧୯୮୧), ଓଡ଼ିଶା ସାହିତ୍ୟ ଏକାଡ଼େମୀ
୫. ସମାଜ ଶ୍ରାଦ୍ଧ ବାର୍ଷିକୀ ସଂଖ୍ୟା - ୧୯୯୨
୬. କୃତ୍ତିବାସ କଟକ (ପ୍ରବନ୍ଧ) ସାହୁ ଡ. ଲାବଣ୍ୟ ଚନ୍ଦ୍ର ପୌରୁଷ
୭. କଲ୍ୟାଣ ହିନ୍ଦୀ - ଗୀତା ପ୍ରେସ୍ - ଗୋରଖପୁର
୮. ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରତ୍ନତତ୍ତ୍ୱ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପ୍ରବନ୍ଧ - ପରମାନନ୍ଦ ଆଚାର୍ଯ୍ୟ
୯. Prachi Vol.II/1931-321 - A.B. Mahanty
୧୦. The History of Gajapati Kings of Orissa - P. Mukherjee
୧୧. Temples of Orissa - K.S. Behera / O.H.R.J. Vol.XXIX-1983.
୧୨. Odisi Dance - D.N. Patnaik
୧୩. Inscription of Orissa - Vol.I-V- Rayagara.

ଅଭିନନ୍ଦନ, ୩୫, ବସନ୍ତ ବିହାର
ବ୍ରହ୍ମେଶ୍ୱର ମନ୍ଦିର ମାର୍ଗ, ଭୁବନେଶ୍ୱର-୧୮

ରଥଯାତ୍ରା ଉପରେ ଆଧାରିତ ଡାକଟିକଟ ଉନ୍ମୋଚିତ ହେବା ପରେ ଦର୍ଶକମାନଙ୍କ ପାଇଁ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ହୋଇଛି । ଏହି ଉତ୍ସବରେ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ନବୀନ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ସମେତ କେନ୍ଦ୍ର ଯୋଗାଯୋଗ ରାଷ୍ଟ୍ରମନ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଗୁରୁଦାସ କାମାତ ଓ ଅନ୍ୟମାନେ । ୧୨.୦୭.୧୦

¯ÿsÉ 'ÿƒ ¯ÿ¿ ¯ÿ×æÀÿ LÿÁÿæ AŠæß - LÿÁÿæ¨¨æ~

ମାନସ କୁମାର ମଲ୍ଲିକ

ଦିନ ଥିଲା 'କଳାପାଣି' ଶବ୍ଦଟି ଉଚ୍ଚାରଣ କଲେ ଭୟରେ ଶିହରଣ ଖେଳି ଯାଉଥିଲା, ସାଧାରଣ ଭାରତୀୟଙ୍କ ମନରେ । 'କଳାପାଣି' ଥିଲା ଏମିତି ଏକ ଦରିଆପାରି ସ୍ଥାନ ଯେଉଁଠାରୁ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ବିଶେଷକରି ବନ୍ଦୀଟିଏ ନିଜ ଜୀବଦଶାରେ ଆଉ ଫେରିବାର ସମ୍ଭାବନା ନ ଥିଲା । ଯେଉଁମାନଙ୍କୁ ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡ ବଦଳରେ ଆଜୀବନ କାରାବାସର ଦଣ୍ଡ ମିଳୁଥିଲା, ଔପନିବେଶିକ ଅଞ୍ଚଳର ସେହିସବୁ ବିଦ୍ରୋହୀ ତଥା ଜଘନ୍ୟ ଅପରାଧୀଙ୍କୁ କଳାପାଣିର ଦଣ୍ଡ ଦିଆଯାଉଥିଲା । ମାତ୍ର ଊନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଶେଷାର୍ଦ୍ଧରେ ଏବଂ ବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ପ୍ରାରମ୍ଭରେ ଏହି ଦଣ୍ଡ ସେହିସବୁ ରାଜନୈତିକ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କୁ ବି ଦିଆଯିବାକୁ ଲାଗିଲା, ଯେଉଁମାନଙ୍କୁ ଆଜୀବନ କାରାଦଣ୍ଡ ବଦଳରେ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ କାରାବାସର ଦଣ୍ଡ ଦିଆଯାଉଥିଲା ତଥା ଯେଉଁମାନଙ୍କୁ ବ୍ରିଟିଶ ସରକାରୀ ବ୍ୟବସ୍ଥା ନିଜ ପାଇଁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିପଦଜନକ ମନେ କରୁଥିଲା । ତେବେ ଭାରତୀୟ ବନ୍ଦୀଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ପ୍ରଥମ 'ଅପରାଧ ବସତି' ବା 'ପେନାଲ ସେଟଲମେଣ୍ଟ' ଇଂରେଜମାନେ ଦରିଆପାରି ସୁମାତ୍ରାର ବେଙ୍କୋଲିନ ନାମକ ସ୍ଥାନରେ ତିଆରି କରିଥିଲେ । ୧୮୨୩ରେ ବେଙ୍କୋଲିନ୍ ଡଚ୍‌ମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ଅଧିକୃତ ହେଲାପରେ ଏହି ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କୁ ମାଳୟର ପେନାଙ୍ଗ ନାମକ ସ୍ଥାନରେ ନିର୍ମିତ ଅନ୍ୟ ଏକ ଅପରାଧୀ ବସତିକୁ ସ୍ଥାନାନ୍ତରିତ କରିଦିଆଗଲା । ପେନାଙ୍ଗ ବ୍ୟତୀତ ସିଙ୍ଗାପୁର ତଥା ମଲକ୍କାରେ ମଧ୍ୟ ଅପରାଧୀ ବସତି କରାଯାଇଥିଲା । ଏହାପରେ ପରେ ମିଆନମାରର ଆରାକାନ ଓ ତେନାସରିମରେ ତଥା ମରିସସ୍‌ରେ ଇଂରେଜମାନେ ଅପରାଧୀ ବସତି ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ । ଶେଷରେ ପରିଚାଳନାଗତ ସୁବିଧା ଓ ସୁରକ୍ଷା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସମସ୍ତ ଅପରାଧୀ ବସତିକୁ ୧୮୫୮ ମସିହାରେ ସ୍ଥାୟୀ ଭାବରେ ଆଣ୍ଡାମାନକୁ ସ୍ଥାନାନ୍ତରିତ କରାଯାଇଥିଲା । ସୁତରାଂ ଆଣ୍ଡାମାନ ଦ୍ୱୀପ ବା ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜ ହିଁ ଥିଲା ସାଧାରଣ ଜନମାନସରେ ସେହି ଆତଙ୍କ ସୃଷ୍ଟିକାରୀ 'କଳାପାଣି' । ଏଠାକୁ ନିର୍ବାସିତ ହେଉଥିବା କଏଦୀମାନଙ୍କୁ କୁହାଯାଉଥିଲା 'ଦାମିଲି' ।

ତେବେ ଏହି ବସତିକୁ କାହିଁକି 'କଳାପାଣି' ନାମ ଦିଆଯାଇଥିଲା ତାହା ଏଯାଏଁ ଅସ୍ପଷ୍ଟ । ଅନେକ ଅନୁମାନ କରନ୍ତି ଯେ, ଅଧିକାଂଶ ସମୟ ପତଳା ଏବଂ କଳା ବାଦଲର ପ୍ରତିବିମ୍ବ ଯୋଗୁଁ ଏଠାକାର ସାମୁଦ୍ରିକ ଜଳ କଳାରଙ୍ଗର ଦେଖାଯାଉଥିବାରୁ ଏହାକୁ 'କଳାପାଣି' କୁହାଯାଏ । ଆଉ କେତେକ ଏହି ତତ୍ତ୍ୱକୁ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରି କୁହନ୍ତି 'କଳାପାଣି' ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦ 'କାଳ'ରୁ ଆସିଛି ଯାହାର ଅର୍ଥ 'ସମୟ' ବା 'ମୃତ୍ୟୁ' । ତେଣୁ 'କଳାପାଣି'ର ଅର୍ଥଥିଲା ମୃତ୍ୟୁର ଜଳ ବା ଯେଉଁ ଜଳଭାଗ ଘେରରେ ରହିଲେ ମୃତ୍ୟୁର ଅନୁଭବ ଆସିପାରିବ । ସେଥିପାଇଁ ଖାଲି ଆଣ୍ଡାମାନ ନୁହେଁ, ଆରବ ସାଗରରେ ଥିବା ଆଡ଼େନ ନାମକ ଦ୍ୱୀପ ଯେଉଁଠାକୁ କିଛି ଭାରତୀୟ ବନ୍ଦୀଙ୍କୁ ଦଣ୍ଡ ଦିଆଯିବା ପାଇଁ ପଠାଯାଇଥିଲା, ତାକୁ ମଧ୍ୟ 'କଳାପାଣି' କୁହାଯାଉଥିଲା । ତେବେ 'କଳାପାଣି' ଥିଲା ମୋଟାମୋଟି ଭାବରେ ଏମିତି ଏକ ସ୍ଥାନ ଯେଉଁଠାରୁ କୌଣସି ବନ୍ଦୀ ଜୀବିତ ଅବସ୍ଥାରେ ଫେରିବାର ସମ୍ଭାବନା ନ ଥିଲା । ବ୍ରିଟିଶ ଔପନିବେଶିକ ଶାସନ ପୂର୍ବରୁ ଭାରତରେ ଦେଶାନ୍ତରୀ ଦଣ୍ଡ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ପ୍ରଚଳନ ଥିଲା, ମାତ୍ର ଦରିଆପାରି ସ୍ଥାନକୁ ପଠାଇ ଦଣ୍ଡ ଦେବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ନ ଥିଲା । ଏହାର ମୁଖ୍ୟ କାରଣ ହେଉଛି, ସେତେବେଳେ ଭାରତୀୟ ଧାର୍ମିକ ପରମ୍ପରାରେ ସମୁଦ୍ରଯାତ୍ରା ଏକ ନିଷିଦ୍ଧ କର୍ମ ଥିଲା ଏବଂ ଏହି କର୍ମ କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିର ଜାତି ଆଉ ଧର୍ମ ଚାଲିଯିବାର ଭୟ ଥିଲା ବା ସେ ପତିତ ବୋଲି ପରିଗଣିତ ହେଉଥିଲା, ଯାହାର କୌଣସି ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ ନ ଥିଲା । ସେଥିପାଇଁ ବ୍ରିଟିଶ ଶାସନ ଭାରତୀୟ ପାରମ୍ପରିକ ବିଶ୍ୱାସରୁ ଫାଇଦା ଉଠାଇ ଏହି ପ୍ରକାର ଦଣ୍ଡ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ପ୍ରଚଳନ କରିଥିଲା । ନିଃସନ୍ଦେହରେ ଭାରତୀୟଙ୍କ ପାଇଁ ଏହି ଦଣ୍ଡ ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡଠାରୁ ବି ଆହୁରି ଜଘନ୍ୟ ଏବଂ ଭୟଙ୍କର ଥିଲା ।

ଆଣ୍ଡାମାନର ଅପରାଧ ବସତିକୁ କଳାପାଣି ଦଣ୍ଡ ସ୍ୱରୂପ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କୁ ପଠାଇବାର ପ୍ରକ୍ରିୟା ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା

୧୮୫୮ରେ । ୧୮୫୭ର ସିପାହୀ ବିଦ୍ରୋହରେ ଜଡ଼ିତ ଅନେକ ବିଦ୍ରୋହୀଙ୍କୁ ଦଣ୍ଡସ୍ୱରୂପ ଆଣ୍ଡାମାନ ପଠାଯାଇଥିଲା । ସେହି ବିଦ୍ରୋହୀମାନେ ସେଠାକୁ ଯିବା ପରେ ନିଜ ପରିବାର ଏବଂ ଦେଶ ସହିତ ସେମାନଙ୍କର କୌଣସି ସଂପର୍କ ରହୁ ନ ଥିଲା । ପ୍ରଥମାବସ୍ଥାରେ ପ୍ରାୟ ୨୦୦ ଭାରତୀୟ ସଂଗ୍ରାମୀଙ୍କୁ ମେଜର ଜେମସ୍ ପାଟିସନ୍ ୱାକର ନାମକ ଜଣେ ବ୍ରିଟିଶ ସାମରିକ ଡାକ୍ତରଙ୍କ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନରେ 'କଳାପାଣି' ପଠାଯାଇଥିଲା । ପରେ ୧୮୬୮ରେ ଆହୁରି ୭୩୩ ଜଣ ବନ୍ଦୀଙ୍କୁ କରାଚୀରୁ ପଠାଯାଇଥିଲା ସେଠାକୁ । ସମୟ କ୍ରମେ ଯେତେବେଳେ ଆଣ୍ଡାମାନର ଏହି ଅପରାଧ ବସତି ବୃଦ୍ଧି ପାଇଲା, ସେତେବେଳେ ଭାରତ ଏବଂ ବର୍ମା (ମିଆନମାର)ରୁ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ବନ୍ଦୀଙ୍କୁ ସେଠାରେ ଦଣ୍ଡଦେବା ପାଇଁ ଛାଡ଼ି ଦିଆଗଲା । ନିଜ ଦେଶଠୁଁ ବହୁଦୂର ଆଣ୍ଡାମାନର ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକରେ ଭାରତୀୟ ବିଦ୍ରୋହୀ ଏବଂ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ବନ୍ଦୀକରି ରଖିବା ବ୍ରିଟିଶ ଶାସନ ପାଇଁ ବେଶ୍ ଲାଭଦାୟକ ସାବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇଥିଲା । ପ୍ରଥମତଃ ବନ୍ଦୀମାନେ ଏତେ ଦୂରରେ ବ୍ରିଟିଶ ଶାସନ ବିରୁଦ୍ଧରେ ବିଦ୍ରୋହ କରିବା ପାଇଁ କୌଣସି ବାହ୍ୟ ସହଯୋଗ ପାଇ ନ ଥିଲେ । ଯାହା ଔପନିବେଶିକ ଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥା ପାଇଁ ଅନୁକୂଳ ଥିଲା । ଦ୍ୱିତୀୟତଃ, ଏହି ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କୁ ନେଇ ସେଠାରେ ବନ୍ଦୀଗୃହ, କୋଠାବାଡ଼ି ଏବଂ ବନ୍ଦର ଇତ୍ୟାଦି ତିଆରି କରିବା କାମରେ ଲଗାଯାଉଥିଲା । ଏହି କାର୍ଯ୍ୟରେ ସେମାନଙ୍କ ଇଚ୍ଛା ବିରୁଦ୍ଧରେ ସଂପୃକ୍ତ କରିବା ପାଇଁ ଅନେକ କଠୋର ଦଣ୍ଡ ଦିଆଯାଉଥିଲା ଏବଂ ଅନେକ ଏହାଦ୍ୱାରା ମୃତ୍ୟୁବରଣ ମଧ୍ୟ କରୁଥିଲେ ।

ଉନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଶେଷ ଭାଗରେ ଭାରତରେ ସ୍ୱାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନ ଯେତେବେଳେ ଆହୁରି ଜୋର୍ ଧରିଲା, ସେତେବେଳେ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ବିଦ୍ରୋହୀଙ୍କୁ ବନ୍ଦୀ ହିସାବରେ ଆଣ୍ଡାମାନ ପଠାଗଲା । ଏଥିଯୋଗୁଁ ବ୍ରିଟିଶ ଔପନିବେଶିକ ଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥା ନିରାପତ୍ତା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସେଠାରେ ଏକ ବନ୍ଦୀଶାଳାର ଆବଶ୍ୟକତା ଥିବାର ଅନୁଭବ କଲା । ପରେ ଏହି ଆବଶ୍ୟତାକୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବାକୁ ଯାଇ ୧୮୯୬ ମସିହାରେ ସେଠାରେ ଯେଉଁ ଐତିହାସିକ ବନ୍ଦୀଶାଳାଟିର ନିର୍ମାଣ କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କରାଯାଇଥିଲା, ତାହା ଶେଷ ହୋଇଥିଲା ୧୯୦୬ ମସିହାରେ । ଏହାର ନିର୍ମାଣ ପାଇଁ ଦରକାର ହେଉଥିବା ଇଟା ଖଣ୍ଡଗୁଡ଼ିକ ପରିବହନଗତ ସୁବିଧା ଯୋଗୁଁ ମ୍ୟାନ୍‌ମାର (ସେ ସମୟର ବ୍ରହ୍ମଦେଶ)ରୁ ଅଣାଯାଉଥିଲା । ''ସେଲୁଲାର ଜେଲ'' ନାମରେ ବିଖ୍ୟାତ ଏହି ବନ୍ଦୀଶାଳାଟି ସାତୋଟି ଧାଡ଼ିରେ ତିନି ମହଲା ବିଶିଷ୍ଟ ଥିଲା । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧାଡ଼ି ସଂଯୁକ୍ତ ହୋଇଥିଲା କେନ୍ଦ୍ରସ୍ଥଳରେ ଥିବା ଏକ ସୁଉଚ୍ଚ ଟାୱାର ସହିତ, ଯେଉଁଠାରେ ସର୍ବଦା ଜଗୁଆଳୀମାନେ ରହି ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କ ଉପରେ ନଜର ରଖିପାରୁଥିଲେ । କୌଣସି ଅଘଟଣ ଘଟିଲେ ସତର୍କ କରିବା ପାଇଁ ଟାୱାର ଉପରେ ଏକ ବିରାଟ ଘଣ୍ଟି ମଧ୍ୟ ରଖାଯାଇଥିଲା । ବନ୍ଦୀଶାଳାର ମୋଟ କୋଠରୀ ସଂଖ୍ୟା ଥିଲା ୬୯୮ । ପ୍ରତ୍ୟେକ କୋଠରୀ ୪.୫ ମିଟର x ୨.୭ ମିଟର ମାପ ବିଶିଷ୍ଟ ଥିଲା, ଯେଉଁ କୋଠରୀଗୁଡ଼ିକର କାନ୍ଥରେ ପ୍ରାୟ ୩ ମିଟର ଉଚ୍ଚରେ ବାୟୁ ଚଳାଚଳ ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ଛୋଟିଆ ଝରକାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଥିଲା । କୌଣସି ଗୋଟିଏ କୋଠରୀରେ ରହୁଥିବା ବନ୍ଦୀଟିର ଅନ୍ୟ କୋଠରୀରେ ରହୁଥିବା ବନ୍ଦୀ ସହିତ ଯୋଗାଯୋଗ ଏପରିକି ଦେଖା ହେବାର ସୁବିଧା ସୁଯୋଗ ମଧ୍ୟ ନ ଥିଲା । ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଏକୁଟିଆ ରହିବାକୁ ପଡୁଥିଲା । ଯେଉଁଥି ପାଇଁ ଏହାର ନାଁ ଦିଆଯାଇଥିଲା ''ସେଲୁଲାର ଜେଲ'' । ରାଜନୈତିକ ବନ୍ଦୀ ତଥା ବିଦ୍ରୋହୀମାନେ ଯେପରି ନିଜ ଭିତରେ ଭାବ ବିନିମୟ କରି ନ ପାରିବେ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କୌଣସି ଯୋଗାଯୋଗ ରହି ନ ପାରିବ, ସେଥିପାଇଁ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଯାଇଥିଲା ଏବଂ ଆଣ୍ଡାମାନର ଏହି ଜେଲ ବ୍ରିଟିଶ ଔପନିବେଶିକ ସରକାରର ସେହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟକୁ ପୂରଣ କରିବାରେ ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ଜାଗା ଥିଲା ବୋଲି କୁହାଯାଇପାରେ ।

ଅଳ୍ପ କେତେଜଣ ବନ୍ଦୀଙ୍କୁ ବାଦ୍ ଦେଲେ ଆଣ୍ଡାମାନର ସେଲୁଲାର ଜେଲରେ ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତ ବନ୍ଦୀମାନେ ରହୁ ଥିଲେ – ମୁଖ୍ୟତଃ ଦେଶର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରତା ପାଇଁ ବ୍ରିଟିଶ ଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥା ବିରୁଦ୍ଧରେ ଲଢ଼େଇ କରୁଥିବା ବିପ୍ଳବୀମାନେ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେତେକ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ଥିଲା ଡଃ ଦିୱାନ ସିଂହ କାଲେପାନି, ମୌଲାନା ଫଜଲ–ଇ–ହକ୍, ଯୋଗେନ୍ଦ୍ର ଶୁକ୍ଳା, ବଟୁକେଶ୍ୱର ଦତ୍ତ, ଅବଦୁଲ୍ ରହିମ୍ ସଦ୍ଦିକ୍‌ପୁରୀ, ବାବା ରାଓ ସବରକର, ବିନାୟକ ଦାମୋଦର ସବରକର, ଭାଇ ପରମାନନ୍ଦ, ଭି.ଓ. ଚିଦାମ୍ବରମ ପିଲାଇ, ସୁବ୍ରମନିୟମ ଶିବା, ସୋହନ ସିଂହ, ବାମନ ରାଓ ଯୋଶୀ ଏବଂ ନନ୍ଦ ଗୋପାଲ ଇତ୍ୟାଦି । ପ୍ରଥମରୁ କେବଳ ଆଜୀବନ କାରାବାସ ଦଣ୍ଡ ଭୋଗୁଥିବା କଏଦୀମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ବ୍ରିଟିଶ ସରକାର ବିପଦ ଆଶଙ୍କା କରୁଥିବା କଏଦୀମାନଙ୍କୁ କଳାପାଣି ପଠାଇବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରୁଥିବା ବେଳେ ୧୯୧୦ ମସିହାରୁ ସାମୟିକ କାରାଦଣ୍ଡାଦେଶ ପାଇଥିବା ରାଜନୈତିକ ବିପ୍ଳବୀମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ସେଠାକୁ ସଜା କାଟିବା ପାଇଁ ପଠାଗଲା । ୧୯୦୮ ମସିହାର ଆଲିପୁର ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର ମାମଲାରେ ସଂପୃକ୍ତ ବିପ୍ଳବୀ ଯଥା – ବାରିନ୍ଦ୍ର କୁମାର ଘୋଷ, ବିରେନ୍ଦ୍ରନାଥ ସେନ, ହେମଚନ୍ଦ୍ର ଦାସ ଓ ଅନ୍ୟ ସହଯୋଗୀ ଏବଂ

''ସ୍ୱରାଜ୍ୟ'' ପତ୍ରିକାର ସଂପାଦକ ହୋତିଲାଲ ବର୍ମା ଇତ୍ୟାଦିଙ୍କୁ ଏହିପରି ଭାବରେ ଆଣ୍ଡାମାନର ସେଲୁଲାର ଜେଲକୁ କଳାପାଣି ସଜ୍ଜା କାଟିବା ପାଇଁ ପଠାଯାଇଥିଲା । ଏପରି ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ନେଇ ସେତେବେଳେ ଅନେକ ବିବାଦ ଉଠିଥିବାବେଳେ ବ୍ରିଟିଶ ଔପନିବେଶିକ ଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥା ନିଜ ଶାସନର ସୁରକ୍ଷା ପାଇଁ ସବୁ ନୀତି ନିୟମ ଆଇନ୍‌କାନୁନକୁ ଉଲଘଂନ କରିବାକୁ ପଛଉ ନ ଥିଲେ । ସେଥିପାଇଁ ୧୯୨୧ ମସିହାରେ ବ୍ରିଟିଶ ସରକାର ଆଣ୍ଡାମାନର ଅପରାଧ ବସତିକୁ ବନ୍ଦ କରିବାର ଏବଂ ଆଉ ରାଜନୈତିକ ବନ୍ଦୀଙ୍କୁ ଭାରତରୁ ଆଣ୍ଡାମାନକୁ ନ ପଠେଇବାର ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତାହା କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ନ କରି ପୁନର୍ବାର ସେଠାକୁ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କୁ ପଠାଇବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କଲେ । ସେଠାରେ କେବଳ ପୁରୁଷ ବନ୍ଦୀ ନ ଥିଲେ, ଅନେକ ମହିଳା ରାଜନୈତିକ ତଥା ଅଣ-ରାଜନୈତିକ ବନ୍ଦୀ ମଧ୍ୟ ବ୍ରିଟିଶ ଦଣ୍ଡ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଅନୁସାରେ ସଜ୍ଜା କାଟିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଉଥିଲେ ।

'କଳାପାଣି' ବା ଆଣ୍ଡାମାନର ସେଲୁଲାର ଜେଲରେ ସଜ୍ଜା କାଟୁଥିବା ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କୁ ଯେପରି ଅମାନୁଷିକ ଭାବରେ ସେଠାରେ ରଖାଯାଉଥିଲା ଏବଂ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଉଥିଲା ତାହା ବ୍ରିଟିଶ ଔପନିବେଶିକ ଦଣ୍ଡ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ଏକ କଳା ଅଧ୍ୟାୟ କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ । ୧୯୧୦ ମସିହା ବେଳକୁ ସେଲୁଲାର ଜେଲର ଇଂରେଜ ଓଭରସିଅର ଥିବା ବେରୀ ସେଠାକାର ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କୁ 'ଘୃଣିତ', ବେକାର ଏବଂ ସମାଜର ମଇଳା ବୋଲି ସଂବୋଧନ କରି ଡାକୁଥିଲେ । ଜେଲର, ଓ୍ୱାର୍ଡରମାନେ ମଧ୍ୟ ଅତ୍ୟନ୍ତ କ୍ରୁର ପ୍ରକୃତିର ଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅଧିକାଂଶ ଥିଲେ ଆଫଗାନ୍ ଏବଂ ବେଲୁଚି, ଯେଉଁମାନେ ରାଜନୈତିକ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କ ସହିତ ଅତ୍ୟନ୍ତ କଠୋର ବ୍ୟବହାର କରୁଥିଲେ । ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କୁ ନିର୍ଦ୍ଦୟ ଭାବରେ ପିଟିବା ସହିତ ଗାଳି ଦେବାରେ ଏମାନେ ପାରଦର୍ଶିତା ହାସଲ କରିଥିଲେ । ସେଲୁଲାର ଜେଲର କୋଠରୀଗୁଡ଼ିକ ବାସ୍ତବ ଅର୍ଥରେ କାଳ-କୋଠରୀ ଥିଲା ବୋଲି କୁହାଯାଇ ପାରେ । ଏହାର ଆକାର ଯେତିକି ଥିଲା ସେଥିରେ ଜଣେ ମାତ୍ର ବନ୍ଦୀ ରହି ପାରିବେ । କୋଠରୀରେ ଶୋଇବା ପାଇଁ ଏକ ପତଳା ବିଛଣା ଏବଂ ପରିସ୍ରା କରିବା ପାଇଁ ମାଟିର ପାତ୍ରଟିଏ ରହୁଥିଲା । ମଶା, ଛାରପୋକ ଓ ବିଛା ସହିତ ଭୟଙ୍କର ଗନ୍ଧ ବି ଥିଲା, ଯାହା ସେହି କୋଠରୀକୁ ଏକ ନାରକୀୟ ସ୍ଥାନରେ ପରିଣତ କରିଦେଇଥିଲା । ଦୈବାତ ବିଛାଟିଏ କାମୁଡ଼ି ଦେଲେ ପ୍ରବଳ ପ୍ରବଳ ଜ୍ୱର ଆସୁଥିଲା । ଏହି ଭଳି କାଳ-କୋଠରୀରେ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କୁ ବର୍ଷତମାମ ରାତି ବିତାଇବାକୁ ପଡୁଥିଲା । ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କର ଜୀବନଚର୍ଯ୍ୟା ଆରମ୍ଭ ହେଉଥିଲା । ଦୈନିକ ସକାଳ ଛଅଟାରୁ, ଯେତେବେଳେ ସେମାନଙ୍କୁ କୋଠରୀ ବାହାରକୁ ବେଡ଼ି ପକେଇ ଅଣାଯାଉଥିଲା ଏବଂ ବିଭିନ୍ନ କଠିନ ଶାରୀରିକ ଶ୍ରମ ଭିତ୍ତିକ କାମରେ ଲଗାଯାଉଥିଲା । ଠିକ୍ ସମୟରେ କାମ ଶେଷ ନ ହେଲେ ବା ସନ୍ତୋଷଜନକ କାମ ନ ହେଲେ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର ଶାରୀରିକ ଦଣ୍ଡର ଶିକାର ହେବାକୁ ପଡୁଥିଲା । ତେଲ ପେଡ଼ିବା ପାଇଁ ଚାରିଜଣ ବନ୍ଦୀଙ୍କୁ ବଳଦଙ୍କ ସ୍ଥାନରେ ତେଲ ଘଣାରେ ଯୋଚି ଦିଆଯାଉଥିଲା । ଆଣ୍ଡାମାନରେ ମିଳୁଥିବା 'ରମ୍‌ଖାନା' ନାମକ ଏକ ପ୍ରକାର କଣ୍ଟାଳିଆ ଗୁଳ୍ମକୁ କୁଟି ମଞ୍ଜି ବାହାର କରିବାକୁ ହେଉଥିଲା । ଏହାର ରସ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିଷାକ୍ତ ଥିବାରୁ ଦେହରେ କୁଣ୍ଡିଆ ହୋଇ ଘା' କରି ଦେଉଥିଲେ । କାରାଗାର ବାହାରେ ମଧ୍ୟ ଅନେକ କଠିନ ଶ୍ରମସାଧ୍ୟ କାମ କରିବାକୁ ପଡୁଥିଲା । ଗଛ କାଟିବା, ମାଟି ହାଣିବା, ଇଟା ତିଆରି କରିବା, ଚା' ବଗିଚା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା ଇତ୍ୟାଦି କାମ ଘୋର ବର୍ଷା ଏବଂ ଟାଣ ଖରା ସତ୍ତ୍ୱେ କରିବାକୁ ପଡୁଥିଲା । ଯଦି କୌଣସି ରାଜନୈତିକ ବନ୍ଦୀ ସନ୍ତୋଷଜନକ ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିପାରୁ ନ ଥିଲେ ତେବେ ତାଙ୍କୁ ସପ୍ତାହେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହାତକଡ଼ି ପକାଇ ରଖାଯାଉଥିଲା । ଦ୍ୱିତୀୟଥର ସେହି ଭୁଲ କଲେ ଚାରିଦିନ ଉପାସ ରଖାଯାଉଥିଲା । ଅନ୍ୟ ଅପରାଧ ନିମନ୍ତେ ଦୁଇମାସ ଯାଏଁ ଗୋଡ଼ରେ ବେଡ଼ି, ଦଶଦିନ ଯାଏଁ ଦୁଇପାଦ ମଝିରେ 'ଆଡ଼ି କମାଣ' ପକାଇ ଦିଆଯାଉଥିଲା, ଯାହା ଫଳରେ ଦୁଇ ପାଦ ଯୋଡ଼ିବା ସମ୍ଭବ ହେଉ ନ ଥିଲା । ବନ୍ଦୀଙ୍କ ଭୋଜନ ପାଇଁ ନିୟମ ଅନୁସାରେ ଯେଉଁ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଥିଲା, ସେ ସବୁ ଉଲଘଂନ କାରଯାଇ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅପୃଷ୍ଟିକର ଏବଂ ଅସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକର ଖାଦ୍ୟ ଦିଆଯାଉଥିଲା । ସିଝା ଚାଉଳ ଏବଂ ଡାଲି ସହିତ ପରିବା ନାଁରେ ଜଙ୍ଗଲି ଗଛର ପତ୍ର ଓ ମୂଳ ମିଶାଇ ଦିଆଯାଉଥିଲା । ଏଥିରେ ଗୋଡ଼ି ପଥର ସହ ମୂଷା ଲଣ୍ଡି, ଘୁଣ ଓ ଚାଉଳ ପୋକ ମଧ୍ୟ ମିଶିକି ରହୁଥିଲା । କପଡ଼ା ନାଁରେ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କୁ ଖଣ୍ଡିଏ ମାତ୍ର ଗାମୁଛା, କୁର୍ତ୍ତା, ଗୋଟିଏ ଟୋପି ଓ ଲେଙ୍ଗୁଟି ମିଳୁଥିଲା । ଏହି ପ୍ରକାର ଅମାନବୀୟ ପରିବେଶ ମଧ୍ୟରେ କେତେକ ବନ୍ଦୀ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ହରାଇ ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରିବାକୁ ପଛାଉ ନ ଥିଲେ । ଯେଉଁମାନେ ଖସି ପଳାଇ ଯିବାକୁ ବୃଥା ପ୍ରୟାସ କରୁଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କୁ ଧରାଯାଇ ମୃତ୍ୟୁ ଦଣ୍ଡ ମଧ୍ୟ ଦିଆଯାଉଥିଲା ।

ଏ ପ୍ରକାର ଅତ୍ୟାଚାର ବଢ଼ିବା ଦ୍ୱାରା ଅନେକ ବନ୍ଦୀ ସେଲୁଲାର ଜେଲ ଭିତରେ ଆମରଣ ଅନଶନ ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲେ । ପ୍ରଥମାବସ୍ଥାରେ ସେମାନଙ୍କୁ କଠୋର ଦଣ୍ଡଦେଇ

ଦମନ କରିବାକୁ ପ୍ରୟାସ କରାଗଲେ ମଧ୍ୟ କ୍ରମେ ଏହା ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଭାବିତ କଲା । ୧୯୩୦ ମସିହାରେ ସେଠାରେ ରାଜନୈତିକ ବନ୍ଦୀମାନେ ଯେଉଁ ଅନଶନ କରିଥିଲେ ଦେଶ ଭିତରେ ତା'ର ପ୍ରଭାବ ଅନୁଭୁତ ହେଲା । ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀ ଏବଂ ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ ଟାଗୋର ଏଥିରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଚିନ୍ତା ପ୍ରକଟ କରିଥିଲେ । ସେଥିପାଇଁ ୧୯୩୭-୩୮ ମସିହାରେ ବ୍ରିଟିଶ ସରକାର ଅନେକ ରାଜନୈତିକ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କୁ ସେଠାରୁ ଭାରତକୁ ସ୍ଥାନାନ୍ତର କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଲେ । ୧୯୪୨ରେ ଜାପାନ ଆଣ୍ଡାମାନ ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜକୁ ଆକ୍ରମଣ କରି ବ୍ରିଟିଶ ଅଧିକାରୀମାନଙ୍କୁ ସେଠାରୁ ତଡ଼ି ଦେଇଥିଲା । ଏହି ସମୟରେ ନେତାଜୀ ସୁଭାଷ ଚନ୍ଦ୍ର ବୋଷ ମଧ୍ୟ ଆଣ୍ଡାମାନ ପରିଦର୍ଶନ କରିଥିଲେ । ସେଲୁଲାର ଜେଲର ସାତଟି କୋଠାରୁ ଦୁଇଟି କୋଠାକୁ ଜାପାନୀ ସୈନ୍ୟମାନେ ଭାଙ୍ଗି ଦେଇଥିଲେ । ତେବେ ଦ୍ୱିତୀୟ ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧ ଶେଷ ବେଳକୁ ବ୍ରିଟିଶ ସରକାର ଆଣ୍ଡାମାନକୁ ପୁନଃ ଅଧିକାର କରି ନେଇଥିଲେ । ଭାରତ ସ୍ୱାଧୀନତା ପରେ ଜେଲର ଆଉ ଦୁଇଟି କୋଠାକୁ ଭାଙ୍ଗି ଦିଆଯାଇଥିଲା, ତେବେ ଏହି ଭଙ୍ଗା କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଅନେକ ବିରୋଧ କରିବାରୁ ଅବଶିଷ୍ଟ ତିନୋଟି କୋଠା ଏବଂ କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ଟାୱାରକୁ ଭଙ୍ଗା ନଯାଇ ୧୯୬୯ ମସିହାରେ ଏହାକୁ ଜାତୀୟ ସ୍ମାରକୀ ଭାବରେ ରୁପାନ୍ତରିତ କରାଗଲା । ଗୋବିନ୍ଦ ବଲ୍ଲଭ ପନ୍ଥଙ୍କ ନାମରେ ଏକ ଡାକ୍ତରଖାନା ମଧ୍ୟ ସେହି ପରିସରରେ ନିର୍ମାଣ କରାଯାଇଥିଲା । ୨୦୦୬ ମାର୍ଚ୍ଚ ୧୦ ତାରିଖରେ ଏହି କଳାପାଣି ସେଲୁଲାର ଜେଲ ନିର୍ମାଣର ଶତବାର୍ଷିକୀ ଭାରତ ସରକାର ପାଳନ କରିଥିଲେ ।

ଗ୍ରା/ପୋ - ସର୍ଦ୍ଦୋଳା
ଭା- କନକପୁର, ଜି-ଜଗତସିଂହପୁର

ଉତ୍କଳମଣି ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କ ଶ୍ରାଦ୍ଧ ଦିବସ ଅବସରରେ ବିଧାନସଭା ପ୍ରାଙ୍ଗଣରେ ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କ ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି ତଳେ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ନବୀନ ପଟ୍ଟନାୟକ, ବାଚସ୍ପତି ଶ୍ରୀ ପ୍ରଦୀପ କୁମାର ଅମାତ ଓ ଅନ୍ୟମାନେ । ୧୧.୦୭.୧୦

µyïæÀy†yÀy þNy ÓóSæþ{Ày sæèyê-`yD'yæÀyÀy A¯y'yæœy

ପର୍ଶୁରାମ ବେହେରା

ଐତିହାସିକ ଭାରତଛାଡ଼ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଭାରତର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅଞ୍ଚଳ ପରି ଓଡ଼ିଶା ଏକ ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲା । ୧୯୩୦ ମସିହା ଲବଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହରେ ଚଉଦ୍ୱାରର ଶ୍ରୀ ଶତ୍ରୁଘନ ସାହୁ ନେତୃତ୍ୱ ନେଇଥିଲେ ।

କାଳିଆପାଟର ସେଦିନ ରାତିରେ କୁଜଙ୍ଗ ରାଣୀ କୃଷ୍ଣପ୍ରିୟା ପାଟ ମହାଦେଈ, ତାଙ୍କ ଝିଅ ରତ୍ନମାଳୀ ଜେମା, ମାଆ ରମାଦେବୀ, ମା' ମାଳତୀ ଚୌଧୁରୀ ଅଗଣିତ ଜନତା ସମ୍ମୁଖରେ ଉଦ୍‌ବୋଧନ ଦେଇ ଏକପ୍ରକାର ଜାଗରଣ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲେ ।

ପ୍ରାୟ ସନ୍ଧ୍ୟା ସାତଟାରୁ ରାତି ନଅଟା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସଭାରେ ସରଗରମ ଆଲୋଚନା ହେବା ସଂଗେସଂଗେ ଗ୍ରାମବାସୀଙ୍କ ମନରେ ଅପୂର୍ବ ଉତ୍ସାହ ଓ ଉଦ୍ଦୀପନା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା । ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀଙ୍କ ପାଇଁ ଖାଦ୍ୟପେୟର ସୁବନ୍ଦୋବସ୍ତ ହୋଇଥାଏ । ଖାଦ୍ୟ ପାନୀୟ ଗ୍ରହଣ ପରେ ପରେ ରାତ୍ରୀଯାପନ ହୋଇଥିଲା ସେଠାରେ । ରାଣୀ କୃଷ୍ଣପ୍ରିୟା ପାଟ ମହାଦେଈ, ରତ୍ନମାଳୀ ଜେମା, ରମାଦେବୀ, ମାଳତୀ ଦେବୀ ପ୍ରଭୃତି ଗ୍ରାମର ମୁଖିଆ ଲୋକଙ୍କ ଗୃହରେ ସେଦିନ ଆଶ୍ରୟ ନେଇଥିଲେ । ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀଙ୍କ ଆଖିରେ ନିଦ ନଥାଏ । ମନ ମଧ୍ୟରେ ଇଂରେଜ ସରକାରଙ୍କପ୍ରତି ଅସୂୟାଭାବ ଉଙ୍କି ମାରୁଥାଏ ।

ଚାହୁଁ ଚାହୁଁ ସକାଳ ହେଲା । ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଦଳ ନିତ୍ୟକର୍ମ ସାରି ଭୋରରୁ କାଖରେ ଟୋକେଇ ହାତରେ ଜାଳ ଧରି ସହସ୍ରାଧିକ ସଂଖ୍ୟାରେ ଯିବାବେଳେ ଶଙ୍ଖ ହୁଳହୁଳି ଧ୍ୱନିରେ ଗଗନ ପବନ ମୁଖରିତ ହୋଇ ଉଠୁଥାଏ । ୧୯୩୦ ମସିହା ଲବଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ବେଳେ ଓଡ଼ିଶା ବହୁ ନାରୀ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ସାଜି ଥିଲେ । ଲାଠି, ଅପମାନ, ଗଞ୍ଜଣା ସହିବାକୁ ଟିକେ ହେଲେ ମନରେ କୁଣ୍ଠା ନଥିଲା ସେମାନଙ୍କର । କାରଣ ସେମାନଙ୍କର ଘର ସଂସାର ଚୁରମାର ହୋଇ ଯାଇଥିଲା । ସ୍ୱାମୀ, ପୁଅ ଓ ଆତ୍ମୀୟମାନେ ଜେଲ ଯାଇଥିଲେ । ସରକାର ଅନେକଙ୍କର ଘରଡିହ ସମ୍ପତ୍ତି ନେଇ ଯାଇଥିଲା । ତଥାପି ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ଡାକରାରେ କୁଳବଧୂ କୁଳଛାଡ଼ି ଭାରତକୁ ସ୍ୱାଧୀନ କରିବାର ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖିଥିଲେ ।

କୁଜଙ୍ଗ ଓରଣ୍ଡା ଲୁଣ ଚଟାଣକୁ ଦଳ ଦଳ ହୋଇ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଚାଲିଲେ ଲୁଣ ମାରିବାକୁ । ଏତିକିବେଳେ ବୀରବାବୁଙ୍କ କଲମ କାମ କଲା । ଚଉଦ୍ୱାରରେ ମଧ୍ୟ ଏହାର ବହୁତ ପ୍ରଭାବ ପଡ଼ିଥିଲା । ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କୁ କବି ବୀର କିଶୋର ଦାସ ମଣିଷ ରୂପୀ ଦେବତା ବୋଲି ଭାବୁଥିଲେ । ତାହା ହୋଇ ନଥିଲେ ନାରୀମାନେ ନିଜ ନିଜର ଜୀବନକୁ ଜଳାଞ୍ଜଳି ଦେଇ କାଳିଆପାଟକୁ ଆସି ନଥାନ୍ତେ । ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ଡାକରା ସେମାନଙ୍କୁ ଟାଣି ଆଣିଥିଲା ଏପରି ଅସାଧ ସାଧନ ନିମନ୍ତେ । ଆହୁରି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର କଥା ଯେ କୁଜଙ୍ଗ ରାଣୀ ଓ ଜେମା ଭବିଷ୍ୟତ ସୁଖ ସମ୍ଭୋଗ ତ୍ୟାଗ କରି ଦେଶ ସ୍ୱାଧୀନ ପାଇଁ ଗୋଡ଼ କାଢ଼ି ଥିଲେ ନିର୍ଭୀକ ଭାବରେ ।

ମହାତ୍ମା ଡାକରେ କୁଳ ନାରୀଗଣ / ତେଜି ଘରକୋଣ ଫିଙ୍ଗିଲେ ଭୂଷଣ / ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ଆଦେଶ ଗାନ୍ଧୀ ଉପଦେଶ / ନିଶାସମ ତାଙ୍କୁ ଘାରୁଛି । ଏହି ଗୀତଟି ଗାଇ ଗାଇ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଦଳ କାଳିଆପାଟ ଅଭିମୁଖେ ବୀରଦର୍ପରେ ଛୁଟି ଥାଆନ୍ତି । କି ଆନନ୍ଦ, ଉଲ୍ଲାସ ସତରେ ସେମାନଙ୍କ ମନରେ ଜନ୍ମିଥାଏ ସେହି ଅଗ୍ନିପରୀକ୍ଷାବେଳେ ? ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ସାହୁଙ୍କ ସମେତ ଅନେକଙ୍କ ମନରେ କି ଆବେଗ ସତରେ ଜାଗ୍ରତ ହୋଇଥାଏ, ତାହା ବ୍ୟକ୍ତ କରି ହେବ ନାହିଁ । ଦଳ ଦଳ ଗ୍ରାମବାସୀଙ୍କ ସହିତ କୀର୍ତ୍ତନ ଦଳର ଅଫୁରନ୍ତ ଗୀତ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ ପ୍ରକମ୍ପିତ କରି ଦେଉଥାଏ । ଲୁଣ ମାରିବା ପାଇଁ ସମସ୍ତେ ଆଗଭର । ଯେମିତି ଚୁଲିରେ ଲୁଣହାଣ୍ଡି ବସାଇ ନିଆଁ ଜଳାଇଛନ୍ତି । ଆସିଲେ ଇଂରେଜ ସରକାରଙ୍କ ଘୋଡ଼ାସବାର ପୋଲିସ । ରକ୍ତମୁଖା ହୋଇ ଯାଇଥିଲେ ସେମାନେ । ବିଳମ୍ବ ନକରି ଚୁଲି ଓ ଲୁଣ ହାଣ୍ଡି ଭାଙ୍ଗି ପକାଇଲେ । କି ଭୟଙ୍କର ଦୃଶ୍ୟ ସତରେ ! ବହୁତ ବାନରସେନା ଓ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନେ ଲାଠିମାଡ଼ରେ ଆହତ ହେଲେ ବୃନ୍ଦାବନ ପାତ୍ରଙ୍କ ସମେତ ।

ତାଙ୍କୁ ଗିରଫ କରି ନିଆଗଲା । କୁଜଙ୍ଗ ଡାକ୍ତରଖାନା (ଅନନ୍ତପୁର)ରେ କ୍ୟାମ୍ପ କୋର୍ଟରେ ବିଚାର ହେଲା ସଂଗେସଂଗେ । କୁଜଙ୍ଗର ନାରାୟଣ ବୀରବର ସାମନ୍ତ ମଧ୍ୟ ଗିରଫ ହୋଇଥିଲେ । ରାଜା ଗିରଫ ହେବା ପରେ ସମଗ୍ର ଅଞ୍ଚଳରେ ଉତ୍ତେଜନା ଭରିଗଲା । କ୍ୟାମ୍ପକୋର୍ଟରେ ବିଚାର ହୋଇଥିଲା ସେମାନଙ୍କର । ସେମାନେ ଦୁଇବର୍ଷରୁ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ଜେଲ ଜୀବନ ଭୋଗ କରିଥିଲେ । କାଳିଆପାଟବାସୀ ଦେଖିଲେ ଯେ ସେମାନଙ୍କର ଅତିପ୍ରିୟ ରାଜାଙ୍କୁ ଗିରଫ କରି ନିଆଯାଉଛି । ସେମାନେ ଉତ୍ତ୍ୟକ୍ତ ହୋଇ ଉଠିଲେ କ୍ଷଣକ ମଧ୍ୟରେ । ଠେଙ୍ଗା ବାଡ଼ି ଧରି ଗୋଡ଼ାଇବାରୁ ଘୋଡ଼ାସବାର ପୋଲିସ ଛତ୍ରଭଙ୍ଗ ଦେଇ ପଳାୟନ କଲେ ନିଜ ନିଜକୁ ବଞ୍ଚାଇବା ପାଇଁ । ପ୍ରାୟ ସେଦିନ ଏ ଗଣ୍ଡଗୋଳ ଅଭିଯୋଗରେ ଛଅ ସାତ ଜଣ ଗିରଫ ହୋଇଥିଲେ ।

ଚଉଦ୍ୱାରରେ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା ନିବାରଣ

ଚଉଦ୍ୱାର ଗ୍ରାମ ସଂଗଠନ କେନ୍ଦ୍ର ଭାରତ ସେବକ ସମିତିଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ ହେଉଥିଲେ ହେଁ ଅଲେଖ ପ୍ରସାଦ ଦାସଙ୍କ ଉପରେ ଦାୟିତ୍ୱ ନ୍ୟସ୍ତ ଥିଲା । ଲକ୍ଷ୍ମୀ ନାରାୟଣ ସାହୁଙ୍କ ପରାମର୍ଶରେ ତାହା ଚାଲୁଥିବାରୁ ପୋଲିସ ଓ ଗୋଇନ୍ଦା ସେଠାକାର କାର୍ଯ୍ୟ ଉପରେ ବରାବର ତୀକ୍ଷ୍ଣ ଦୃଷ୍ଟି ରଖୁଥିଲେ । ସହଯୋଗ ସମିତିର ପ୍ରସାର ଓ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା ନିବାରଣ, ଆଳୁ, କୋବି ଚାଷର ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ, ସୂତାକଟା, ଲୁଗାବୁଣା ମାଧ୍ୟମରେ ସ୍ୱଦେଶୀ ପ୍ରଚାର ପଞ୍ଚାୟତ ସଂଗଠନ ମିଡ଼ିଲ ଇଂଲିଶ ସ୍କୁଲ ଓ ଜାତୀୟ ବିଦ୍ୟାଳୟ ନୈଶ୍ୟ ବିଦ୍ୟାଳୟ ତଥା ପାଠାଗାର ଜରିଆରେ ପୌଢ଼ଶିକ୍ଷା ପ୍ରସାର ଏବଂ ବିଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଜନ୍ମୋତ୍ସବ ଓ ଶ୍ରାଦ୍ଧ ଦିବସ ପାଳନ ଜରିଆରେ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏକତା ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଥିଲା ମୁଖ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ ।

ଡାଃ ଆଇଜାକ୍ ସାଆନ୍ତ୍ରାଙ୍କ ମାଆ ଶେରା ସାଆନ୍ତ୍ରା ଓ ଚୌଦ୍ୱାରର ସ୍ଥାନୀୟ ଜମିଦାର ଗଜେନ୍ଦ୍ର ନାୟକଙ୍କ ସହଯୋଗରେ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ କ୍ରମଶଃ ପ୍ରସାରିତ ହେଲା । ମାଆ ଶେରା ଓ ଅଲେଖ ପ୍ରସାଦଙ୍କ ପତ୍ନୀ ସ୍ନେହଲତା ଚୌଦ୍ୱାରର ମହିଳାଙ୍କ ପାଇଁ କାମ କଲେ । ଗଜେନ୍ଦ୍ର ନାୟକଙ୍କ ପରାମର୍ଶକ୍ରମେ ସପ୍ତାହର ସାତଦିନ ଚୌଦ୍ୱାର କେନ୍ଦ୍ରର ଚତୁଃପାର୍ଶ୍ୱରେ ଥିବା ଛଅଟି ଗ୍ରାମରେ ପ୍ରତିଦିନ ଉପରବେଳା ଓ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ସଭା ହେଲା । ଗ୍ରାମବାସୀଙ୍କର ସବୁ ସମସ୍ୟା ସମ୍ପର୍କରେ ବିଚାରବିମର୍ଷ ଚାଲିଲା । ସେଠାରେ ମିଡ଼ିଲ ଇଂଲିଶ ସ୍କୁଲ ନଥିବାରୁ ଗାଁଲୋକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଶିକ୍ଷାପ୍ରତି ଆଗ୍ରହ ସୃଷ୍ଟି ନିମନ୍ତେ ଦୃଷ୍ଟି ଦିଆଗଲା ଏବଂ ସ୍କୁଲର ପ୍ରଧାନଶିକ୍ଷକ ଭାବେ ଅଲେଖ ପ୍ରସାଦ ଦାସ ଦାୟିତ୍ୱ ଗ୍ରହଣ କଲେ ।

କ୍ରମେ କାର୍ଯ୍ୟଭାର ବଢ଼ିଲା । ଚୌଦ୍ୱାରକୁ ହଠାତ୍ ଦିନେ ଓଡ଼ିଶା ଡିଭିଜନର କମିଶନର ଫିଲିପ୍ ସାହେବ ଆସିଲେ । ଡେପୁଟି କଲେକ୍ଟର ମାଧବ ମିଶ୍ର ତତ୍ପର ହୋଇ ଉଠିଲେ ଗସ୍ତ ପାଇଁ । ସାହେବଙ୍କ ଗନ୍ତବ୍ୟ ପଥରେ ପୋଲିସ ପହରା ଓ କଟକଣା ଜାରି ହେଲା । ୧୯୨୪ ମସିହାରେ ଚୌରୀଚୌରାଠାରେ ଉତ୍ତ୍ୟକ୍ତ ଜନତାଙ୍କ ଅଗ୍ନି ସଂଯୋଗ ଫଳରେ ଗୋରା ପୋଲିସ ଖୁବ୍ ଭୟଭୀତ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲେ । ଗାନ୍ଧିଜୀ କିଛିଦିନ ପାଇଁ ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ସ୍ଥଗିତ ରଖି ଦେଶବାସୀଙ୍କୁ ଅଧିକ ସଂଗଠିତ ହେବାକୁ ପରାମର୍ଶ ଦେଇଥିଲେ । ଲାଟ୍ ସାହେବଙ୍କ ରେଳଗସ୍ତ ସମୟରେ ରେଳଧାରଣାର ଦୁଇପାର୍ଶ୍ୱରେ ଛଅ ସାତ ଘଣ୍ଟା ଧରି ପୋଲିସ ପେଟ୍ରୋଲିଂ ଚାଲୁଥିଲା । ଏହା ଯୁବକମାନଙ୍କୁ କୌତୁହଳୀ କରାଉଥିଲା । ଝଡ଼ବର୍ଷା ଦିନବି ବଡ଼ ବଡ଼ ହାକିମଙ୍କ ଗସ୍ତ ପଡ଼ିଲେ ସିପାହୀ ଓ ପୋଲିସ୍ ଜମାଦାରମାନଙ୍କ ଦୁଃଖ ବଢ଼ି ଯାଉଥିଲା । ସେମାନେ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ଅସହଯୋଗପ୍ରତି ପରୋକ୍ଷ ସମର୍ଥନ ଜଣାଉଥିଲେ । ବେଳେବେଳେ ଖାଦ୍ୟ ପାନୀୟ ଓ ବିଶ୍ରାମ କେଉଁ କଂଗ୍ରେସ କର୍ମୀଙ୍କର ଦ୍ୱାରସ୍ଥ ମଧ୍ୟ ହେଉଥିଲେ ।

ଚଉଦ୍ୱାର ହରିଜନମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଦିବ୍ୟଚେତନା ଜାଗ୍ରତ ନିମନ୍ତେ ଗୋମାଂସ ଭକ୍ଷଣ ନିଷେଧ କରାଯାଇ ଗଜେନ୍ଦ୍ର ବାବୁଙ୍କଦ୍ୱାରା ତୁଳସୀ ଚଉରା ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରାଯାଇ କୀର୍ତ୍ତନ ଭଜନ ସମାଜ କରାଗଲା । ଭାଗବତ ଘରଟିଏ ମଧ୍ୟ ଗଢ଼ି ଉଠିଲା । ପ୍ରଥମେ ଚଉଦ୍ୱାର ଗ୍ରାମ ସଂଗଠନ କେନ୍ଦ୍ରର କର୍ମୀ ଛୁଆଁଅଛୁଆଁ ଭେଦଭାବ ଉଠାଇବା ଦିଗରେ ଉଦ୍ୟମ ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲେ । କେନାଲପଟା ପୋଲରେ ଗଲାବେଳେ ହରିଜନମାନେ ଗୋଟିଏ ପାଖରୁ ଆସୁଥିଲେ । ପୋଲକୁ ନଛୁଇଁ ଅଟକି ଯାଇ ସ୍ପୃଶ୍ୟମାନଙ୍କୁ ବାଟ ଛାଡୁ ଥିଲେ । ପଟାପୋଲରେ ଠିଆ ହୋଇ ଛୁଆଁଅଛୁଆଁ ଭେଦଭାବ ଉଠାଇବାରେ ସକ୍ଷମ ହୋଇଥିଲେ ଗଜେନ୍ଦ୍ର ନାୟକ ଓ ଅଲେଖ ପ୍ରସାଦ ଦାସ । ଶଅର ସାହିରେ ମଧ୍ୟ ଏହା ଲାଗୁ ହୋଇଥିଲା । ଇଂରେଜ ସରକାର ପାଣ, ଧୋବା, ଶଅର ଓ କଣ୍ଡରାଙ୍କୁ ନିକୃଷ୍ଟ ହିନ୍ଦୁ ବୋଲି ବିବେଚନା କରୁଥିଲେ ।

ଇତିମଧ୍ୟରେ ଅମୃତଲାଲ ଠକ୍‌କର ଆସିଲେ ଚଉଦ୍ୱାର ଗ୍ରାମ ସଂଗଠନ କେନ୍ଦ୍ର ପରିଦର୍ଶନରେ । ସେ ହିସାବପତ୍ରର ସମୀକ୍ଷା କଲେ । ହିସାବପତ୍ର ଲେଖାରେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ ନଥିଲେ ସାହୁଜୀ । ସମିତିର ନୀତି ଥିଲା ତିନିଭାଗରୁ ଏକ ଭାଗ ଅର୍ଥ ଚାନ୍ଦା ଆଦିରୁ ମିଳିଗଲେ ଅବଶିଷ୍ଟ ଅଂଶ ପୁନା ଅଫିସ୍ ପଠାଯିବ । ଚଉଦ୍ୱାର କେନ୍ଦ୍ରର ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ଆୟବ୍ୟୟ ହିସାବରେ ଅଣା ପଇସାର ହିସାବ

ନଥିଲା । ଖାଲି ଟଙ୍କାର ହିସାବ ରହୁଥିଲା । ପୁନଶ୍ଚ ନଥିଲା ମଧ ଭାଉଚର ବ୍ୟବସ୍ଥା । ଠକ୍କର ଏହା ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ମତବ୍ୟକ୍ତ କରିଥିଲେ ତୁମକୁ ହିସାବ ଲେଖି ଆସେନା ।

ଚଉଦ୍ୱାରର ଜନସାଧାରଣ ନାନା ଭାବେ ଉପକୃତ ହେଲେ ହେଁ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା ନିବାରଣ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମରେ ଅସନ୍ତୋଷ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ । ବିଶେଷତଃ ସମିତି କାର୍ଯ୍ୟରେ ଏକମତ ନଥିଲେ କଂଗ୍ରେସ ଲୋକ । ତେଣୁ ଯେକୌଣସି କାମରେ ଲୋକ ସମର୍ଥନ ମିଳୁ ନଥିଲା ।

ଅଲେଖ ଦାସଙ୍କ ନିଜ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ ଚମ୍ପାପୁର ହାଟ । ଗୋବିନ୍ଦ ଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର ସେତେବେଳେ ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାୟୀ କୋଠା ଆଠହଜାର ଟଙ୍କା ବ୍ୟୟରେ ନିର୍ମାଣ କରାଇ 'ଗାନ୍ଧୀ ସେବାଶ୍ରୟ' ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ । ଏହାର କାର୍ଯ୍ୟ ଚଉଦ୍ୱାର ଗ୍ରାମ ସଂଗଠନ କେନ୍ଦ୍ର ଅନୁରୂପ ଥିଲା । ଗୋବିନ୍ଦବାବୁ ଅଲେଖ ପ୍ରସାଦଙ୍କୁ କର୍ମୀ ଭାବରେ ରଖିବା ପାଇଁ ଲାଳାୟିତ ଥିଲେ । ୧୯୨୯ ବେଳକୁ ଗୋବିନ୍ଦ ମିଶ୍ରଙ୍କ ଚିଠି ତାଙ୍କର ହସ୍ତଗତ ହୋଇଥିଲା । ତେଣୁ ସେ ଗାନ୍ଧୀ ସେବାଶ୍ରମରେ ଯୋଗଦେବା ନିମନ୍ତେ ସ୍ଥିର କରି ଘରକୁ ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ କଲେ । ତାଙ୍କର ଘୋର ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟିଲା । ସେ ଚଉଦ୍ୱାର ଗ୍ରାମ ସଂଗଠନ କେନ୍ଦ୍ରରୁ ବିଦାୟ ନେଇ ଚମ୍ପାପୁର ଗାନ୍ଧୀ ସେବାଶ୍ରମକୁ ନିଜର କର୍ମକ୍ଷେତ୍ର ରୂପେ ବାଛି ନେଇଥିଲେ ।

ଚଉଦ୍ୱାରର ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଦଳ

ଧୀରେ ଧୀରେ ଭାରତବର୍ଷରେ ଆନ୍ଦୋଳନର ଝଡ଼ ଘନେଇ ଆସିଲା । ନିଷ୍କ୍ରିୟ ଭାବରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିବା ଜାତୀୟ କଂଗ୍ରେସ କ୍ରମେ ପୁଷ୍ଟ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା ଓ ଦେଶକୁ ସ୍ୱାଧୀନ କରିବା ପାଇଁ ହାତଗୋଡ଼ ହଲାଇଲା । ତିଳକ, ଗୋଖେଲ, ଲାଲାଜୀ ପ୍ରଭୃତି ବହୁ ବିପ୍ଳବୀ ନେତା କଂଗ୍ରେସର ଅଳ୍ପପୁଷ୍ଟ ଶରୀରରେ ଶକ୍ତି ସଞ୍ଚାର କଲେ । ଦାଦାଭାଇ ନାରୋଜୀ ଇଂରେଜ ଶାସନର ମୂଳୋଚ୍ଛେଦ କରିବା ପାଇଁ ଚାହିଁଲେ ।

ତା'ପରେ ଗାନ୍ଧୀ କଂଗ୍ରେସକୁ ଏ ଦେଶର କୋଟି କୋଟି ଲୋକଙ୍କ ହାତରେ ଟେକି ଦେଲେ । ଚାରିଜଣିଆ କଂଗ୍ରେସ ସଦସ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । କ୍ରମେ କ୍ରମେ ସେ ଅହିଂସା, ଅସହଯୋଗ, ସତ୍ୟାଗ୍ରହ, ସୂତାକଟାର କଥା କହିଲେ । ଗାଁଗହଳିର ଚାଷୀମୂଲିଆ ଏଥିରୁ ପାଇଲା ଅଦ୍ଭୁତ ପ୍ରେରଣା ।

ଶତୃଘ୍ନ ସାହୁ ଏରସମାରୁ ଫେରିବା ପରେ ବହୁ ଯୁବକ ସଂଘବଦ୍ଧ ଭାବରେ ଏହି ସଂଗ୍ରାମରେ ମାତିଲେ । ଜେଲ ଭିତରେ ଜୀବନ ବିତାଇବାର ସେହି ଦୁଃଖ ହୁଏତ କଳ୍ପନା କରି ହେବ ନାହିଁ । ଲୁହାର ଥାଳି, ଲୁହାର ତାଟିଆ, ଯେଉଁ ବାସନରେ ଭାତ ଖାଇବାକୁ ହେବ ତାକୁ ହିଁ ଧରି ପାଇଖାନା ଯିବାକୁ ହେବ । ପୁଣି ପାଇଖାନା ବୋଇଲେ ଏକାଧାଡ଼ିରେ ଅନେକ ଗୁଡ଼ାଏ ଖୋପ । କୌଣସି ଖୋପରେ କବାଟ ନାହିଁ । ଜେଲ ଜୀବନରେ ଏପରି ଭୋଗ କରିବାକୁ ହେଉଥାଏ । ତଥାପି ଚଉଦ୍ୱାର ଅଞ୍ଚଳରୁ ବନମାଳୀ ପୃଷ୍ଟି, ସଦାନନ୍ଦ ନାୟକ, ବିନୋଦ ଚୌଧୁରୀ, ହରି ସାହୁ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଦଳରେ ଲୁଣମରା ସତ୍ୟାଗ୍ରହରେ ଝାସ ଦେଇଥିଲେ । ଲୁଣମରା ବନ୍ଦ ପରେ ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକ ସଂଗ୍ରହ ଓ ଆନ୍ଦୋଳନ ଚାଲିଲା । ଶତୃଘ୍ନ ସାହୁଙ୍କ ପ୍ରେରଣା ବଳରେ ଏ ସଂଗଠିତ ଉଦ୍ୟମ ସାକାର ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ଅନ୍ଧାରି ମୂଳକରେ ଆଲୁଅ ଜାଳି ଦେଇ ତରୁଣ ଯୁବକଗଣ ଏଥିରେ ଜେଲ ବରଣ କରି ଭିନ୍ନଭିନ୍ନ ଜେଲରୁ ଖଲାସ ହୋଇ ଯାଇଥିଲେ । ସେମାନେ କଟକ ଜିଲ୍ଲାରେ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲେ ଚୌଦ୍ୱାରର ଗୌରବମୟ ଅଧ୍ୟାୟ । ଏହାର ପଟ୍ଟାନ୍ତର ନାହିଁ – ପରେ ତାହା ଗଣ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ପରିଣତ ହୋଇଥିଲା ।

ସେତେବେଳେ ମୋଟାମୋଟି ବୁଝା ଯାଉଥିଲା ଯେ ରାମରାଜ୍ୟ ସ୍ଥାପନ ହେବ । ଯେଉଁମାନେ ଲଢ଼େଇରେ ଝାସ ଦେଇଥିଲେ, ସେମାନେ ଦିନେ ଅଧେ ଏହା ମିଳିଯିବାର କଳ୍ପନା ସୁଦ୍ଧା କରି ନଥିଲେ । ଗାନ୍ଧିଜୀ ଅବଶ୍ୟ ଘୋଷଣା କରିଥିଲେ ଯେ ଏକ ବର୍ଷ ଭିତରେ ସ୍ୱରାଜ ଆସିବ । ଗାନ୍ଧିଜୀ ଏ ଘୋଷଣା କଲାବେଳେ କଂଗ୍ରେସ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ୱାଧୀନତାର ଦାବି ଉଠାଇ ନଥିଲା । ୧୯୩୦ ମସିହା ଜାନୁଆରୀ ୨୬ ତାରିଖରେ ଭାରତର ନରନାରୀ ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ଏକତ୍ର ହୋଇ ପ୍ରକାଶ୍ୟ ଶପଥ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ସେଥିରେ ମୁଖ୍ୟ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଥିଲା ବ୍ରିଟିଶ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦ ଭାରତକୁ ରାଜନୈତିକ, ଅର୍ଥନୈତିକ ଓ ସାଂସ୍କୃତିକ ସବୁ ଦିଗରୁ ଶୋଷଣ କରିଛି । ସଂସ୍କୃତି ଲୋପ କରିଛି । ତେଣୁ ଏ ସରକାରକୁ ଆମେ ଆଉ ସ୍ୱୀକାର କରିବୁ ନାହିଁ । ଆମେ ଚାହୁଁ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ୱାଧୀନତା । ଏହାର ପ୍ରାସଙ୍ଗିକ ଅର୍ଥ ହେଲା ଇଂରେଜ କବଳରୁ ମୁକ୍ତି ଲାଭ କରିବା । ସବୁଠୁଁ ବଳି ଜୋରଦାର ଲକ୍ଷ୍ୟ ଥିଲା କୋଟି କୋଟି ସଂଖ୍ୟାରେ ସ୍ୱରାଜ ସୈନିକ ଗାନ୍ଧୀ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ବିପ୍ଳବକୁ କିପରି ସଫଳ କରିବେ । ତ୍ୟାଗ ଓ କଷ୍ଟ ଲବ୍ଧ ସ୍ୱାଧୀନତା ହେଲା ସମସ୍ତଙ୍କର କାମ୍ୟ । ସକଳ ପ୍ରକାର ସୁଖ ସମ୍ଭୋଗ ପରିତ୍ୟାଗ କରିବା ସଂଗେସଂଗେ ଏକ ମହାନ ଆଦର୍ଶରେ ସ୍ୱରାଜ ସୈନିକ ଉଦ୍‌ବୁଦ୍ଧ ହେଲେ ।

ଟାଙ୍ଗୀ ଥାନାରେ ଚକ୍ରଧର ଷଡ଼ଙ୍ଗୀ, ସଫାର ସୂର୍ଯ୍ୟନାରାୟଣ ମହାନ୍ତି ରଚନାତ୍ମକ କର୍ମୀ ଭାବରେ ନିଜକୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କରିଥିଲେ । ପ୍ରାଥମିକ କଂଗ୍ରେସ କମିଟି ଗଢ଼ିବାକୁ ହେଲେ ନିୟମ ଥିଲା ଯେ ଗୋଟିଏ ଗାଆଁରେ ସଭ୍ୟ ବା ଗୋଟିଏ ୟୁନିୟନର କେତୋଟି ଗାଁରେ ପଚାଶ ଜଣରୁ ଅଧିକ ସଭ୍ୟ ଥିବେ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ କାମ ଚଳାଇବାକୁ ସବୁବେଳେ ଖଦଡ଼ ପିନ୍ଧୁଥିବା ଦୁଇଜଣ କାର୍ଯ୍ୟକର୍ତ୍ତା ରହିଥିବେ । ସଭ୍ୟ ହେବାର ତିନିମାସ ପରେ ଜିଲ୍ଲା କଂଗ୍ରେସ କମିଟି ତଦାରଖ କରି ପ୍ରାଥମିକ କମିଟିକୁ ମଂଜୁର ଦେଲେ ଚାନ୍ଦା ପଇସାରୁ ତାଙ୍କ ଅଂଶ ମିଳିବ । ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ଓଡ଼ିଶା ଆଗମନ ପରେ ସହର ଓ ଗ୍ରାମେ ଗ୍ରାମେ ପ୍ରାଥମିକ କଂଗ୍ରେସ କମିଟି ଗଠନ କରିବାକୁ ସ୍ଥାନୀୟ ଲୋକେ ମନ ବଳାଇଲେ ।

ଗାନ୍ଧିଜୀ ଓଡ଼ିଶା ଆସିବେ ବୋଲି, କି ପଲ୍ଲୀ କି ସହର ସବୁଠାରେ ଅଭୁତପୂର୍ବ ଉତ୍ସାହ ଉଦ୍ଦୀପନା ଜାଗି ଉଠିଲା । ୧୯୨୧ ମାର୍ଚ୍ଚ ୨୨ ତାରିଖ ସକାଳବେଳା ପୁରୀ ଏକ୍ସପ୍ରେସ୍‌ରେ ଗାନ୍ଧିଜୀ କଟକରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ପୂର୍ବଦିନ ଅର୍ଦ୍ଧରାତ୍ରୀରେ ଭଦ୍ରକ ଷ୍ଟେସନଠାରେ ବହୁ ଜନସମାଗମ ହୋଇଥିଲା ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ଦର୍ଶନ ପାଇଁ । ଗାନ୍ଧିଜୀ କଟକରୁ ଭଦ୍ରକ ଆସିବା ପାଇଁ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେଇ ଯାଇଥିଲେ । ମାର୍ଚ୍ଚ ୨୩ ତାରିଖ ଦିନ ଦୋଳ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା । ସାଧାରଣତଃ ଲୋକେ ସେଦିନ ହୋଲି ଖେଳରେ ମସ୍‌ଗୁଲ ହୋଇ ଉଠନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସେଥର ଅଭିନବ ପ୍ରକାରର ହୋଲି ଖେଳ । ଆନନ୍ଦ ଉତ୍ସବ ଚାରିଆଡ଼େ । ପ୍ରାୟ ଦଶ ହଜାର ନରନାରୀ ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କୁ ରେଳଷ୍ଟେସନରୁ ଶୋଭାଯାତ୍ରା ସହ ପାଛୋଟି ଆଣିଥିଲେ କଟକ ସ୍ୱରାଜ ଆଶ୍ରମକୁ । ବାସ୍ତରୀ କୀର୍ତ୍ତନ ମଣ୍ଡଳ ଏହି ଶୋଭାଯାତ୍ରାରେ ସାମିଲ ହୋଇ ଅକୁଣ୍ଠ ସମର୍ଥନ ଜ୍ଞାପନ କରିଥିଲେ । ତିନିଶହ ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକ ଶାନ୍ତିରକ୍ଷା କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିୟୋଜିତ ଥିଲେ । ଗାନ୍ଧିଜୀ ଏକ ସୁସଜ୍ଜିତ ମଟର କାରରେ ଆସିଥିଲେ ଶୋଭାଯାତ୍ରାରେ । ଯେଉଁ ପଥ ଦେଇ ସେ ଆସୁଥିଲେ ତା'ର ଦୁଇ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ଥିବା ଘରସବୁ ପତ୍ର ପୁଷ୍ପ ପତାକାଦ୍ୱାରା ବହୁ ପୂର୍ବରୁ ସଜ୍ଜିତ ହୋଇଥିଲା। ଦୃଶ୍ୟଟି ଥିଲା ବେଶ୍ ମନଛୁଆଁ । 'ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀକି ଜୟ' ଧ୍ୱନିରେ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ ନିନାଦିତ ହେଉଥିଲା । ଏଥିସହିତ 'ହିନ୍ଦୁ ମୁସଲମାନ କି ଜୟ' ଓ 'ଭାରତ ମାତାକି ଜୟ' ଧ୍ୱନିରେ ଶୋଭାଯାତ୍ରା ପଟୁଆର ବେଶ୍ ଚିତ୍ତାକର୍ଷକ ହୋଇ ଉଠିଥିଲା ସେଦିନ ।

ରାସ୍ତାରେ ତୋରଣମାନ ବେଶ୍ ସୁନ୍ଦର ଦିଶୁଥିଲା । ତା' ସହିତ ଶଙ୍ଖଧ୍ୱନି ହୁଳହୁଳି । ଗାନ୍ଧିଜୀ ଧୋତି, ଜାମା ଓ ଟୋପି ପିନ୍ଧିଥିଲେ । ସେହି ସୁସଜ୍ଜିତ ମଟର ଗାଡ଼ିଟି ଥିଲା ଗଣେଶଲାଲ

ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ଦାଣ୍ଡିଠାରେ ଲବଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆରମ୍ଭ ହେବା ସଂଗେସଂଗେ ଓଡ଼ିଶାର ବାଲେଶ୍ୱର ଜିଲ୍ଲା ଅନ୍ତର୍ଗତ ଇଞ୍ଚୁଡ଼ିଠାରେ ଲବଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ହରିହର ପ୍ରଥମେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଭାବରେ ବଛା ହୋଇଥିଲେ । ସମଗ୍ର ଓଡ଼ିଶାରେ ଲବଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହରେ ଜେଲ ଭରପୁର ହୋଇଥିଲା ।

ଗାନ୍ଧୀ ଇରଉଇନ ଚୁକ୍ତି ଫଳରେ ରାଜନୈତିକ ବନ୍ଦୀମାନେ ଖଲାସ ହୋଇଥିଲେ । ଗୋପବନ୍ଧୁ ଚୌଧୁରୀ, ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ କାନୁନ୍‌ଗୋ, ରାଜକୃଷ୍ଣ ବୋଷ, ଯଦୁମଣି ମଙ୍ଗରାଜ, ବିଶ୍ୱନାଥ ଦାଶ, ଶଶିଭୂଷଣ ରଥ, ନିରଞ୍ଜନ ପଟ୍ଟନାୟକ, ବୃନ୍ଦାବନ ନାୟକ, ନନ୍ଦ କିଶୋର ଦାସ, ମାଳତୀ ଦେବୀ, ରମାଦେବୀ ପ୍ରଭୃତି ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଏକ ରେଳବଗି ରେ ଆସୁଥିବାବେଳେ ପ୍ରତି ଷ୍ଟେସନରେ ଉଚ୍ଛ୍ୱସିତ ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା ଜନତା ତରଫରୁ ଦିଆଯାଇଥିଲା । କି ଅଦ୍ଭୁତ ଉତ୍ସାହ ଓ ଉଦ୍ଦୀପନା ? ଟାଙ୍ଗୀ-କପିଳାସ ରୋଡ଼ରେ ବଗି ଲାଗିବା ପୂର୍ବରୁ ଆଗରୁ ଖଲାସ ହୋଇଥିବା ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ସାହୁ (ଚଉଦ୍ୱାର), ଚକ୍ରଧର ଷଡ଼ଙ୍ଗୀ (ଟାଙ୍ଗୀ) ବିପୁଳ ଉତ୍ସାହ ଉଦ୍ଦୀପନା ମଧ୍ୟରେ ବିରାଟ ଜନସମାବେଶରେ ବ୍ୟାଣ୍ଡ ପାର୍ଟିଦ୍ୱାରା ସ୍ୱାଗତ ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା ଜଣାଇଥିଲେ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଷ୍ଟେସନ ଭଳି କପିଳାସ ରୋଡ଼ ଷ୍ଟେସନରେ ମଧ୍ୟ ଉଦ୍ୟୋକ୍ତାବୃନ୍ଦ ଫୁଲହାର ଓ ଫୁଲତୋଡ଼ାରେ ଅଭିନନ୍ଦନ ଜଣାଇଥିଲେ । ଗୋପବନ୍ଧୁ ଚୌଧୁରୀ ଭାଷଣ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ଧନ୍ୟବାଦ ଜ୍ଞାପନ କରିଥିଲେ ସ୍ଥାନୀୟ ଲବଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ । ଆହୁରି ମଧ୍ୟ କହିଥିଲେ, ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା ଦେବା ଠିକ୍ ନୁହେଁ । କିପରି ପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ୱରାଜ୍ୟ ଆସିବ ସେଥିପାଇଁ ସମସ୍ତେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ରହିବା ଏକାନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ । ଭବିଷ୍ୟତ ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତି ଲୋଡ଼ା । ଯେଉଁଥିପାଇଁ ତୁମେ ଟାଙ୍ଗୀ-ଚୌଦ୍ୱାରରୁ ଲୁଣ ମାରିବାକୁ ଯାଇଛ ଓ ସେଥିରେ ଜୟଲାଭ କରିଛ, ତାହା ଗୌରବର ବିଷୟ ।

ଟାଙ୍ଗୀରୁ ସଂଗୃହୀତ ଚୂଡ଼ା, ଗୁଡ଼, ନଡ଼ିଆ, ବସାଦହି, ହାଣ୍ଡି, ଫଳମୂଳ ଝୁଡ଼ି ରେଳଯୋଗେ ପ୍ରେରିତ ହୋଇଥିଲା । ସାଥିରେ ଘେନି ଯାଇଥିଲେ ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ସାହୁ ଓ ଚକ୍ରଧର ଷଡ଼ଙ୍ଗୀ ।

ଟାଙ୍ଗୀର ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଦଳ

ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀ ସ୍ଥିର କରିଥାନ୍ତି ଯେ ରଚନାତ୍ମକ କର୍ମୀମାନେ ରାଜନୈତିକ ବିପ୍ଳବ ପାଇଁ ଅଧିକ ଧ୍ୟାନ ଦେବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ଆନ୍ଦୋଳନ କରିବା ଓ ଜେଲ ଯିବା କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଲେ ସେମାନେ ଦେଶ ଗଠନ କରିବା ଏବଂ ସାମାଜିକ ସଂସ୍କାର କରିବା ସମ୍ଭବ ହେବ ନାହିଁ । ସ୍ୱାଧୀନତା ପାଇଁ ଆନ୍ଦୋଳନ ଯେତିକି ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ, ରଚନାତ୍ମକ କାର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟ ସେତିକି ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ।

ପଣ୍ଡିତଙ୍କର । ସେଥିରେ ଗାନ୍ଧିଜୀ ଓ କସ୍ତୁରବା ବସିଥିଲେ । ଅନ୍ୟମାନେ ଥା'ନ୍ତି ଗାଡ଼ି ଆଗରେ ଓ ପଛ ଭାଗରେ । ଗାନ୍ଧିଜୀ ଆସି ସ୍ୱରାଜ ଆଶ୍ରମରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ତାଙ୍କ ପାଇଁ ଦୋତାଲାରେ ରହିବା ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇଥିଲା । ତଳେ ଦୁଇ ବଖରା କୋଠରୀରେ ଚାଲୁଥିଲା ଅଫିସ୍ । ପଛ ପାଖରେ ଏକ ଛପର ଘରେ ରୋଷେଇ ବ୍ୟବସ୍ଥା । ମୁଷ୍ଟିଭିକ୍ଷାଦ୍ୱାରା ସେତେବେଳେ ଆଶ୍ରମବାସୀ ଚଳୁଥିଲେ ।

ଟାଙ୍ଗୀ ଥାନାରୁ ଚକ୍ରଧର ଷଡ଼ଙ୍ଗୀ, ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ସାହୁ, କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଦାସ ରହୁଥିଲେ ସ୍ୱରାଜ ଆଶ୍ରମରେ । ପ୍ରତ୍ୟୁଷରୁ କର୍ମୀମାନେ ତେଲମାଲିସ କଲାବେଳେ ଏହି ଦୃଶ୍ୟ ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରେ ପଡ଼ିଲା । ଗାନ୍ଧିଜୀ, ୟେ କ୍ୟା ଚିଜ୍ ବୋଲି ପଚାରିଲେ । କର୍ମୀମାନେ କହିଲେ ଯେ ଏପରି ମାଲିସ୍ କଲେ ଦେହ ଚିକ୍କଣ ହୁଏ । ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ମନକୁ କଥାଟି ପାଇଲା ନାହିଁ । ସେ କହିଲେ ଯେ ଶରୀରର ତାକତ ପାଇଁ ଖାଇବା ଜରୁରୀ । ସେଥିପାଇଁ ସେ ପଚାଶ ଟଙ୍କା ଦେଇଥିଲେ । ସେହି ପଚାଶ ଟଙ୍କା ମଧ୍ୟ ଘିଅକ୍ରୟରେ ବ୍ୟୟ ହୋଇଥିଲା । ସ୍ୱରାଜ ଆଶ୍ରମରେ ଖାଦ୍ୟ ପାନୀୟ ବେଳେ ଘିଅର ପ୍ରୟୋଗ କ୍ରମାଗତ ଭାବେ ଚାଲିଲା ।

୨୩ ତାରିଖରେ କାଠଯୋଡ଼ି ବାଲିରେ ପ୍ରାୟ ୫୦ ହଜାର ଲୋକଙ୍କର ଏକ ବିରାଟ ସଭାରେ ଗାନ୍ଧିଜୀ ଭାଷଣ ଦେଇଥିଲେ । ଉକ୍ତ ସଭାରେ ଯୋଗଦାନ କରିବାର ସୁଯୋଗ ଲାଭ କରିଥିଲେ ସଫାର ସୂର୍ଯ୍ୟନାରାୟଣ ମହାନ୍ତି, ଶାଳଗାଁର ବେଣୁଧର କାନୁନ୍‌ଗୋ, ମଙ୍ଗରାଜପୁରର ଭୁବନାନନ୍ଦ ପରିଡ଼ା ପ୍ରମୁଖ । ଗାନ୍ଧିଜୀ କହିଥିଲେ ଯେ ଇଂରେଜ ଶିକ୍ଷା ସଭ୍ୟତା ଜଣେ ବୁଦ୍ଧ କି ଶଙ୍କରଙ୍କୁ ଜନ୍ମ ଦେଇ ନାହିଁ । ସେତେବେଳେ ରେଳ କି ଡାକ ବା ତାର ନଥିଲା । ପାଦରେ ସେମାନେ ଆକୁମାରୀ ହିମାଚଳ ଭାରତ ବୁଲି ମାନବ ଧର୍ମ ପ୍ରଚାର କରିଥିଲେ ଯାହା କି ସେ କରିପାରୁନାହାନ୍ତି । ଗାନ୍ଧିଜୀ ସେଠାରେ ଡାକରା ଦେଇଥିଲେ 'ଦାରୁ ପିନା ଛୋଡ଼ ଦୋ, ସ୍କୁଲ କଚେରୀ ଛୋଡ଼ ଦୋ, ଇଂରେଜ ସରକାରକୋ ବର୍ଜନ କରୋ, ସରକାରକା ସାଥ ଅସହଯୋଗ କରୋ ।'

ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀ କଟକରୁ ବିଦାୟ ନେଇଗଲେ । ଦେଶରେ ସଂଗଠନ, ପ୍ରଚାର, କର୍ମୀ ସୃଷ୍ଟି ଓ କଂଗ୍ରେସ କମିଟି ଗଠନ ହୋଇନଥାଏ । ଯୁବକମାନଙ୍କ ମନରେ ଖେଳୁଥାଏ ବିପ୍ଳବର ଭାବ ଯେ ସମସ୍ତେ ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ସ୍କୁଲ, କଲେଜ, କଚେରୀ ଛାଡ଼ି ଦେବେ, ସରକାର ସହିତ ଅସହଯୋଗ କରିବେ । ବାଳକୃଷ୍ଣ ରାଉତରାୟ, ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ସାହୁ, ଚକ୍ରଧର ଷଡ଼ଙ୍ଗୀ, କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଦାସ, ବେଣୁଧର କାନୁନ୍‌ଗୋ, ସୂର୍ଯ୍ୟ ନାରାୟଣ ମହାନ୍ତି, କଣ୍ଟୁରି ଚରଣ ନାୟକ, ରାଧାନାଥ ଷଡ଼ଙ୍ଗୀ, ଭୁବନାନନ୍ଦ ପରିଡ଼ା ପାଠପଢ଼ାରେ ଡୋରି ବାନ୍ଧି ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନର ପଥିକ ହେଲେ । ତିଳକଙ୍କ ସ୍ୱରାଜ ଫଣ୍ଡ ପାଇଁ ଚାନ୍ଦା ସଂଗ୍ରହରେ ଟାଙ୍ଗୀ ଥାନାରେ ବ୍ୟାପକ ଉଦ୍ୟମ ଜାରି ରହିଲା ।

ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ମୁକ୍ତି – ପାଞ୍ଚଜନ୍ୟ ବାଜିବା ପରଠାରୁ କୋଟି କୋଟି ନରନାରୀଙ୍କର ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ଓ ତା' ସଂଗେସଂଗେ ସାମାଜିକ ନିୟମ କାନୁନ୍‌ର ଶୃଙ୍ଖଳ ମୋଚନ ହୋଇଯିବ ଭାବି ହଜାର ହଜାର ଯୁବକ ଗାନ୍ଧୀ ନୀତିରେ ପ୍ରଭାବିତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲେ । ମନ ଉଷତ ହେଲା । ଘନ ଅନ୍ଧକାରରେ ବିଜୁଳିର ଆଲୋକ ଚେନାଏ ପ୍ରତିଫଳିତ ହେଲା । ଯୁବକ ଯୁବତୀ ଏହି ଭାବରେ ଉନ୍ମତ୍ତ ହୋଇ ପିତା, ମାତା, ପତ୍ନୀ କାହାରି କଥା ନଶୁଣି ଶତସଂଖ୍ୟାରେ ବାହାରି ପଡ଼ିଲେ ପାଗଳ ଭାବେ ଦେଶର ସ୍ୱାଧୀନତା ପାଇଁ ।

ସେତେବେଳେ ମାଇକର ପ୍ରଚଳନ ହୋଇନଥିଲା । ଅଥଚ ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କ କାନରେ ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ କଥା ବାଜିଥିଲା । ମଧ୍ୟରାତ୍ରି ପରି ନୀରବ ନିସ୍ତବ୍ଧ ଜନତା ଓ କେବଳ ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ସ୍ୱର ।

୧୯୨୨ରେ ଟାଙ୍ଗୀରେ ଏକ ଆଶ୍ରମ ଖୋଲା ଯାଇଥିଲା । ଚକ୍ରଧର ଷଡ଼ଙ୍ଗୀ ଏହାର ସଭାପତି ଓ ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ସାହୁ ଏହାର ସମ୍ପାଦକ ରହିଥିଲେ । ଚକ୍ରଧର ଷଡ଼ଙ୍ଗୀ, ସନାତନ ସାହୁ, କ୍ଷେତ୍ରବାସୀ ବେହେରା, ବେଣୁଧର କାନୁନ୍‌ଗୋ, ବୈଲୋଚନ ବେହେରା, ଉଦୟନାଥ ଗିରି, ମୃଷା ହାତୀ ପ୍ରମୁଖ ନବକୃଷ୍ଣ ଚୌଧୁରୀଙ୍କ ପ୍ରେରଣାରେ ଏକଜୁଟ ହୋଇଥିଲେ କଟକର ବାଖରାବାଦଠାରେ । ପୂର୍ବରୁ ରମାଦେବୀ, ମାଳତୀ ଦେବୀ, ନବକୃଷ୍ଣ ଚୌଧୁରୀ, ଟାଙ୍ଗୀ ଆଶ୍ରମରେ ତିନିଚାରି ଦିନ ଅତିବାହିତ କରିଥିଲେ । ଟାଙ୍ଗୀ ରହଣି ସମୟରେ ମଦ ଓ ଅଫିମ ଦୋକାନ ସାମନାରେ ପିକେଟିଂ କରିବା ପାଇଁ ପରାମର୍ଶ ଦେଇଥିଲେ ସେମାନେ । ଏକ ନବଯୁଗର ସନ୍ଧାନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ କେତେକ ଯୁବକ ଉତ୍ସାହିତ ହୋଇଥିଲେ ସେମାନଙ୍କ ସଂସ୍ପର୍ଶରେ ଆସି । କଟକ ବକ୍ସି ବଜାର ମଦ ଦୋକାନ ସାମନାରେ ପିକେଟିଂ ମଧ୍ୟ କରିଥିଲେ ସେମାନେ ।

ଇଂରେଜ ସରକାରଙ୍କ ଗୋଏନ୍ଦାଙ୍କ ଆଖିରେ ଧୂଳି ଦେଇ କେତେଦିନ ବା ଲୁଚିଛପି ହରତାଳ କରିହେବ ? ଫଳ ହେଲା ବିଷମ । ସଂଗ୍ରାମୀଗଣ ଅଭିଯୁକ୍ତ ହୋଇ କଟକ ଜେଲରେ ବନ୍ଦୀ

ହୋଇ ରହିଲେ ତିନିମାସ କାଳ । କ୍ରମଶଃ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ୮୦କୁ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଲା । ପଣ୍ଡିତ ପ୍ରାଣକୃଷ୍ଣ ପଡ଼ିଆରୀ, ନବକୃଷ୍ଣ ଚୌଧୁରୀ, ମାଳତୀ ଦେବୀ, ଗୌରାଙ୍ଗ ଚରଣ ଦାସଙ୍କ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନରେ ପରିଚାଳିତ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନଙ୍କୁ ହଠାତ୍ କଟକ ଜେଲରୁ ପାଟଣା ଜେଲକୁ ସ୍ଥାନାନ୍ତରିତ କରାଗଲା । ପଣ୍ଡିତ ପ୍ରାଣକୃଷ୍ଣ ପଡ଼ିଆରୀ କଲିକତା ଯାଇ ସେହି ୮୦ ଜଣ ବନ୍ଦୀଙ୍କ ବିଷୟରେ ଡକ୍ଟର ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବଙ୍କ ସହ ମସୁଧା କରି ଆସୁଥିଲେ । ପଣ୍ଡିତ ପଡ଼ିଆରୀ ପ୍ରାଞ୍ଜଳ ହିନ୍ଦୀ କହିବାରେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ । ଏକଥା ଜେଲ୍ ସୁପରିଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟଙ୍କୁ ସୁହାଇଲା ନାହିଁ । ସେ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କୁ ଟିକେ ନଡ଼ିଆ ତେଲ ଲଗାଇବାକୁ ଦେବା କି ଜଳଖିଆ ଖାଇବାକୁ ଲୁଣ ଟକିଏ ଦେବାକୁ କୁଣ୍ଠିତ ଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଜେଲର୍ ବଡ଼ ହୃଦୟବାନ୍ । ସେ ତେଲ ଲୁଣ ମାଗିଲେ ଜେଲର୍ ଲୁଚେଇ କରି ଦେଉଥିଲେ । ସମସ୍ତଙ୍କ ନିରାପତ୍ତା ନିମନ୍ତେ ସର୍ବଦା ସଜାଗ ରହୁଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଦେଶଭକ୍ତିର ପଟ୍ଟାନ୍ତର ନଥିଲା ।

ଇତ୍ୟବସରରେ ପଣ୍ଡିତ ପଡ଼ିଆରୀଙ୍କୁ ବନ୍ଦୀ କରି ରଖାଗଲା ସେହି ଜେଲ ହାଜତରେ । ଡକ୍ଟର ମହତାବ କଲିକତାରୁ ଧରା ହୋଇ ଗାଡ଼ିରେ ଯିବା ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରେ ପଡ଼ିଥିଲା । କଟକର କେତେକ ବନ୍ଦୀ ଦିନେ ଜେଲରଙ୍କୁ ଅଟା ଦେବାକୁ କହିଲେ । ଜେଲର କହିଲେ ତୁମ୍ଭେମାନେ ଚକିଶାଳରୁ ଘଡ଼ଘଡ଼ କରି ଅଟା ପେଷିବା ଛଳନା କଲେ ସେ ଅଟା ଦେବାକୁ ଲେଖା ଆଣିବେ । ପଣ୍ଡିତ ପଡ଼ିଆରୀ ବସିଲେ ଦୁଆର ମୁହଁରେ । ଚକିଶାଳରେ ଅନ୍ୟମାନେ ଘଡ଼ଘଡ଼ କରିବାରୁ ଜେଲର ସଂଗେସଂଗେ ଅଟା ଆଣିଦେଲେ । କେତେକ ବନ୍ଦୀ କହିଲେ, ଆମେ ଡରି କରି ଗୀତ ବୋଲିବା ନାହିଁ ବରଂ ଚକି ଚଳାଇବା ଗୀତର ତାଳେ ତାଳେ । ସୁପରିଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ ରାଗରେ ପାଚି ଲାଲ ପଡ଼ିଗଲେ । ସେ ଦୁଇ ତିନି ଜଣଙ୍କୁ ତଣ୍ଟିଆ ମାରିବାରୁ କଟକର ଯୁବ ବନ୍ଦୀମାନେ ତାହା ବରଦାସ୍ତ କରିପାରିଲେ ନାହିଁ । ସୁପରିଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟଙ୍କୁ ସେମାନେ ନିସ୍ତୁକ ମାଡ଼ ଚଢ଼ାଇ ଦେଲେ । ସୁପରିଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ ଫୋନରେ ଜଣାଇଦେଲେ ଏ ଘଟଣା । ପାଞ୍ଚଶହ ସିପାହୀ ଆସି ପହଞ୍ଚିଗଲେ ସେଠାରେ । ଜେଲର୍‌ଙ୍କ ବଡ଼ ଉଦାରପ୍ରାଣ । ସେ କହିଲେ, ବିନା ଅନୁମତିରେ ଫାଟକ ଚାବି ଖୋଲିଲେ ସୁଟ୍ କରି ଦେବେ । ସିପାହୀମାନେ ଆଦେଶ ଅପେକ୍ଷାରେ ରହିଲେ । ସହୃଦୟ ଜେଲର ପଣ୍ଡିତ ପଡ଼ିଆରୀଙ୍କୁ ପଚାରିବାରୁ ସେ କହିଲେ, ଯାହା କରିବ କର । ଜେଲର କହିଲେ ତୁମେ ସମସ୍ତେ ଠୁଳ ହୋଇ ବସିଯାଅ । ପାଞ୍ଚଶହ ସିପାହୀ ସେମାନଙ୍କୁ ଘେରି କରି ବସିଲେ । ଜଣକ ପରେ ଜଣେ ହାତକଡ଼ି ଦଣ୍ଡାବେଡ଼ି ପିନ୍ଧିଲେ ସତ, କିନ୍ତୁ ଚବିଶ ଘଣ୍ଟା ନାଆଁରେ ଏଠି ପିନ୍ଧି ଅନ୍ୟଘରେ ଖୋଲି ଦେବା ଥିଲା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ । କଲେକ୍ଟରଙ୍କ ଆଗରେ ହାତକଡ଼ି, ଦଣ୍ଡାବେଡ଼ି ପିନ୍ଧି ଅନ୍ୟଘରେ ପହଞ୍ଚି ଖୋଲି ଦେଉଥାଆନ୍ତି ।

ମଦ ଦୋକାନ ଆଗରେ ପିକେଟିଂ କରିବାବେଳେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନେ ସେତେବେଳେ ଗାଉଥିଲେ, ଜାତୀୟ କବି ବୀରକିଶୋରଙ୍କ ରଚିତ ଗୀତ । ସେହି ଗୀତଟି ଏହିପରି –

ମାନ ମହତକୁ ଡର ଥିଲେ ଭାଇ
ଛାଡ଼ ସେ ଇଲତ ନିଶାକୁ
ନିଶା ନିତିନିତି ତୁମକୁ ଖାଉଛି
ଦେଖୁ ନାହିଁ ନିଜ ଦଶାକୁ ।
ନିଶା ଦାଉରେ କି ବସି ଭାଳୁଅଛ
ଠକି ଦେବ ତମେ ଯମକୁ,
ଭିତରେ ସେ ତମ କଲିଜା କାଟୁଛି
ଧୋକଡ଼ା କରଇ ଚମକୁ ।
ହକ ଦେଇ ହାତୁ ପଇସା କଉଡ଼ି
କିଣୁଅଛ ଲୋକ ହସାକୁ,
ସିଂହ ହୋଇ ତୁମେ ଠେକୁଆ ହୋଇଛ
ହାତୀ ହୋଇ ଡର ମଶାକୁ ।
ନିଜ ଭାଇଙ୍କି ତ ଭଗାରି କରୁଛ
ଭାବୁ ନାହଁ ଆଗପଛକୁ
ନିଜର କୋକେଇ ନିଜେ ବାନ୍ଧୁଅଛ
ବଢ଼ାଉଛ ବିଷ ଗଛକୁ ।
(ବିଦ୍ରୋହୀ ବୀଣା ପୃଷ୍ଠା–୧୭)

ଏହି ଗୀତ ବୋଲିବା ଅପରାଧରେ ଗିରଫ ହୋଇ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଦଳ ଜେଲ ଯାଇ ହାତକଡ଼ି ଦଣ୍ଡାକଡ଼ି ପିନ୍ଧିଥିଲେ ।

୧୯୩୧ରେ କେବଳ ରାଜନୈତିକ ସଂଗଠନ କଂଗ୍ରେସକୁ ବେଆଇନ ଘୋଷଣା କରାଗଲା ନାହିଁ, ଅଫିସରେ ତାଲା ପଡ଼ିଲା । ପୋଲିସ ଫୌଜ ଯାଇ କଂଗ୍ରେସ ଦପ୍ତର ଦଖଲ କରିଗଲେ । ଆଶ୍ରମବାସୀ ହେଲେ ପଥଚାରୀ । ସ୍ୱରାଜ ଆଶ୍ରମରେ ତାଲାଠୁଙ୍କା ହେଲା । ସାହେବଜାଦା ବଜାରରେ ଭଡ଼ାଘରେ ଚାଲୁଥିବା ଅଫିସରେ ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ସାହୁ ପହଞ୍ଚିଲେ । ଘରଭଡ଼ା ଦେବା ଅପରାଧ ବିବେଚିତ ହେଲା । ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଦଳଙ୍କୁ ବିଦା କରିଦେବାକୁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଗଲା ଘର ମାଲିକଙ୍କୁ । କଟକରେ ଜୈନ ମନ୍ଦିରରେ କଂଗ୍ରେସ ଅଫିସ ଚାଲିଲା ।

ଅଡ଼ିନାନ୍‌ସ ହୋଇଗଲା – କେହି ଚାନ୍ଦାଦେଲେ, ଘରେ ଆଶ୍ରୟ ଦେଲେ କିମ୍ବା ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାର ସାହାଯ୍ୟ କଲେ ଗିରଫ ହେବେ । ଜେଲ ଜୋରିମାନା, ଘରବାଡ଼ି ଜବତ ହେବ । ତେଣୁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀଙ୍କର ଚାରା କ'ଣ ? ବର୍ଷା, ଶୀତ, ଖରା, କାକରରେ ଆଶ୍ରା ହେଲା କଟକ ଟାଉନ୍ ହଲ୍ ବାରଣ୍ଡା କିମ୍ବା କୌଣସି ଦୋକାନ ପିଣ୍ଡା । ସେଠାରେ ଯଦି ପୋଲିସ ପହଞ୍ଚି ଯାଉଥିଲା ଅବସ୍ଥା ଅସମ୍ଭାଳ । ସେଥି ନିମନ୍ତେ କୌଣସିମତେ ରାତି କଟାଇ ବଡ଼ି ଭୋରରୁ ଉଠି ମ୍ୟୁନିସ୍‌ପାଲଟି ପୋଖରୀରେ ଗାଧୋଇ ଯେ ଯୁଆଡ଼େ ବାହାରି ଯାଉଥିଲେ । ରାତିରେ ଯାହା ସ୍ଥିର ହେଉଥିଲା ସେହି ଅନୁସାରେ ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ଆଇନ ଅମାନ୍ୟ କିମ୍ବା ସରକାରକୁ ହଇରାଣ କରିବା କାମରେ ଲାଗି ଯାଉଥିଲେ । ଏକ ପ୍ରକାର ଯାଯାବର ଜୀବନଯାପନ । ଖାଇବା, ପିଇବା, ରହିବା ଲାଗି ଭାଳେଣି ନଥିଲା । କୁଆଡ଼ୁ କିମିତି ଆସି ସାହାଯ୍ୟ ପହଞ୍ଚି ଯାଉଥିଲା । ସରକାରୀ ଶାସ୍ତିର ଭୟ ସତ୍ତ୍ୱେ ଗୋପନରେ ସାହାଯ୍ୟ ଦେବାକୁ ଲୋକେ ପଛାଉ ନଥିଲେ ।

ଏହି ୧୩ଟି ଅଡ଼ିନାନ୍‌ସ ଫଳରେ ଲୋକେ ଭୟଭୀତ ହୋଇଯିବେ ଏବଂ ଆନ୍ଦୋଳନ କମିଯିବ, ଏହା ଥିଲା ବ୍ରିଟିଶ ସରକାରର କୌଶଳ । କଂଗ୍ରେସ ଅଧିବେଶନ ବସିବା ଆସନ୍ନ ଥିବାରୁ ସେହି କାମରେ ନେତା କର୍ମୀ ଚାରିଆଡ଼େ ବାଣ୍ଟି ହୋଇ ଯାଉଥିଲେ । ଗାନ୍ଧିଜୀ ଗୋଲଟେବୁଲ୍ ବୈଠକରୁ ସଦ୍ୟ ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ କରିଥାନ୍ତି ।

ଅନ୍ନପୂର୍ଣ୍ଣା ଏ' ଗ୍ରୁପର ବାଉରିବନ୍ଧୁ ମହାନ୍ତି ଡାଳିଯୋଡ଼ା ଗଡ଼ ଖାଇପଡ଼ିଆର ସୁଦର୍ଶନ ମାଷ୍ଟ୍ରେ ଉଭୟେ ସଙ୍ଗୀତ ପ୍ରେମୀ । ସୁଦର୍ଶନ ମାଷ୍ଟ୍ରେ ସଂଗୀତ ଗାନ କରୁଥିଲେ । ଜୈନ ମନ୍ଦିରରୁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନେ ବାହାରି ଚୌଧୁରୀ ବଜାର, ବାଲୁବଜାର, ବକ୍ସିବଜାର, ମାଲଗୋଦାମ ବୁଲିବାବେଳେ ଜନତାଙ୍କଠାରୁ ଦେଶମୁକ୍ତି ଆନ୍ଦୋଳନ ପାଇଁ ଚାଉଳ ପଇସା ମିଳୁଥିଲା । ସେଥିରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଦଳର ଖାଇବା ଖୋରାକ ଚଳୁଥିଲା । ଗଞ୍ଜେଇ, ମଦ ଓ ଲୁଗାଦୋକାନ ଆଗରେ ଚାଲିଲା ଜୋରଦାର ପିକେଟିଂ । ସେଥିରେ ଶତୃଘ୍ନ ସାହୁ ଧରା ହୋଇ କଟକ ଜେଲରେ ରହିଲେ । ତିନି ମାସ ପରେ ସମ୍ବଲପୁର ଜେଲକୁ ଗଲେ । ଚଉଦ୍ୱାରର ଅନ୍ୟତମ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ହରିସାହୁ, କଟକର ଅଦ୍ୱୈତ ବଲ୍ଲଭ ରାୟ ପ୍ରମୁଖ ମଧ୍ୟ ଜେଲରେ ରହିଲେ । ସମ୍ବଲପୁରରେ ତିନିମାସ ରହିବା ପରେ ଖଲାସ ହେଲେ ଶତୃଘ୍ନ ସାହୁ । ଟାଙ୍ଗୀ ଥାନା କଂଗ୍ରେସ କମିଟିର ଦାୟିତ୍ୱ ଦିଆଗଲା ତାଙ୍କୁ । ୧୯୩୨ ସତ୍ୟାଗ୍ରହରେ ଯୋଗଦେବା ନିମନ୍ତେ ଶତୃଘ୍ନ ସାହୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ତତ୍ପର ଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଉଦ୍ୟମରେ ପିକେଟିଂ ନିମନ୍ତେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀଙ୍କୁ ଖୋଜା ଚାଲିଲା । କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଦାସ, ଧରଣୀଧର ପୃଷ୍ଟି, କ୍ଷେତ୍ରବାସୀ ବେହେରା, ସନାତନ ସାହୁ ପ୍ରଭୃତି ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କରି କଟକ ଜେଲ ହାଜତରେ ଷଢ଼ିଲେ । କି ନିର୍ଯ୍ୟାତନା ସତରେ ! ଟାଙ୍ଗୀର ଚକ୍ରଧର ଷଡ଼ଙ୍ଗୀ, ଜନାର୍ଦ୍ଦନ ଷଡ଼ଙ୍ଗୀ ବିପୁଳ ଉତ୍ସାହର ସହିତ ଲାଗି ପଡ଼ିଥିଲେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଅନ୍ୱେଷଣ ସେବାରେ । ଅଫିମ ଦୋକାନ ସମ୍ମୁଖରେ ପିକେଟିଂ କରିବା ଅଭିଯୋଗରେ ଶତୃଘ୍ନ ସାହୁ ଧରା ପଡ଼ିଛନ୍ତି ବୋଲି ଖବର ବିଜୁଳି ବେଗରେ ପ୍ରଚାରିତ ହୋଇଯିବାରୁ ଚଉଦ୍ୱାର ଗ୍ରାମବାସୀ ପ୍ରବଳ ପ୍ରତିରୋଧ କରିଥିଲେ । ଠେଙ୍ଗାବାଡ଼ିରେ ଜବାବ ଦେବା ନିମନ୍ତେ ଏକଜୁଟ ହେଲେ ସମସ୍ତେ । ପ୍ରବଳ ଉତ୍ତେଜନା ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା । ପୌଷ ମାସ ଶୀତ ସନ୍ଧ୍ୟା । ଶତୃଘ୍ନ ସାହୁ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଆଶ୍ୱାସନା ବାଣୀରେ ଭୁଲାଇ ଦେଇ ପୋଲିସ ଘେରରେ ଚାଲିଗଲେ । ନାଉରିଆ ମଧ୍ୟ ନଈପାରି କରିବାକୁ ମନା କଲା । ଶତୃଘ୍ନ ସାହୁ ହାତଯୋଡ଼ି ପାରି କରି ଦେବାକୁ କହିବାରୁ ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ ହେଲା । ଶତୃଘ୍ନ ଜଗତପୁରରେ ନାଆରୁ ଓହ୍ଲାଇ ଷ୍ଟେସନକୁ ଚାଲି ଚାଲି ଗଲେ । ଚାହୁଁ ଚାହୁଁ ଲୋକ ସମାଗମ ବଢ଼ିଲା । ଶୀତରେ ଦେହ କୋଲ ମାରି ଦେଉଥାଏ । ଫକୀରପୁରର କୃଷ୍ଣ ପଣ୍ଡା ଏଣ୍ଡି ଚଦରଟିଏ କିଣି ଶତୃଘ୍ନଙ୍କ ହାତକୁ ବଢ଼ାଇ ଦେଇଥିଲେ । ସେହି ଚଦର ଘୋଡ଼ାଇ ହୋଇ କଟକ ଜେଲକୁ ଯାଇଥିଲେ ଶତୃଘ୍ନ ।

କଟକ ଜେଲ ଭରପୂର । ହରି ସାହୁ, ବଟ ଦେହୁରୀ, କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଦାସ, ବିକଳ ସାହୁ, ବିଦୁ ଓଝା, ଗୌରାଙ୍ଗ ଚରଣ ଦାସ, ସୁରେନ୍ଦ୍ରନାଥ ପଟ୍ଟନାୟକ, ସୁଧୀର ଘୋଷଙ୍କ ସହିତ ଶତୃଘ୍ନ ସାହୁ ରହିଲେ ସେଠାରେ । ପାଞ୍ଚଶହ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଜେଲରେ ଥିଲେ । ବହୁଲୋକ ଜମା ହେଉଥାନ୍ତି ବିଚାରବେଳେ । ବିଚାରରେ ଶତୃଘ୍ନ ସାହୁ ଅଢ଼େଇ ବର୍ଷ ଜେଲ ଭୋଗ କଲେ । କିଛିଦିନ ପରେ କଟକରୁ ପାଟନା ଜେଲ ନିଆଗଲା ତାଙ୍କୁ । ଅଦ୍ୱୈତ ବଲ୍ଲଭ ରାୟ, ସୁରେନ୍ଦ୍ରନାଥ ଦ୍ୱିବେଦୀ, ବିନୋଦ କାନୁନ୍‌ଗୋ, ରାଜକୃଷ୍ଣ ବୋଷ ପ୍ରମୁଖ ମଧ୍ୟ ଅଢ଼େଇ ବର୍ଷ ଜେଲ ଭୋଗ କରିଥିଲେ । ଜେଲରେ ପୁସ୍ତକ ପାଠ ନିମନ୍ତେ ପୁସ୍ତକ ପଠାଯାଉଥିଲା । ଜାତୀୟକବି ବୀର କିଶୋର, ବାଞ୍ଛାନିଧି ମହାନ୍ତିଙ୍କ ଗୀତ ଗାନରେ ସରଗରମ ହୋଇ ଉଠୁଥିଲା ଜେଲ ପରିସର । ଜେଲ୍ ଭିତରେ ବ୍ୟବହାର ପାଇଁ ପ୍ୟାଣ୍ଟ, ସାର୍ଟ, ଟୋପି ମିଳୁଥିଲା । ଯେତେ ଛୋଟ ଜଙ୍ଘିଆ ହେଲେବି ବ୍ୟବହାର କରିବା ବ୍ୟତୀତ ଆଉ କିଛି ଉପାୟ ନଥିଲା । ଶେଷରେ ସମସ୍ତେ ଖଲାସ ହୋଇ ଗୃହାଭିମୁଖୀ ହେଲେ । ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଦଳର କଠୋର ପରୀକ୍ଷାର ଶେଷ ନଥିଲା ଆଦୌ ।

ଗୁରୁଡଗାଁ
କୋଟସାହି, କଟକ-୭୫୪୦୨୨

Óæ™êœÿ†ÿæ ÓóSæþ{Àÿ HÝÉæÀÿ ¯ÿêÀÿæ Àÿþ~êþæœÿZÿÀÿ A¯ÿ'ÿæœÿ

ଜୟଶଙ୍କର ନାୟକ

ବହୁଦିନ ଧରି ବ୍ରିଟିଶ ଶାସନାଧୀନ ହୋଇ ରହିବା ପରେ ଆମ ଦେଶ ଏହି ଦିବସରେ ବିଦେଶୀ କବଳରୁ ମୁକ୍ତି ଲାଭ କରି ଏକ ସ୍ୱାଧୀନ ଓ ସାର୍ବଭୌମ ରାଷ୍ଟ୍ରରେ ପରିଣତ ହୋଇଛି । ଆମ ପାଇଁ ସ୍ୱାଧୀନତା ଏକ ଦାନ ସ୍ୱରୂପ ନଥିଲା । ସ୍ୱାଧୀନତା ପ୍ରାପ୍ତି ନିମନ୍ତେ ଆମ ଦେଶବାସୀଙ୍କୁ କଠୋର ସଂଗ୍ରାମ ଓ ଅସୀମ ତ୍ୟାଗ ସ୍ୱୀକାର କରିବାକୁ ପଡ଼ିଛି । ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମରେ ଯେଉଁମାନେ ଆତ୍ମୋତ୍ସର୍ଗ କରିଛନ୍ତି, ସେମାନେ ଆମର ଚିର ନମସ୍ୟ । ସେମାନଙ୍କୁ ସ୍ମରଣ କରି ରଖିବା ପାଇଁ ଆଜି ଦିନଟି ଆମକୁ ସୁଯୋଗ ଦେଇଥାଏ । ବିଶେଷକରି ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀ, ପଣ୍ଡିତ ଜବାହରଲାଲ ନେହେରୁ, ସର୍ଦ୍ଦାର ପଟେଲ, ମୌଲାନା ଆଜାଦ୍, ସୀମାନ୍ତ ଗାନ୍ଧୀ, ସରୋଜିନୀ ନାଇଡୁ, ଗୋପବନ୍ଧୁ ଦାସ, ସୁଭାଷ ଚନ୍ଦ୍ର ବୋଷ, ଶ୍ରୀମତୀ ଇନ୍ଦିରା ଗାନ୍ଧୀ, ସ୍ୱାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନର ଅନ୍ୟ ବହୁ ନେତା, ଯେଉଁମାନଙ୍କ ତ୍ୟାଗ ତଥା ଆତ୍ମୋତ୍ସର୍ଗ ବିନା ଭାରତବର୍ଷ ସ୍ୱାଧୀନତାର ଆଲୋକ ଦେଖିବା ସମ୍ଭବପର ହୋଇପାରିନଥାନ୍ତା ସେମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ଆମ ଦେଶ ଚିର କୃତଜ୍ଞ । ଆଜି ତାଙ୍କରି ଯୋଗୁଁ ଭାରତବାସୀ ଅନ୍ୟ ବିଦେଶୀ ରାଷ୍ଟ୍ରଭଳି ତା'ର ବିଜୟୀ ପତାକା ଫର୍ ଫର୍ ହୋଇ ଉଡ଼ାଇପାରିଛି ।

ବିଦେଶୀ ଶାସନର ଦାରୁଣ ନିର୍ଯ୍ୟାତନା ଏ ଦେଶର ଅଧିବାସୀଙ୍କର ଅନ୍ତରରେ ପ୍ରଜ୍ୱଳିତ କଲା ସ୍ୱାଭିମାନୀ ଭାବ । ଏ ଦେଶର ପ୍ରତ୍ୟେକ ନାଗରିକ ଅନ୍ତରରେ ସୃଷ୍ଟି ହେଲା ଦେଶମାତୃକାର ମୁକ୍ତି ପାଇଁ ଦୁର୍ବାର ଲାଳସା । ଜୀବନ ବିନିମୟରେ ଦେଶ ମାତୃକାର ମୁକ୍ତି ପାଇଁ ସେମାନେ ହେଲେ ଦୃଢ଼ ପରିକର । ଜୀବନ ବିନିମୟରେ ଦେଶର ମୁକ୍ତି ପାଇଁ ଏ ଦେଶର ଜନତା ହେଲେ ଐକ୍ୟବଦ୍ଧ । ଇଂରେଜ ଶାସନର ଗୁଳିଗୁଳା ବନ୍ଧୁକ ମୁକ୍ତିକାମ ଜନତାଙ୍କୁ ଲକ୍ଷ୍ୟଚ୍ୟୁତ କରିପାରିଲା ନାହିଁ । ସ୍କୁଲ, କଲେଜ ପରିତ୍ୟାଗ ଛାତ୍ର ସମାଜ ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଯୋଗଦେଲେ । ପୁରପଲ୍ଲୀ କୃଷକ ସମାଜ ମଧ୍ୟ ଗଭୀର ମନୋବଳ ନେଇ ମୁକ୍ତି ଯୁଦ୍ଧରେ ଶହୀଦ ହେବାକୁ ବାହାରି ଆସିଲେ । ଅନୈକ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଐକ୍ୟ, ବୈଶାଦୃଶ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ସାଦୃଶ୍ୟ ଏବଂ ବୈଷମ୍ୟ ଭିତରେ ସାମ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି କରିବାହିଁ ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କୃତିର ମୂଳମନ୍ତ୍ର ଅଟେ । ବ୍ରିଟିଶ ଶାସନର ଅଧୀନରେ ରହି ଗୋଲାମି କରି ଜୀବନ ଅତିବାହିତ କରିବାକୁ ସେମାନେ କୁଣ୍ଠାବୋଧ ପ୍ରକାଶ କଲେ ମହାମାନବ ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀ ଭାରତୀୟ ମୁକ୍ତି ଆନ୍ଦୋଳନର ଭଗୀରଥ । ସେ ହେଲେ ଭାରତର ଅତ୍ୟାଚାର ବିଦଳିତ ଅଗଣିତ ଜନତାର ମୁକୁଟହୀନ ସମ୍ରାଟ । ପୀଡ଼ିତ ଭାରତବର୍ଷକୁ ବ୍ରିଟିଶ ଶାସନର ରଥଚକ୍ର ତଳୁ ଉଦ୍ଧାର କରିବାକୁ ସେ ହେଲେ ବଦ୍ଧ ପରିକର । ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ରୂପରେଖ ଦେଲେ ମହାମାନବ ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀ ।

ଭାରତୀୟ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମରେ ଓଡ଼ିଶାର ବୀରା ରମଣୀମାନଙ୍କର ଭୂମିକା ଅବିସ୍ମରଣୀୟ । ନିଜର ସୁଖ, ସ୍ୱାଚ୍ଛନ୍ଦ୍ୟ, ଘର, ପରିବାରକୁ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ସେମାନେ ଦେଶ ମାତୃକାର ସେବାରେ ନିଜକୁ ତିଳ ତିଳ କରି ଉତ୍ସର୍ଗ କରିଛନ୍ତି । ନାରୀ ଶବ୍ଦ ଏକ ଅକ୍ଷର ଦୁଇ ମାତ୍ର ରୂପ ତିନି । ଜନନୀ ଭଗିନୀ ଓ ଜାୟା । ପୁରୁଷ ନିଜର ମନୋମୁଖୀ ଈର୍ଷାକୁ ପରିହାର କରି ନାରୀକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ୱାଧୀନତା ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଓ ସମ୍ମାନ ଦେଲେ ଏହି ତିନି ରୂପର ସ୍ୱପ୍ନ ସାର୍ଥକ ହେବ । ନାରୀ ଅବଳା ହୋଇପାରେ, ମାତ୍ର ଦୁର୍ବଳା ନୁହେଁ । ନାରୀ ହେଉଛି ପବିତ୍ରତାର ଗଙ୍ଗା, ଶାନ୍ତିର ଯମୁନା, ସହିଷ୍ଣୁତାର ହିମାଳୟ । ନାରୀ ଅବଳା, ଦୁର୍ବଳା, ପୁରୁଷ ହସ୍ତରେ କ୍ରୀଡ଼ା ପୁତ୍ତଳିକା ବା ପୁରୁଷର କେବଳ ଭୋଗ୍ୟ ବସ୍ତୁ ନୁହେଁ । ଏ କଥାକୁ ଭାରତୀୟ ନାରୀ ତଥା ଓଡ଼ିଶାର ବୀରା ରମଣୀ ସମାଜ ମିଥ୍ୟା ପ୍ରମାଣିତ କରି ଦେଇଛି । ସେ ସ୍ନେହମୟୀ ଜନନୀ, ଆଦରଣୀୟା ଭଗିନୀ, ସେବା ଓ ତ୍ୟାଗର ମୂର୍ତ୍ତିମନ୍ତ ପ୍ରତୀକ । ତା'ର ସ୍ନେହ, ଆଦର ଓ ମମତାର ପଟ୍ଟାନ୍ତର ନାହିଁ । ସେମାନେ ପୁରୁଷର ସମକକ୍ଷ, ସଂଗ୍ରାମ କରି ଜାଣନ୍ତି, ବଜ୍ରଠାରୁ କଠିନ ହୋଇପାରନ୍ତି । ଭାରତବର୍ଷର ସୁଦୀର୍ଘ ଇତିହାସରେ ଅଗଣିତ

ନାରୀ ନିଜ ନିଜର କାର୍ଯ୍ୟକଳାପଦ୍ୱାରା ସମସାମୟିକ ସମାଜରେ ପୁରୁଷମାନଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକ ସମ୍ମାନିତା ହୋଇଛନ୍ତି । ଏହି ବୀରା ରମଣୀମାନେ ନିଜ ନିଜର ଅପୂର୍ବ ସାହସ, ଶକ୍ତି, ନିଷ୍ଠା ଓ ପରାକାଷ୍ଠା ବଳରେ ଇଂରେଜମାନଙ୍କର ଗୋଳା ବାରୁଦ, ବନ୍ଧୁକ ଆଗରେ ଛାତି ପତେଇ ଦେଇଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କୁ ଚିରଦିନ ପାଇଁ ଇତିହାସରେ ଅମର ପୃଷ୍ଠାରେ ସେମାନଙ୍କର ଯଶକୀର୍ତ୍ତି ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣାକ୍ଷରରେ ଲିପିବଦ୍ଧ ହୋଇ ରହିଛି । ଇତିହାସ ପୃଷ୍ଠାରେ ଅଧିକାଂଶ ମହିଳାଙ୍କ ନାମ ନାମାଙ୍କିତ ହୋଇ ନାହିଁ, ତଥାପି ଏମାନେ ଦେଶ ଓ ଜାତି ପାଇଁ ସମାଜର ସକଳ ବାଧାକୁ ଛିନ୍ନ କରି ଯେଉଁ ଆତ୍ମୋତ୍ସର୍ଗ କରି ଯାଇଛନ୍ତି ତାହା ଅତୁଳନୀୟ । ଭାରତମାତାକୁ ପରାଧୀନ ଶୃଙ୍ଖଳରୁ ମୁକ୍ତ କରିବା ପାଇଁ ଏହି ଜାତୀୟ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଓଡ଼ିଶାର ବୀରା ରମଣୀମାନଙ୍କ ଭୂମିକା ଅଦ୍ୱିତୀୟ । ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ମହାନ ଆଦର୍ଶ ଓ ତ୍ୟାଗପୂତ ଭାବଧାରାରେ ଗଭୀର ଭାବରେ ଉଦ୍‌ବୁଦ୍ଧ ହୋଇ ଏମାନେ ଇଂରେଜ ଶାସନ ବିରୋଧରେ ସଂଗ୍ରାମ କରି ଆଜି ଚିରସ୍ମରଣୀୟା ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି ।

ଊନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ପ୍ରଥମାର୍ଦ୍ଧରେ ହୋଇଥିବା ପାରଳା ବିଦ୍ରୋହ ଓଡ଼ିଶାରେ ଆଦିବାସୀ ମହିଳାମାନେ ଇଂରେଜ ସରକାର ବିରୋଧରେ ସ୍ୱର ଉତ୍ତୋଳନ କରିବା ଏହାର ଅନ୍ୟତମ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ । ୧୭୬୬ ମସିହାରେ ଗଞ୍ଜାମ ଯେତେବେଳେ ଇଷ୍ଟଇଣ୍ଡିଆ କମ୍ପାନୀକୁ ପୁରସ୍କାର ସ୍ୱରୂପ ପ୍ରଦତ୍ତ ହେଲା, ଏହାର ପ୍ରଶାସନିକ କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ଭାଳିବା ପାଇଁ କୀଟ୍‌ସ ଫୋର୍ଡ଼ ଗଞ୍ଜାମ ଆସିଥିଲେ, କିନ୍ତୁ ପାରଳାର ସ୍ୱାଧୀନଚେତା ରାଜା ନାରାୟଣ ଗଜପତି ଦେବ ଇଂରେଜମାନଙ୍କର ଅଯଥା ହସ୍ତକ୍ଷେପକୁ ସ୍ୱୀକାର ନକରି ଯୁଦ୍ଧ ଘୋଷଣା କରି ପରାସ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ପାରଳା ରାଜାଙ୍କ ପରାସ୍ତ ସତ୍ତ୍ୱେ ସ୍ୱାଧୀନଚେତା ପାଇକଗଣ ଦୀର୍ଘ ସତୁରି ବର୍ଷ ଯାଏଁ ଇଂରେଜମାନଙ୍କୁ ପ୍ରତିହତ କରିଥିଲେ । ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ଆକସ୍ମିକ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ମଧ ହାରାମଣୀ ଦେବୀ ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ବିରୋଧରେ ସଂଗ୍ରାମ ଅବ୍ୟାହତ ରଖିଥିଲେ । ଏହି ସମୟରେ ମାଲକାନଗିରିର 'କୋୟାରାଣୀ ବାଙ୍ଗରା ଦେବୀ' କୋରାପୁଟ ଘଞ୍ଚ ଅରଣ୍ୟରେ ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ସହିତ ଯୁଦ୍ଧ କରି ବ୍ୟତିବ୍ୟସ୍ତ କରିଥିଲେ । ସେହି ଜିଲ୍ଲାର 'ଖରପାର୍ବତୀ ନାମକ ଜଣେ ସ୍ୱାଧୀନଚେତା ବଣ୍ଡା ମହିଳା ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ସହିତ ଗରିଲା ଯୁଦ୍ଧ କରି ଇଂରେଜମାନଙ୍କୁ ଅନେକ ଅସୁବିଧାରେ ପକାଇଥିଲେ । ପରିଶେଷରେ ସେ ୧୯୧୬ ମସିହାରେ ଦେଶ ପାଇଁ ଶହୀଦ ହୋଇଥିଲେ । ନେତାଜୀ କହୁଥିଲେ, ଯେତେବେଳେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭାରତରେ ମାତୃଶକ୍ତି ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ସଂଗ୍ରାମରେ ଯୋଗ ନ ଦେଇଛନ୍ତି ସେତେ ଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦେଶ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ । ବଲସେଭିକ ବିପ୍ଳବ ମାଳତୀ ଚୌଧୁରୀଙ୍କୁ ବହୁଭାବରେ ପ୍ରଭାବିତ କରିଥିଲା । ରମାଦେବୀ ସହ ଓଡ଼ିଶାରେ ସମାଜ ସଂସ୍କାର ଓ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମ ପାଇଁ କାର୍ଯ୍ୟରତା ଅନ୍ୟ ଜଣେ ମହିୟସୀ ମହିଳା ଥିଲେ ମାଳତୀ ଚୌଧୁରୀ । ମାଳତୀ ଚୌଧୁରୀ ନିଜର କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସଂପତ୍ତି ନ ରଖିବାକୁ ଶପଥ ନେଇଥିଲେ । ସେ ତାଙ୍କର ଅଳଙ୍କାର ଓ ଅଧିକ ଲୁଗାପଟା ଦେଶ ପାଇଁ ଦାନ କରି ଦେଇଥିଲେ । ସେ ବିଶ୍ୱଭାରତୀରେ ଶିକ୍ଷା ଲାଭ କରିଥିଲେ । ସେଠାରେ ସେ ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ ଓ ସି.ଏଫ୍. ଆଣ୍ଡ୍ରୁଜଙ୍କ ଭଳି ମହାନ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ସଂସ୍ପର୍ଶରେ ଆସିଥିଲେ । ନବକୃଷ୍ଣ ଚୌଧୁରୀଙ୍କୁ ବିବାହ କରିବା ପରେ ସେ ଓଡ଼ିଶାରେ ତାଙ୍କ ରାଜନୈତିକ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଜାରି ରଖିବାର ସୁଯୋଗ ପାଇଲେ ।

୧୯୨୧ ମସିହା ମାର୍ଚ୍ଚ ୨୧ ତାରିଖରେ ଗାନ୍ଧିଜୀ ଯେତେବେଳେ ଓଡ଼ିଶା ଆସିଲେ ଓଡ଼ିଶାର ସଂଗ୍ରାମୀ ନାରୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଜାଗରଣ ସୃଷ୍ଟି ହେଲା କଟକରେ ସେ ଏକ ନାରୀସଭା ଡକାଇଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଭାଷଣରେ ଉଦ୍‌ବୁଦ୍ଧ ହୋଇ ସରଳା ଦେବୀ, ରମାଦେବୀ, ଶୈଳାବାଳା ଦେବୀ, ରେବାରାୟ, କୁନ୍ତଳା କୁମାରୀ ସାବତ ପ୍ରମୁଖ ଅନେକ ସଂଗଠିତ ହେଲେ । ଏକ ମହିଳା ବନ୍ଧୁ ସମିତି ଗଠନ କଲେ । ପରେ ସରଳା ଦେବୀଙ୍କ ଚେଷ୍ଟାରେ ଉତ୍କଳ ନାରୀ ସମ୍ମିଳନୀ ଗଢ଼ି ଉଠିଥିଲା । ତାଙ୍କ ସହିତ କିଶୋରମଣୀ ଦେବୀ, ହୈମବତୀ ଦେବୀ ଓ ରାସମଣୀ ଦେବୀ । ୧୯୨୪ ମସିହାରେ ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରାଦେଶିକ କଂଗ୍ରେସ କମିଟିର ଅଧିବେଶନରେ ସରୋଜିନୀ ଚୌଧୁରୀ, ହୈମବତୀ ଦେବୀ ଓ ରମାଦେବୀ ପ୍ରମୁଖ ମହିଳାଙ୍କ ଉପସ୍ଥିତି ଓଡ଼ିଶା ମହିଳାମାନଙ୍କ ଉପରେ ଗଭୀର ପ୍ରଭାବ ପକାଇଥିଲା । ରାସମଣୀ ଦେଈ ବ୍ରହ୍ମପୁର ସ୍ୱରାଜ ଆଶ୍ରମରେ ଉତ୍କଳ ନାରୀ ସମ୍ମିଳନୀର ପ୍ରଥମ ଅଧିବେଶନ ଡକାଇଥିଲେ । ଗଞ୍ଜାମରେ ନାରୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏକ ନବ ଜାଗରଣ ଦେଖା ଦେଇଥିଲା । ସେମାନେ ଗାଁ ଗାଁ ବୁଲି ବାପୁଜୀଙ୍କ ବାର୍ତ୍ତା ପ୍ରଚାର କରିବା ସହ ସଭାସମିତି ମାଧ୍ୟମରେ ନାରୀମାନଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କ ଦାୟିତ୍ୱ ବିଷୟରେ ସଚେତନ କରିଥିଲେ । ୧୯୨୭ ମସିହାରେ ବାପୁଜୀ ଓଡ଼ିଶା ପରିଦର୍ଶନରେ ଆସିଥିବାବେଳେ ଭାରତୀୟ ମହିଳାଗଣ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସକ୍ରିୟ ଭାବରେ ତାଙ୍କ ସହିତ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । ରମାଦେବୀ ଓ ସରଳା ଦେବୀଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ପ୍ରାୟ ୫୦ ଜଣ ମହିଳା ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମରେ ଝାସ ଦେବା ପାଇଁ ଶପଥ ନେଇଥିଲେ । ନାରୀକବି କୁନ୍ତଳା କୁମାରୀ ଦେଶାତ୍ମବୋଧ କବିତା ରଚନା କରି ସଂଗ୍ରାମୀ ବିଶେଷ କରି ନାରୀ ସଂଗ୍ରାମୀମାନଙ୍କ

ମନୋବଳ ଦୃଢ଼ କରିଥିଲେ । ୧୯୩୦ ମସିହା ଜାନୁଆରୀ ୨୬ ତାରିଖ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ୱରାଜ ଦିବସ ପାଳନ ପାଇଁ ଇଂରେଜ ସରକାର ଅନୁମତି ନ ଦେବାରୁ ରମାଦେବୀ ଏଥିପ୍ରତି ଭ୍ରୂକ୍ଷେପ ନକରି ନିଜ ବାସଭବନରେ ଏହି ସଭା ଆଗତ କରିଥିଲେ । ୧୯୩୦ ମସିହା ଅପ୍ରେଲ ୫ ତାରିଖ ଭାରତ ଇତିହାସର ଏକ ସ୍ମରଣୀୟ ଦିବସ ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କର ଲବଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ପ୍ରତିଫଳନ ମଧ୍ୟ ଓଡ଼ିଶାରେ ପଡ଼ିଥିଲା । ସ୍ୱାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନ, ଲବଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହରେ ଓଡ଼ିଶାର ବହୁ ନାରୀ ସାମିଲ ହୋଇ କାରାବରଣ କରିଥିଲେ । ବାଲେଶ୍ୱରର ଇଞ୍ଚୁଡ଼ି ଲବଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ସମଗ୍ର ଦେଶରେ ଦ୍ୱିତୀୟ ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରିଥିଲା । ଗୋପବନ୍ଧୁ ଚୌଧୁରୀଙ୍କର ଗିରଫ ପରେ ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ହରିହର ଯେତେବେଳେ ଲବଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ଆଇନ ଅମାନ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ଇଞ୍ଚୁଡ଼ି ଅଭିମୁଖେ ଯାତ୍ରା କରିଥିଲେ, ସେତେବେଳେ କୂଳବଧୂମାନେ ଘରୁ ବାହାରି ଆସି ସେମାନଙ୍କୁ ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା କରିଥିଲେ । ଇଞ୍ଚୁଡ଼ିରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନଙ୍କୁ ପୋଲିସର ଅମାନୁଷିକ ଅତ୍ୟାଚାର ରମାଦେବୀଙ୍କୁ ବ୍ୟଥିତ କରିଥିଲା । ରମାଦେବୀ ନାରୀମାନଙ୍କୁ ଲବଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହରେ ସକ୍ରିୟ ଭାବେ ଅଂଶଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ଆହ୍ୱାନ ଦେଇ ଇଞ୍ଚୁଡ଼ି ପାଖରେ ଥିବା ଶ୍ରୀଜଙ୍ଗ ଗାଁକୁ ଯାଇ ଲୁଣ ମାରିବା ପାଇଁ ନାରୀମାନଙ୍କୁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇ ଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଆହ୍ୱାନକ୍ରମେ ବାଲେଶ୍ୱର ଇଞ୍ଚୁଡ଼ି ଓ ଶ୍ରୀଜଙ୍ଗଠାରେ ଲବଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ସଫଳତା ପରେ କଟକ ଜିଲ୍ଲାର କୁଜଙ୍ଗ ଓ କାଳୁଆପାଟଠାରେ ମଧ୍ୟ ଲୁଣ ମରାଯାଇଥିଲା । ପ୍ରାୟ ଦେଢ଼ ହଜାର ମହିଳା ଏକାଠି ହୋଇ ସେଠାରେ ଲୁଣ ମାରିଥିଲେ । ୧୯୩୦ ମସିହା ଏପ୍ରିଲ ୨୭ ତାରିଖ ଦିନ ଦଳେ ନାରୀ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ସମୁଦ୍ର କୂଳରୁ ଲୁଣ ନେଇ ବାଲେଶ୍ୱରରେ ପହଞ୍ଚାଇ ଦେଇଥିଲେ । ପୋଲିସ ଏକଥା ଜାଣି ପାରି ନଥିଲା । ଲବଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ସମୟରେ ଗଞ୍ଜାମର ହୁମ୍ମାଠାରେ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । ସରଳା ଦେବୀ ଲବଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଓ ଆଇନ ଅମାନ୍ୟ ଭଙ୍ଗ କରି ଗଞ୍ଜାମଠାରେ ଗିରଫ ହୋଇଥିଲେ । ୧୯୩୦ ମସିହା ଜୁନ ମାସରେ ଏଠାରେ ଲବଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହରେ ଯୋଗ ଦେଇ ଗୋବରାର ବାଞ୍ଛାନିଧି ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ କୁଞ୍ଜଲତା ଦେବୀ, ନିରଞ୍ଜନ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ କିଶୋରମଣୀ ଦେବୀ ପ୍ରମୁଖ ନାରୀ ଗିରଫ ହୋଇଥିଲେ ।

୧୯୩୦-୩୧ ମସିହା ବେଳକୁ ହରିଜନ ଆନ୍ଦୋଳନ ଚାଲିଲା । ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ଆହ୍ୱାନରେ ଓଡ଼ିଶାର ରମାଦେବୀ, ମାଳତୀ ଚୌଧୁରୀ, ଅନ୍ନପୂର୍ଣ୍ଣା ଦେବୀ ହରିଜନ ବସ୍ତିକୁ ଯାଇ ସେବା କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଯୁକ୍ତ ହେଲେ । ସେମାନେ ସଭା ସମିତି କରି ନାରୀମାନଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଦୃଢ଼ତା ଓ ବିଶ୍ୱାସ ଆଣିବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା ଚଳାଇଥିଲେ । ଜଗତସିଂହପୁରରେ ନିଶାମଣି ଦେବୀ ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ଖଟିଖାଅ 'କାଟିପିନ୍ଧ' ଆହ୍ୱାନରେ ଅନୁପ୍ରାଣୀତ ହୋଇ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମରେ ଯୋଗ ଦେଲେ । ତାଙ୍କ ଗ୍ରାମ କଣ୍ଟିଲୋଠାରେ ଗାନ୍ଧିଜୀ ପ୍ରଥମ ସୂତାକଟା କେନ୍ଦ୍ର ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । ସେ ନିଜେ ସୂତାକାଟି ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ କାଟି ପିନ୍ଧିବା ପାଇଁ ଉତ୍ସାହିତ କରୁଥିଲେ । ସେହିପରି ବାଲେଶ୍ୱର ଜିଲ୍ଲାର ନାରୀ ନେତ୍ରୀ ଗୋଦାବରୀ ଦେବୀ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମରେ ଯୋଗ ଦେଇ ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରଥମ ମହିଳା ଭାବେ ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କୁ ଓଡ଼ିଆ ଶିକ୍ଷା ଦେଇଥିଲେ । ୧୯୩୨ ମସିହା ପୁରୀଠାରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ଅଖିଳ ଭାରତ କଂଗ୍ରେସ ଅଧିବେଶନରେ ହେମଲତା ଦେବୀ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । ବୋଇରାଣୀଠାରେ ଆଇନଅମାନ୍ୟ କରି ଗିରଫ ହୋଇଥିଲେ । ଏଠାରୁ ସରଳାଦେବୀଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଗିରଫ କରାଯାଇ ଭେଲୋର ଜେଲକୁ ନିଆଯାଇଥିଲା । ପଶ୍ଚିମ ଓଡ଼ିଶାର ମା' ପାର୍ବତୀ ଗିରି ଓ ପ୍ରଭାବତୀ ଦେବୀଙ୍କ ଅବଦାନ ମଧ୍ୟ କିଛି କମ୍ ନୁହେଁ । ସ୍ୱାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନରେ ତତ୍କାଳୀନ ବାଲେଶ୍ୱର ଜିଲ୍ଲାର ଦାନ ଅତୁଳନୀୟ । ଅଗରପଡ଼ାର ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବଙ୍କ ପରିବାର, ସରମଙ୍ଗାର ମୁରଲିଧର ମହାନ୍ତିଙ୍କ ପରିବାର ଓ ତାଙ୍କ ପତ୍ନୀ ଅମ୍ବିକା ଦେବୀ, କନ୍ୟା ତୁଳସୀ, ଓଡ଼ିଶାର ବିଧାନସଭାର ପ୍ରଥମ ବାଚସ୍ପତି ମୁକୁନ୍ଦ ଦାସଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ଜାହ୍ନବୀ ଦେବୀ ଓ ତାଙ୍କ ଭଗିନୀ କୋକିଳ ଦେବୀ ପ୍ରଭୃତି ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । ପ୍ରାକ୍ତନ ରାଷ୍ଟ୍ରପତି ଭି.ଭି. ଗିରିଙ୍କ ଭଉଣୀ ଭି. ଲକ୍ଷ୍ମୀବାଈ, ଡୁରଗ୍ରାମର ଚମ୍ପାଦେବୀ, ଖଲିକୋଟର ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମୀ ଗୌରୀଶଙ୍କର ସାମନ୍ତଙ୍କ ପତ୍ନୀ ହେମଲତା ସାମନ୍ତ ପ୍ରମୁଖ ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ଆହ୍ୱାନ ତଥା ସ୍ୱାମୀମାନଙ୍କ ପ୍ରେରଣାରେ ଗଭୀର ଭାବେ ଅନୁପ୍ରାଣୀତ ହୋଇ ସଂଗ୍ରାମରେ ଝାସ ଦେଇଥିଲେ । ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲାର ସୁଦୂର ବଡ଼ଖେମୁଣ୍ଡି ଅଞ୍ଚଳରେ ଏହି ପବିତ୍ର ସଂଗ୍ରାମର ମନ୍ତ୍ର ପ୍ରତିଧ୍ୱନିତ ହେଲା । ବାପୁଙ୍କ ଆହ୍ୱାନରେ ସେତେବେଳେ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମରେ ଝାସ ଦେଇଥିଲେ । ସେମାନେ ହେଲେ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମୀ ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ ପଣ୍ଡାଙ୍କ ପତ୍ନୀ ଶୋଭାବତୀ ପଣ୍ଡା ଦିଗପହଣ୍ଡି ଓ ନୂଆପଡ଼ାର ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମୀ ତୃମୁଲୁକୃଷ୍ଣ ମୂର୍ତ୍ତିଙ୍କ ପତ୍ନୀ ତୁମୁଲ ଆରାହାଲୁ ।

ଗଞ୍ଜାମର ତେଲୁଗୁ, ମହିଳାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପି. ଲକ୍ଷ୍ମୀବାଈ, ପ. ତାରନା, ବରଲକ୍ଷ୍ମୀ ଓ ସୂର୍ଯ୍ୟମା ପ୍ରମୁଖ ଲବଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । ବ୍ରହ୍ମପୁର ଜେଭି ନାରାୟଣଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ କେତେଜଣ ମହତଳା ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ମଦ ଦୋକାନ ସମ୍ମୁଖରେ ପିକେଟିଂ କରି ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଗିରଫ

ହୋଇଥିଲେ । ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ କୁମାରୀ ହୋତା ଓ କୁଜଙ୍ଗର ରାଣୀ ମଧ୍ୟ ସକ୍ରିୟ ଭାବରେ ଅଂଶଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ୧୯୩୪ ମସିହାରେ ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କର ଓଡ଼ିଶାରେ ଯେଉଁ ଐତିହାସିକ ପଦଯାତ୍ରା ହୋଇଥିଲା ସେଥିରେ ଓଡ଼ିଶାର ନାରୀଗଣ ସକ୍ରିୟ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ୧୯୩୮ ମସିହା ସେପ୍ଟେମ୍ବର ୧୨ ତାରିଖ ଦିନ ଢେଙ୍କାନାଳ ରାଜାଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ବିଧିବଦ୍ଧ ପ୍ରଜା ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ବହୁ ଉତ୍ଥାନ ପତନ ମଧ୍ୟରେ ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନ ଓଡ଼ିଶା ସହିତ ଗଡ଼ଜାତଗୁଡ଼ିକର ମିଶ୍ରଣ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚାଲିଥିଲା । ମାଳତୀ ଦେବୀ ଢେଙ୍କାନାଳ ଦେଶୀୟ ରାଜ୍ୟର ସୀମାରେ ଥିବା ଜେନାପୁରରୁ ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରୁଥିଲେ ଓ ଢେଙ୍କାନାଳ ରାଜାଙ୍କୁ 'ଯମରାଜା' ଭାବରେ ଆୟୋଜିତ ସମାବେଶ ଉଦ୍‌ବୋଧନ ଦେଇଥିଲେ । ୧୯୪୨ ମସିହା ଭାରତଛାଡ଼ ଆନ୍ଦୋଳନର ମହାମନ୍ତ୍ର 'କର ବା ମର'ରେ ଦୀକ୍ଷିତ ହୋଇ ମାଳତୀ ଚୌଧୁରୀ ବମ୍ବେରୁ ଓଡ଼ିଶାକୁ ଫେରିବା ସମୟରେ ଇଂରେଜ ସରକାର ତାଙ୍କୁ ଗିରଫ କରିଥିଲେ । ଏପରିକି କଟକ ବିଂଝାରପୁରର କକାଇପଡ଼ାଠାରେ ଅନ୍ନପୂର୍ଣ୍ଣ ମହାରଣା ଉଦ୍‌ବୋଧନ ଦେବା ବେଳେ ପୋଲିସ ପକ୍ଷରୁ ଗୁଳି ଚାଳନା କରାଯାଇ ଅନେକ ଶହୀଦ ହୋଇଥିଲେ । ଏହାର ପରମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ରମାଦେବୀଙ୍କ କର୍ମକ୍ଷେତ୍ର ବରୀରେ 'ଅଗଷ୍ଟ ବିପ୍ଲବ' ଏକ ବାସ୍ତବରୂପ ଧାରଣା କରିଥିଲା ଏବଂ ତାଙ୍କ ସହ ୧୨ ଜଣ ମହିଳାଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ପୋଲିସ ବରୀରୁ ଗିରଫ କରିଥିଲେ ।

ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମର ମହାନ ସ୍ରୋତରେ ଓଡ଼ିଶାର ବୀରା ରମଣୀମାନଙ୍କର ଭୂମିକା ସମଗ୍ର ଦେଶରେ ଏକ ଗୌରବୋଜ୍ଜ୍ୱଳ ତଥା ଅବିସ୍ମରଣୀୟ ଅଧ୍ୟାୟ ସୃଷ୍ଟିକରି ଚାଲିଥିବା ଜଙ୍ଗଲୀ ଶାସନ, ଅନ୍ଧାରୀ ଶାସନର ଅବସାନ ଘଟାଇ ଥିଲା । ସେହି ମହିୟସୀମାନଙ୍କ ତ୍ୟାଗର କାହାଣୀ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବେ ଲୋକଲୋଚନକୁ ଆସିଛି ଏବଂ ଆଉ କେତେ ଜଣଙ୍କର କାହାଣୀ ଇତିହାସ ମଧ୍ୟ ରଖିପାରି ନାହିଁ, ତଥାପି ସେମାନଙ୍କର ତ୍ୟାଗର କାହାଣୀ ସବୁଦିନ ପାଇଁ ଦେଶବାସୀଙ୍କୁ ଆଦି ଅନୁପ୍ରାଣୀତ କରୁ ଏହା ହିଁ ମୋର କାମନା ।

ପୂର୍ବତନ ସଭାପତି
ମୟୂରଭଞ୍ଜ ଜିଲ୍ଲା ଖାଉଟି ବିବାଦ ପ୍ରତିକାର ଅଦାଲତ
ଖିଚିଂ, ମୟୂରଭଞ୍ଜ

ପୁରୀର ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ସଂସ୍କୃତ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ୩୦ତମ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଦିବସ ଉପଲକ୍ଷେ ସଂସ୍କୃତ ବିଦ୍ୱାନମାନଙ୍କୁ ରାଜ୍ୟପାଳ ଶ୍ରୀ ମୁରଲୀଧର ଚନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତ ଭଣ୍ଡାରେ ସମ୍ମାନିତ କରୁଛନ୍ତି । ୭.୦୭.୧୦

{Lÿæßæ Óæ™êœÿ†ÿæ ÓóSæþê "†ÿæþæ {’ÿæÀÿæ"

ବିକ୍ରମ ମହାରଣା

ବିଦେଶୀ ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ନିର୍ମମ ଅତ୍ୟାଚାର, ଦମନ ଓ ଶୋଷଣ ବିରୋଧରେ ଓଡ଼ିଶା ସମେତ ଭାରତର ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରାନ୍ତରେ କେଉଁଠି ସଂଗଠିତ ରୂପେ ତ କେଉଁଠି ଅସଂଗଠିତ ଓ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ରୂପରେ ଲୋକେ ସ୍ୱରଉତ୍ତୋଳନ ଓ ସଂଗ୍ରାମ କରିଛନ୍ତି । ମାତ୍ର ସେସବୁର ବର୍ଣ୍ଣନା ଇତିହାସରେ ଲିପିବଦ୍ଧ ହୋଇପାରିନାହିଁ । ଆଜି ଆମେ ଆମ ପୂର୍ବସୂରୀ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମୀମାନଙ୍କୁ ମନେପକାଇ ସେମାନଙ୍କୁ ଶ୍ରଦ୍ଧାଞ୍ଜଳି ଦେଉଥିବାବେଳେ ଏଥିରୁ ସେହି ମହାନାୟକମାନେ ବଞ୍ଚିତ ଯେଉଁମାନଙ୍କ ନାମ ଇତିହାସରେ ନାହିଁ । ଏହିପରି ଜଣେ ଉପେକ୍ଷିତ ଅଶ୍ରୁତ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମୀ ହେଲେ ମାଲକାନଗିରି ଜିଲ୍ଲାର କୋୟା ଆଦିବାସୀ ନେତା ତାମା ଦୋରା ।

ବଣ ଜଙ୍ଗଲ ଘେରା, ପ୍ରାକୃତିକ ସମ୍ପଦରେ ଭରା ମାଲକାନଗିରି, ଯାହାର ପୂର୍ବ ନାମ ଥିଲା ମାଲ୍ୟବନ୍ତଗିରି । ରାମାୟଣ ଆଦି ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଏହି ମାଲ୍ୟବନ୍ତଗିରି ନାମର ବର୍ଣ୍ଣନା ଅଛି । ବଣ୍ଡା, କୋୟା, ଶବର ଆଦି ବନବାସୀ ବହୁଳ ଅଞ୍ଚଳକୁ ରାମ ତାଙ୍କ ବନବାସ କାଳରେ ପତ୍ନୀ ସୀତା ଓ ଭ୍ରାତା ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ସହିତ ଆଗମନ କରିଥିଲେ ବୋଲି କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ଓ ଏହାର ସ୍ମାରକୀ ମଧ୍ୟ ଅଛି । ପ୍ରକୃତିର ସନ୍ତାନ ଏହି ବନବାସୀମାନେ ସରଳ ନିରୀହ ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କୁ ଉତ୍ତେଜିତ କରାଗଲେ ସେମାନେ ପ୍ରତିଶୋଧ ପରାୟଣ ହୋଇପଡ଼ନ୍ତି । ସେତେବେଳେ ସେମାନଙ୍କୁ ମୁକାବିଲା କରିବା ତଥା ରୋକିବା କଷ୍ଟକର ହୋଇପଡ଼େ । ଏହି କଥା କେହି ଅନୁଭବ କରିଥାନ୍ତୁ କି ନାହିଁ, ମାତ୍ର ଇଂରେଜମାନେ ଏହା ଭଲଭାବେ ଅନୁଭବ କରିପାରିଥିଲେ ।

ଇଂରେଜମାନେ ୧୮୦୩ ମସିହାରେ ଓଡ଼ିଶା ଆସିବା ପରେ ପ୍ରଥମେ ଉପକୂଳବର୍ତ୍ତୀ ଅଞ୍ଚଳରୁ ପଶ୍ଚିମ, ଉତ୍ତର ଓ ଦକ୍ଷିଣ ଓଡ଼ିଶା ଆଡ଼କୁ ମୁହାଁଇଲେ । ସମଗ୍ର ପ୍ରଦେଶକୁ ଅଧିକାର କରିବାକୁ ସେମାନେ ସାମ, ଦାନ, ଦଣ୍ଡ ଓ ଭେଦ ସବୁପ୍ରକାର ନୀତି ପ୍ରୟୋଗ କଲେ । ବିଶେଷକରି ବନବାସୀ ବହୁଳ ଅଞ୍ଚଳରେ ସେମାନେ ଦଣ୍ଡ ନୀତି ବେଶି ପ୍ରୟୋଗ କରିଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କର ସରଳତା ଓ ନିରୀହତାର ସୁଯୋଗ ନେଇ ମନୋମୁଖୀ ଶାସନ ଚଳାଇବା ସହ ଶୋଷଣ ଓ ଅତ୍ୟାଚାର ଚଳାଇଥିଲେ । ମାଲକାନଗିରି ଅଞ୍ଚଳ ଏଥିରୁ ବାଦ୍ ପଡ଼ିନଥିଲା । ବିଶେଷକରି ପୋଲିସ ଓ ସିପାହୀମାନେ ଇଂରେଜ ଶାସକଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶାନୁଯାୟୀ ଏ ପ୍ରକାର ଅତ୍ୟାଚାର ଓ ଶୋଷଣ କରିଆସୁଥିଲେ । ସଭ୍ୟତା ଓ ଶିକ୍ଷା ସଚେତନତାର ଆଲୋକ ସ୍ପର୍ଶ କରିନଥିବା ଏପରି ଅନଗ୍ରସର ଉପାନ୍ତ ଅଞ୍ଚଳରେ ଏହି ପୋଲିସବାବୁମାନେ ହିଁ ଥିଲେ ପ୍ରକୃତ ରାଜା । ସେମାନଙ୍କ କଥା ଓ କାର୍ଯ୍ୟଥିଲା ଅଲିଖିତ ଆଇନ ଓ ଏହି ଆଇନ ଥିଲା ଜଙ୍ଗଲର ଆଇନ । ସେହି ରକ୍ତ ଶୋଷକମାନେ ବନବାସୀଙ୍କଠାରୁ ଜୋର ଜବରଦସ୍ତ ପନିପରିବା, ଫଳମୂଳ, ଛେଳି, ମେଣ୍ଢା, କୁକୁଡ଼ା ଆଦି ଛଡ଼ାଇ ଆଣୁଥିଲେ । ଏହି ପୋଲିସବାବୁମାନଙ୍କ ସମସ୍ତ ଖର୍ଚ୍ଚ ପକେଟରୁ ବା ଦରମାରୁ ନୁହେଁ ବନବାସୀଙ୍କଠାରୁ ଆଦାୟ ହେଉଥିଲା । ପ୍ରତିବାଦ କଲେ ମାଡ଼, ଅଟକ ସହ ମିଥ୍ୟା ଅଭିଯୋଗଦ୍ୱାରା ଜେଲଦଣ୍ଡ ଭୋଗିବାକୁ ପଡୁଥିଲା । ନିଜର ସ୍ୱଭାବସିଦ୍ଧ ଗୁଣରେ ଏହି ବନବାସୀମାନେ ପ୍ରଥମେ ପ୍ରଥମେ ଚୁପ୍ ରହୁଥିଲେ । ମାତ୍ର ଅତ୍ୟାଚାରର ସୀମା ଟପିବା ପରେ ପ୍ରତିକାର କରିବାକୁ ସେମାନେ ମିଳିତ ଭାବେ ଆଗେଇ ଆସିଲେ । ଏହାର ନେତୃତ୍ୱ ନେଲେ କୋୟା ବନବାସୀଙ୍କ ନେତା ତାମା ଦୋରା । ସେ ତାଙ୍କ ଅନୁଗାମୀମାନଙ୍କୁ ବୁଝାଇ ଦେଇଥିଲେ ଯେ, ଅତ୍ୟାଚାରରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବାକୁ ହେଲେ ପ୍ରଥମେ ଏହି ବର୍ବର ପୋଲିସମାନଙ୍କୁ ନିପାତ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ତାଙ୍କରି କଥାରେ ୧୮୮୦ ଅପ୍ରେଲ ମାସରେ ଶହ ଶହ କୋୟା ପାରମ୍ପରିକ ଅସ୍ତ୍ର ଧନୁତୀର ଧରି ପୋଡ଼ିଆ ଥାନାକୁ ଘେରାଉ କଲେ । ଧନୁତୀର ସଜ୍ଜିତ କୋୟାମାନଙ୍କୁ ଦେଖି ଥାନାବାବୁ ଓ ସିପାହୀମାନେ ଖାତିର କଲେ ନାହିଁ । କାରଣ ସେମାନଙ୍କ ପାଖରେ ଥିଲା ଆଧୁନିକ ବନ୍ଧୁକ ଓ ଗୁଳି । ବନ୍ଧୁକ ଗୁଳିର ଭୟ ଦେଖାଇଲେ ସୁଦ୍ଧା କୋୟାମାନେ ପଛଘୁଞ୍ଚା ଦେଲେ ନାହିଁ । କାରଣ ଅତ୍ୟାଚାରରେ

ଅତିଷ୍ଠ ହୋଇ ସେମାନେ କର ବା ମର ପଣ ନେଇ ଆସିଥିଲେ । ଗୁଳି ଫୁଟିଲା ଓ କେତେଜଣ କୋୟା ଟଳି ପଡ଼ିଲେ । ଯେଉଁମାନେ ଶହୀଦ ହେଉଥିଲେ ସେମାନଙ୍କ ସ୍ଥାନ ଗ୍ରହଣ କରୁଥିଲେ ଅନ୍ୟ କୋୟା ବିପ୍ଳବୀମାନେ । ଶେଷରେ ଗୁଳି ସରିଗଲା । କୋୟା ବିଦ୍ରୋହୀଙ୍କ ତୀର ମାଡ଼ରେ ଥାନା ଦାରୋଗାଙ୍କ ସହ ଛଅଜଣ ସିପାହୀଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ଘଟିଲା । ପୋଡ଼ିଆ ଥାନା କୋୟାମାନଙ୍କ ଅକ୍ତିଆରକୁ ଆସିଲା । କିନ୍ତୁ ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଏହି ଘଟଣା ଥିଲା ଖୋଲା ଆହ୍ୱାନ ସଦୃଶ । ବିଦ୍ରୋହୀ କୋୟାମାନଙ୍କୁ ଶାସ୍ତି ଦେବାକୁ ହାଇଦ୍ରାବାଦରୁ କର୍ଣ୍ଣେଲ ମ୍ୟାକ୍‌ଲୟେଡ଼ଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ଶହେ ପାଖାପାଖି ଇଂରେଜ ସୈନ୍ୟ ମାଲକାନଗିରି ଆସିଲେ । କର୍ଣ୍ଣେଲ ଭାବୁଥିଲେ ପ୍ରଶିକ୍ଷିତ ସୈନ୍ୟ ଓ ଗୁଳିଗୋଳା ସମ୍ମୁଖରେ ଧନୁତୀର ଧରି କୋୟାମାନେ କି ପ୍ରତିରୋଧ କରିବେ । ମାତ୍ର ତାଙ୍କର ସମସ୍ତ ପୂର୍ବାନୁମାନ ଭୁଲ୍ ସାବ୍ୟସ୍ତ ହେଲା । ସମ୍ମୁଖ ଯୁଦ୍ଧରେ କୋୟାମାନେ ବୀରତ୍ୱପୂର୍ବକ ଲଢ଼ିବା ସହ ଗରିଲା ଯୁଦ୍ଧରେ ମଧ୍ୟ ଇଂରେଜ ସୈନ୍ୟଙ୍କୁ ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ କରି ପକାଇଲେ । ତାମାଙ୍କ କୋୟାବାହିନୀ ଇଂରେଜ ସୈନ୍ୟବାହିନୀଙ୍କ ଉପରେ ୧୮୮୦ ମଇ ୬ ତାରିଖରେ ବିଜୟ ଲାଭ କଲେ ।

ତାମା ଦୋରା ପାଇଲେ କୋୟା ରାଜା ସମ୍ମାନ । ସେ ଥିଲେ ଜଣେ କୁଶଳୀ ସଂଗଠକ ତଥା ଆଦିବାସୀ ନେତା । ଏହା ପୂର୍ବରୁ ମଧ୍ୟ ସେ ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ବିରୋଧରେ ସକ୍ରିୟ ଥିଲେ । କୋୟା ରାଣୀ ବାଙ୍ଗରା ଦେବୀଙ୍କୁ ଦୂତ ରୂପେ ପଠାଇ ସେ ରମ୍ପାଛୋଡ଼ଭରମର ଥାଟରାଜମାନ ସୁବେଦାର, ଗୋଲକୁଣ୍ଡାର ସାଉନ୍ତା ଭୂପତି, ଭଦ୍ରାଚଳ ରାଜାଙ୍କ ମନ୍ତ୍ରୀ ଏମ୍‌ମା ରାଜୁ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ସଂପର୍କରେ ତଥ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ କରି ମେଳି କରିବାର ଯୋଜନା କରିଥିଲେ । ଏହାର ଖବର ଇଂରେଜଙ୍କ ନିକଟରେ ପହଞ୍ଚିବା ପରେ ତତ୍କାଳୀନ ଏଜେଣ୍ଟ ରିଠ୍ ଏକ ସୈନ୍ୟବାହିନୀ ଧରି ମାଲକାନଗିରିରେ ରାଣୀଙ୍କ ବାହିନୀ ଉପରେ ଆକ୍ରମଣ କଲେ । ଯୁଦ୍ଧରେ ରାଣୀ ପରାସ୍ତ ହେଲେ । ଏମ୍‌ମା ରାଜୁ ବନ୍ଦୀ ହେଲେ । ଅନ୍ୟ ଏକ ଯୁଦ୍ଧରେ ମାନ ସୁବେଦାର ପରାସ୍ତ ହେବା ସହ ବନ୍ଦୀ ହୋଇ ବ୍ରହ୍ମପୁର ଜେଲରେ ଅଟକ ରହିଲେ । ତାଙ୍କୁ କିନ୍ତୁ ଇଂରେଜମାନେ ଧରି ପାରିନଥିଲେ । ଇତି ମଧ୍ୟରେ ରାଣୀଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ଘଟିଲା । ମୁଖ୍ୟ ସହଯୋଗୀଙ୍କୁ ହରାଇ ତାମା ପ୍ରାୟ ଏକାକୀ ହୋଇପଡ଼ିଲେ । ସମସ୍ତ ଶକ୍ତି ଖଟାଇ ସେ ନିଜ ଜାତିର କୋୟାମାନଙ୍କୁ ପୁନଃ ସଂଗଠିତ କରିବା ସହ ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ବିରୋଧରେ ଲଢ଼େଇ କରି ଜୟଯୁକ୍ତ ହେଲେ ।

କର୍ଣ୍ଣେଲ ମ୍ୟାକ୍‌ଲୟେଡ଼ଙ୍କ ଗୋରା ଫୌଜ ପରାଜିତ ହୋଇ ପଛଘୁଞ୍ଚା ଦେବା ପରେ ଇଂରେଜମାନେ ପ୍ରତିଶୋଧ ପରାୟଣ ହୋଇ ବଡ଼ ସୈନ୍ୟବାହିନୀ ଧରି ମାଲକାନଗିରି ଆକ୍ରମଣର ଯୋଜନା କଲେ । ୧୮୮୦ ଜୁଲାଇ ମାସରେ ଏହି ଆକ୍ରମଣ ହେଲା । ପ୍ରଶିକ୍ଷିତ ବିଶାଳ ସେନାବାହିନୀ ଓ ସେମାନଙ୍କ ଆଧୁନିକ ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ସମ୍ମୁଖରେ ସୀମିତ ସଂଖ୍ୟକ ଧନୁତୀରଧାରୀ କୋୟାବାହିନୀ ବେଶି ଦିନ ତିଷ୍ଠି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ତଥାପି ସେମାନେ ବୀରତ୍ୱର ସହ ଲଢ଼ି ପ୍ରାଣ ବଳି ଦେଲେ । ତାମା ରମ୍ପା ଜଙ୍ଗଲକୁ ଖସି ପଳାଇଲେ । ମାତ୍ର ପଶ୍ଚାଦ୍‌ଧାବନ କରୁଥିବା ଇଂରେଜ ବାହିନୀ ଉକ୍ତ ଜଙ୍ଗଲକୁ ଚାରିଆଡୁ ଘେରାଉ କଲେ । ଆତ୍ମସମର୍ପଣ ସହ ଜୀବନ ରକ୍ଷାର ପ୍ରଲୋଭନକୁ ଏଡ଼ାଇ ତାମା ଏକାକୀ ସିଂହଭଳି ଲଢ଼ି ଶହୀଦ ହେଲେ ।

ତାମା ଦୋରାଙ୍କ ଏହି ଅଦ୍ୱିତୀୟ ବୀରତ୍ୱ, ସାହସ, ସଂଗଠନ କୁଶଳତା ତଥା ନେତୃତ୍ୱ ଗୁଣ ସଂପର୍କରେ ଇତିହାସରେ ବିଶେଷ ଉଲ୍ଲେଖ ନାହିଁ । ଇଂରେଜଙ୍କ ଗେଜେଟ୍‌ରେ ତାଙ୍କୁ ବିଦ୍ରୋହୀ ମେଳିଆ ରୂପେ ଚିତ୍ରଣ କରାଯାଇଛି । ସେ ପ୍ରଥମେ ମାଲକାନଗିରି ବାହାରେ ଓ ପରେ ମାଲକାନଗିରି ଜଙ୍ଗଲରେ ଇଂରେଜଙ୍କ ବିରୋଧରେ ଯେଉଁ ସଶସ୍ତ୍ର ସଂଗ୍ରାମ କଲେ ତାହାର ତୁଳନା ନାହିଁ । ନିଜର ପାରମ୍ପରିକ ଧନୁତୀର ବଳରେ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଇଂରେଜ ସେନାବାହିନୀକୁ ଦୁଇ ଦୁଇ ଥର ପରାଜିତ କରିବା କିଛି କମ୍ କଥା ନୁହେଁ । ତାଙ୍କ ବୀରତ୍ୱର ପରାକାଷ୍ଠା ବର୍ତ୍ତମାନର ଓ ଆଗାମୀ ପିଢ଼ିଙ୍କୁ ଅନୁପ୍ରେରିତ କରୁ – ଏହି ଆଶା ରଖି ଆମେ ତାଙ୍କୁ ସସମ୍ମାନେ ସ୍ମରଣ କରୁଛୁ ।

ସୌଜନ୍ୟ : 'ସୁଦେଷ୍ଣା', ତ୍ରୈମାସିକ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ପତ୍ରିକା ।

ଓଡ଼ିଆ ଅନୁବାଦକଙ୍କ ସହାୟକ
ସୂଚନା ଓ ଲୋକ ସଂପର୍କ ବିଭାଗ
ଭୁବନେଶ୍ୱର

■ ■ ■ ■

Q’ÿÀÿLÿ~ê HÌæ - ¨æ`ÿêœÿ {œÿò¯ÿæ~f¿ ¨Àÿ¸ÀÿæÀÿ Ó&†ÿÀÿ ÓæÀÿLÿê

ପବିତ୍ର ମୋହନ ବାରିକ

ପ୍ରାଚୀନ କଳିଙ୍ଗର ନୌବାଣିଜ୍ୟ ପରମ୍ପରା ତତ୍କାଳୀନ ସାମାଜିକ, ଅର୍ଥନୈତିକ, ରାଜନୈତିକ ଓ ସାଂସ୍କୃତିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସୁଦୂର ପ୍ରସାରୀ ପ୍ରଭାବ ବିସ୍ତାର କରିଥିଲା । ନୌବାଣିଜ୍ୟ ବ୍ୟବସ୍ଥା କଳିଙ୍ଗର ଅର୍ଥନୀତିକୁ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଓ ସୁଦୃଢ଼ କରିବା ଦିଗରେ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଥିଲା । କଳିଙ୍ଗ ସାଧବପୁଅମାନଙ୍କର ଦୁଃସାହସିକ ତଥା ରୋମାଞ୍ଚକର ନୌଯାତ୍ରା ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଗର୍ବ ଓ ଗୌରବର ବିଷୟ । ପ୍ରାଚୀନ ସମୟରୁ ପଞ୍ଚଦଶ ଶତକ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କଳିଙ୍ଗ ବିଭିନ୍ନ ଦେଶ ସହିତ ସମୁଦ୍ର ପଥରେ ବାଣିଜ୍ୟ ଓ ସାଂସ୍କୃତିକ ସଂପର୍କ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିଲା । ପ୍ରାଚୀନ କଳିଙ୍ଗ ସମୁଦ୍ର ତଟରେ ଅବସ୍ଥିତ ଥିବାରୁ ଏହାର ସଂସ୍କୃତି ଓ ଇତିହାସ ଗଭୀର ଭାବରେ ସମୁଦ୍ରଦ୍ୱାରା ପ୍ରଭାବିତ । ତତ୍କାଳୀନ କଳିଙ୍ଗ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ଉତ୍ତରରେ ଗଙ୍ଗା ନଦୀଠାରୁ ଦକ୍ଷିଣରେ ଗୋଦାବରୀ ନଦୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିସ୍ତୃତ ଥିଲା । କଳିଙ୍ଗର ଉପକୂଳ ଦନ୍ତୁରିତ ଥିବାରୁ ଏଠାରେ ଅନେକ ପୋତାଶ୍ରୟ ଥିବାର ଜଣାଯାଏ ଏବଂ ନୌଚାଳନା ପାଇଁ ଅନୁକୂଳ ଥିଲା । ସମୁଦ୍ର ଯାତ୍ରା ପାଇଁ କଳିଙ୍ଗ ଅଧିବାସୀଙ୍କର ପ୍ରବଳ ଆଗ୍ରହ ଓ ଅଦମ୍ୟ ଉତ୍ସାହ ଥିଲା । କଳିଙ୍ଗର ଅଧିବାସୀମାନେ ପୂର୍ବସାଗରରେ ଯାତ୍ରା କରି ସୁବର୍ଣ୍ଣଭୂମି (ବ୍ରହ୍ମଦେଶ), ଶ୍ୟାମ (ଥାଇଲାଣ୍ଡ), କାମ୍ବୋଜ (କାମ୍ବୋଡ଼ିଆ), ତାମ୍ରପୂର୍ଣ୍ଣା (ସିଂହଳ) ଏବଂ ଜାଭା, ସୁମାତ୍ରା ଓ ବୋର୍ଣ୍ଣିଓ ପ୍ରଭୃତି ଦ୍ୱୀପମାନଙ୍କ ସହିତ ସାଂସ୍କୃତିକ ଓ ବାଣିଜ୍ୟ ସଂପର୍କ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ ।

କଳିଙ୍ଗ ଏକ ସାମୁଦ୍ରିକ ଶକ୍ତି ରୂପେ ନିଜର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିପାରିଥିଲା । ଏହାର ଏକ ସ୍ପଷ୍ଟ ପ୍ରମାଣ ମିଳେ ସମ୍ରାଟ ଖାରବେଳଙ୍କ ହାତୀଗୁମ୍ଫା ଶିଳାଲେଖରୁ । ଖାରବେଳଙ୍କର ଏକ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ନୌବହର ଥିବାର ହାତୀଗୁମ୍ଫା ଅଭିଲେଖରୁ ଜଣାଯାଏ । ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ପ୍ରଥମ ଓ ଦ୍ୱିତୀୟ ଶତକରେ ଗ୍ରୀକ୍ ଐତିହାସିକମାନଙ୍କ ବିବରଣୀରୁ ଜଣାଯାଏ କଳିଙ୍ଗର ବନ୍ଦରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଘଣ୍ଟଶିଳା, ପିଥୁଣ୍ଡ, ପାଲୁର ଓ ତାମ୍ରଲିପ୍ତ ଥିଲା ଅନ୍ୟତମ । କଳିଙ୍ଗର ଦୁଃସାହସୀ ଜନସାଧାରଣ ଏହି ବନ୍ଦରମାନଙ୍କରୁ ବିଭିନ୍ନ ରାଜ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଜଳଯାତ୍ରା କରି ସେଠାରେ ବାଣିଜ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବା ସହିତ କଳିଙ୍ଗ ସଂସ୍କୃତିର ପ୍ରସାର ଦିଗରେ ଉଦ୍ୟମ କରିଥିଲେ । ଓଡ଼ିଶା ସମୁଦ୍ର ତଟରେ ଅବସ୍ଥିତ ଓ ନଦନଦୀରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଏକ ରାଜ୍ୟ । ମଧ୍ୟଯୁଗରେ ଓଡ଼ିଶାର ଅଧିକାଂଶ ନଦୀ ଗମନାଗମନ ଓ ପରିବହନ ପାଇଁ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଥିଲା । ସମୁଦ୍ରରେ ଯାତ୍ରା ପାଇଁ ବଡ଼ଧରଣର ନୌକା ବ୍ୟବହାର କରାଯାଉଥିଲା ଏବଂ ତାହା ବହିତ୍ର (ବୋଇତ) ବା ଅବର୍ଣ୍ଣପୋତ ନାମରେ ପରିଚିତ । ପ୍ରାଚୀନ କଳିଙ୍ଗର ଦରିଆପାରି ନୌବାଣିଜ୍ୟ ସଂପର୍କରେ ଅନେକ ପୁରାତନ ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥ ଓ ସାହିତ୍ୟ କୃତିମାନଙ୍କରେ ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି । ମହାଭାରତ, ରାମାୟଣ, କାଳି ଦାସଙ୍କ ରଘୁବଂଶ, ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡପୁରାଣ, ବାୟୁ ପୁରାଣ, ମତ୍ସ୍ୟପୁରାଣ, ସ୍କନ୍ଦପୁରାଣ, ଗରୁଡ଼ପୁରାଣ, ଅଗ୍ନିପୁରାଣ, ମାର୍କେଣ୍ଡେୟ ପୁରାଣ, ବୌଦ୍ଧଜାତକ, ଖୁଲଣା ସୁନ୍ଦରୀ ଉପାଖ୍ୟାନ, କଥା ଚରିତ ସାଗର, ଦଶକୁମାର ଚରିତ, ଗ୍ରୀକ୍ ନାବିକ ଟଲେମୀଙ୍କ ଭ୍ରମଣ ବୃତ୍ତାନ୍ତ, ଫାହିୟାନ ଓ ହୁଏନ୍‌ସାଙ୍କ ବିବରଣୀ ଓ ଆରବୀୟ ଲେଖକମାନଙ୍କ ବିବରଣୀରୁ ପ୍ରାଚୀନ କଳିଙ୍ଗର ସୁଦୂର ପ୍ରସାରୀ ଦରିଆପାରି ବାଣିଜ୍ୟ ସଂପର୍କରେ ଅନେକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ତଥ୍ୟ ଜଣାପଡ଼ିଥାଏ । ଅନେକ ପ୍ରାଚୀନ ଓ ଆଧୁନିକ ଓଡ଼ିଆ କବି ଓ

ଲେଖକମାନେ ସ୍ୱରଚିତ କାବ୍ୟ, କବିତା ଓ ପ୍ରବନ୍ଧମାନଙ୍କରେ ପ୍ରାଚୀନ କଳିଙ୍ଗର ସୁପ୍ରସିଦ୍ଧ ନୌବାଣିଜ୍ୟକୁ ସୁନ୍ଦର ଭାବରେ ଉପସ୍ଥାପନ କରିଛନ୍ତି ।

ଗୋପୀନାଥ ଦାସଙ୍କ ବିରଚିତ ତଅପୋଇ ବା ଖୁଦୁରୁକୁଣୀ ଓଷା ଆମ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ନୌବାଣିଜ୍ୟ ପରମ୍ପରାର ସ୍ମାରକୀ । ଖୁଦୁରୁକୁଣୀ ଓଷାର କଥାବସ୍ତୁ ପ୍ରାଚୀନ ଦରିଆପାରି ବାଣିଜ୍ୟ ସଂପର୍କକୁ ଆଧାର କରି ଚିତ୍ରିତ । ତତ୍କାଳୀନ କଳିଙ୍ଗର ସାଧବ ପୁଅମାନେ ଦରିଆପାରି ବାଣିଜ୍ୟ ପାଇଁ ଦୂରଦୂରାନ୍ତକୁ ଯାତ୍ରା କରୁଥିଲେ । ଖୁଦୁରୁକୁଣୀ ଓଷାରେ ସାଧବମାନଙ୍କର ସାମଗ୍ରିକ ସାଧନାର ବାର୍ତ୍ତା ପ୍ରତ୍ୟେକ ପୃଷ୍ଠାରେ ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି । ସାଧବମାନଙ୍କର ଶାରୀରିକ ଗଠନ ଦୀର୍ଘ, ମୁକୁଟ ପରି କେଶ ବିନ୍ୟାସ ଓ କାନରେ କୁଣ୍ଡଳ ପରିଧାନ କରିଥାନ୍ତି । ନୌବାଣିଜ୍ୟ ପାଇଁ ସେମାନେ ସମାଜରେ ଉଚ୍ଚସ୍ଥାନର ଅଧିକାରୀ ଥିଲେ । ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ ପାରମ୍ପରିକ ଗଳ୍ପମାନଙ୍କରେ ରାଜା, ମନ୍ତ୍ରୀ, କଟୁଆଳ ଓ ସାଧବ ଏହି ଚାରିବ୍ୟକ୍ତିର ନାମୋଲ୍ଲେଖ ଥାଏ । ସାଧବମାନଙ୍କର ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ, ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟ ଓ ଧନସଂପଦର ନିର୍ଭରଯୋଗ୍ୟ ପ୍ରମାଣ ମିଳିଥାଏ ତଅପୋଇ ବା ଖୁଦୁରୁକୁଣୀ ଓଷା ପୁସ୍ତକରୁ –

ବହୁତ ସାଧବ ଅଛନ୍ତି
ବୋଇତ ବାଣିଜ୍ୟ କରନ୍ତି ।
ସେହି ବାଣିଜ୍ୟ ପରସାଦେ
ଜିଣନ୍ତି କୁବେରକୁ ବାଦେ ।
ପୋଇଲି ପିନ୍ଧେ ପାଟଶାଢ଼ୀ
ଆବର ହସ୍ତେ ସୁନାଚୁଡ଼ି ।
ସାଧବମାନଙ୍କର ନାରୀ
ଶରୀରେ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଆବୋରୀ ।
ଗୁରୁ ହୋଇବ ବୋଲି ଅଙ୍ଗ
ଅଳଙ୍କାରକୁ ମଣେ ଖଙ୍ଗ ।

ସାଧବମାନେ ପ୍ରାଚୀନ ନୌବାଣିଜ୍ୟ ପରମ୍ପରାର ବାର୍ତ୍ତାବହ । ଜନପ୍ରିୟ ତଅପୋଇ କାହାଣୀ ଓ ଖୁଦୁରୁକୁଣୀ ଓଷା ଓଡ଼ିଶାର ଗୌରବମୟ ନୌବାଣିଜ୍ୟ ସଂସ୍କୃତିର ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣାଭ ସ୍ୱାକ୍ଷର ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉଜ୍ଜୀବିତ ରଖିଅଛି । ଖୁଦୁରୁକୁଣୀ ଓଷା ଓ ତଅପୋଇ କାହାଣୀ ଓଡ଼ିଶାର ସର୍ବତ୍ର ଆଦୃତ । ଉପକୂଳ ଓଡ଼ିଶା, ଉତ୍ତର ଓଡ଼ିଶା ଏବଂ ଉପାନ୍ତ ଅଞ୍ଚଳ ବାଲେଶ୍ୱର ଓ ମେଦିନପୁରର ପ୍ରତି ଓଡ଼ିଆ ପରିବାରରେ ପାଳିତ ହୁଏ ଖୁଦୁରୁକୁଣୀ ଓଷା । ଡଃ ମାୟାଧର ମାନସିଂହ ନିଜ ଚରିତ ପୁସ୍ତକ 'The Saga of Lord Jagannath'ରେ ଓଡ଼ିଆ ବଣିକ ପୁଅ ସାଧବମାନଙ୍କର କାଳଜୟୀ କୀର୍ତ୍ତି ସଂପର୍କରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରିଛନ୍ତି – 'Many a folktale Orissa, like this story of Tapoi, is woven round the over sea merchants called Sadhabas in Oriya, of which the current Oriya surname Sahu held generally by the mercantile castes of Orissa is a corruption.' ପ୍ରାଚୀନ ସମୟରେ ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀର ସାତଟି ମହାଦେଶକୁ ସାତଟି ଦ୍ୱୀପରେ ନାମିତ କରାଯାଇଥିଲା, ଯଥା– ଜମ୍ବୁ, ପ୍ଲକ୍ଷ, ପୁଷ୍କର, କୁଶ, କୋଞ୍ଚ, ଶକ ଓ ଶାଳକ । ସାଧବମାନେ ଜମ୍ବୁଦ୍ୱୀପ (ଏସିଆ ମହାଦେଶ)ରୁ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ମହାଦେଶକୁ ବାଣିଜ୍ୟ ପାଇଁ ଜଳଯାତ୍ରା କରୁଥିବାର ପ୍ରମାଣ ତଅପୋଇ କାବ୍ୟରୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ସୂଚନା ମିଳିଥାଏ ।

ପ୍ରଥମେ ଜମ୍ବୁ ଦ୍ୱୀପ ସାର
ବେଢ଼ିଛି ଲବଣ ସାଗର ।

ତଅପୋଇ କାବ୍ୟ ବା ଖୁଦୁରୁକୁଣୀ ଓଷାର ପ୍ରତ୍ୟେକ ପୃଷ୍ଠାରେ ସମୃଦ୍ଧ ନୌବାଣିଜ୍ୟ ପରମ୍ପରାର ସ୍ପଷ୍ଟ ଚିତ୍ର ପ୍ରତୀୟମାନ ହୁଏ । ତଅପୋଇ କାବ୍ୟ ଅନୁଯାୟୀ ଜମ୍ବୁ ଦ୍ୱୀପରେ ତନୟାବନ୍ତ ନାମରେ ଜଣେ ସାଧବ ଥିଲେ । ତାଙ୍କର ସାତପୁଅ, ସାତବୋହୂ ଓ ସାତଖଣ୍ଡ ବୋଇତ ଥିଲା । ତେଣୁ ଖୁଦୁରୁକୁଣୀ ଓଷାରେ ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି –

ତହିଁରେ ଏକ ସାଧୁଘର
ତନୟାବନ୍ତ ନାମ ତାର ।
ସାଧବ ବଡ଼ ଧନେଶ୍ୱର
ବୋଇତ ସାତଖଣ୍ଡ ତାର ।
ସାତ ପୁଅକୁ ସାତ ବୋହୂ
ସମସ୍ତେ ସୁନ୍ଦରୀ ସବୁହୁଁ ।

ଖୁଦୁରୁକୁଣୀ ଓଷାର କାହାଣୀ ଅନୁଯାୟୀ ତନୟାବନ୍ତ ସାଧବଙ୍କର ସାତ ପୁଅ ବୋଇତରେ ସମୁଦ୍ର ମଧ୍ୟରେ ନୌବାଣିଜ୍ୟ ପାଇଁ ଦୂର ଦେଶକୁ ଯାତ୍ରା କରିଥିଲେ । ଏହି ସମୟରେ ସେମାନଙ୍କର ଅଲିଅଳି ସାନ ଭଉଣୀ ତଅପୋଇ ତା'ର ଭାଉଜମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ନିର୍ଯ୍ୟାତିତ ହୋଇଥିବାର ଘଟଣା ଖୁଦୁରୁକୁଣୀ ଓଷାରେ ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି । କିଛି ଗବେଷକ ଏହି ଘଟଣାର ଐତିହାସିକ ସତ୍ୟତାକୁ ପରିପୃଷ୍ଟ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଜଳେଶ୍ୱର ଅଞ୍ଚଳର ଏକ ସାଧବ ପରିବାରର ପାରିବାରିକ ବିଶୃଙ୍ଖଳାର ଅବତାରଣ

କରିଥାନ୍ତି । ସେ ଅଞ୍ଚଳରେ ପ୍ରଚଳିତ ଏକ ଲୋକ କଥା ଅନୁଯାୟୀ –

ସିଝୁଆ–ସାରୁ ଥାନା
ଘଇତାମାନେ ଘରେ ନାହିଁ
ମାଇପେ ହେଉଛନ୍ତି କର୍ତ୍ତା ।

ଛାନୁଆଁ ଓ ସାର୍ଥ ବାଲେଶ୍ୱରର ଦୁଇଟି ପ୍ରାଚୀନ ବନ୍ଦର । ଛାନୁଆଁ କାଳକ୍ରମେ ଅପଭ୍ରଂଶ ହୋଇ ଲୋକମୁଖରେ ସିଝୁଆ ନାମରେ ପରିଚିତ । ତେଣୁ ବିଶ୍ୱାସ କରାଯାଏ ଏ ଅଞ୍ଚଳର କୌଣସି ସାଧବ ପରିବାରର ପୁରୁଷମାନେ ନୌବାଣିଜ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ବିଦେଶକୁ ଯିବା ପରେ ତଅପୋଇ ନାମକ ଜନୈକା କନ୍ୟାକୁ ତା'ର ଭାଉଜମାନେ ଅକଥନୀୟ ନିର୍ଯ୍ୟାତନା ଦେଇଥିଲେ । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କେତେଜଣ ବିଦ୍ୱାନ ଉଲ୍ଲେଖ କରିଥାନ୍ତି ସାତଭାୟା ଅଞ୍ଚଳରେ ବସବାସ କରୁଥିବା ଗ୍ରାମବାସୀମାନେ ନିଜକୁ ସୌଦାଗର ବା ସାଧବ ରୂପେ ଅଭିହିତ କରିଥାନ୍ତି । ପଞ୍ଚୁ ବରାହୀ ଦେବୀଙ୍କ ପୀଠ ଏଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ । ସାଧବମାନେ ବୋଇତରେ ବିଦେଶ ଯିବା ସମୟରେ ସାଧବ ରମଣୀମାନେ ଦେବୀ ପଞ୍ଚୁବାରାହୀଙ୍କୁ ପୂଜାର୍ଚ୍ଚନା କରିଥାନ୍ତି। ଖୁଦୁରୁକୁଣୀ ଓଷାର କାହାଣୀ ଅନୁରୂପ ସାଧବ ସାତଭାଇଙ୍କ ପାଇଁ ଏ ଅଞ୍ଚଳ ସାତଭାୟା ନାମରେ ପରିଚିତ ବୋଲି କେହି କେହି ମତବ୍ୟକ୍ତ କରିଥାନ୍ତି । ସାତଖଣ୍ଡ ଗାଁକୁ ନେଇ ସାତଭାୟା । ସାତଭାୟା, ଗୋବିନ୍ଦପୁର, କାନପୁର, ମରାପଦା, ବନ୍ତସାହି, ଖରିକୁଲା ଓ ମହନପୁରକୁ ନେଇ ଯେଉଁ ସାତଭାୟା ଦିନେ ଗଢ଼ି ଉଠିଥିଲା, ଏଥିରୁ ଅଧିକାଂଶ ଅଂଶ ସମୁଦ୍ର ଗର୍ଭରେ ଲୀନ ହେବାକୁ ବସିଲାଣି । ଲୋକ କଥାରେ ଜଣାଯାଏ ସାଧବ ସାତଭାଇଙ୍କ ଘର ଏହି ଗାଁରେ ଥିଲା । ତେଣୁ ଏହାର ନାମକରଣ ସାତଭାୟା ବୋଲି ରଖାଯାଇଛି । ତଅପୋଇ ତା'ର ଆଦରର ଛେଳି ଘରମଣୀକୁ ଏଠାରେ ହଜାଇ ଥିବାର ଲୋକ କଥାରେ ଶୁଣାଯାଏ । ସାତଭାୟା ଓ ଏହାର ପାର୍ଶ୍ୱବର୍ତ୍ତୀ ଗ୍ରାମମାନଙ୍କରେ ବାସ କରୁଥିବା କୈବର୍ତ୍ତମାନେ ବୋଇତରେ ନାବିକ ରୂପେ କାର୍ଯ୍ୟ କରି ଆସୁଥିଲେ । ଯେଉଁ ସାତଭାୟା ଅଞ୍ଚଳ ଖୁଦୁରୁକୁଣୀ ଓଷା କାହାଣୀର କେନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଓ ପ୍ରାଚୀନ ସମୃଦ୍ଧ ନୌବାଣିଜ୍ୟର ପ୍ରମୁଖ ଅଞ୍ଚଳ ଥିଲା, ତାହା ଆଜି ସାମୁଦ୍ରିକ ଝଡ଼, ତୋଫାନ ଓ ଜୁଆରଦ୍ୱାରା ନିଜର ଅସ୍ତିତ୍ୱ ହରାଇବାକୁ ବସିଲାଣି । ଖୁଦୁରୁକୁଣୀ ଓଷା ପ୍ରାଚୀନ ନୌବାଣିଜ୍ୟ ପରମ୍ପରାକୁ ଉଜ୍ଜୀବିତ ରଖିଆସିଅଛି । ସାଧବମାନଙ୍କର ସାର୍ଥକ କୃତିତ୍ୱକୁ ଖୁଦୁରୁକୁଣୀ ଓଷାରେ ସଠିକ୍ ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ କରାଯାଇଅଛି । କବି ଗୋପୀନାଥ ଦାସ ଏଥିରେ ବୋଇତ ବାଣିଜ୍ୟର ସୁଦୂର ପ୍ରସାରୀ ଅର୍ଥନୈତିକ ଫଳାଫଳକୁ ଉପଯୁକ୍ତ ସ୍ଥାନ ଦେଇଛନ୍ତି । ତେଣୁ ସେ ଉଲ୍ଲେଖ କରିଛନ୍ତି –

ଏମନ୍ତ କେତେ ଦିନ ଗଲା
ବୋଇତ ପଦାର୍ଥ ସରିଲା ।
ସୁଦୟା ଦେଖି ସାଧୁମାନେ
ହରଷ ହେଲେ ନିଜ ମନେ ।
ସମୁଦ୍ରେ ବୋଇତ ମେଲିଲେ
ସପତ ବୋହୂଙ୍କୁ ଡାକିଲେ ।
ବୋଇତେ ଯାଉଅଛୁ ଆମ୍ଭେ
ଘର ସମ୍ଭାଳି ଥିବ ତୁମ୍ଭେ ।
ଏମନ୍ତ ଶୁଣି ସାତଭାଇ
ଜଳେ ବୋଇତ ଗଲେ ବାହି ।
ଏମନ୍ତ କେତେ ଦିନ ଗଲା
ବୋଇତ ସେ ରାଜ୍ୟେ ଲାଗିଲା ।
ତନୟ ସାଧବ କ୍ରମରେ
ଗଲେ ବୋଇତ ବାଣିଜ୍ୟରେ ।
ଲାଗିଲା ଏକ ଦ୍ୱୀପାନ୍ତରେ
ସୁଖେଣ ବିକା କିଣା କଲେ ।

କବି ସ୍ୱର୍ଗତ ଗୋପୀନାଥ ଦାସ ଖୁଦୁରୁକୁଣୀ ଓଷାରେ ବାରମ୍ବାର ବୋଇତ ଶବ୍ଦ ଉଲ୍ଲେଖ କରି ପ୍ରାଚୀନ ନୌବାଣିଜ୍ୟ ପରମ୍ପରାର ସ୍ମୃତିକୁ ଉଜ୍ଜୀବିତ କରିବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରିଛନ୍ତି । ଖୁଦୁରୁକୁଣୀ ଓଷା ପ୍ରତିବର୍ଷ ଭାଦ୍ରବ ମାସ ରବିବାର ଦିନମାନଙ୍କରେ ପାଳନ କରାଯାଏ । ଏହା ନୌବାଣିଜ୍ୟ ସ୍ମୃତି ସମ୍ଭାରକୁ କେନ୍ଦ୍ର କରି ଆଧାରିତ । ଏହି ଓଷାର ଉପାସ୍ୟ ଦେବୀ ମା' ମଙ୍ଗଳା । କୁମାରୀମାନେ ନିଷ୍ଠା, ଆଗ୍ରହ ଓ ଭକ୍ତିର ସହିତ ସଂକଟହାରିଣୀ ମା' ମଙ୍ଗଳାକୁ ଆରାଧନା କରିଥାନ୍ତି । ସାଧବ ଦୁଲାଳି ତଅପୋଇ ମା' ମଙ୍ଗଳାଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଖୁଦୁରୁକୁଣୀ ଓଷା ପାଳନ କରିଥିବାରୁ ତା'ର ସାତଭାଇ ନୌବାଣିଜ୍ୟରୁ ମଙ୍ଗଳରେ ଫେରିଆସି ଥିଲେ । ତେଣୁ ଉପକୂଳବର୍ତ୍ତୀ ଓଡ଼ିଶାର କୁମାରୀମାନେ ନିଜ ଭାଇର ଶୁଭ ମନାସି ଖୁଦୁରୁକୁଣୀ ଓଷା ପାଳନ କରିଥାନ୍ତି । ନୌବାଣିଜ୍ୟ ପରମ୍ପରାର ଅଧିଷ୍ଠାତ୍ରୀ ଦେବୀ ମା' ମଙ୍ଗଳା । ସାଧବମାନେ ଦରିଆପାରି ବାଣିଜ୍ୟ ଯାତ୍ରା ଆରମ୍ଭ କରିବା ସମୟରେ ମା' ମଙ୍ଗଳାକୁ ସ୍ମରଣ କରିଥାନ୍ତି । ତେଣୁ ଗୋପୀନାଥ ଦାସ ଖୁଦୁରୁକୁଣୀରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି –

ଜୟଗୋ ଜୟଗୋ ମଙ୍ଗଳା
ଉଦ୍ଧାର ବୁଡ଼ିବାର ବେଳା ।
ସଂକଟ ତାରିଣୀ ମଙ୍ଗଳା
ଉଦ୍ଧାର ବୁଡ଼ିବାର ବେଳା ।

ଶ୍ରୀଧର ଭିକାରୀଙ୍କ ବିରଚିତ 'ଖୁଲଣା ସୁନ୍ଦରୀ'ରେ ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି ଧନେଶ୍ୱର ସୌଦାଗର ନୌବାଣିଜ୍ୟ ଯାତ୍ରା ଆରମ୍ଭ ପୂର୍ବରୁ ମା' ମଙ୍ଗଳାଙ୍କ ପରିବର୍ତ୍ତେ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ସ୍ମରଣ କରିଥିବାରୁ ବହୁ ଦୁଃଖ ଓ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇଥିଲେ । ଧନେଶ୍ୱର ସୌଦାଗର ପ୍ରତି ମା' ମଙ୍ଗଳାଙ୍କର ବାକ୍ୟୋକ୍ତିକୁ ଶ୍ରୀଧର ଧୀବର 'ଖୁଲଣା ସୁନ୍ଦରୀ'ରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରିଛନ୍ତି –

ଧନେଶ୍ୱର ତୁ କି ବାତୁଳ ହେଲୁ
ମତେ ଛାଡ଼ି ତୁ ଅନ୍ୟକୁ ଭଜିଲୁ ।
ସେ କାଳିଆ ବଡ଼ ଦେଉଳେ ବସି
ଭୋଗ ଖାଉଥାଏ ହୋଇଣ ଖୁସି ।
ଦେଖିବି ସେ ତୋତେ ରଖେ କେମିତି
ମୁହିଁ ମା' ତୋତେ କହେ ଏତିକି ।

ଏଥିରୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ପ୍ରମାଣିତ ମା' ମଙ୍ଗଳା ନୌବାଣିଜ୍ୟ ପରମ୍ପରାର ଇଷ୍ଟ ଦେବୀ । ବୋଇତର ମଙ୍ଗ ଉପରେ ମା' ମଙ୍ଗଳାକୁ ସ୍ଥାପନ କରାଯାଏ । ଭାଦ୍ରବ ମାସରେ ସାଧବମାନେ ନୌବାଣିଜ୍ୟ ସାରି ବିଦେଶରୁ ସ୍ୱଦେଶକୁ ଫେରି ଆସନ୍ତି । ସାଧବମାନଙ୍କର ଶୁଭ ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ ନିମନ୍ତେ କୁମାରୀମାନେ ଭାଦ୍ରବ ମାସରେ ମଙ୍ଗଳମୟୀ ମା' ମଙ୍ଗଳାଙ୍କୁ ଆରାଧନା କରିଥାନ୍ତି । ମା' ମଙ୍ଗଳାଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ଖୁଦୁରୁକୁଣୀ ଓଷା ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ନୌବାଣିଜ୍ୟ ଭିତ୍ତିଭୂମି ଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ । ଭାଦ୍ରବ ମାସ ପ୍ରତ୍ୟୁଷରେ କୁମାରୀମାନେ ନଦୀଘାଟରେ ବାଲୁକା ପୂଜା କରିଥାନ୍ତି, ଯାହା ସାଧବମାନେ ଦରିଆପାରି ବାଣିଜ୍ୟକୁ ଯିବା ପୂର୍ବରୁ କରୁଥିଲେ । ଖୁଦୁରୁକୁଣୀ ଓଷା କୋଠୀରେ କୁମାରୀମାନେ ବୋଇତର ସୁନ୍ଦର ଝୋଟି ଆଙ୍କିଥାନ୍ତି । ଓଷା କରାଯାଉଥିବା କୋଠିର କାନ୍ଥରେ ବୋଇତ ନୌବାଣିଜ୍ୟ ସଂପର୍କିତ ବିଭିନ୍ନ ସୁନ୍ଦର ଛବିମାନ ଝୁଲୁଥାଏ । ତେଣୁ ଗୋପୀନାଥ ଦାସ ଖୁଦୁରୁକୁଣୀ ଓଷାରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରିଛନ୍ତି –

ସାତ ବୋଇତ ସେ ଲେଖିଲେ
ସାତ ସାଧବ ବସାଇଲେ ।
ତଅପୋଇକୁ ମଙ୍ଗ କୋଣେ
ଦେଖି ହସିଲେ ଜଣେ ଜଣେ ।

ଖୁଦୁରୁକୁଣୀ ଓଷା ସମାପନ ପରେ ରାତ୍ରରେ କୁମାରୀମାନେ ସାରୁପତ୍ରରେ ହଳଦି, ସିନ୍ଦୂର, ଦୁବ, ଅରୁଆଚାଉଳ ପ୍ରଭୃତି ରଖି ଓ ଏଥିରେ ଦିହୁଡ଼ି ଜାଳି ନଦୀ ଓ ସମୁଦ୍ର ଗର୍ଭରେ ଭସାଇଥାନ୍ତି । ସାଧବମାନେ ଫେରୁଥିବା ସମୟରେ ଏ ସବୁକୁ ଦେଖି ନିକଟରେ ଜନପଦ ଥିବାର ଜାଣିପାରନ୍ତି । ଯଦି ସାଧବମାନେ ନଦୀ କିମ୍ବା ସମୁଦ୍ରରେ ବାଟ ଭୁଲିଯାଇଥାନ୍ତି ଏସବୁକୁ ଦେଖି ଦିଗ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିଥାନ୍ତି । ଖୁଦୁରୁକୁଣୀ ଓଷା ପ୍ରାଚୀନ ନୌବାଣିଜ୍ୟ ପରମ୍ପରାର ସ୍ମୃତିକୁ ଆଧାର କରି ବିରଚିତ । ଏହାର କଥାବସ୍ତୁ ନୌବାଣିଜ୍ୟ ଉପରେ ପର୍ଯ୍ୟବେସିତ । ପ୍ରାଚୀନ କଳିଙ୍ଗର ନୌବାଣିଜ୍ୟ ସଂପର୍କିତ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଏଥିରେ ସ୍ଥାନ ପାଇଅଛି । ସ୍ୱର୍ଗତ ଗୋପୀନାଥ ଦାସ ଏହି କାବ୍ୟ ରଚନା କରିବା ସମୟରେ ସମୃଦ୍ଧ ପ୍ରାଚୀନ ନୌବାଣିଜ୍ୟର ଦିଗ ପ୍ରତି ଯଥେଷ୍ଟ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଇଥିବାର ଜଣାଯାଏ । ଖୁଦୁରୁକୁଣୀ ଓଷା ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ଆମ ଗୌରବମୟ ତଥା ଐତିହ୍ୟ ବିମଣ୍ଡିତ ନୌବାଣିଜ୍ୟ ପରମ୍ପରାକୁ ସର୍ବଦା ଉଜ୍ଜୀବିତ ରଖିବ ।

ଇତିହାସ ବିଭାଗ
ସନାତନ ହରିଚନ୍ଦନ ମହାବିଦ୍ୟାଳୟ
ମଦନପୁର, ଖୋର୍ଦ୍ଧା–୭୫୨୦୫୪

